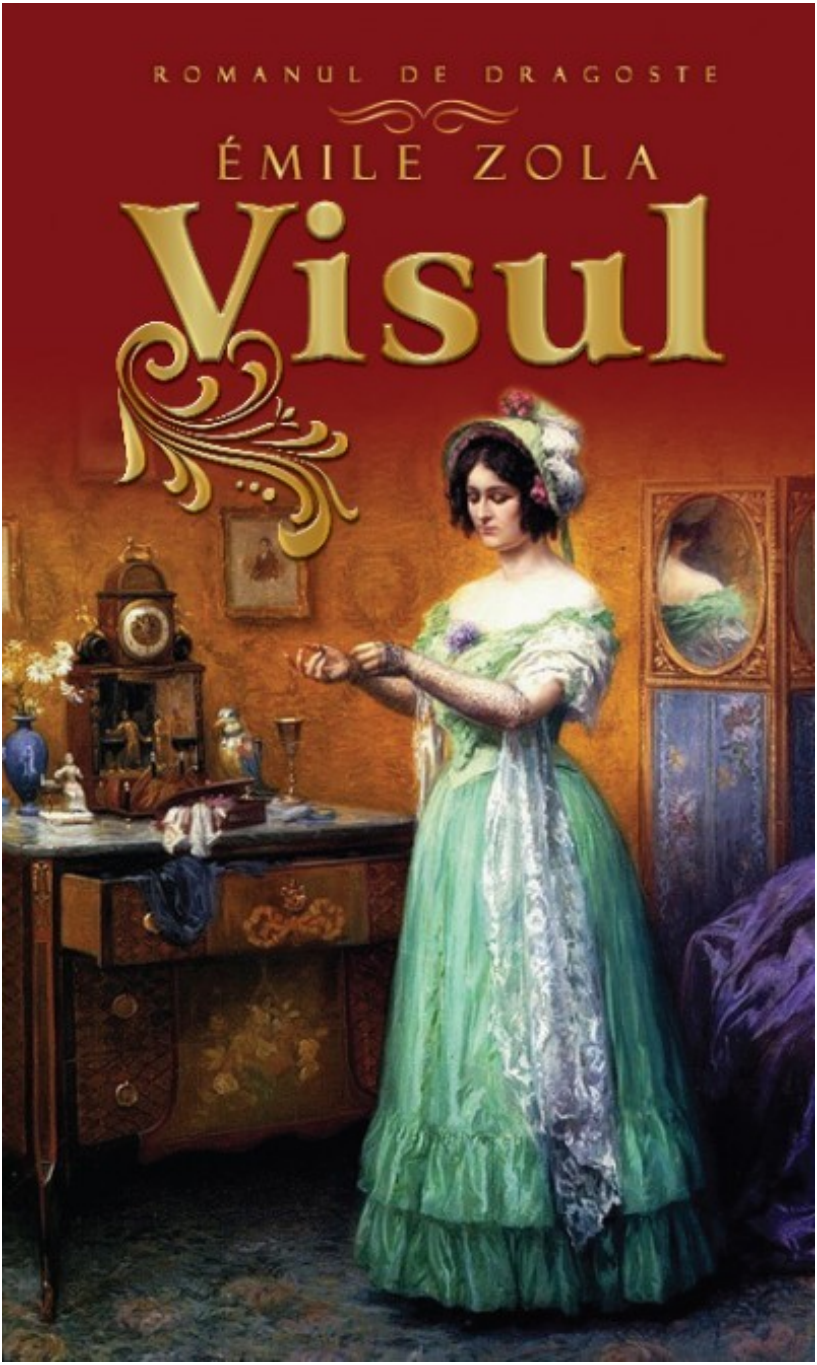
ROMANUL DE DRAGOSTE
ÉMILE ZOLA
Visul

ÉMILE ZOLA

Visul

Traducere din limba franceză de
Nicolae Teică

Le Rêve, 1888

Cuprins

Capitolul I
Capitolul II
Capitolul III
Capitolul IV
Capitolul V
Capitolul VI
Capitolul VII
Capitolul VIII
Capitolul IX
Capitolul X
Capitolul XI
Capitolul XII
Capitolul XIII
Capitolul XIV

Capitolul I

În timpul necruţătoarei ierni din anul 1860, râul Oise îngheţă, mari zăpezi acoperiră câmpiile din partea de jos a Picardiei, şi se abătu mai cu seamă un vifor dinspre nord-est, care aproape îngropă oraşul Beaumont în ziua de Crăciun. Zăpada, pornind să cadă încă de dimineaţă, se înteţi către seară şi se depuse toată noaptea. În oraşul de sus, pe Rue des Orfèvres, la capătul căreia se află îmbucată faţada de nord a transeptului catedralei, omătul se năpusti, mânat de vânt, şi începu să izbească în uşa Sfintei Agnès, străvechea uşă romană, de pe atunci aproape gotică, bogat împodobită de sculpturi sub goliciunea pinionului. A doua zi, la ivirea zorilor, crescuse în acel loc de vreo trei picioare.

Strada încă dormea, lâncezind după sărbătoarea din ajun. Sună de ora şase. În întunericul ce colora în albastru căderea domoală şi stăruitoare a fulgilor, doar o singură formă nedesluşită trăia, o fetiţă de nouă ani, care, aciuată sub bolţile uşii, îşi petrecuse noaptea dârdâind, adăpostindu-se cât putuse de bine. Era îmbrăcată în zdrenţe, avea capul acoperit cu un petic de fular, iar în picioarele goale avea nişte pantofi bărbăteşti grosolani. Fără îndoială că nu nimerise în acel loc decât după ce bătuse îndelung oraşul, căci se prăbuşise acolo răpusă de oboseală. Pentru ea era capătul pământului, nimeni şi nimic, părăsirea de pe urmă, foamea care mistuie, frigul care ucide, şi, în slăbiciunea ei, sugrumată de greutatea apăsătoare a propriei sale inimi, încetă să mai lupte, nu-i rămânea decât zvâcnirea fizică, instinctul de a-şi schimba locul, de a se afunda în acele pietre bătrâne, ori de câte ori

o rafală de vânt învolbura zăpada.

Orele, orele se scurgeau. Multă vreme, între dublul batant al celor două goluri de uşă gemene, ea se sprijinise de intergolul pe al cărui stâlp se afla o statuie a Sfintei Agnès, martira de treisprezece ani, o fetiţă ca şi ea, cu ramura de palmier şi cu un miel la picioare. Şi, în timpan[1], deasupra buiandrugului[2], toată legenda fecioarei copile, logodnică a lui Iisus, era reprezentată, în altorelief, în manieră naivă: părul care îi crescuse şi o înveşmânta, când guvernatorul, căruia îi respingea fiul, o izgonise goală; flăcările rugului care, depărtându-se de membrele sale, îi arseră pe călăi de îndată ce puseseră foc la lemne; miracolele osemintelor ei. În vârful timpanului, în plină glorie, Agnès era, în sfârşit, primită în cer, unde logodnicul ei Iisus o lua în călătorie, atât de mică şi de tânără, dăruindu-i sărutul desfătărilor eterne.

Dar când vântul năvălea pe stradă, zăpada biciuia din faţă, troiene albe ameninţând să acopere pragul; şi atunci, copila se adăpostea pe margini, lipită de fecioarele aşezate peste stilobatul spaletului[3]. Acestea sunt însoţitoarele micuţei Agnès, sfintele care îi servesc de escortă: trei la dreapta: Dorotheea, hrănită în temniţă de o pâine miraculoasă, Barbe, care a trăit într-un turn, Geneviève, a cărei feciorie a salvat Parisul, şi trei la stânga: Agathe, cu sânii răsuciţi şi smulşi, Christine, schingiuită de tatăl ei, şi care îi azvârlea bucăţi din propria-i carne în faţă, Cécile, care a fost iubită de un înger. Deasupra lor, din nou alte fecioare: trei rânduri strânse de fecioare urcau odată cu arcurile bolţarilor, umpleau cele trei bolţi, în partea de jos martirizate, zdrobite de torturi, în partea de sus întâmpinate de un stol de heruvimi, răpite de extaz în mijlocul curţii cereşti.

[1] Suprafaţă triunghiulară pe care o înconjoară cele trei cornişe ale unui fronton şi care este netedă sau decorată cu sculpturi (n.tr.).

[2] Grindă ce se pune deasupra tocului unei uşi sau ferestre pentru a susţine zidul (n.tr.).

[3] Piedestal ce serveşte drept suport coloanelor (n.tr.).

Şi nimic n-o mai apăra de multă vreme, când sună de ora opt şi se făcu ziuă de-a binelea. Zăpada, dacă n-ar fi strivit-o ea, i-ar fi ajuns până la umeri. În spatele ei, străvechea uşă era acoperită, ca tapisată, cu hermină complet albă, aidoma unui altar în aer liber, în partea de jos a faţadei cenuşii, atât de goală şi atât de netedă că niciun fulg nu se prindea de ea. Marile sfinte de pe spalet, mai cu seamă, erau înveşmântate de la picioarele lor albe şi până la pletele lor albe, strălucitoare de nevinovăţie. Mai sus, scenele de pe timpan, micile sfinte de pe bolţi, se înălţau cu creste ascuţite, scoase în evidenţă de o linie de lumină pe fondul întunecat; şi asta până la extazul final, până la căsătoria Sfintei Agnès, pe care arhanghelii păreau că o celebrează sub o ploaie de trandafiri albi. În picioare pe stâlpul său, cu ramura sa de palmier albă şi cu mielul său alb, statuia fecioarei copile avea puritatea albă, corpul de zăpadă imaculată, în această înţepenire neclintită a frigului, care îngheţa împrejurul ei avântul mistic al fecioarei victorioase. Şi, la picioarele sale, cealaltă, copila sărmană, albă şi ea de zăpadă, înţepenită şi albă, de ai fi crezut că se transforma în piatră, nu se mai deosebea de marile fecioare.

Şi totuşi, de-a lungul faţadelor adormite, un oblon ce se deschise cu zgomot o făcu să ridice ochii. De acolo se aplecă o femeie deosebit de frumoasă, o brunetă robustă, având în jur de patruzeci de ani; şi, în pofida gerului straşnic, îşi lăsă un minut braţul gol afară, văzând mişcarea copilei. O uimire compătimitoare îi întristă obrazul liniştit. Apoi, cutremurată, închise la loc fereastra. Ducea cu sine viziunea rapidă, sub zdreanţa de fular, a unei copile blonde, cu ochi de culoarea violetei; cu chipul prelung, cu gâtul mai ales foarte lung, de o eleganţă de crin, peste umerii rotunzi, dar învineţită de frig, cu mânuţele şi cu picioruşele pe jumătate moarte, nemaiavând decât aburul uşor al răsuflării.

Maşinal, copila rămăsese cu ochii în sus, privind casa, o

casă îngustă, cu un singur cat, foarte veche, clădită la sfârşitul secolului al cincisprezecelea. Se afla pecetluită pe însuşi flancul catedralei, între doi contraforţi, ca un neg care crescuse între două degete de la piciorul unui colos. Şi, proptită astfel, se păstra de minune, cu temelia ei de piatră, cu catul din bârne de lemn, înconjurate de cărămizi aparente, cu acoperişul a cărui şarpantă înainta cu un metru peste pinion[4], cu turnuleţul scării ieşit în afară, la colţul din stânga, şi a cărui ferestruică privea încă turnarea în plumb a timpului. Totuşi, din cauza vârstei înaintate, avusese nevoie de unele reparaţii. Acoperişul de ţiglă trebuia să dateze de pe vremea lui Ludovic al XIV-lea. Se recunoşteau cu uşurinţă lucrările făcute prin acea epocă: o lucarnă străpunsă în acrotera[5] turnuleţului, cercevele de lemn subţiri, înlocuindu-le pretutindeni pe cele ale vitraliilor iniţiale, cele trei spaţii de ferestre apropiate de la primul cat reduse la două, cea de la mijloc fiind astupată cu cărămizi, ceea ce dădea faţadei simetria celorlalte construcţii de pe stradă, mai noi. La parter, modificările erau şi mai vizibile: o uşă de stejar trasă la rindea în locul vechii uşi cu ferecături de metal, sub scară, şi marea arcatură centrală căreia i se tencuiseră partea de jos, laturile şi vârful, astfel încât să nu mai aibă decât o deschizătură dreptunghiulară, un soi de fereastră largă, în locul spaţiului în ogivă care odinioară dădea pe caldarâm.

Lipsită de gânduri, copila privea întruna această locuinţă venerabilă de meşter artizan, ţinută curată, şi citea, prinsă în cuie în stânga uşii, o firmă galbenă pe care erau scrise aceste cuvinte: „Hubert, odăjdier”, cu litere de altădată, negre, când, din nou, zgomotul iscat de un oblon ce se deschidea îi atrase atenţia. De data aceasta era oblonul ferestrei pătrate de la parter, un bărbat se aplecă la rândul lui, cu chipul tulburat, cu nasul ca un cioc de vultur, cu

[4] Aici, partea superioară a unui zid, în formă de triunghi, având un acoperiş în două pante (în limba franceză: *pignon)* (n.tr.).

[5] Soclu aşezat la extremitatea sau deasupra unui fronton şi servind de suport altor ornamente (n.tr.).

fruntea bombată, mărginită de un păr des şi aproape alb, în ciuda celor abia patruzeci şi cinci de ani ai săi; zăbovi şi el un minut, cercetând-o cu o strâmbătură dureroasă a gurii sale mari şi aspre. După aceea, îl văzu stând în picioare în dosul gemuleţelor verzui. Se întoarse, făcu o mişcare, iar soţia lui apăru din nou, deosebit de frumoasă. Unul lângă altul, stăteau amândoi încremeniţi, nemailuându-şi privirile de la ea şi având o înfăţişare din cale-afară de tristă.

Erau patru sute de ani de când descendenţii familiei Hubert, broderi din tată în fiu, locuiau în această casă. O construise sub Ludovic al XI-lea un meşter broder de odăjdii, un altul o reparase sub Ludovic al XIX-lea; şi actualul Hubert broda aici epitrahile[6], ca toţi cei din neamul său. La douăzeci de ani se îndrăgostise atât de nebuneşte de o tânără de şaisprezece ani, Hubertine, încât, izbindu-se de refuzul mamei fetei, văduva unui magistrat, el o răpise, apoi se cununase cu ea. Era de o frumuseţe nemaipomenită, acesta a fost tot romanul lor, bucuria şi nenorocirea lor. Când, opt luni mai târziu, ea veni la patul de moarte al mamei sale, aceasta o dezmoşteni şi o blestemă, astfel încât, pruncul ei, născut în aceeaşi seară, muri. Şi, de atunci, din cimitir, din sicriul ei, burgheza încăpăţânată n-o ierta defel, căci perechea, în ciuda dorinţei sale arzătoare, nu mai avusese copii. După douăzeci şi patru de ani îl plângeau încă pe cel pe care îl pierduseră, fiind şi acum deznădăjduiţi că niciodată n-o putuseră îndupleca pe moartă.

Tulburată de privirile lor, micuţa se afundase şi mai mult pe după stâlpul Sfintei Agnès. O neliniştea şi trezirea străzii: dughenele se deschideau, lumea începea să iasă din case. Rue des Orfèvres, al cărei capăt se rezema de faţada laterală a bisericii, ar fi o adevărată fundătură, astupată în partea absidei de casa soţilor Hubert, dacă strada Soleil, un culoar strâmt, n-ar deschide-o în cealaltă parte, urmărind

[6] Am redat prin „epitrahil" termenul *chasuble* un fel de mantie purtată de preotul catolic peste veşmântul alb în care oficiază liturghia (n.tr.).

lungul colateralei, până la marea faţadă, din Place du Cloître; şi trecură două credincioase care aruncară o privire mirată spre această micuţă cerşetoare, necunoscută lor, în Beaumont. Căderea domoală şi îndârjită a zăpezii continua, frigul părea să crească odată cu ziua palidă, nu se auzea decât un zgomot îndepărtat de glasuri, în grosimea nedefinită a uriaşului linţoliu ce acoperea oraşul.

Dar, sălbatică, ruşinată de propria-i părăsire ca de o vină, copila se trase şi mai îndărăt, când, pe neaşteptate, o recunoscu dinaintea ei pe Hubertine, care, neavând slujnică, ieşise după pâine.

— Fetiţo, ce faci tu acolo? Cine eşti?

Şi nu răspunse nimic, doar îşi ascunse faţa. Cu toate acestea, nu-şi mai simţea mâinile şi picioarele, fiinţa ei îşi pierdea cunoştinţa, ca şi când inima, devenită un sloi de gheaţă, ar fi încetat să-i mai bată. Când buna doamnă îi întoarse spatele, cu un gest de milă reţinută, se prăbuşi în genunchi, la capătul puterilor, alunecând precum o cârpă în zăpada ai cărei fulgi o acoperiră pe tăcute. Şi doamna, care se întorcea cu pâinea caldă, zărind-o la pământ, se apropie din nou.

— Haide, micuţo, nu poţi rămâne sub această uşă.

Atunci, Hubert, care ieşise la rândul lui şi stătea în pragul casei, o descotorosi de pâine, spunând:

— Ia-o, hai, ad-o aici!

Fără să adauge nimic, Hubertine o luă în braţele ei voinice. Şi copila nu se mai trase îndărăt, se lăsă dusă ca un obiect, cu dinţii strânşi, cu ochii închişi, îngheţată bocnă, uşoară ca o păsăruică picată din cuib.

Intrară, Hubert închise uşa, în timp ce Hubertine, purtându-şi povara, străbătu încăperea de la stradă, folosită drept salon şi în care câteva fâşii de broderie erau puse la vedere, în faţa marii ferestre pătrate. Apoi, trecu în bucătărie, vechea sală comună, păstrată aproape neatinsă, cu grinzile ei aparente, cu pardoseala sa de dale reparată în douăzeci de locuri, cu căminul ei mare având placa de

deasupra din piatră. Pe scânduri, ustensilele – vase, ceainice, lighene cu toarte, datând de un secol sau două – erau din faianţă de altădată, din gresii de altădată, din cositor de altădată. Dar, ocupând vatra căminului, acolo se afla o maşină de gătit modernă, o maşină de gătit din fontă, mare, ale cărei garnituri de aramă sclipeau. Era roşie, iar deasupra se auzea clocotind apa din ceainic. O cratiţă plină cu cafea cu lapte stătea caldă la unul dintre capete.

— Drace! E mai bine aici decât afară, spuse Hubert, punând pâinea pe o masă greoaie, stil Ludovic al XIII-lea, care ocupa mijlocul încăperii. Aşaz-o pe această biată păpuşică aproape de maşină ca să se dezgheţe.

Hubertine o şi aşezase pe copilă şi amândoi o priveau cum îşi venea în fire. Zăpada de pe veşmintele ei se topea, căzând în picături grele. Prin găurile pantofilor bărbăteşti, grosolani, i se vedeau picioruşele învineţite, în timp ce rochia subţire îi scotea în evidenţă înţepenirea membrelor, acel corp al mizeriei şi al durerii, vrednic de milă. Fu străbătută de un fior lung, deschise nişte ochi pierduţi, cu tresărirea bruscă a unui animal ce se trezeşte prins în capcană. Faţa ei părea să se ascundă sub zdreanţa înnodată sub bărbie. O crezură infirmă de braţul drept, atât de tare îl strângea, ţinându-l, nemişcat, peste piept.

— Linişteşte-te, nu vrem să-ţi facem rău... De unde vii? Cine eşti?

Pe măsură ce i se vorbea, fetiţa se speria tot mai mult, întorcând capul ca şi când ar fi fost cineva în spatele ei, gata s-o bată. Cercetă bucătăria dintr-o aruncătură de ochi furişă, dalele, grinzile, ustensilele strălucitoare, apoi, prin cele două ferestre asimetrice, lăsate în locul lor de altădată, privirea îi alergă afară, scormoni grădina până la arborii episcopiei, ale căror siluete albe dominau zidul din fund, şi păru să se mire găsind acolo, la stânga, de-a lungul unei alei, catedrala, cu ferestrele romane ale capelelor absidei. Şi fu din nou străbătută de un fior puternic, sub influenţa

căldurii de la maşina de gătit care începea s-o pătrundă, şi rămase cu privirea în pământ, nemaiîndrăznind să se mişte.

— Eşti din Beaumont?… Cine e tatăl tău?

Văzând-o că tace, Hubert îşi închipui că, pesemne, îşi apăsa gâtlejul mult prea tare, ca să poată răspunde.

— În loc s-o întrebăm, spuse el, am face mai bine să-i dăm o cană mare de cafea cu lapte fierbinte.

Era un lucru atât de înţelept, că, numaidecât, Hubertine îi dădu propria sa cană. În timp ce ea îi tăia două felii groase de pâine, copila, neîncrezătoare, se trăgea mereu îndărăt; dar chinul foamei se dovedi mai puternic; mâncă şi bău cu lăcomie. Ca să n-o stingherească, cei doi soţi tăceau, înduioşaţi să-i vadă mânuţa tremurând, cât pe ce să nu nimerească gura. Şi nu se folosea decât de mâna stângă, braţul drept rămânându-i lipit cu îndărătnicie de trup. Când isprăvi, puţin lipsi să nu spargă cana, pe care o apucă de coadă, cu un gest stângaci de infirmă.

— Eşti rănită la braţ? o întrebă Hubertine. Nu-ţi fie teamă, drăguţa mea, arată-mi-l puţin.

Dar, de cum o atinse, copila se ridică agitată şi porni să se zbată, şi, în timpul luptei, depărtă braţul. Un carnet cartonat, pe care îl ascundea chiar pe piele, alunecă printr-o ruptură a corsajului. Vru să-l ia îndărăt, dar rămase cu amândoi pumnii răsuciţi de furie văzând că aceşti necunoscuţi îl deschideau şi îl citeau.

Era un carnet de elev, eliberat de Administraţia copiilor ajutaţi din departamentul Senei. Pe prima pagină, dedesubtul unui medalion al Sfântului Vincent de Paul, erau imprimate formulele: numele elevei, şi o simplă linie trasă cu cerneală umplea locul alb; apoi, la prenume, cel de Angélique Marie; la date, născută la 11 ianuarie 1851, declarată la 23 ale aceleiaşi luni, sub numărul de înmatriculare 1634. Aşadar, tată şi mamă necunoscuţi, niciun act, nici măcar un extras de naştere, nimic decât acest carnet de o răceală administrativă, cu copertă de pânză colorată în roz-pal. Nimeni pe lume şi un petic de

hârtie, părăsirea numerotată şi clasată.

— Ah, o copilă găsită! strigă Hubertine.

Atunci, într-o criză de furie nestăpânită, Angélique vorbi:

— Sunt mai bună decât toţi ceilalţi. Da! Sunt mai bună, mai bună, mai bună!... Niciodată n-am furat nimic de la alţii, şi ei îmi fură tot... Daţi-mi înapoi ce mi-aţi furat.

Un atare orgoliu neputincios, o atare dorinţă de a fi cea mai puternică îi răscoleau într-atât trupul de mică femeie, că soţii Hubert rămaseră încremeniţi. N-o mai recunoşteau pe hoinara blondă, cu ochi de culoarea violetei, cu gât lung având o graţie de crin. Ochii îi deveniseră negri şi faţa răutăcioasă, gâtul senzual i se umflase de un val de sânge. Acum, după ce se încălzise, se ridica şi şuiera, ca o năpârcă culeasă din zăpadă.

— Prin urmare eşti rea? spuse broderul cu blândeţe. E spre binele tău că vrem să ştim cine eşti.

Şi, pe deasupra umărului soţiei sale, parcurgea carnetul pe care aceasta îl răsfoia. La pagina a doua se găsea numele doicii. „Copila Angélique Marie a fost încredinţată doicii Françoise, nevasta domnului Hamelin, de profesie cultivator, locuind în comuna Soulanges, arondismentul Nevers, care doică a primit, în momentul plecării, prima lună de hrană, plus un trusou.” Urma un certificat de botez, semnat de preotul azilului copiilor ajutaţi, apoi nişte certificate medicale, la plecarea şi la sosirea copilei. Plăţile lunare, pe toate trimestrele, umpleau mai departe coloanele a patru pagini, pe care semnătura indescifrabilă a perceptorului revenea de fiecare dată.

— Cum, Nevers? întrebă Hubertine. Ai fost crescută în apropiere de Nevers?

Angélique, roşie pentru că nu-i putea împiedica să citească, recăzuse în tăcerea ei sălbatică. Dar furia îi descleştă buzele şi le vorbi de doica ei.

— A, sigur că mama Nini v-ar fi bătut! Ea mă apăra, chiar dacă uneori îmi trăgea câte o scatoalcă... A, sigur că nu eram nenorocită acolo, cu animalele!...

Vocea i se sugruma, dar continua, în fraze întrerupte, să vorbească de pajiştile unde o ducea pe Roşcata, de drumul mare pe care se juca, de plăcintele puse de ea la copt, de un dulău care o muşcase.

Hubert o întrerupse, citind cu glas tare:

— „În caz de îmbolnăvire gravă sau de tratamente nepotrivite, subinspectorul este autorizat să schimbe copiilor hrana.”

Dedesubt se arăta că fetiţa Angélique Marie fusese încredinţată, la 20 iunie 1860, Thérèsei, nevasta lui Louis Franchomme, amândoi florari, care locuiau la Paris.

— Bun, acum înţeleg! spuse Hubertine. Ai fost bolnavă, te-au dus la Paris.

Dar încă nu era aşa, soţii Hubert nu aflară întreaga poveste decât după ce o scoaseră bucată cu bucată din gura copilei. Louis Franchomme, care era vărul mamei Nini, fusese nevoit să se întoarcă şi să trăiască o lună de zile în satul lui, ca să se vindece de o fierbinţeală, şi atunci, nevasta lui, Thérèse, legându-se printr-o mare dragoste de copilă, obţinuse îngăduinţa s-o aducă la Paris, unde începuse s-o deprindă cu meseria de florăreasă. Trei luni mai târziu, bărbatul ei murea, şi se văzuse nevoită – foarte suferindă ea însăşi – să se retragă la fratele ei, tăbăcarul Rabier, stabilit la Beaumont. Aici, murise în primele zile din decembrie, lăsând-o în grija cumnatei sale pe micuţa, care, din acel moment, înjurată şi bătută, îndura martiriul.

— Rabier, murmură Hubert, da, da! nişte tăbăcari de pe malul gârlei Ligneul, în oraşul de jos… Bărbatul este un beţiv, iar nevastă-sa a apucat-o pe căi rele.

— Se purtau cu mine de parcă aş fi fost un copil găsit, continuă Angélique revoltată, furioasă în mândria ei rănită. Spuneau că era destul de bună gârla pentru o bastardă. După ce mă stâlcea în bătaie, femeia îmi punea mâncarea pe jos, ca la pisica ei, şi de multe ori mă culcam fără să mănânc ceva… Ah, până la urmă m-aş fi omorât!

Făcu o mişcare de deznădejde mânioasă.

— În dimineaţa zilei de Crăciun, ieri, au băut, s-au năpustit asupra mea şi erau gata să-mi scoată ochii cu degetul mare, ca să se veselească. Şi după aceea, pentru că n-au reuşit, până la urmă s-au luat între ei la bătaie, şi-au tras nişte pumni atât de grei, că i-am crezut morţi, cum căzuseră amândoi şi rămăseseră nemişcaţi de-a curmezişul camerei... De multă vreme eram hotărâtă să-mi caut scăparea. Dar voiam cartea mea. Mama Nini mi-o arăta deseori, spunându-mi: „Vezi, e tot ce ai tu, dacă n-o aveai pe asta, nu aveai nimic”. Şi ştiam unde o ascundeau ei, după moartea mamei Thérèse, în sertarul de sus al scrinului... Atunci, am păşit peste ei, mi-am luat cartea şi-am rupt-o la fugă strângând-o sub braţ, lipită de piele. Era prea mare, îmi închipuiam că toată lumea o vedea că voia să mi-o fure. O, am fugit! Am fugit! Şi când noaptea s-a făcut neagră, mi-a fost frig sub uşa aceea, o, mi-a fost frig, de-am crezut că nu mai eram vie! Dar nu face nimic, nu i-am dat drumul, iat-o!

Şi, cu o mişcare bruscă, pe când Hubert o închidea ca să i-o dea înapoi, i-o smulse din mână. Apoi, stând aşezată, se aplecă peste masă, ţinând-o în braţe şi plângând în hohote, cu obrazul pe faţa de masă din pânză roz. O umilinţă înspăimântătoare îi răpunea mândria, toată fiinţa părea să i se topească în amărăciunea celor câteva pagini cu colţurile mototolite, a acelui biet lucru care era comoara ei, unica legătură ce o alipea la viaţa lumii. Nu putea să-şi deşerte inima de o atât de mare deznădejde, lacrimile îi curgeau, îi curgeau fără încetare; şi, sub această strivire, îşi regăsise frumosul ei chip de copilă blondă, cu ovalul puţin alungit, de o rară puritate, ochii de violete a căror gingăşie pălea, avântul delicat al gâtului care o făcea să semene cu o mică fecioară de vitraliu. Deodată luă mâna Hubertinei, îşi apăsă pe ea buzele lacome de dezmierdări şi o sărută cu patimă.

Soţii Hubert, cu sufletul răvăşit, bâiguind, stăteau gata ei înşişi să izbucnească în lacrimi.

— Scumpă, scumpă copilă!

Aşadar, încă nu era cu desăvârşire rea? Poate va fi posibil să-şi îmblânzească această violenţă care îi înspăimântase.

— O, vă rog, nu mă duceţi îndărăt la ceilalţi, bolborosi ea, nu mă duceţi îndărăt la ceilalţi!

Bărbatul şi femeia se priviră. Îşi făcuseră planul, din toamna trecută, să ia o ucenică în casă, vreo fetiţă care să le înveselească locuinţa atât de posomorâtă din pricina părerilor lor de rău de soţi sterpi. Şi totul se hotărî într-o clipă.

— Tu vrei? întrebă Hubert.

Hubertine răspunse fără grabă, cu vocea ei calmă:

— Vreau din toată inima.

Se ocupară numaidecât de formalităţi. Broderai se duse şi-i povesti întâmplarea judecătorului de pace al cantonului de nord din Beaumont, domnul Grandsire, un văr de-al soţiei sale, singura radă cu care ea se vedea; şi acesta luă totul asupra sa, scrise la Asistenţa publică, unde Angélique fu recunoscută cu uşurinţă, datorită numărului matricol, obţinu ca ea să rămână ucenică la familia Hubert, renumită pentru marea ei cinste. Subinspectoral arondismentului, venind să pună la zi carnetul, încheie cu noul patron contractul, prin care acesta din urmă se obliga să se poarte blând cu copila, s-o ţină curată, s-o deprindă să se ducă la şcoală şi la biserică, să aibă un pat în care să doarmă singură. În ce o privea, Administraţia se angaja să-i plătească îndemnizaţiile şi să-i dea veşmintele necesare confirmării, după cum era regula.

În zece zile, totul fu rânduit. Angélique se culca sus, lângă pod, în camera de la mansardă, care dădea spre grădină; şi primise şi cele dintâi lecţii de broderie. Duminică dimineaţă, înainte de a o însoţi la liturghie, Hubertine deschise în faţa ei vechiul dulăpior al atelierului, în care păstra firele de aur fin. Avea carnetul în mână, apoi îl aşeză în fundul unui sertar şi-i spuse:

— Priveşte unde-l pun, ca să-l poţi lua, dacă aşa doreşti,

şi ca să-ţi aduci aminte.

În dimineaţa aceea, intrând în biserică, Angélique se află din nou sub uşa Sfintei Agnès. Un dezgheţ amăgitor avusese loc în timpul săptămânii, după care gerul reîncepuse atât de aspru, că zăpada de pe sculpturi, pe jumătate înmuiată, îngheţase iarăşi, într-o înflorire de ciorchini şi ace. Acum, totul era o gheaţă, rochii străvezii, cu dantele de sticlă, înveşmântau fecioarele. Dorotheea ţinea o făclie a cărei scurgere transparentă îi picura din mâini; Cécile purta o coroană de argint din care şiroiau perle vii; peste pieptul muşcat de cleşti, Agathe îmbrăcase o armură de cristal. Şi scenele din timpan, micile fecioare de pe bolţi, păreau să fi fost puse, după atâtea secole, în dosul sticlelor şi gemelor unei racle uriaşe. Agnès lăsa să i se târâie o mantie de curte ţesută din fire de lumină, brodată cu stele. Mielul ei avea o lână de diamante, ramura sa de palmier căpătase culoarea cerului. Toată uşa strălucea în puritatea gerului năprasnic.

Angélique îşi aminti noaptea petrecută acolo, sub ocrotirea fecioarelor. Îşi înălţă capul şi le zâmbi.

Capitolul II

Beaumontul este alcătuit din două oraşe complet separate şi distincte: Beaumont-l'Eglise, pe înălţime, cu catedrala sa bătrână de douăsprezece secole, cu episcopia sa care datează doar din secolul al şaptesprezecelea, cu cele abia o mie de suflete ale sale, strânse, înăbuşite, în adâncul străzilor sale strâmte; şi Beaumont-la-Ville, în josul colinei, pe malul râului Ligneul, un vechi cartier pe care prosperitatea fabricilor de dantele şi de batisturi l-a îmbogăţit, l-a mărit, până a ajuns să numere în jur de două mii de locuitori, cu pieţe spaţioase, o subprefectură frumoasă, de gust modem. Cele două cantoane, de nord şi de sud, nu prea au, aşadar, între ele, decât raporturi administrative. Cu toate că se află la treizeci de leghe de Paris, care se străbat în două ceasuri, Beaumont-l'Eglise pare izolat între vechile sale metereze, din care n-au mai rămas totuşi decât trei porţi. O populaţie conservatoare, deosebită, îşi duce aici existenţa pe care strămoşii i-au menit-o din tată în fiu, de cinci sute de ani.

Catedrala explică totul, a născut şi păstrează totul. Ea este mama, regina, uriaşă în mijlocul micii aglomerări de case scunde, asemenea unui cuibar de pui zgribuliţi care îşi caută adăpost sub aripile sale de piatră. Aici nu se locuieşte decât pentru ea şi prin ea; industriile nu lucrează, dughenele nu vând decât ca s-o hrănească, s-o înveşmânteze, s-o întreţină, pe ea şi clerul ei; şi dacă sunt întâlniţi şi câţiva burghezi, este pentru că aici ei sunt ultimii credincioşi ai unor mulţimi dispărute. Ea bate în mijloc, fiecare stradă este una dintre vinele sale, oraşul nu are altă

răsuflare decât pe a ei. De aici, şi acest suflet dintr-o altă vreme, această amorţire religioasă în trecut, această cetate închisă care o înconjoară, răspândind o mireasmă veche de pace şi de credinţă.

Şi, din toată cetatea mistică, locuinţa soţilor Hubert, unde Angélique urma să trăiască de acum încolo, era cea mai învecinată cu catedrala, aceea care ţinea de însăşi carnea ei. Autorizaţia de construire acolo, între doi contraforţi, trebuie să fi fost dată de vreun paroh de pe vremuri, dornic să şi-l alăture pe strămoşul acestui neam de broderi ca meşter odăjdier, furnizor al sacristiei. În partea dinspre sud, masa colosală a bisericii mărginea grădina îngustă: mai întâi ocolul capelelor laterale, ale căror ferestre dădeau spre brazdele de flori, apoi acoperişul vast acoperit cu foi de plumb. Soarele nu pătrundea niciodată în fundul acestei grădini, singure iedera şi merişorul creşteau în ea viguroase; umbra veşnică era, cu toate acestea, cum nu se poate mai plăcută, aşa cum cădea de pe coama gigantică a absidei, o umbră religioasă, sepulcrală şi curată, bine mirositoare, în clarobscurul verzui, răcoros şi liniştit, cele două turle nu lăsau să coboare decât dangătul clopotelor lor. Dar toată casa păstra fiorul închis în aceste pietre bătrâne, cuprins în ele, trăind în sângele lor. Tresărea la cele mai mici ceremonii; liturghiile mari, bubuitul orgilor, glasurile cantorilor, până la suspinul chinuit al credincioşilor zumzăiau în fiecare din camerele sale, o legănau ca o adiere sfinţită, venită de la cel nevăzut, şi, de-a lungul zidului călduţ, câteodată chiar păreau să fumege aburi de tămâie.

Timp de cinci ani, Angélique crescu aici ca într-o mânăstire, departe de lume. Nu ieşea decât duminica, pentru a merge să asculte liturghia de la ora şapte, căci Hubertine obţinuse să n-o trimită la şcoală, de teama unor legături cu anumiţi copii răi. Această locuinţă străveche şi atât de închisă, cu grădina de o linişte moartă, fu universul ei. Ocupa, sub acoperiş, o cameră spoită cu var; cobora

dimineaţa să ia gustarea în bucătărie; urca în atelierul de la primul cat, ca să lucreze; şi acestea erau, împreună cu scara de piatră răsucită în turnuleţul ei, singurele colţuri în care trăia, colţuri pe drept cuvânt vrednice de stimă, păstrate dintr-o epocă în alta, căci nu intra niciodată în camera soţilor Hubert şi nu făcea altceva decât să traverseze salonul de jos, cele două camere întinerite după gustul vremii. În salon, se tencuiseră grinzile; o cornişă cu palmete, dimpreună cu o rozasă[7] centrală, împodobea tavanul; hârtia cu flori galbene, mari, era de pe timpul Primului Imperiu, ca şi căminul de marmură albă şi mobila de acaju, un gheridon, o canapea, patru fotolii, îmbrăcate din nou în catifea de Utrecht. În rarele dăţi când venea aici ca să reînnoiască vitrina – câteva fâşii de broderie agăţate dinaintea ferestrei – dacă arunca o privire afară, vedea acelaşi spaţiu îngust şi neschimbat, strada sprijinindu-se în uşa Sfintei Agnès: o credincioasă împingea batantul care se închidea fără zgomot, dughenele orfaurarului şi lumânărarului, în faţă, aliniindu-şi sfintele anaforniţe şi marile lumânări, păreau veşnic goale. Şi pacea claustrală a întregului Beaumont-l’Eglise, a străzilor Magloire, în spatele episcopiei, şi Grande-Rue, unde ajunge Rue des Orfèvres, a place du Cloître, unde se ridică cele două turnuri, se simţea în aerul liniştit, cădea domol odată cu ziua palidă peste caldarâmul pustiu.

Hubertine îşi luase sarcina de a completa învăţătura copilei. De altfel, ea punea în practică acea părere de altădată că o femeie ştie îndeajuns de mult când scrie ortografic şi cunoaşte cele patru reguli. Dar avu de luptat cu reaua-voinţă a fetei, pe care o distra să privească pe ferestre, chiar dacă recreerea era mediocră, acestea deschizându-se spre grădină. Angélique nu se pasiona decât pentru lectură; cu toate dictările scoase dintr-o culegere clasică, ea nu ajunsese niciodată să scrie corect ortografic o pagină; şi avea totuşi un scris frumos, zvelt şi

[7] Ornament în formă de floare de trandafir sau de stea (n.tr.).

sigur, unul dintre acele scrisuri neregulate ale marilor doamne de odinioară. În privinţa celorlalte – geografia, istoria, calculul, ignoranţa ei rămase totală. La ce folosea ştiinţa? Era cu totul inutilă. Mai târziu, cu prilejul primei împărtăşanii, învăţă cuvânt cu cuvânt catehismul, într-un asemenea elan de credinţă, că uimi lumea cu siguranţa memoriei sale.

În primul an, cu toată blândeţea lor, cei doi Hubert ajunseră deseori la disperare. Angélique, care făgăduia să ajungă o brodeză foarte iscusită, îi buimăcea prin salturi bruşte şi inexplicabile trândăvii, după zile de sârguinţă exemplară. Devenea dintr-odată moale, vicleană, şterpelind zahărul, cu ochii încercănaţi pe faţa roşie; şi dacă era dojenită, izbucnea în răspunsuri veninoase. În anumite zile, când voiau s-o supună, ajungea la crize de nebunie orgolioasă, se înţepenea, bătea din picioare şi din mâini, gata să sfâşie şi să muşte. Atunci, o spaimă îi făcea să se dea înapoi din faţa acelui monstru mic, se îngrozeau de diavolul ce se zbătea înăuntrul ei. Cine era, oare? De unde venea? Aceşti copii găsiţi vin aproape întotdeauna din viciu şi din crimă. În două rânduri luaseră hotărârea să se descotorosească de ea, s-o înapoieze Administraţiei, adânc mâhniţi, părându-le rău că-i dăduseră adăpost. Dar, de fiecare dată, aceste scene înspăimântătoare, de care toată casa rămânea cutremurată, se terminau prin acelaşi potop de lacrimi, prin aceeaşi exaltare de căinţă, care lăsau copila ca moartă, cu o asemenea sete de suferinţă, că se vedeau nevoiţi s-o ierte.

Încetul cu încetul, Hubertine căpătă autoritate asupra fetei. Era făcută pentru această educaţie, cu bunătatea sufletului ei, cu înfăţişarea sa viguroasă şi blândă, cu judecata sa dreaptă, de un echilibru perfect. O învăţa renunţarea şi supunerea, opunându-le patimii şi trufiei. A te supune însemna a trăi. Trebuia să te supui lui Dumnezeu, părinţilor, superiorilor, o întreagă ierarhie de respect, în afara căreia existenţa, lipsită de reguli, se păta. De aceea,

la fiece revoltă, ca s-o deprindă cu umilinţa, îi impunea, drept penitenţă, vreo muncă josnică să şteargă vasele, să spele bucătăria – şi rămânea lângă ea până la capăt, ţinând-o aplecată deasupra dalelor, furioasă la început, învinsă până la urmă. O neliniştea la această copilă pasiunea, mai cu seamă, elanul şi violenţa dezmierdărilor sale. O vedea cum se înfierbânta în faţa unor imagini, mici gravuri cu sfinţi, cu Iisuşi, pe care le colecţiona; apoi, într-o seară, o găsi plânsă, aproape leşinată, cu capul căzut pe masă, cu buzele lipite de acele imagini. Urmă o altă scenă îngrozitoare, când i le confiscă, cu ţipete şi lacrimi, de parcă i-ar fi smuls pielea de pe ea. Şi, din clipa aceea, o ţinu cu străşnicie în mâini, nemaiîngăduindu-i delăsările, copleşind-o cu treburi, înconjurând-o cu tăcere şi răceală, de îndată ce o simţea că se înfurie, că îi scapără ochii şi i se aprind obrajii.

De altfel, Hubertine descoperise un ajutor în carnetul de la Asistenţa publică. În fiecare trimestru, după ce perceptorul îl semna, Angélique rămânea posomorâtă până seara. Un junghi îi străpungea inima, dacă, din întâmplare, când lua un mosor cu fire de aur din dulăpior, îl zărea. Şi, într-o zi de furie răutăcioasă, cum nimic nu putuse s-o înfrâneze şi se apucase să răscolească până în fundul sertarului, rămăsese dintr-odată ca zdrobită în faţa micului carnet. Hohote de plâns o înăbuşeau, se azvârlise la picioarele soţilor Hubert, umilindu-se, bâiguind că n-ar fi trebuit s-o culeagă de pe stradă şi că nu merita să le mănânce pâinea. Din acea zi, gândul la carnet o făcea deseori să-şi stăpânească furiile.

Astfel, Angélique ajunse la doisprezece ani, vârsta primei împărtăşanii. Mediul atât de liniştit, căsuţa adormită la umbra catedralei, parfumată de tămâie, fremătând de cântece, favoriză îndreptarea lentă a acestei mlădiţe sălbatice, smulsă de nu se ştie unde şi sădită din nou în solul mistic al îngustei grădini; şi erau, de asemenea, viaţa regulată ce se ducea aici, munca zilnică, neştiinţa în care se

aflau asupra lumii, fără ca vreun ecou cât de mic al cartierului somnolent să pătrundă până la ei. Dar blândeţea venea mai ales din marea dragoste a perechii Hubert, care părea şi mai mare datorită unei remuşcări de nevindecat. Bărbatul îşi petrecea zilele căutând să şteargă din memoria femeii jignirea ce i-o adusese luând-o în căsătorie fără consimţământul mamei sale. Îşi dăduse bine seama, la moartea copilului lor, că ea îl învinuia de această pedeapsă şi se străduia să se facă iertat. De multă vreme – era o realitate – ea îl adora. Uneori, Hubert se îndoia, şi această îndoială îi otrăvea viaţa. Ca să fie sigur că moarta, mama îndărătnică, se lăsase înduplecată sub pământ, ar fi vrut să aibă încă un copil.

Într-o dimineaţă, când Angélique cotrobăia scotocind pe o scândură acoperită de praf din atelier, descoperi, printre nişte unelte de broşat scoase din uz, un exemplar foarte vechi din *Legenda aurită* de Jacques de Voragine. Această traducere franceză datată din 1549 trebuie să fi fost cumpărată odinioară de vreun meşter odăjdier pentru imaginile sale pline de informaţii folositoare asupra sfinţilor. Multă vreme, nici ea nu arătă interes decât pentru aceste imagini, vechi gravuri în lemn de o credinţă naivă, care o încântau. De îndată ce i se îngăduia să se joace, lua *in-quarto*-ul, legat mai de curând în piele galbenă, şi-l răsfoia domol: mai întâi, titlul fals, scris cu roşu şi negru, şi purtând adresa librarului, *„la Paris, în strada Neufve Nostre-Dame, la firma Saint-Jehan Baptiste";* apoi titlul, flancat de medalioanele celor patru evanghelişti, încadrat în partea de jos de adoraţia celor trei magi, în partea de sus de izbânda lui Iisus Hristos călcând peste oseminte. Şi după aceea imaginile se succedau, cu litere ornate, cu gravuri mari şi mijlocii în text, pagină după pagină: Bunavestire, un înger uriaş scăldând în raze o Marie tare plăpândă; uciderea pruncilor, crudul Irod în mijlocul unei movile de mici cadavre; ieslea, Iisus între Fecioară şi Sfântul Iosif care

ţinea o lumânare în mână; Sfântul Ioan Milostivul dând de pomană săracilor; Sfântul Matei sfărâmând un idol; Sfântul Nicolae, în veşminte de episcop, având în dreapta sa nişte copii într-un hârdău; şi toate sfintele, Agnès, cu gâtul străpuns de o spadă, Christine, cu sânii smulşi de cleşti, Geneviève, urmată de mieii săi, Julienne, biciuită, Anastasie, arsă, Maria Egipteana, făcând penitenţă în pustiu, Magdalena, purtând vasul cu mirodenii. Altele şi altele încă defilau, o spaimă şi o cucernicie se răspândeau din fiecare dintre ele, era ca într-una dintre acele poveşti cumplite şi plăcute, care fac inima cât un purice şi împăienjenesc ochii de lacrimi.

Dar, încetul cu încetul, Angélique dori să ştie cu tot dinadinsul ce reprezentau gravurile. Cele două coloane înguste de text, a căror imprimare rămăsese foarte neagră pe hârtia îngălbenită, o înfricoşau cu aspectul barbar al caracterelor gotice. Cu toate acestea, se obişnui cu ele, descifră acele caractere, înţelese prescurtările şi contradicţiile, izbuti să ghicească întorsăturile frazei şi cuvintele învechite şi sfârşi prin a citi curgător, încântată ca şi când ar fi pătruns un mister, triumfătoare după fiece nouă dificultate învinsă. Sub aceste tenebre laborioase, o întreagă lume strălucitoare se dezvăluia. Pătrundea într-o frumuseţe cerească. Cele câteva cărţi clasice ale sale, atât de seci şi de lipsite de căldură, nu mai existau. Singură, *Legenda o* pasiona, o ţinea aplecată, cu fruntea între mâini, nemişcată, pe punctul de a nu mai trăi viaţa de zi cu zi, fără să-şi dea seama de scurgerea timpului, privind cum creştea, din adâncul necunoscutului, marea înflorire a visului.

Dumnezeu este din cale-afară de bun, şi sunt din capul locului sfinţii şi sfintele. Ei se nasc predestinaţi, nişte glasuri le dau de veste, mamele lor au vise strălucitoare. Toţi sunt chipeşi, puternici, victorioşi. Lumini mari îi înconjoară, chipurile lor străluminează. Dominique are o stea în frunte. Ei citesc în inteligenţa oamenilor, repetă cu glas tare ceea

ce gândesc aceştia. Au darul profeţiei, şi propovăduirile lor se realizează întotdeauna. Numărul lor este nesfârşit, există episcopi şi călugări, fecioare, cerşetori şi seniori de stirpe regească, pustnici goi care mănâncă rădăcini, bătrâni care vieţuiesc cu căprioarele în peşteri. Istoria tuturor este aceeaşi, ei cresc pentru Hristos, cred în el, refuză să aducă jertfă zeilor falşi, sunt torturaţi şi mor acoperiţi de glorie. Persecuţiile îi istovesc pe împăraţi. Răstignit pe cruce, André predică timp de două zile la douăzeci de mii de persoane. Se produc creştinările în masă, patruzeci de mii de oameni sunt botezaţi dintr-odată. Când mulţimile nu se convertesc în faţa minunilor, o iau la sănătoasa înspăimântate. Sfinţii sunt acuzaţi de magie, li se prezintă felurite enigme pe care le dezleagă, sunt puşi în temple ca să înalţe jertfe, idolii se prăbuşesc, răsturnaţi de o răsuflare, şi se fac ţăndări. O fecioară îşi leagă cingătoarea de gâtul lui Venus care cade în pulbere. Pământul se cutremură, templul Dianei se năruie, izbit de trăsnet; şi popoarele se revoltă, războaiele civile izbucnesc. Atunci, de multe ori, călăii cer botezul, regii cad în genunchi, la picioarele sfinţilor în zdrenţe, cununaţi cu sărăcia. Sabine fuge din casa părintească. Paule îşi părăseşte cei cinci copii şi se leapădă de baie. Umilirile, posturile grele purifică. Nici grâu, nici untdelemn. Germaine îşi presară cenuşă peste alimente. Bernard nu mai deosebeşte felurile de mâncare, nu recunoaşte decât gustul apei curate. Agathon ţine timp de trei ani o piatră în gură. Augustin este disperat că a păcătuit amuzându-se să privească un câine care fugea de-i scăpărau picioarele. Bunăstarea, sănătatea sunt dispreţuite, bucuria începe odată cu lipsurile care ucid trupul. Şi aşa se face că, biruitori, ei trăiesc în grădini unde florile sunt stele, unde frunzele copacilor cântă. Extermină dragoni, stârnesc furtuni şi le domolesc, se ridică în extaz la doi coţi deasupra pământului. Femei văduve se îngrijesc de nevoile lor, cât timp sunt în viaţă, primesc în vis povaţa de a se duce să-i înmormânteze când au murit. Au parte de

întâmplări nemaipomenite, de aventuri uluitoare, tot aşa de frumoase ca romanele. Şi, după sute de ani, când li se deschid mormintele, răspândesc mirosuri suave.

Apoi, faţă în faţă cu sfinţii, iată diavolii, diavolii nenumăraţi. *„Ei dzboară adeseori pren juru nostru precum muştele şi umplu văzduhul făr de număr. Vădzduhu este la fel de plinu de diaboli şi de duhuri rele, aşa dupre cum radza soarelui este plină de athomi. Suntu ca pulberea”.* Şi bătălia porneşte, eternă. Întotdeauna sfinţii sunt biruitori, şi întotdeauna trebuie să ia biruinţa de la capăt. Cu cât pun pe goană mai mulţi diavoli, cu atât mai mulţi se reîntorc. Sunt număraţi şase mii şase sute şaizeci şi şase în trupul unei singure femei, pe care Fortunat o izbăveşte. Ei se frământă, vorbesc şi zbiară prin glasul unor posedaţi, cărora le zgâlţâie coastele o adevărată furtună. Intră înăuntrul lor prin nas, prin urechi, prin gură şi ies, scoţând răcnete omeneşti, după zile întregi de lupte crâncene. La fiecare cotitură de drum se tăvăleşte vreun posedat de diavol, şi un sfânt care trece pe acolo începe bătălia. Ca să-l salveze pe un tânăr, Vasile luptă corp la corp. Vreme de o noapte întreagă, Macaire, culcat printre morminte, este hărţuit şi se apără. Până şi îngerii, aflaţi la căpătâiul morţilor, sunt nevoiţi pentru a le dobândi sufletele, să snopească demonii în bătaie. În alte dăţi, acestea nu sunt decât asalturi ale inteligenţei şi ale spiritului. Se glumeşte, se joacă de-a cel mai isteţ, apostolul Petru şi Simon Magicianul se luptă în miracole. Satan, care dă târcoale, îmbracă toate formele, merge până la a lua înfăţişarea sfinţilor. Dar, de îndată ce e biruit, se arată în toată hidoşenia lui: *„O pisiică neagră mai mare decâtu un câine, având ochii mari şi sclipitori”.* El este unica preocupare, marea ură. Stârneşte spaimă, este luat în zeflemea. Nimeni nu se poartă cinstit cu el. De fapt, cu tot aparatul cumplit al cazanelor lui, rămâne veşnicul păcălit. Toate pactele care se încheie cu el sunt smulse prin violenţă şi viclenie. Femei plăpânde îl doboară la pământ, Marguerite îi zdrobeşte

capul cu piciorul, Julienne îi frânge coastele cu lovituri de lanţ. De aici emană o linişte, un dispreţ faţă de rău pentru că este neputincios, o încredere în bine pentru că virtutea este suverană. E de ajuns să te închini, diavolul nu mai are nicio putere, începe să urle şi dispare. Când o fecioară face semnul crucii, tot infernul se prăbuşeşte.

Atunci, în lupta aceasta a sfinţilor şi a sfintelor împotriva lui Satan, se desfăşoară îngrozitoarele suplicii ale persecuţiilor. Călăii îi lasă în seama muştelor pe martirii unşi cu miere; îi aruncă în gropi cu reptile; îi biciuie cu harapnice prevăzute cu bile de plumb; îi ţintuiesc de vii în sicrie pe care le azvârlă în mare; îi spânzură de păr, apoi le dau foc; le toarnă peste răni var nestins, smoală clocotită, plumb topit; îi aşază în jilţuri de bronz încins până la alb; le înfundă căşti înroşite pe cap; le pârlesc coastele cu torţe, le sfărâmă coapsele pe nicovale, le smulg ochii, le taie limba, le strivesc degetele unul după altul. Şi suferinţa nu contează, sfinţii rămân plini de dispreţ, au o nerăbdare, simt o bucurie de a suferi tot mai mult. De altfel, un miracol neîntrerupt îi ocroteşte, ei ajung să-i istovească pe călăi. Jean soarbe otravă şi nu păţeşte nimic. Acoperit de săgeţi, Sébastien zâmbeşte. Alteori, săgeţile rămân suspendate în aer, de-a dreapta şi de-a stânga martirului; sau, slobozite de arcaş, ele se întorc asupra lui şi i se înfig în ochi. Beau plumb topit, cum ar bea apă rece. Leii se prosternează înaintea lor şi le ling mâinile ca nişte mieluşei. Grătarul încins îi este plăcut-răcoros Sfântului Laurent. El strigă: *„Nefericite om, pârporitu-ai o parte, întoarce pre cealaltă parte ş-apucă-te să-nfuleci, că-i destulu de pârporită”.* Cécile, afundată într-o cadă cu apă clocotită: *„Aiciia-i aşijderea ca şi într-un locu răcoros şi nu simţesc neci un picur de năduşală”.* Christine zădărniceşte caznele: tatăl ei pune s-o bată doisprezece oameni, care îşi dau suflarea de oboseală; un alt gâde le ia locul, o leagă pe o roată, aprinde focul sub ea, şi flacăra se lăţeşte, mistuie o mie cinci sute de persoane; o azvârle în mare, cu un pietroi legat de gât,

dar îngerii o ţin la suprafaţa apei, Iisus vine şi o botează personal, apoi i-o încredinţează Sfântului Mihail ca s-o aducă îndărăt, pe pământ; în sfârşit, un alt gâde o închide cu mai multe vipere care i se încolăcesc dezmierdătoare în jurul grumazului, o ţine timp de cinci zile într-un cuptor încins, unde ea cântă, fără să păţească nici cel mai mic rău. Vincent, care pătimeşte şi mai multe, nu ajunge să sufere: i se frâng mâinile şi picioarele; i se sfâşie părţile laterale ale trupului cu piepteni de fier până-i ies măruntaiele; e ciuruit cu ace; e aruncat peste o movilă de jăratic pe care sângele rănilor lui îl stinge; e ţinut din nou în temniţă, cu picioarele bătute în piroane de un stâlp; şi, sfârtecat în bucăţi, prăjit, cu pântecele despicat – el trăieşte întruna; şi caznele i se preschimbă în suavitate de flori, o mare lumină inundă puşcăria, îngeri cântă odată cu el pe un pat de trandafiri. *„Dulceaţa cântării lui şi nălţarea miresmei din flori răspândiră-se pe afară, şi cându padznicii vădzură una ca asta trecură la crediinţă, şi cându Dacien audzi lucru ăsta tare se mâniie şi dzise: «Ce să-i mai facem, suntem biruiţi».”* Astfel răsună strigătul chinuitorilor, el nu poate lua sfârşit decât prin convertirea sau prin moartea lor. Mâinile lor sunt atinse de paralizie. Ei pier prin violenţă, oase de peşte îi înăbuşă, trăsnete îi fac una cu pământul, carnea li se desprinde de pe oase. Şi temniţele sfinţilor strălucesc toate, Maria şi apostolii pătrund în ele după plac, trecând prin ziduri. Ajutoare necurmate, diverse întrupări coboară din cerul deschis, unde se arată Dumnezeu purtând o cunună de nestemate. Şi moartea e voioasă. Ei o desfid, părinţii se bucură când piere unul dintre ai lor. Pe muntele Ararat se sfârşesc zece mii de răstigniţi. Nu departe de Cologne, cele unsprezece mii de fecioare se lasă măcelărite de huni. În circuri, oasele se sfărâmă sub dintele fiarelor. La vârsta de trei ani, Quirique, pe care Sfântul Duh îl face să vorbească precum oamenii mari, îndură martiriul. Copii de ţâţă îi afurisesc pe călăi. Un dispreţ, un dezgust faţă de propria came, faţă de zdreanţa omenească, amestecă

durerea cu o desfătare cerească. E bine când e sfâşiată, când e zdrobită, când e arsă; încă şi încă, niciodată nu va agoniza destul; şi cheamă cu toţii fierul, sabia în gâtlej, singura care îi ucide. Pe rugul aprins, în mijlocul unui norod orb, care o batjocoreşte, Eulalie aspiră flacăra pentru a muri mai repede. Dumnezeu îi împlineşte dorinţa, o porumbiţă albă îi iese din gură şi urcă la cer.

Pe Angélique, aceste lecturi o minunau. Mulţimea de grozăvii şi acea bucurie victorioasă o încântau peste măsură, dincolo de real. Dar o distrau şi alte părţi ale Legendei, mai blânde, animalele de exemplu, toată arca de care era vorba în ea. O interesau corbii şi vulturii însărcinaţi să-i hrănească pe pustnici. Apoi, câte poveşti frumoase despre lei! Leul binevoitor, care sapă groapa Mariei Egipteana; şi, tot aşa, leul lui Jérôme, căruia i se dă în grijă un asin, pe care îl lasă să zburde, apoi îl mână îndărăt. Era şi lupul, izbit de pocăinţă, care aduce înapoi un purcel furat. Bernard excomunică muştele, şi acestea cad moarte pe loc. Remi şi Biaise hrănesc păsările la masa lor, le binecuvântează şi le redau sănătatea. François, *„plinu de o mare nevinovăţie hulubească”,* le predică, le îndeamnă să-l iubească pe Dumnezeu. *„O pasere carea se numeaşte greierecigală stetea într-un smochinu, şi François întinse mâna şi o chemă pre paserea ceea şi ea degrab se supuse şi veni pre mâna lui. Şi el dzise: «Cântă, soră, şi-l preamăreşte pre Domnul». Şi atunciia ea cântă făr de dzăbavă şi nu plecă din faţă-i până ce el nu-i îngădui.”* Era acolo, pentru Angélique, un neîntrerupt temei de înviorare, care îi dădu ideea să cheme rândunelele, curioasă să vadă dacă vor veni. Apoi, erau unele povestiri pe care nu putea să le recitească fără să simtă că-i vine rău, atât de mult o făceau să râdă. Christophe, uriaşul cel bun, care îl purtă pe umăr pe pruncul Iisus, o înveselea până la lacrimi. Dar un râs nebun o apuca atunci când îl băteau pe diavol, Julienne mai cu seamă, care, ispitită de acesta în temniţă, îi trase o straşnică chelfăneală cu lanţul de care era legată. *„Poronci*

atunciia starostele ca Julienne să fiie adusă, şi când ieşi ea îl târa pre diabol dupre sine şi el îi striga dzicându-i: «Doamnă Julienne, nu-mi mai face suferinţă». Şi-l târî aşa pren toată piiaţa şi pre urmă îl adzvârli într-o groapă puturoasă foarte." Sau le repeta soţilor Hubert, în timp ce broda, unele legende mai atrăgătoare decât poveştile cu zâne. Le citise de atâtea ori, că le ştia pe dinafară: legenda celor Şapte Adormiţi, care, fugind de persecuţii, ziditi într-o peşteră, dormiră în ea trei sute şaptezeci şi şapte de ani, şi a căror trezire îl uimi atât de mult pe împăratul Theodosie; legenda Sfântului Clément, nişte aventuri fără sfârşit, neaşteptate şi mişcătoare, o familie întreagă, tatăl, mama, cei trei fii, despărţiţi de mari nenorociri şi până la urmă reuniţi prin cele mai frumoase miracole. Lacrimile îi şiroiau, visa noaptea, nu mai trăia decât în această lume tragică şi triumfală a minunii, pe tărâmul supranatural al tuturor virtuţilor răspândite cu toate bucuriile.

Când Angélique făcu prima împărtăşanie, i se păru că mergea cu sfintele la doi coţi deasupra pământului. Era o tânără creştină a Bisericii primitive, se lăsa în mâinile lui Dumnezeu, învăţând din carte că nu putea fi salvată fără iertare. Soţii Hubert se ţineau de prescripţii cu simplitate: liturghia duminica, împărtăşania la marile sărbători; şi asta, cu credinţa liniştită a celor umili, puţin şi din tradiţie, dar şi pentru clientela lor, odăjdierii având din tată în fiu Paştele lor. Hubert se oprea uneori din întinsul unui gherghef ca s-o asculte pe copila care îi citea legendele, fremăta şi el alături de ea, cu părul înfiorat de uşoara răsuflare a Celui nevăzut. O iubea, plânse când o văzu în rochia albă. Acea zi fu ca un vis, amândoi se întoarseră de la biserică tulburaţi şi obosiţi. Hubertine trebui să-i dojenească, seara, ea, femeia cuminte, care condamna exagerarea, chiar şi când era vorba de lucruri bune. De atunci, nu se sfii să combată zelul copilei, mai ales pornirea spre milostenie de care era cuprinsă. François avea sărăcia drept stăpână, Julien Preotul îi numea pe săraci seniorii lui, Gervais şi Protais le

spăla picioarele, Martin îşi împărţea mantaua cu ei. Şi copila, după pilda lui Luce, voia să vândă tot, să dăruiască tot. Se despuie mai întâi de micile ei lucruri, apoi începu să şterpelească de prin casă. Dar culmea era că fata făcea daruri unor oameni nedemni, fără niciun discernământ, cu mâinile deschise. Într-o seară, a treia zi după prima împărtăşanie, mustrată pentru că aruncase pe fereastră câteva albituri unei femei beţive, reveni la vechile ei violenţe şi avu o izbucnire cumplită. Pe urmă, zdrobită de ruşine, bolnavă, stătu în pat trei zile.

Totuşi, săptămânile, lunile treceau. Doi ani se scurseseră, Angélique avea paisprezece ani. Când citea *Legenda,* urechile îi zumzăiau, sângele zvâcnea în vinişoarele albastre ale tâmplelor ei, şi atunci se simţea potopită de o dragoste de soră pentru fecioare.

Printre sfinte, Angélique avea preferatele sale, pe acelea ale căror pilde îi mergeau la inimă, care o mişcau până-ntr-atât încât o îndreptau. Astfel, înţeleapta Catherine, născută în purpură, o încânta prin cunoştinţele universale ale celor optsprezece ani ai săi, când se lua la întrecere cu cei cincizeci de retori şi gramaticieni pe care i-i opunea împăratul Maximus. Ea îi înfunda, îi reducea la tăcere. *„Mărmuriţi rămaseră şi nu sciură ce să mai dzică, şi amuţiră cu toţii. Şi împăratu îi dorjeni pentru că se putuseră atâta de ruşinos lăsa biruiţi de o fătucă. u Atunci, cei cincizeci îi mărturisese împăratului că se convertesc. „Şi cându audzi tiranu de una ca asta, simţi că se aprinde de o mâniie făr de samăn şi poronci să fie arşi toţi în miljocu cetăţii.”* În ochii ei, Catherine era savanta invincibilă, tot atât de mândră şi strălucitoare de înţelepciune şi de frumuseţe, cea care ar fi vrut ea însăşi să fie, pentru a converti oamenii şi a fi hrănită în temniţă de o porumbiţă, înainte de a i se reteza capul. Dar mai ales Elisabeta, fiica regelui Ungariei, era pentru ea un prilej de necurmată învăţătură. La fiecare dintre revoltele mândriei sale, când cădea pradă

violenţei, se gândea la acel model de blândeţe şi de nevinovăţie, pioasă de la cinci ani, refuzând să se joace, culcându-se pe pământul gol pentru a-l cinsti pe Dumnezeu, mai târziu soţie supusă şi chinuită a landgrafului de Thuringia, arătând soţului ei un obraz vesel şi pe care lacrimile îl scăldau în fiecare noapte, în sfârşit, văduvă, alungată din ţările sale, fericită să ducă viaţa unei femei sărmane. *„Brăcămintea ei atâta era de făr de preţ, că purta o mantie cenuşiie nădită cu altă cloare de postavu. Mânecele tunicei erau rupte şi cârpite cu alte colori.”* Regele, tatăl ei, trimise un conte s-o caute. *„Şi când o văzu corniţele într-o asemine brăcăminte şi torcându, dete strigăt de dureare şi de minunare şi zise: «Nicecând nu s-au fostu pomenit odraslă de crai într-o asemine brăcăminte, nice nu s-a vădzut torcându lână».”* Ea era desăvârşita umilinţă creştină care trăieşte cu pâine neagră împreună cu cerşetorii, le îngrijeşte rănile fără să-i fie scârbă, le poartă veşmintele grosolane, doarme pe pământul aspru, urmează procesiunile desculţă. *„Ea nu spăla niceodată blidele şi vasele din bucătăriie, şi pornea hoinară şi se dosea de slujnice ca să n-o ademenească şi dzicea: «De-aş fi găsit o altă viiaţă mai năcăjită, pre aceea aş fi dus-o».”* Astfel încât Angélique, care se înţepenea de furie altădată, când era pusă să spele bucătăria, se istovea acum cu muncile cele mai josnice ori de câte ori se simţea hărţuită de dorinţa de a domina. În sfârşit, mai mult decât Catherine, mai mult decât Elisabeta, mai mult decât celelalte, îi era dragă o sfântă, Agnès, copila martiră. Inima ei tresălta regăsind-o în *Legendă* pe această fecioară înveşmântată în propriu-i păr, care o ocrotise sub uşa catedralei. Ce flacără de dragoste curată! Cum îl respinsese pe fiul guvernatorului care o acostase la ieşirea din şcoală! „Da! Departe de mine, păstor al morţii, început al păcatului şi odraslă a mârşăviei.” Şi, când Aspasian dădu poruncă să-i înfigă *„feru săbiei în pept”,* ea urcă în paradis pentru a se uni cu *„mirele ei albu şi rumenu”.* Angélique o chema şi o implora,

şi îşi părea sieşi mai împrospătată.

La cincisprezece ani, Angélique deveni aşadar o fată adorabilă. Desigur, nici viaţa retrasă şi petrecută în muncă, nici umbra catedralei, nici *Legenda* cu frumoasele sfinte nu făcuseră din ea un înger, făptură întru totul desăvârşită. Se lăsa mereu cuprinsă de înflăcărări, apăreau vini şi păcate, prin ieşiri neprevăzute, în ungherele sufletului care, din nebăgare de seamă, rămăseseră neastupate. Şi atunci se simţea atât de ruşinată, atât de mult ar fi vrut să fie desăvârşită şi în adâncul ei era atât de omenoasă, atât de vioaie, atât de neştiutoare şi pură! întorcându-se după unul din marile drumuri pe care familia Hubert şi le îngăduia de două ori pe an, în lunea Rusaliilor şi în ziua Adormirii Maicii Domnului, ea scosese un măceş din pământ, apoi se distrase să-l răsădească în grădina lor îngustă.

Îl tunse, îl udă; aici, el crescu mai drept, începu să dea măceşe mai mari, cu miros delicat, dar ce pândea fata, cu pasiunea sa obişnuită, fiindu-i totuşi silă să-l altoiască, era să vadă dacă o minune nu făcea să-i crească boboci de trandafir. Dansa în jurul lui, repeta cu încântare: „Sunt eu! Sunt eu!” Şi dacă o lua cineva peste picior în legătură cu măceşul ei de drumul mare, râdea şi ea, uşor palidă, înrourată de lacrimi pe marginea pleoapelor. Ochii ei de culoarea violetei se înmuiau şi mai mult, gura i se întredeschidea, descoperind dinţişorii albi, în ovalul prelung al chipului, pe care pletele blonde, uşoare ca lumina, îl nimbau cu aur. Crescuse, fără a deveni subţiratică, avea gâtul şi umerii întotdeauna de o graţie mândră, mijlocul mlădios; şi veselă, şi sănătoasă, şi de o rară frumuseţe, de un farmec nemărginit, în care dădea în floare un suflet fără prihană.

Soţii Hubert se legau de ea, zi de zi, printr-o dragoste tot mai vie. Amândurora le veni în minte gândul s-o adopte. Dar nu vorbeau nimic, de teamă să nu trezească veşnica lor părere de rău. Şi, în dimineaţa când bărbatul se hotărî, în camera lor, nevasta, căzând pe un scaun, izbucni în plâns.

A adopta acest copil nu însemna a renunţa să mai aibă vreodată unul? Desigur, nu trebuia să se mai bizuie pe asta, la vârsta lor; şi ea consimţi învinsă de gândul bun de a şi-o face fiica sa. Când îi spuseră,

Angélique le sări de gât, sugrumându-şi lacrimile. Era lucru hotărât, va rămâne cu ei, în această casă plină de ea acum, întinerită de tinereţea ei, râzătoare de râsul ei. Dar, de la primul demers, un obstacol îi înmărmuri. Consultat, judecătorul de pace, domnul Grandsire, le explică totala imposibilitate a adoptării, legea cerând ca persoana adoptată să fie majoră. După aceea, văzând amărăciunea lor, le sugeră expedientul tutelei oficioase: orice individ, în vârstă de peste cincizeci de ani, poate să-şi ataşeze un minor de cel mult cincisprezece ani, prin titlu legal, devenind tutorele lui oficios. Cum ei aveau vârsta, acceptară încântaţi; şi chiar hotărâră să discute mai târziu adoptarea pupilei lor, pe cale testamentară, în limitele îngăduite de cod. Domnul Grandsire luă asupra sa cererea soţului şi consimţământul soţiei, apoi intră în legătură cu directorul Asistenţei publice, tutore al tuturor copiilor ajutaţi, căruia trebuia să-i obţină aprobarea. Avu loc o cercetare, în sfârşit piesele fură depuse la Paris, la judecătorul de pace desemnat. Şi nu se mai aştepta decât procesul-verbal care constituie actul tutelei oficioase, când pe cei doi Hubert îi cuprinse un scrupul tardiv. Înainte de a o adopta astfel pe Angélique, nu s-ar fi cuvenit, oare, să facă un efort pentru a-i regăsi familia? Dacă mama trăia, de unde aveau ei dreptul de a dispune de fiică, fără a fi cu totul siguri de abandon? Apoi, în fond, exista acea necunoscută, acel trunchi găunos din care e posibil să fi ieşit copila, care îi îngrijorase altădată, grijă ce le revenea şi în acel moment. Se zbuciumau atât de mult, că nu mai dormeau.

Pe neaşteptate, Hubert făcu o călătorie la Paris. Era o mare nenorocire în existenţa sa liniştită. O minţi pe Angélique, îi spuse că era neapărat nevoie de prezenţa lui,

pentru tutelă. Spera să afle totul în douăzeci şi patru de ore. Dar, la Paris, zilele se scurseră, obstacolele se iviră la fiecare pas, petrecu acolo o săptămână, aruncat de la unii la alţii, bătând caldarâmul, înnebunit, aproape plângând. Mai întâi, la Asistenţa publică fu primit cu foarte mare răceală. Regula administraţiei este ca aceşti copii să nu fie informaţi asupra originii lor până la majorat. Trei dimineţi la rând îl dădură afară. Trebui să persevereze, să se justifice în patru birouri, să răguşească prezentându-se drept tutore oficios, până ce un subşef, unul înalt şi neprietenos, catadicsi să-l informeze de lipsa totală a unor documente precise. Administraţia nu ştia nimic, o moaşă o depusese pe copila Angélique Marie, fără să dea numele mamei. Disperat, vru să ia drumul îndărăt spre Beaumont, când o idee îl readuse pentru a patra oară, ca să ceară comunicarea extrastului de naştere, care trebuia să conţină numele moaşei. Urmă iar o întreagă poveste. În sfârşit, află numele, madam Foucart, şi află că această femeie locuia în Rue des Deux-Ecus, în 1850.

Şi alergăturile începură din nou. Capătul Rue des Deux-Ecus fusese demolat, niciun dughengiu de pe străzile vecine nu-şi amintea de madam Foucart. Consultă un anuar, numele nu se mai găsea în el. Cu ochii în sus, cercetând firmele, se resemnă să urce pe la diferite moaşe; şi acesta fu un mijloc care izbuti, avu norocul să dea peste o doamnă bătrână care scoase un strigăt de surpriză. Cum? Dacă o cunoaşte pe madam Foucart! O persoană cu merite atât de mari şi care a avut atâtea necazuri! Locuia în strada Censier, la celălalt capăt al Parisului, şi alergă spre acel loc.

Acolo, învăţat de experienţă, îşi făgăduise să procedeze diplomatic. Dar madam Foucart, o femeie enormă, îndesată pe nişte picioare scurte, nu-l lăsă să-şi desfăşoare într-o ordine frumoasă întrebările pe care le pregătise dinainte. De cum rosti cele două nume ale copilei şi data depunerii, îşi dădu drumul, povesti întreaga istorie, într-un val de ranchiună. A, micuţa trăia! Ei bine, se putea felicita, că

maică-sa era o netrebnică faimoasă! Da, madam Sidonie, cum se numea de când rămăsese văduvă, o femeie foarte bine înrudită, având un frate ministru, zice-se, ceea ce n-o împiedica să se ocupe de cele mai murdare negoţuri! Şi îl lămuri în ce fel o cunoscuse pe vremea când ticăloasa ţinea în strada Saint-Honoré o dugheană de fructe şi untdelemn de Provenţa, la sosirea din Plassans, de unde debarcaseră, ea şi bărbatul ei, ca să-şi încerce norocul. Bărbatul mort şi înmormântat, ea avusese o fată cincisprezece luni mai târziu. O greşeală se iartă, dar nerecunoştinţa! Pentru că, după ce-şi mâncase dugheana, n-o hrănise ea, madam Foucart, pe timpul naşterii, nu i se devotase ea până-ntr-atât încât o scăpa din încurcătură aducându-i fetiţa aici? Şi, drept răsplată, când, la rândul ei, a ajuns la ananghie, n-a mai izbutit să scoată de la ea luna de pensiune, nici măcar cei cincisprezece franci daţi în mână, cu împrumut. Astăzi, madam Sidonie deţinea în strada du Faubourg-Poissonière o mică dugheană şi trei camere, la mezanin, unde, sub pretextul că vinde dantele, vindea de toate. A, da! A, da! Pe o mamă de teapa asta era mai bine să n-o cunoască!

O oră mai târziu, Hubert dădea târcoale prin preajma dughenei lui madam Sidonie. Întrezări o femeie uscăţivă, gălbejită, fără vârstă şi fără sex, îmbrăcată într-o rochie neagră uzată, mânjită de tot soiul de comerţuri dubioase. În ruptul capului amintirea fiicei sale n-ar fi încălzit această inimă de mijlocitoare. Se informă cu discreţie, află lucruri pe care nu le repetă nimănui, nici măcar soţiei sale. Cu toate acestea, şovăia încă, se întoarse pentru o ultimă dată şi trecu prin faţa magazinului îngust şi misterios. Nu era, oare, de datoria lui să se recomande, să obţină un consimţământ? îi revenea lui, om cinstit, să judece dacă avea dreptul să reteze astfel legătura pentru totdeauna. Brusc, întoarse spatele şi în aceeaşi seară reveni la Beaumont.

Hubertine tocmai aflase de la domnul Grandsire că

procesul-verbal pentru tutela oficioasă fusese semnat. Şi când Angélique se aruncă în braţele lui Hubert, el văzu bine din întrebarea rugătoare a ochilor ei că înţelesese adevărata pricină a călătoriei sale. Atunci, fără ocolişuri, îi spuse:

— Copila mea, mama ta a murit.

Plângând, Angélique îi îmbrăţişă cu pasiune. Niciodată nu se mai aduse vorba despre acest lucru. Era fiica lor.

Capitolul III

În anul acela, în lunea Rusaliilor, soţii Hubert o duseseră pe Angélique să prânzească la ruinele castelului d'Hautecoeur, care domină râul Ligneul, la două leghe în jos de Beaumont; şi a doua zi, după toată această petrecere în aer liber, cu alergături şi râsete, când bătrânul orologiu din atelier sună ora şapte, tânăra încă dormea.

Hubertine trebui să urce şi să bată în uşă.

— Ei bine, leneşo!... Noi ne-am şi luat gustarea!

Angélique se îmbrăcă repede şi coborî să mănânce singură. Apoi, când ajunse la scara pe care Hubert şi soţia sa urcau pentru a se apuca de lucru, spuse:

— Ah, cum mai dormeam! Şi epitrahilul ăsta făgăduit pentru duminică!

Atelierul, ale cărui ferestre dădeau spre grădină, era o încăpere mare, păstrată aproape neatinsă în starea sa iniţială. Pe tavan, cele două grinzi principale, cele trei traverse de bârne aparente nu mai fuseseră nici măcar văruite, foarte afumate, mâncate de cari, lăsau să se vadă scândurile umpluturii dintre ele sub strălucirile ghipsului. Unul dintre corbii de piatră care susţineau grinzile purta o dată, 1463, fără îndoială, data construcţiei. Căminul, deopotrivă din piatră, crăpată şi fărâmiţată pe alocuri, îşi păstra eleganţa simplă, cu uşorii lui avântaţi, cu consolele, cu hota lui terminată printr-un coronament; chiar pe friză se putea încă distinge, ca topită de vârstă, o sculptură naivă, un Sfânt Clair, patronul broderilor. Dar căminul nu mai era folosit, din vatră se făcuse un dulap deschis, unde se puneau planşe ori se stivuiau desene; şi, acum, exista o

sobă care încălzea încăperea, un mare clopot de fontă, al cărui burlan, după ce mergea de-a lungul tavanului, intra în hotă. Uşile, care se clătinau de mult, datau de pe vremea lui Ludovic al XIV-lea. Lamelele de parchet străvechi se apropiau de sfârşitul putrezirii, printre foile de placaj mai noi, puse una câte una în fiecare gaură. Erau aproape o sută de ani de când ţinea zugrăveala galbenă a pereţilor, decolorată în partea de sus, zgâriată în cea de jos şi pătată de salpetru. An de an se vorbea de o zugrăveală nouă, fără să se poată lua o hotărâre, din spaimă faţă de schimbare.

Aşezată în faţa gherghefului pe care era întins epitrahilul, Hubertine înălţă capul spunând:

— Ştii că, dacă îl predăm duminică, ţi-am făgăduit un coşuleţ cu panseluţe pentru grădina ta.

Veselă, Angélique exclamă:

— E adevărat... O, vreau să mi le sădesc!... Dar unde mi-o fi degetarul de fildeş? Când nu mai lucrezi, ustensilele dispar.

Îşi vârî vechiul deget de fildeş pe a doua falangă a micului ei deget şi se aşeză de cealaltă parte a gherghefului, în faţa ferestrei.

De la mijlocul ultimului secol nicio modificare nu avusese loc în orânduiala atelierului. Modelele se schimbă, arta broderului se transformă, dar aici încă se găsea, fixată în zid, furca sulului, piesa de lemn în care se sprijină gherghefuI şi pe care o capră de lemn îl susţine la celălalt capăt. Prin colţuri dormeau vechi unelte; un diligent cu angrenajul şi cârligele cu ajutorul cărora se punea în broşe aurul de pe mosoare, fără a-l atinge; o depănătoare de mână, un soi de scripete pentru răsucit firele, care se fixa de zid; gherghefuri de toate mărimile, prevăzute cu taftalele şi micile lor pene de lemn, necesare la brodatul cu igliţa. Pe o scândură se afla rânduită o veche colecţie de preducele pentru fluturaşii de aur; şi se zărea, de asemenea, o epavă, un obiect de aramă, sfeşnicul clasic, larg, al broderilor de odinioară. În buclele unui rastel

alcătuit dintr-o curea prinsă în cuie atârnau sule, ciocănele de lemn cu două capete, ciocane, unelte de fier pentru decupat pergamentul din piele de viţel, ace groase, dăltiţe de cimişir cu care modelau firele, în măsura în care erau folosite. Sub masa de tei pe care se decupa, trona o vârtelniţă mare, pe ale cărei două fofeze de răchită, mobile, era întins un scul de lână roşie. O sumedenie de mosoare cu fire de mătase viu colorate, înşirate pe o sfoară, spânzurau în apropierea dulăpiorului. Pe podea era un coş plin cu mosoare goale. Un ghem de sfoară, căzut de pe un scaun, se desfăşurase.

— Ah, frumoasă vreme, frumoasă vreme! reluă Angélique. Ti-e mai mare dragul să trăieşti.

Şi, înainte de a se apleca deasupra lucrului, îşi uită o clipă de sine în faţa ferestrei deschise, prin care pătrundea dimineaţa strălucitoare de mai. Un colţ de soare aluneca de pe acoperişul catedralei, o mireasmă proaspătă de liliac se ridica din grădina episcopiei. Zâmbea, orbită, scăldată de primăvară. Apoi, cu un suspin, de parcă s-ar fi trezit din somn, rosti:

— Tată, n-am aur pentru intercalat.

Hubert, care sfârşise de înţepat decalcul unui desen de sfită[8], se duse să caute în fundul dulăpiorului un scul, îl tăie, destrămă cele două capete zgâriind aurul care acoperea mătasea şi aduse sculul învelit într-o bucată de pergament.

— Asta-i tot?

— Da, da.

Dintr-o privire, se convinsese că nu mai lipsea nimic: broşele încărcate cu fire de aur de diferite culori, roşu, verde, albastru; mosoarele cu mătase de toate tonurile; fluturaşii, fireturile, buclate sau frizate, în plăcintă – un fund de pălărie care era folosită drept cutie; acele lungi şi subţiri, cleştii de oţel, degetarele, foarfecile, boţul de ceară. Toate acestea umblau de colo până colo, chiar pe gherghef, pe stofa întinsă şi apărată de o hârtie rezistentă, cenuşie.

[8] Veşmânt preoţesc (n.tr.).

Ea vârî în ac un fir de aur pentru intercalat. Dar, de la prima împunsătură, firul se rupse şi trebui să destrame din nou, desprinzând puţin aur pe care îl aruncă în măgăruş – altă cutie, de carton, folosită pentru deşeuri, care zăcea deopotrivă pe gherghef.

— Ah, în sfârşit! spuse ea, după ce înfipse acul.

Un timp, domni o tăcere adâncă. Hubert se apucase să întindă un gherghef. Aşezase cele două suluri pe furcă şi pe capra de lemn, cât mai în faţă, astfel încât să se poată veni din dreapta cu firul de mătase stacojie ale sfitei pe care tocmai o cususe Hubertine. Şi introduse scândurelele în cepurile sulurilor, pe care le fixă cu ajutorul a patru cuie. Pe urmă, după ce zăbreli în dreapta şi în stânga, sfârşi de întins, rotind cuiele înapoi. Se auzi cum bate cu vârful degetelor peste stofa care vibra ca o tobă.

Angélique devenise o brodeză excepţională, de o iscusinţă şi de un gust de care soţii Hubert se minunau. Pe lângă ce o învăţaseră ei, fata aducea pasiunea, care dădea viaţă florilor, sinceritate simbolurilor. Sub mâinile sale, mătasea şi aurul se însufleţeau, un elan mistic avânta cele mai mici ornamente, se dăruia cu toată imaginaţia sa mereu trează, cu toată credinţa sa în lumea celui nevăzut. Unele dintre broderiile sale mişcaseră într-atât dioceza din Beaumont, că un preot arheolog şi un altul amator de tablouri veniseră s-o vadă, extaziindu-se în faţa Fecioarelor ei, pe care le comparau cu figurile naive ale celor din vechime. Aveau aceeaşi sinceritate, acelaşi sentiment înălţător, ca încercuit într-o perfecţiune minuţioasă a detaliilor. Avea darul desenului, un adevărat miracol care, fără profesor, fără nimic altceva decât silinţele ei din fiecare seară, la lumina lămpii, îi îngăduia adesea să-şi corecteze modelele, să se depărteze de ele, să-şi dea frâu liber fanteziei, creând cu vârful acului. Astfel încât cei doi Hubert, care declarau ştiinţa desenului de neînlăturat pentru o bună brodeză, se înclinau în faţa ei, cu toată vechimea lor în meserie. Şi ajungeau să nu mai fie decât

modestele ei ajutoare, să-i lase pe seamă toate lucrările de mare lux, la care ei pregăteau doar părţile de jos ale stofei.

Câte minunăţii strălucitoare şi sfinte îi treceau prin mâini de la un capăt la celălalt al anului! Era cufundată numai în mătase, în satin, în catifele, în stofe cu fireturi de aur şi argint. Broda epitrahile, etole, manipule, sfite, dalmatice, mitre, prapuri, văluri pentru potire şi ortofoare. Dar epitrahilele, mai ales, reveneau întruna, cu cele cinci culori ale lor: albul pentru confesori şi fecioare, roşul pentru apostoli şi martiri, negrul pentru morţi şi zilele de post, violetul pentru inocenţi, verdele pentru toate sărbătorile; şi, de asemenea, aurul, deseori folosit, care putea să înlocuiască albul, roşul şi verdele. În centrul crucii se aflau întotdeauna aceleaşi simboluri, iniţialele lui Iisus şi ale Mariei, triunghiul înconjurat de raze, mielul, pelicanul, porumbiţa, un potir, un chivot, o inimă însângerată sub spini; pe când în partea de sus şi pe braţe curgeau ornamente sau flori, toată ornamentaţia vechilor stiluri, toată mulţimea florilor mari, anemonele, lalelele, bujorii, rodiile, hortensiile. Nu trecea un anotimp fără ca ea să nu refacă spicele şi rădăcinile simbolice, în argint peste negru, în aur peste roşu. La epitrahilele foarte bogate nuanţa tablourile, capetele sfinţilor, vreun cadru central, Bunavestire, ieslea, calvarul. Când broda stofele ţesute cu fir peste chiar fondul lor, când adăuga fâşiile de mătase ori de satin peste brocartul de aur sau peste catifele. Şi toate aceste înfloriri de splendori sacrale se năşteau, una după alta, din degetele ei subţiri.

În acel moment, epitrahilul la care lucra Angélique era un epitrahil de satin alb, a cărui cruce se alcătuia dintr-un mănunchi de crini de aur înlănţuiţi cu trandafiri de o culoare vie, din mătase de diferite nuanţe. La mijloc, într-o coroană din trandafiraşi de aur mai, iniţiala Mariei răspândea raze de aur roşu şi verde, de o mare bogăţie ornamentală. Timp de o oră, până când isprăvi, lucrând intercalat, petalele micilor trandafiri de aur, niciun cuvânt nu tulbură tăcerea.

Dar firul se rupse din nou, ea vârî iar în urechile acului, pe pipăite, sub gherghef, ca o lucrătoare iscusită. După aceea, ridicându-şi capul, păru să soarbă într-o lungă aspiraţie toată primăvara care pătrundea în încăpere.

— Ah, murmură ea, frumos mai era ieri!... Ce bun e soarele!

Hubertine, care îşi trecea firul peste boţul de ceară, clătină din cap.

— Eu sunt ca zdrobită, nu-mi mai simt braţele. Nu am cei şaisprezece ani ai tăi, şi ies atât de puţin!

Cu toate acestea, se apucă numaidecât de lucru. Ea pregătea crinii, cosând bucăţile de dantelă fină pe locurile dinainte fixate, pentru a da relief lucrăturii.

— Şi-apoi, primele învăpăieri ale soarelui întotdeauna te ameţesc, adăugă Hubert, care, după ce îşi întinse gherghеful, se pregătea să scoată pe mătase tiparul unei fâşii de sfită.

Angélique rămase cu privirea melancolică, pierdută în razele care cădeau dintr-un arc butant al bisericii. Şi spuse cu blândeţe:

— Nu, nu, toată această zi în aer liber pe mine m-a liniştit, m-a destins!

Îşi terminase petalele mici de aur, începu să lucreze la unul din trandafirii mari, având pregătite tot atâtea ace cu firele vârâte în urechi câte nuanţe de mătase erau, pentru a broda, cu împunsături duse şi întoarse, în chiar sensul mişcării petalelor. Şi în pofida lucrăturii deosebit de gingaşe, amintirile din ajun pe care le retrăia de un timp, în tăcere, i se revărsau acum de pe buze, îi năvăleau în număr atât de mare, că nu se mai putea opri. Vorbea de plecare, de imensa câmpie, de prânzul luat acolo, în mijlocul ruinelor de la Hautecoeur, pe dalele unei săli ale cărei ziduri năruite dominau micul râu Ligneul, ce curgea pe dedesubtul lor, printre sălcii, la cincizeci de metri. Îşi simţea sufletul plin de acele ruine, de acele rămăşiţe risipite pe sub mărăcini, dovedind mărimea colosului, de pe vremea

când, stând în picioare, stăpânea cele două văi. Donjonul, înalt de şaizeci de metri, deşi crăpat şi fără coronament, rămânea puternic, în ciuda tuturor aparenţelor, peste fundaţiile lui groase de cincisprezece picioare. Două turnuri rezistaseră deopotrivă, tumul lui Carol cel Mare şi tumul lui David, unite printr-o curtină aproape neatinsă de vreme. În interior se regăseau o parte din construcţii, capela, sala de judecată, mai multe încăperi; şi totul părea să fi fost clădit de nişte giganţi, treptele scărilor, parapetul ferestrelor, băncile de pe terase, la o scară exagerată pentru generaţiile de astăzi. Era un întreg oraş, puternic, cinci sute de războinici putând susţine aici un asediu de trei luni, fără a duce lipsă de muniţii sau de hrană. De două secole, tufele de măceşi depărtau cărămizile încăperilor de jos, cele de liliac, de drobiţe acopereau dărâmăturile plafoanelor prăbuşite, un platan crescuse în căminul din sala gărzilor. Dar când, la asfinţitul soarelui, scheletul donjonului îşi alungea umbra peste trei leghe de culturi, şi când întregul castel părea să se fi reclădit, uriaş, în pâclele serii, se mai simţea încă vechea suveranitate, puterea de temut, care făcea de necucerit fortăreaţa de care tremurau până şi regii Franţei.

— Şi, sunt sigură, continuă Angélique, că e locuit de spirite care se întorc noaptea. Se aud tot soiul de glasuri, anumite animale te privesc de pretutindeni, şi, am văzut bine, când m-am întors odată, pe când plecam, nişte chipuri mari şi albe plutind deasupra zidurilor... Nu-i aşa, mamă, dumneata, care ştii istoria castelului?

Hubertine zâmbi placid.

— O, stafii! Eu, una, n-am văzut.

Dar, într-adevăr, ştia istoria, pe care o citise într-o carte, şi trebui s-o povestească din nou, îmboldită de întrebările stăruitoare ale fetei.

Teritoriul făcea parte din episcopia de Reims, încă de pe vremea Sfântului Remi, care îl deţinea de la Clovis. În primii ani ai secolului al zecelea, un arhiepiscop, Séverin, puse să

se ridice la Hautecoeur o fortăreaţă, pentru a apăra ţinutul împotriva normanzilor, care urcau pe Oise, de unde se varsă râul Ligneul în ea. În veacul următor, un urmaş al lui Severin îl dădu ca feudă lui Norbert, mezinul casei de Normandia, în schimbul unui cens anual de şaizeci de bănuţi şi cu condiţia ca oraşul Beaumont şi biserica lui să rămână libere. Aşa se făcu că Norbert I deveni capul marchizilor d'Hautecoeur, a căror descendenţă faimoasă, începând de atunci, umplu istoria. Hervé al IV-lea, excomunicat în două rânduri pentru furturile lui de bunuri ecleziastice, tâlhar de drumul mare, care măcelări cu propria-i mână treizeci de burghezi dintr-odată, fu ucis de Ludovic cel Gros, cu care îndrăzni să se războiască. Raoul I, care pornise în cruciadă împreună cu Philippe Auguste, pieri în faţa cetăţii Saint-Jean-d'Acre de o lovitură de lance în inimă. Dar cel mai renumit fu Ioan al V-lea cel Mare, care, în 1225, reclădi fortăreaţa, ridică în mai puţin de cinci ani acest temut castel d'Hautecoeur, la adăpostul căruia râvni, o clipă, tronul Franţei; şi după ce scăpase din masacrele a douăzeci de bătălii şi devenise cumnat al regelui Scoţiei, muri în patul său. Urmă, apoi, Félicien al III-lea, care se duse desculţ la Ierusalim, Hervé al VII-lea, care îşi revendică drepturile la tronul Scoţiei, precum şi alţii, puternici şi nobili de-a lungul secolelor, până la Ioan al IX-lea, care, sub Mazarin, avu durerea de a asista la dărâmarea castelului. După un ultim asediu, fură aruncate în aer bolţile turnurilor şi ale donjonului, se incendiară clădirile în care Carol al VI-lea venise să-şi aline nebunia şi în care, cu aproape două sute de ani mai târziu, Henric al IV-lea locuise opt zile împreună cu Gabrielle d'Estrée. Acum, toate aceste amintiri regale dormeau în iarbă. Fără să-şi oprească acul, Angélique asculta cu pasiune, ca şi când năluca acestor măreţii moarte s-ar fi ridicat din ghergheful său, pe măsură ce trandafirul se năştea, prinzând viaţa delicată a culorilor. Neştiinţa ei în materie de istorie mărea faptele, le împingea pe fondul unei legende

minunate, tremura de credinţă vrăjită, castelul se reclădea, urcând până la porţile cerului, cei din neamul Hautecoeur deveneau verii Fecioarei.

— Şi, întrebă ea, noul nostru episcop, monseniorul d'Hautecoeur, este, prin urmare, un descendent al acestei familii?

Hubertine răspunse că monseniorul trebuie să fie dintr-o ramură colaterală, întrucât ramura directă se stinsese de mult. Era chiar o revenire neobişnuită, căci de-a lungul veacurilor marchizii d'Hautecoeur şi clerul din Beaumont trăiseră în război. Către anul 1150, un abate întreprinse construcţia bisericii, numai cu posibilităţile ordinului său. Şi banii se isprăviră curând, edificiul nu ajunse decât la înălţimea bolţilor capelelor laterale, şi trebuiră să se mulţumească să se aşeze peste navă un acoperiş de lemn. Trecură optzeci de ani, Ioan al V-lea începuse reconstruirea castelului, când dărui trei sute de mii de livre, care, împreună cu alte sume, îngăduiră să se continue biserica. Se încheie ridicarea navei. Cele două turnuri şi marea faţadă nu fură terminate decât mult mai târziu, către 1430, în plin secol al cincisprezecelea. Pentru a răsplăti dărnicia lui Ioan al V-lea, clerul acordă dreptul de înmormântare, pentru el şi urmaşii săi, într-o capelă din absidă, consacrată Sfântului Gheorghe, şi care, de atunci, se numeşte capela Hautecoeur. Dar bunele relaţii nu puteau dura câtuşi de puţin, castelul punea fără întrerupere în primejdie libertăţile oraşului Beaumont, tot timpul duşmăniile izbucneau în legătură cu chestiunile tributului şi ale întâietăţii. Una, mai cu seamă, dreptul de taxă la trecerea pe pod, prin care seniorii nădăjduiau să lovească în navigaţia pe Ligneul, prelungi certurile, când se declară marea prosperitate a oraşului de jos, cu fabricile lui de ţesături fine. Din această epocă, avutul oraşului Beaumont spori din zi în zi, pe când cel al familiei Hautecoeur scăzu, până în momentul când, odată cu dărâmarea castelului, biserica triumfă. Ludovic al XIV-lea făcu din ea o catedrală, o episcopie fu clădită în

vechea împrejmuire a călugărilor; şi întâmplarea vru ca, astăzi, tocmai un Hautecoeur să revină, ca episcop, şi să poruncească acestui cler, care, neîncovoindu-se niciodată, îi biruise strămunii, după patru sute de ani de luptă.

— Dar, spuse Angélique, monseniorul a fost căsătorit. Are un băiat mare, de douăzeci de ani, nu-i aşa?

Hubertine luase foarfecile ca să îndrepte unul dintre cupoanele de pergament.

— Da, mi-a povestit abatele Cornille. O, e o poveste cât se poate de tristă!... Monseniorul a fost căpitan la douăzeci şi unu de ani, sub Carol al X-lea. La douăzeci şi patru de ani, în 1830, şi-a dat demisia şi se spune că până la patruzeci a dus o viaţă risipitoare, plină de călătorii, de aventuri, de dueluri. Când, într-o seară, aflându-se la nişte prieteni, la ţară, o întâlni pe fiica contelui de Valençay, Paule, foarte bogată, nespus de frumoasă, care avea abia nouăsprezece ani, cu douăzeci şi doi mai puţin decât el. O iubi să-şi piardă minţile, ea de asemenea îl iubi fierbinte, trebuiră să grăbească nunta. Atunci răscumpără el ruinele Hautecoeur, pe nimica toată, zece mii de franci cred, cu gândul să repare castelul, unde visa să locuiască împreună cu soţia lui. Timp de nouă luni trăiră ascunşi în fundul unei vechi proprietăţi din Anjou, ne vrând să vadă pe nimeni, părându-li-se ceasurile prea scurte... Paule născu un băiat şi muri.

Hubert, care bătea în desen cu un tampon îmbibat cu alb, ridicase capul, din cale-afară de palid.

— Ah, nefericitul! murmură el.

— Se povesteşte că a fost cât pe ce să moară, continuă Hubertine. O săptămână mai târziu, intra în ordin. De atunci sunt douăzeci de ani, şi astăzi este episcop... Dar ce se mai povesteşte este că, vreme de douăzeci de ani, n-a consimţit să-şi vadă fiul, acel copil care o costase viaţa pe mama lui. Se descotorosise de el, trimiţându-l la un unchi de-al soţiei, un bătrân abate, nevoind nici măcar să primească veşti şi străduindu-se să uite de existenţa lui.

Într-o zi, când i se trimise un portret al micuţului, crezu că o revedea pe scumpa sa moartă şi fu găsit pe podele, ţeapăn, ca doborât cu o lovitură de ciocan... Şi-apoi, vârsta, rugăciunea trebuie să fi domolit marea lui amărăciune, căci bunul paroh Cornille îmi spunea ieri că monseniorul şi-ar fi dat, în sfârşit, consimţământul să-şi cheme fiul în preajma sa.

Terminându-şi trandafirul, atât de proaspăt, încât satinul părea că răspândea miresme, Angélique începu iar să privească pe fereastra bătută de soare, având ochii înmuiaţi de visare. O voce scăzută, repetă:

— Fiul monseniorului...

Hubertine îşi încheie povestirea.

— Un tânăr frumos ca un zeu, pare-se. Tatăl său dorea să-l facă preot. Dar bătrânul abate n-a vrut, micuţul fiind cu totul lipsit de chemare... Şi, apoi, milioanele! Cincisprezece, din câte se povesteşte! Da, maică-sa i-ar fi lăsat cinci milioane, care, plasate în cumpărări de terenuri la Paris, acum ar însemna peste cincisprezece milioane. Pe scurt, bogat ca un rege!

— Bogat ca un rege, frumos ca un zeu, repetă Angélique, fără să-şi dea seama, ca în vis.

Şi, cu o mână maşinală, luă de pe gherghef o broşă încărcată cu fire de aur, pentru a începe broderia în fireturi a unui crin mare. După ce scoase firul din vârful broşei, îi fixă capătul cu o împunsătură de mătase pe chiar marginea pergamentului din piele de viţel care dădea grosimea. După aceea, apucându-se să lucreze, mai spuse, fără a-şi sfârşi gândul, pierdută în neclarul dorinţei:

— Oh! Ce-aş vrea eu, ce-aş vrea...

Tăcerea căzu iarăşi, adâncă, tulburată doar de un cântec slab ce venea din biserică. Hubert îşi aranja desenul, trecând din nou cu o pensulă peste liniile punctate ale împunsăturii; şi ornamentele sfitei ieşeau astfel la iveală, în alb, pe mătasea roşie. De data aceasta vorbi el.

— Ce măreţe erau vremurile de odinioară! Seniorii purtau

veşminte de-a dreptul ţepene de atâtea broderii. La Lyon, trei coţi de stofă se vindeau cu până la şase sute de livre. Trebuie citite statutele şi ordonanţele meşterilor broderi, unde se spune că broderii regelui au dreptul să rechiziţioneze prin forţă armată lucrătorii celorlalţi meşteri... Şi aveam steme: de azur, cu dungă smălţată cu aur, având trei flori de crin la fel, două în cap, una în vârf... Ah, era frumos! E mult de-atunci!

Tăcu, bătând cu unghia peste gherghef, ca să îndepărteze praful. Apoi reluă:

— În Beaumont se povesteşte şi astăzi o legendă despre cei din neamul Hautecoeur, pe care mama mi-o repeta deseori, pe vremea când eram mic... O ciumă înspăimântătoare pustia oraşul, jumătate din locuitori muriseră, când Ioan al V-lea, cel care a reclădit fortăreaţa, îşi dădu seama că Dumnezeu îi trimitea puterea de a lupta cu prăpădul. Din clipa aceea, se duse desculţ la bolnavi, îngenunche în faţa lor, îi sărută pe gură şi de acum îi atingea cu buzele, rostind: „Dacă Dumnezeu vrea, eu vreau”, bolnavii se vindecau. Iată pentru ce aceste cuvinte au rămas deviza celor din neamul Hautecoeur, care, cu toţii, au de atunci puterea de a tămădui ciuma. Ah, falnici oameni, o dinastie! Monseniorul, până să intre în ordin, se numea Ioan al XII-lea, şi prenumele fiului trebuie, la fel, să fie urmat de o cifră, ca al unui prinţ.

Fiecare dintre cuvintele lui legăna şi prelungea visarea copilei. Ea repeta, cu aceeaşi voce cântătoare:

— Oh! Ce-aş vrea eu, ce-aş vrea...

Ţinând broşa astfel încât să nu atingă firul, alcătuia ciucuri de aur, conducându-l, rând pe rând, de la dreapta la stânga peste pergament şi fixându-l, la fiecare întoarcere, cu o împunsătură de mătase. Uşor-uşor, marele crin de aur înflorea.

— Oh! Ce-aş vrea eu, aş vrea să mă mărit cu un prinţ... Un prinţ pe care nu l-am mai văzut niciodată, care să vină într-o seară, la asfinţitul zilei, să mă ia de mână şi să mă

ducă într-un palat... Şi ce-aş mai vrea, aş mai vrea să fie nemaipomenit de frumos, nemaipomenit de bogat, oh, cel mai frumos şi cel mai bogat din câţi au trăit pe faţa pământului! Cu nişte cai pe care să-i aud cum nechează sub ferestrele mele, cu nestemate care să-mi curgă valuri-valuri peste genunchi, şi cu aur, o ploaie, un potop de aur, care să cadă din mâinile mele de cum le-aş deschide... Şi ce-aş mai vrea mult, aş mai vrea ca prinţul meu să mă iubească la nebunie, pentru ca şi eu să-l iubesc ca o nebună. Şi am rămâne cu adevărat tineri, cu adevărat neprihăniţi şi cu adevărat nobili, mereu, mereu!

Părăsindu-şi ghergheful, Hubert se apropiase surâzător, pe când Hubertine, prietenoasă, o ameninţa pe tânăra fată cu degetul.

— Ah, înfumurato! Ah, nesăţioaso! Prin urmare, eşti fără leac? Iată-te plecată de pe lumea asta cu dorinţa ta de a fi regină! Visul ăsta e mai puţin urât decât să şterpeleşti zahărul şi să răspunzi obrăznicii. Dar, la urma urmei, las' că ştiu eu! Dedesubt e diavolul, aici vorbesc patima şi trufia.

Angélique o privea cu veselie.

— Mamă, mamă, ce tot spui dumneata?... Oare este un păcat să iubeşti ce e frumos şi bogat? Eu îl iubesc pentru că e frumos, pentru că e bogat şi pentru că-mi ţine de cald, aşa mi se pare, aici, la inimă... Ştii bine că nu sunt câtuşi de puţin interesată. Banii, ah, să vezi ce aş face cu banii, dacă aş avea mulţi! Ar ploua cu ei peste oraş, ar curge peste nevoiaşi. O adevărată binecuvântare, n-ar mai exista mizerie! în primul rând, pe dumneata şi pe tata v-aş îmbogăţi, aş vrea să vă văd în rochii şi în veşminte de brocart, ca pe o doamnă şi un senior de pe vremuri.

Hubertine ridică din umeri.

— Smintită!... Dar, copila mea, tu eşti săracă, n-o să ai niciun ban în căsnicie. Cum poţi să visezi la un prinţ? Ai lua, prin urmare, în căsătorie un bărbat mai bogat decât tine?

— Cum dacă l-aş lua în căsătorie?

Şi avea un aer de adâncă uimire.

— Ah, da, l-aş lua!... De vreme ce va avea el bani, la ce bun să mai am şi eu? Lui i-aş datora totul, l-aş iubi cu atât mai mult.

Această judecată biruitoare îl încântă pe Hubert. Pornea bucuros cu copila pe aripa unui nor. Strigă:

— Are dreptate!

Dar nevastă-sa îi aruncă o privire nemulţumită. Deveni aspră.

— Fata mea, vei vedea mai târziu, vei cunoaşte viaţa.

— Cunosc viaţa.

— Unde ai fi putut s-o cunoşti?... Eşti prea tânără, habar n-ai ce e rău. Lasă, răul există şi e atotputernic.

— Răul, răul...

Angélique rosti încet acest cuvânt, pentru a-i înţelege sensul. Şi în ochii ei curaţi sălăşluia aceeaşi uimire nevinovată. Cunoştea bine răul, *Legenda* i-l dezvăluise îndeajuns. Nu diavolul era răul? Şi nu-l văzuse ea pe diavol renăscând mereu, şi mereu biruit? După fiecare bătălie, el rămânea la pământ, stâlcit de lovituri, vrednic de milă.

— Răul, ah, mamă, de-ai şti cum îmi bat joc de el!... N-ai decât să-l învingi, şi trăieşti fericit.

Hubertine schiţă o mişcare de nelinişte dureroasă.

— Mă faci să-mi pară rău că te-am crescut în casă, aici, singură cu noi, departe de toate, şi atât de neştiutoare în ale vieţii... Oare ce fel de paradis visezi tu? Cum îţi închipui tu lumea?

Chipul fetei strălucea de o speranţă nemărginită, în timp ce, aplecată, ea conducea broşa cu aceeaşi mişcare continuă.

— Mamă, dumneata mă crezi proastă de-a binelea?... Lumea e plină de oameni cumsecade. Când eşti cinstit şi munceşti, întotdeauna îţi primeşti răsplata... O, ştiu, sunt şi oameni răi, câte unii! Dar au ei vreo importanţă? Nu-i vizitezi, sunt repede pedepsiţi... Şi apoi, vezi dumneata, de departe, lumea îmi face impresia unei grădini mari, da! a unui parc uriaş, plin de flori şi de soare. E atât de bine să

trăieşti, viaţa este atât de plăcută, că nu poate fi rea.

Se însufleţea, ca ameţită de strălucirea mătăsurilor şi a aurului.

— Fericirea este din cale-afară de simplă. Noi, cei de aici, suntem fericiţi. Şi pentru ce? Pentru că ne iubim. Iată! Nu e deloc complicat... O să vedeţi şi dumneavoastră, când va veni cel pe care-l aştept. Îl vom recunoaşte imediat. Eu nu l-am văzut niciodată, dar ştiu cum trebuie să arate. Va intra, şi va spune: „Am venit să te iau”. Şi-i voi spune: „Te aşteptam, ia-mă”. El mă va lua, şi va fi pentru totdeauna. Ne vom duce într-un palat să dormim pe un pat de aur încrustat cu diamante. O, e cât se poate de simplu!

— Eşti nebună, taci din gură! o întrerupse Hubertine.

Şi, văzând-o aţâţată, gata să se ridice iar pe aripile visării:

— Taci din gură, mă faci să tremur!... Nefericito, când o să te măritäm cu cine ştie ce afurisit de sărăntoc, ai să te prăbuşeşti la pământ, cu oasele zdrobite. Pentru noi, ăştia nevoiaşii, fericirea nu înseamnă decât umilinţă şi supunere.

Angélique continua să surâdă, cu o încăpăţânare liniştită.

— Îl aştept şi va veni.

— Dar ea are dreptate! strigă Hubert, înălţat şi el şi luat pe sus de propria-i înfierbântare. De ce o dojeneşti?... E destul de frumoasă ca să ne-o ceară şi un rege. Totul e posibil.

Întristată, Hubertine ridică spre el ochii ei frumoşi şi plini de înţelepciune.

— N-o încuraja să-şi facă rău. Tu ştii mai bine ca oricine cât de mare e preţul când te supui orbeşte inimii.

Hubert deveni grozav de palid şi lacrimi grele îi apărură la marginea pleoapelor. Regretându-şi mustrarea, Hubertine se ridică numaidecât să-i prindă mâinile într-ale sale. Dar el se eliberă şi repetă cu o voce bâiguită:

— Nu, nu, n-am avut dreptate... înţelegi, Angélique, trebuie s-o asculţi pe mama ta. Noi suntem doi smintiţi, ea singură are mintea limpede... N-am avut dreptate, n-am

avut dreptate…

Prea tulburat ca să se aşeze, părăsind sfita pe care voise s-o întindă, Hubert se apucă să lipească un prapur terminat şi rămas pe gherghef. După ce luă oala cu clei de Flandra din dulăpior, unse cu pensula dosul stofei, ceea ce întărea broderia. Buzele lui păstraseră un mic tremur, nu mai vorbea.

Dar dacă, ascultătoare, Angélique tăcea, ca şi ei, în sinea sa continua, se ridica mai sus, tot mai sus, pe aripile dorinţei; îşi spunea totul în gând, şi gura i se întredeschidea de extaz, şi în ochi i se reflecta nemărginirea albastră a viziunii sale. Şi tocmai visul acesta de fată săracă îl broda ea acum în fir de aur; din el se năşteau pe satinul alb şi marii crini, şi trandafirii, şi iniţiala Mariei. Tulpina crinului, din fire încrucişate, avea elanul unei ţâşniri de lumină, pe când frunzele lungi şi subţiri, alcătuite din fluturaşi cusuţi fiecare cu câte o bucăţică de firet, cădeau într-o ploaie de stele. La mijloc, iniţiala Mariei era orbitoare, într-un relief de aur masiv, migălită din ghipură şi gofrări, arzând ca o glorie de tabernacul, în pârjolul mistic al rozelor ei. Şi trandafirii gingaşi de mătase trăiau, şi tot epitrahilul strălucea, în întregime alb şi minunat împodobit cu aur.

După o lungă tăcere, Angélique înălţă capul. Se uită la Hubertine cu un aer răutăcios, îşi încordă bărbia şi repetă:

— Îl aştept şi va veni.

Era un gând smintit. Dar ea se încăpăţâna. Aşa se vor petrece lucrurile, era sigură. Nimic nu-i zdruncina încrederea surâzătoare.

— Când îţi spun, mamă, că lucrurile astea vor veni!

Hubertine o dădu pe glumă. Şi începu s-o necăjească.

— Dar credeam că nu vrei să te măriţi. Sfintele tale, care ţi-au sucit minţile, nu se măritau. În loc să li se supună, mai degrabă îşi converteau logodnicii, fugeau de la părinţi şi se lăsau să li se reteze gâtul.

Tânăra asculta uimită. Apoi izbucni într-un hohot de râs nestăpânit. Toată sănătatea, toată dragostea ei de viaţă

cântau în această veselie sonoră. Istoriile astea ale sfintelor erau dintr-o epocă atât de îndepărtată! Vremurile se schimbaseră cu totul; triumfând, Dumnezeu nu mai cerea nimănui să moară pentru el. Din *Legendă,* ea îşi însuşise partea miraculoasă, mai degrabă, decât dispreţuirea lumii şi gustul morţii. Ah, da! Voia, nici vorbă, să se mărite şi să iubească, şi să fie iubită, şi să fie fericită!

— Smereşte-te! continuă Hubertine. O faci să plângă pe Agnès, ocrotitoarea ta. Nu ştii că ea l-a respins pe fiul guvernatorului şi că a preferat să moară, ca să se mărite cu Iisus?

Clopotul mare din turlă pomi să bată, un stol de vrăbii îşi luă zborul dintr-o iederă uriaşă, care încadra una dintre ferestrele absidei. În atelier, Hubert, fără să iasă din muţenia lui, se duse să agaţe prapurul întins, încă umed de clei, într-unul dintre piroanele de fier bătute în perete, ca să se usuce. Urcând pe cer, în drumu-i rotund, soarele înveselea bătrânele unelte, diligentul, fofezele de răchită, sfeşnicul de aramă; şi când ajunse la cele două lucrătoare, ghergheful la care lucrau începu să ardă, cu sulurile şi scândurelele lustruite de folosinţă, cu tot ce nu-şi găsea astâmpărul peste stofă, fireturile şi fluturaşii, mosoarele cu mătase, broşele încărcate cu aur fin.

Atunci, în acea strălucire călduţă de primăvară, Angélique privi marele crin simbolic, pe care tocmai îl terminase. Apoi răspunse, cu aerul ei de fericire încrezătoare:

— Dar eu pe Iisus îl vreau!

Capitolul IV

Cu toată veselia ei plină de viaţă, Angélique iubea singurătatea şi preţuia bucuria unei odihne adevărate, când se regăsea singură în camera sa, dimineaţa şi seara: aici se simţea în largul ei, aici gusta escapada visărilor sale. Uneori, chiar în timpul zilei, când putea s-o zbughească o clipă aici, era fericită ca de o fugă în plină libertate.

Camera, neobişnuit de mare, se întindea pe o întreagă jumătate din acoperişul al cărui pod ocupa cealaltă jumătate. Era văruită toată în alb, pereţii, grinzile, până la căpriorii aparenţi ai părţilor mansardate, şi, în această goliciune albă, mobilele vechi de stejar păreau negre. De când se înfrumuseţaseră salonul şi dormitorul de jos, aici fusese urcat străvechiul mobilier datând din toate epocile: un sipet din Renaştere, o masă şi câteva scaune Ludovic al XIII-lea, un enorm pat Ludovic al XIV-lea, un foarte frumos dulap Ludovic al XV-lea. Doar soba, din faianţă albă, şi masa de toaletă, o măsuţă acoperită cu pânză cerată, nu se armonizau printre aceste venerabile vechituri. Drapat într-o pânză roşie pictată, cu mănunchiuri de iarbă-neagră, atât de decolorată că ajunsese de un roz stins, abia bănuit, mai ales patul enorm păstra maiestatea îndelungatei sale vârste.

Dar ce-i plăcea fetei îndeosebi era balconul. Din cele două uşi-ferestre de altădată, una, cea din stânga, fusese blocată pur şi simplu cu ajutorul cuielor, şi balconul, care se întindea cândva pe toată lungimea catului, nu mai exista decât în faţa ferestrei din dreapta. Cum dedesubt grinzile

erau încă trainice, se pusese un parchet nou şi deasupra se prinsese în şuruburi o ramă de fier, în locul vechii balustrade putrezite. Era acolo un colţ încântător, un soi de firidă, sub creasta pinionului, care închidea leaţurile înlocuite în primii ani ai secolului nostru. Când te aplecai în afară, vedeai toată faţada dinspre grădină a casei, foarte veche aceasta, cu temelia ei de pietre mici, cioplite, cu suprafeţele sale de lemn, împănate de cărămizi aparente, cu marile sale goluri, astăzi micşorate. Jos, uşa bucătăriei era depăşită de o streaşină acoperită cu tablă de zinc. Şi, sus, ultimele cosoroabe[9], care înaintau cu un metru, ca şi coama acoperişului, erau sprijinite de mari console, al căror picior se proptea în bandoul[10] parterului. Ele aşezau balconul într-o întreagă vegetaţie de cherestea, în adâncul unei păduri de lemne vechi, pe care creşteau, colorându-se în verde, micsandre şi muşchi.

De când avea camera, Angélique petrecuse aici nenumărate ceasuri cu coatele rezemate de rampă şi privind. Mai întâi, sub ea, se afunda grădina, pe care tufişuri mari o adumbreau cu veşnica lor verdeaţă; într-un colţ, lângă biserică, o tufă de liliac prăpădit înconjura o bancă veche din granit; pe când, în celălalt colţ, pe jumătate ascunsă de o iederă a cărei mantă acoperea cu totul zidul din fund, se afla o portiţă ce se deschidea spre Clos-Marie, un teren mare, împrejmuit, dar lăsat în paragină. Acest Clos-Marie era livada de altădată a călugărilor. Îl străbătea un pârâu cu apă limpede, La Chevrotte, în care gospodinele caselor din vecinătate primiseră încuviinţarea să-şi spele rufele; câteva familii nevoiaşe îşi găsiseră adăpost în ruinele unei vechi mori năruite; şi nimeni altcineva nu sălăşluia în acel câmp, pe care, singură, Rue des Guerdaches îl lega de strada Magloire, între zidurile înalte ale episcopiei şi cele ale

[9] Bârnele orizontale care, împreună cu capetele căpriorilor, alcătuiesc streaşina caselor (n.tr.).

[10] Strat de zidărie sau blocuri de piatră dispuse orizontal şi ieşite în afară de-a lungul unei clădiri pentru a marca etajele (n.tr.).

palatului Voincourt. Vara, ulmii seculari ai celor două parcuri opreau cu creştetele lor de frunziş orizontul strâmt care spre miazăzi era întrerupt de coama gigantică a bisericii. Astfel închis din toate părţile, Clos-Marie dormea în pacea părăsirii lui, năpădit de ierburi nebune, străjuit de sălciile şi de plopii semănaţi de vânt. Peste pietriş, La Chevrotte tresălta, melodioasă, răspândind o neîntreruptă muzică de cristal.

Angélique nu se plictisea niciodată în faţa acestui colţ pierdut. Cu toate că, timp de şapte ani, nu regăsise, în fiecare dimineaţă, altceva decât priveliştea privită şi în ajun. Arborii de la palatul Voincourt, a cărui faţadă dădea spre Grand-Rue, erau atât de stufoşi, că numai iama o putea desluşi pe fiica doamnei contese, Claire, o copilă de vârsta sa. În grădina episcopiei era o desime de ramuri şi mai adâncă, se străduise zadarnic să recunoască sutana monseniorului; şi vechiul grilaj cu obloane, care se deschidea spre terenul împrejmuit, trebuie să fi fost condamnat de multă vreme, căci nu-şi aducea aminte să-l fi văzut vreodată întredeschis, nici măcar pentru a lăsa să treacă un grădinar. În afară de gospodinele care îşi băteau rufele, niciodată nu zărea acolo decât pe aceiaşi micuţi sărmani în zdrenţe, culcaţi pe iarbă.

În anul acela, primăvara era de o rară blândeţe. Angélique avea şaisprezece ani şi, până în ziua aceea, privirile ei singuratice se bucuraseră să vadă cum înverzeşte Clos-Marie sub soarele de aprilie. Ivirea frunzelor gingaşe, limpezimea serilor calde, toată reînnoirea înmiresmată a pământului, pur şi simplu, o desfătau. Dar în anul acela, la primul mugur, inima ei începu să bată. Avea în ea o nelinişte care sporea întruna de când porniseră să crească ierburile şi de când vântul le aducea mireasma tot mai puternică. Spaime bruşte, fără motiv, îi apăsau pieptul. Într-o seară, se aruncă în braţele Hubertinei plângând, fără să aibă vreo pricină de supărare, ci dimpotrivă – fericită. Noaptea, mai ales, visa din cale-afară de frumos, vedea

umbre trecând, îşi pierdea cumpătul în extazieri de care nu îndrăznea să-şi amintească la deşteptare, tulburată de bucuria ce i-o dăruiau îngerii. Uneori, în adâncul patului ei mare, se trezea deodată, cu amândouă mâinile împreunate, apăsându-le peste piept; şi era nevoită să sară desculţă pe lespezile camerei, într-atât simţea că se înăbuşă; şi alerga să deschidă fereastra, unde rămânea, fremătătoare, pierdută, în acea baie de aer proaspăt care o liniştea. Era o neîntreruptă uimire, uluiala de a nu se mai recunoaşte, de a se simţi crescând, parcă, de bucurii şi de dureri pe care nu le cunoştea.

Ei, cum! Într-adevăr, liliacul şi drobiţele nevăzute ale episcopiei răspândeau o mireasmă atât de dulce, pe care n-o mai respira fără ca un val purpuriu să-i urce în obraji. Niciodată nu băgase de seamă această căldură a miresmelor, care acum o atingeau blând, cu o răsuflare vie. Şi, de asemenea, cum de nu băgase ea de seamă, în anii dinainte, un mare paulownia în floare, al cărui enorm mănunchi violet se ivise între doi ulmi din grădina palatului Voincourt? Anul acesta, numai cât se uita la el, şi ochii i se tulburau de emoţie, până într-atât acel violet pal îi mergea la inimă. La fel, nu-şi amintea deloc s-o fi auzit pe La Chevrotte sporovăind atât de tare peste pietre, pe lângă stufărişul de pe malurile ei. Pârâul vorbea, desigur, şi ea îl asculta rostind cuvinte nedesluşite, mereu repetate, care o tulburau nespus. Oare nu mai era câmpul de altădată, pentru că totul de pe el o uimea şi căpăta astfel înţelesuri noi? Sau, mai degrabă, se schimbase ea, pentru că acolo simţea, acolo vedea şi acolo auzea cum germinează viaţa?

Dar catedrala din dreapta sa, masa uriaşă care astupa cerul, o surprindea şi mai mult. În fiecare dimineaţă îşi închipuia că o vede pentru prima dată, emoţionându-se de descoperirea ei, înţelegând că acele pietre bătrâne iubeau şi gândeau ca ea. Nu se sprijinea câtuşi de puţin pe raţiune, nu avea niciun fel de cunoştinţe, doar se lăsa în voia elanului mistic al gigantei, a cărei naştere durase trei

secole şi în care se suprapuseseră convingerile atâtor generaţii. În partea de jos, era ca îngenuncheată, ca strivită de piatră, cu capelele romane ale înconjurului, cu ferestrele având bolţi în semicerc, sobre, împodobite doar cu colonete subţiri, sub arhivolte. Apoi, se simţea ridicată cu faţa şi cu mâinile spre cer, cu ferestrele ogivale ale navei, construite optzeci de ani mai târziu, ferestre înalte şi zvelte, divizate de cercevelele care sprijineau arcurile frânte şi rozetele. Apoi, părăsea solul, încântată, dreaptă, cu contraforţii şi arcurile butante ale corului, reluate şi ornamentate două secole mai târziu, în plină strălucire a goticului, încărcate de cloşetoane[11], vârfuri şi săgeţi. Burlanele scurte, la piciorul arcurilor butante, vărsau apele de pe acoperişuri. Se adăugase o balustradă împodobită cu ornamente în formă de trifoi, care mărginea terasa, deasupra capetelor absidiale. Acoperişul, la fel, era împodobit cu ornamente florale. Şi întregul edificiu înflorea, pe măsură ce se apropia de cer, într-un elan continuu, eliberat de vechea teroare sacerdotală, ducându-se să se piardă la sânul unui Dumnezeu al iertării şi al iubirii. În privinţa asta avea o senzaţie fizică, era alinată şi fericită, ca de un imn pe care l-ar fi cântat, fără seamăn de curat, fără seamăn de pătrunzător şi care se pierdea în slava cerului.

De altfel, catedrala trăia. Rândunelele, cu sutele, îşi tencuiseră cuiburile sub cingătorile de trifoi, până în scobiturile cloşetoanelor şi ale săgeţilor; şi, mereu, mereu, zborurile lor atingeau arcurile butante şi contraforţii pe care îi populau. Şi mai erau porumbeii guleraţi din ulmii episcopiei, care îşi umflau guşa pe marginea terasei, mergând cu paşi mici, ca nişte persoane ieşite la plimbare. Uneori, pierdut în albastrul cerului şi abia cât o muscă de mare, un corb îşi netezea penele în vârful unei săgeţi. Plante, o întreagă floră, lichenii, păioasele care împungeau crăpăturile zidurilor, însufleţeau bătrânele pietre cu tainica muncă a rădăcinilor lor. În zilele marilor ploi, absida

[11] Ornament piramidal aşezat deasupra unui edificiu (n.tr.).

întreagă se trezea şi bombănea, în huruitul răpăielii ce izbea în foile de plumb ale acoperişului, revărsându-se peste jgheaburile galeriilor, rostogolindu-se din etaj în etaj cu vuietul unui torent ieşit din matcă. Dar rafalele înspăimântătoarelor vânturi din octombrie şi martie îi dădeau un suflet, un glas mânios şi tânguitor, când suflau de-a curmezişul pădurii sale de pinoane şi arcaturi, de colonete şi rozele. Soarele, în sfârşit, o făcea să trăiască, prin jocul mişcător al luminii, începând de dimineaţa, când o întinerea cu o veselie blondă, şi până seara, când, sub umbrele alungite încetul cu încetul, o cufunda în necunoscut. Şi îşi avea existenţa sa interioară, precum şi bătăile vinelor sale, ceremoniile în timpul cărora vibra toată, odată cu balansul clopotelor, cu muzica orgilor, cu cântecul preoţilor. Întotdeauna viaţa fremăta în ea: zgomotele pierdute, murmurul unei slujbe, îngenuncherea uşoară a unei femei, un fior abia ghicit, nimic altceva decât râvna devotată a unei rugăciuni, rostită fără cuvinte, cu gura închisă.

Acum, când zilele se măreau, dimineaţa şi seara Angélique rămânea timp îndelungat rezemată în coate de balcon, umăr la umăr cu marea sa prietenă, catedrala. O iubea mult mai mult seara, când nu-i vedea decât masa uriaşă, desprinzându-se în bloc pe cerul înstelat. Suprafeţele netede se pierdeau, abia îi distingea arcurile butante azvârlite ca nişte punţi în gol. O simţea trează în întuneric, plină de o visare de şapte veacuri, mare de mulţimile care speraseră şi disperaseră în faţa altarelor sale. Era o veghe continuă, venind din nesfârşirea trecutului, mergând spre veşnicia viitorului, veghea tainică şi înspăimântătoare a unei case în care Dumnezeu nu putea să doarmă. Şi, în masa neagră, neclintită şi vie, privirile ei se întorceau mereu către fereastra unei capele a corului, la înălţimea arbuştilor din Clos-Marie, singura care se lumina, asemenea unui ochi nedesluşit în noapte. În spate, în unghiul unui stâlp, ardea o lampă de sanctuar. Fără

îndoială, această capelă era cea pe care abaţii de odinioară le-o dăduseră lui Ioan al V-lea d’Hautecoeur şi urmaşilor săi, cu dreptul de a fi înmormântaţi aici, ca răsplată pentru dărnicia lor. Închinată Sfântului Gheorghe, ca avea un vitraliu din secolul al doisprezecelea, pe care se vedea pictată legenda sfântului. După apusul soarelui, legenda renăştea din umbră, luminoasă ca o apariţie; de aceea, Angélique, cu ochii visători şi fermecaţi, iubea fereastra.

Fondul vitraliului era albastru; marginea, roşie. Pe acest fond de o bogăţie sobră, personajele, ale căror postavuri zburătoare schiţau nudul, se înălţau în culori vii, având fiecare parte alcătuită din sticle colorate, umbrite de negru, prinse în plumb. Trei scene suprapuse ale legendei ocupau fereastra, până la arhitravă. În partea de jos, fiica regelui, ieşită din oraş în veşminte regeşti, pentru a se lăsa mâncată, îl întâlneşte pe Sfântul Gheorghe, în preajma heleşteului din care se şi ivise botul monstrului; şi o banderolă purta aceste cuvinte: „Bunule cavaler, nu te primejdui pentru mine, căci nu mă putea-vei agiuta, neci slobozi, ei peri-vei dimpreună cu mine”. Apoi, la mijloc, era înfăţişată lupta, Sfântul călare pe cal străpungând monstrul dintr-o parte în alta, ceea ce se explică în fraza: „Gheorghe răsuci într-astfel lanciia că răni foarte dihania şi o prăvăli la pământ”. În sfârşit, deasupra, fiica regelui duce cu sine, în oraş, monstrul învins: „Gheorghe dzise: «Leagă-l cu cingătoarea ta împregiurul grumadzului şi de nemica să n-ai teamă, frumoasă fată!» Şi când ea plini astă treabă, balaurele merse pe urmele-i aidoma câinelui celui mai blându.” În momentul execuţiei, vitraliul urma să fie împodobit, deasupra, pe bolta în semicerc, cu un motiv ornamental. Dar, mai târziu, când capela intră în stăpânirea celor din neamul Hautecoeur, aceştia înlocuiră motivul cu armele lor. Şi aşa se întâmplă că, în nopţile întunecoase, de deasupra legendei azvârleau flăcări armoariile strălucitoare, lucrate mai de curând. Scutul era împărţit în patru, unu şi patru, doi şi trei, pentru Ierusalim, şi neamul

Hautecoeur; pentru Ierusalim, de argint, având crucea cu cârji de aur, mărginită de patru cruciuliţe identice; pentru neamul Hautecoeur, azur cu fortăreaţă de aur, având ecuson de email negru cu inimă de argint în adâncime, totul flancat de trei crini de aur, doi sus, unul în vârf. Scutul era susţinut, din dreapta şi din stânga, de două himere de aur, şi dominat, în mijlocul unui panaş azuriu, de casca de argint, încrustată cu aur, aşezată frontal şi închisă de unsprezece zăbrele, care este casca ducilor, a mareşalilor Franţei, a seniorilor cu titlu nobiliar şi conducători de companii suverane. Şi, ca deviză: „Dacă Dumnedzeu vrea, ieu vreau”.

Pe nesimţite, tot văzându-l cum străpunge monstrul cu lancea, în timp ce frica regelui îşi ridica mâinile împreunate, Angélique se îndrăgostise de Sfântul Gheorghe. De la distanţa aceea, distingea greu figurile, le zărea într-o extindere de vis, pe fiica zveltă, blondă, cu propriul său chip, pe sfântul candid şi semeţ, de o frumuseţe de arhanghel. Pe ea venea s-o elibereze, ea, nici vorbă, i-ar fi sărutat mâinile în semn de recunoştinţă. Şi, în această aventură la care visa confuz, o întâlnire pe malul unui lac, o mare primejdie din care o scăpa un tânăr mai frumos decât ziua, se amesteca amintirea plimbării la castelului d’Hautecoeur, o deplină evocare a donjonului feudal, ridicându-se drept către cer, locuit de înalţii seniori de odinioară. Armoariile străluceau ca un astru al nopţilor de vară, le cunoştea bine, le citea cu uşurinţă, cu slovele lor sonore, ca care adesea broda blazoane. Ioan al V-lea se oprea din uşă în uşă în oraşul pustiit de ciumă, urca să sărute muribunzii pe gură şi-i tămăduia spunând: „Dacă Dumnezeu vrea, eu vreau”. Félicien al III-lea, înştiinţat că o boală îl împiedica pe Filip cel Frumos să plece în Palestina, pomi în locul lui, desculţ, cu o lumânare în mână, ceea ce făcu să i se acorde o pătrime din blazonul Ierusalimului. Alte şi alte istorii erau evocate, mai ales cele despre femeile neamului d’Hautecoeur, moartele fericite, cum le

numea legenda. În acest neam, femeile mureau tinere, în plină fericire. Uneori, erau cruţate două-trei generaţii, apoi moartea reapărea, zâmbitoare, cu mâini blânde, şi o lua pe fiica sau pe soţia unui Hautecoeur – cele mai vârstnice având douăzeci de ani – în clipa vreunei mari fericiri în dragoste. Laurette, fiica lui Raoul I, în seara logodnei cu vărul ei Richard, care locuia în castel, aşezându-se la fereastra sa, îl zări la a lui, dintre turnul lui David şi tumul lui Carol cel Mare; şi crezu că o cheamă, şi cum o rază a lunii arunca între ei o punte de lumină porni spre el; dar, la mijlocul drumului, în graba ei, un pas greşit o făcu să iasă din rază, căzu şi se zdrobi la piciorul turnurilor; astfel că, de atunci, în fiecare noapte, când e lună plină ea merge prin aer de jur-împrejurul castelului, pe care îl scaldă în albul foşnetului neauzit al rochiei sale imense. Balbine, soţia lui Hervé al VII-lea, timp de şase luni îşi crezu bărbatul ucis în război; ca, într-o dimineaţă, pe când îl aştepta, cum îi era obiceiul, în vârful donjonului, să-l recunoască pe drum întorcându-se acasă, şi coborî alergând, atât de înnebunită de bucurie, că muri pe ultima treaptă a scării; şi, astăzi, de îndată ce se lasă amurgul, ea coboară încă de-a curmezişul ruinelor, este văzută alergând de la un etaj la altul, fugind pe coridoare şi prin camere, trecând ca o umbră prin spatele ferestrelor larg deschise, căscate deasupra golului. Toate se întorceau, Isabeau, Gudule Yvonne, Austreberthe, toate moartele fericite, iubite de moartea care nu le cruţase viaţa, răpindu-le cu o bătaie de aripă, în floarea tinereţii, în extazul celei dintâi fericiri. În anumite nopţi, stolul lor alb umplea castelul aidoma unui stol de porumbiţe. Şi până la ultima dintre ele, mama fiului monseniorului, care fusese găsită întinsă fără viaţă în faţa leagănului copilului, unde, bolnavă, se târâse să moară, fulgerată de bucuria de a-l îmbrăţişa. Toate aceste istorii munceau imaginaţia copilei: vorbea de ele ca de nişte fapte sigure, petrecute în ajun; citise cele două nume Laurette şi Balbine pe bătrânele pietre funerare, încastrate în pereţii capelei. Atunci, de ce

n-ar muri şi ea la fel de tânără şi la fel de fericită? Armoariile răspândeau raze, Sfântul cobora din vitraliu şi ea era răpită la cer, în scurta răsuflare a unei sărutări.

Legenda o învăţase: nu-i aşa că miracolul este regula comună, mersul obişnuit al lucrurilor? El există în stare vie, continuă, se produce cu o uşurinţă nemaipomenită, la momentul potrivit, se multiplică, se desfăşoară, se revarsă, chiar şi inutil, pentru plăcerea de a nega legile naturii. Se trăieşte la acelaşi nivel cu Dumnezeu. Abgar, regele Edessei, îi scrie lui Iisus, care îi răspunde, Ignace primeşte scrisori de la Fecioară. Mama şi Fiul apar pretutindeni, iau diverse înfăţişări, stau de vorbă cu un aer de cumsecădenie surâzătoare. Când îi întâlneşte, Etienne este plin de familiaritate. Toate fecioarele se mărită cu Iisus, martirii urcă la cer pentru a se uni cu Maria. Şi, în ce-i priveşte pe îngeri şi pe sfinţi, aceştia sunt tovarăşii obişnuiţi ai oamenilor, se duc, vin, trec prin ziduri, se arată în vis, vorbesc din înaltul norilor, sunt de faţă la naştere şi la moarte, îmbărbătează în timpul caznelor, eliberează din temniţe, aduc răspunsuri, fac comisioane. Sub paşii lor este o înflorire nesfârşită de minuni. Silvestre leagă botul unui balaur cu un fir de aţă. Pământul se ridică pentru a-i sluji de jilţ lui Hilaire, ai cărui tovarăşi voiau să-l umilească.

O piatră preţioasă cade în potirul Sfântului Loup. Un copac îi zdrobeşte pe vrăjmaşii Sfântului Martin, un câine îşi ia colţii de pe un iepure, un pârjol se stinge la porunca Sfântului, Maria Egipteana merge pe mare, albine ies din gura lui Ambroise când se naşte. Neîncetat, sfinţii vindecă ochii bolnavi, mâinile şi picioarele paralizate sau descărnate, lepra şi mai ales ciuma. Nicio boală nu rezistă la semnul crucii. Într-o mulţime, bolnavii şi schilozii sunt trecuţi deoparte, pentru a fi tămăduiţi în masă, cât ai clipi din ochi. Moartea este înfrântă, învierile sunt atât de frecvente, că intră în evenimentele mărunte ale fiecărei zile. Şi, când înşişi sfinţii şi-au dat duhul, minunile nu se opresc, îşi dublează numărul, sunt ca florile pline de viaţă

de pe mormintele lor. Două izvoare de untdelemn, leac suveran, curg din picioarele şi din capul lui Nicolas. O mireasmă de trandafiri se ridică din sicriul Sfintei Cécile, când este deschis. Cel al Sfintei Dorotheea este plin cu mană cerească. Toate oasele fecioarelor şi ale martirilor îi reduc la tăcere pe mincinoşi, îi silesc pe tâlhari să dea prăzile înapoi, redau sănătatea muribunzilor. Aproape nimic nu e imposibil, nevăzutul domneşte, unica lege este toana celui supranatural. În temple, vrăjitorii se iau la bătaie, seceri se văd secerând singure şi şerpi de metal mişcându-se, statui de bronz se aud râzând şi lupi cântând. Sfinţii le răspund pe dată, îi zdrobesc: ostii sunt schimbate în came vie, de pe imagini ale lui Hristos porneşte să picure sânge, toiege înfipte în pământ înfloresc, izvoare ţâşnesc, pâini calde se înmulţesc la picioarele nevoiaşilor, un copac se apleacă şi-l proslăveşte pe Iisus; şi, mai mult, capetele tăiate vorbesc, potirele sparte se repară singure, ploaia ocoleşte o biserică pentru a îneca palatele din vecinătate, veşmântul pustnicelor nu se toceşte niciodată, se reînnoieşte în fiecare anotimp, ca pielea unei jivine. În Armenia, prigonitorii aruncă în mare sicriele de plumb a cinci martiri, şi cel ce conţine rămăşiţele pământeşti ale apostolului Barthélémy ia conducerea, şi celelalte patru îl însoţesc pentru a-l cinsti, şi toate, în minunata ordine a unei escadre, plutesc lin, mânate de briză pe marile întinderi ale mării, până la ţărmurile Siciliei.

Angélique credea cu străşnicie în miracole. În neştiinţa ei, trăi înconjurată de minuni, de răsărirea stelelor şi de apariţia simplelor violete. I se părea smintit gândul de a-şi închipui lumea ca pe un mecanism, condusă de legi fixe. Atâtea lucruri îi scăpau, se simţea atât de pierdută, atât de slabă în mijlocul unor forţe cărora îi era imposibil să le măsoare puterea şi pe care nici măcar nu le-ar fi bănuit, fără marile răsuflări ce-i treceau uneori peste faţă! Şi, ca o cucernică a Bisericii primitive, hrănită cu lecturi din *Legendă*, se lăsa, ţeapănă, între mâinile lui Dumnezeu, cu

vina păcatului originar de ispăşit; nu avea nicio libertate, singur Dumnezeu putea să-i îngăduie mântuirea, trimiţându-i graţia; şi graţia lui înseamnă chiar faptul că o adusese sub acoperişul soţilor Hubert, în umbra catedralei, că trăia o viaţă de supunere, de neprihană şi de credinţă. În adâncul ei îl auzea mârâind pe demonul răului ereditar. Cine ştie ce ar fi devenit în solul natal? O fată rea, fără îndoială; pe când ea creştea într-o sănătate nouă, odată cu trecerea fiecărui anotimp, în acest colţ binecuvântat. Graţia nu era, oare, acel mediu creat de istoriile pe care le ştia pe dinafară, de credinţa sorbită din ele, din acel dincolo mistic în care se scălda, acel mediu al Celui nevăzut, unde miracolul i se părea firesc, la acelaşi nivel cu existenţa ei zilnică? O înarma pentru lupta vieţii, aşa cum graţia îi înarma pe martiri. Îl născocea ea însăşi, fără să-şi dea seama; se năştea din imaginaţia ei înfierbântată de poveşti; se mărea cu tot ceea ce nu ştia ea, revenea în memorie din necunoscutul care era în ea şi în lucruri. Totul pornea din ea pentru a se reîntoarce în ea, omul îl născocea pe Dumnezeu pentru a-l salva pe om, totul nu era altceva decât un vis. Câteodată se mira, îşi pipăia chipul, nespus de tulburată, îndoindu-se de propria sa materialitate. Nu era şi ea o aparenţă care va dispărea, după ce şi-a născocit o himeră?

Într-o seară de mai, pe balconul unde îşi petrecea atât de lungi ceasuri, izbucni în lacrimi. Nu simţea nicio amărăciune, era răscolită de o aşteptare, cu toate că nimeni nu trebuia să vină. Se întunecase de-a binelea. Clos-Marie se adâncea ca o groapă de umbră, sub cerul ciuruit de stele, şi ea nu desluşea decât matahalele posomorâte ale ulmilor bătrâni ai episcopiei şi ai palatului Voincourt. Doar vitraliul capelei strălucea. Dacă nimeni nu trebuia să vină, atunci de ce îi bătea inima atât de tare? Era o aşteptare care venea de departe, din adâncul tinereţii sale, o aşteptare care crescuse odată cu vârsta, pentru a ajunge la această înfrigurare neliniştită. Nimic n-ar fi mirat-o, erau

săptămâni când auzea freamăte de glasuri în acel colţ de mister populat de imaginaţia ei. *Legenda* îşi descărcase aici lumea supranaturală de sfinţi şi de sfinte, miracolul era gata să înflorească aici. Îşi dădea bine seama că totul prindea viaţă, că glasurile veneau din lucrurile tăcute altădată, că frunzele arborilor, apele râului La Chevrotte, pietrele catedralei îi vorbeau. Dar cine, oare, prevestea astfel şoaptele Celui nevăzut, ce voiau să facă din ea forţele necunoscute, suflând dinspre acel dincolo şi fâlfâind prin văzduh? Rămânea cu ochii scrutători în beznă, ca la o întâlnire pe care nimeni nu i-o dăduse, şi aştepta mereu, până pica de somn, simţind că, mai presus de voia ei, necunoscutul îi hotărăşte viaţa.

Vreme de o săptămână, Angélique plânse astfel în noaptea întunecată. Venea mereu aici, aştepta cu nerăbdare. Învăluirea în jurul ei continua, sporea în fiecare seară, ca şi când orizontul s-ar fi strâmtat şi ar fi împovărat-o. Lucrurile îi apăsau inima, acum glasurile îi zumzăiau în adâncul creierului, fără să le înţeleagă mai desluşit. Era o luare în stăpânire lentă, întreaga natură, pământul şi cerul nemărginit pătrundeau în fiinţa sa. La cel mai neînsemnat zgomot, mâinile îi ardeau, ochii ei se străduiau să străpungă beznele. Era, în sfârşit, minunea aşteptată? Nu, încă nimic, nimic altceva decât bătaia din aripi a unei păsări de noapte, cu siguranţă. Şi din nou îşi încorda urechea, desluşea până şi foşnetul diferit al frunzelor în ulmi şi în sălcii. Astfel, un fior o scutura de douăzeci de ori din creştet până în tălpi, când o piatră se rostogolea în pârâu sau vreo jivină hoinară se strecura pe lângă un zid. Se apleca, gata să leşine. Nimic, nu, încă nimic.

În sfârşit, într-o seară, când o întunecime şi mai caldă cobora din cerul fără lună, începu să se petreacă ceva. Îi era teamă că se înşela, era ceva atât de uşor, aproape imperceptibil, un zgomot mic, nou, printre zgomotele pe care le cunoştea. Întârzia să se repete şi ea îşi ţinea răsuflarea. Apoi se auzi mai tare, încă neclar. Ai fi zis că era

zgomotul îndepărtat, abia ghicit al unui pas, acel tremur al aerului care vestea o apropiere, în afara văzului şi a auzului. Cel aşteptat venea din nevăzut, ieşea lin din tot ce se înfiora în preajma ei. Se desprindea crâmpei după crâmpei din propriu-i vis, ca o întruchipare a dorinţelor nelimpezite ale tinereţii sale. Era, oare, Sfântul Gheorghe din vitraliu, care, cu picioarele lui mute din imaginea pictată, păşea peste ierburile înalte pentru a urca spre ea? Fereastra tocmai pălea, nu-l mai vedea lămurit pe sfânt, asemenea unui norişor purpuriu risipit, dispărut. În noaptea aceea nu putu afla mai mult. Dar a doua zi, la aceeaşi oră, pe aceeaşi întunecime, zgomotul crescu, se apropie puţin. Era un zgomot de paşi, bineînţeles, paşii unei năluci care abia atingea pământul. Se opreau, porneau din nou, ici şi colo, fără a-i fi cu putinţă să precizeze locul. Poate că veneau dinspre grădina Voincourt, vreun plimbăreţ nocturn întârziat sub ulmi. Poate că, mai degrabă, ieşeau din desişurile episcopiei, din tufele mari de liliac al căror miros puternic îi inundau inima. Zadarnic scrutase întunericul, doar auzul o prevenise de minunea aşteptată, şi simţul mirosului despre acel parfum mereu sporit al florilor, ca şi când o răsuflare s-ar fi unit cu el. Şi, timp de mai multe nopţi, cercul paşilor se strânse sub balcon, ea îi asculta cum înaintează până lângă zid, la picioarele sale. Acolo se opreau, şi atunci se lăsa o tăcere îndelungată, şi încercuirea lua sfârşit, acea strângere molcomă şi mereu sporită a necunoscutului, sub care se simţea gata să leşine.

În serile următoare, văzu apărând printre stele cornul subţire al lunii noi. Dar astrul cobora odată cu asfinţitul zilei şi dispărea, dincolo de acoperişul catedralei, asemenea unui ochi de lumină vie pe care pleoapa îl acoperă. Îl urmărea, îl privea cum creşte în fiece amurg, neliniştită de acest candelabru care avea, în sfârşit, să lumineze nevăzutul. Într-adevăr, puţin câte puţin, Clos-Marie ieşea din beznă, cu ruinele vechii mori, cu pâlcurile de arbori, cu pârâul zglobiu. Şi atunci, în lumină, plăsmuirea continua.

Cel ce venea din vis deveni, până la urmă, umbra unui corp. Căci, la început, Angélique nu zări decât o umbră ştearsă mişcându-se sub lună. Cine era? Umbra unei ramuri clătinate de vânt? Uneori, totul dispărea, câmpul dormea într-o neclintire de moarte, credea că e vorba de o halucinaţie a vederii sale. După aceea, îndoiala nu mai fu cu putinţă, o pată întunecată trecu peste un spaţiu luminat, alunecând de la o salcie la alta. O pierdea din ochi, o regăsea, fără a ajunge vreodată s-o definească, Într-o seară, crezu că recunoaşte fuga sprintenă a doi umeri, şi privirile i se răsuciră imediat către vitraliu: acesta bătea în cenuşiu, părea golit, stins de luna care îl lumina în plin. Din acel moment băgă de seamă că umbra vie se alungea, se apropia de fereastra ei, înaintând mereu, din adâncitură neagră în adâncitură neagră, prin ierburi, de-a lungul bisericii. Pe măsură ce îl ghicea mai aproape, o emoţie crescândă o năpădea, acea senzaţie nervoasă ce o simţi când te ştii privit de nişte ochi misterioşi, pe care nu poţi defel să-i vezi. Desigur, acolo, sub frunze, se afla o fiinţă care, cu privirile ridicate, n-o mai părăsea. Pe mâini, pe faţă ea avea întipărirea fizică a acestor priviri lungi, din cale-afară de blânde şi temătoare; nu se ferea de ele, pentru că le simţea curate, venite din lumea fermecată a *Legendei,* şi neliniştea dintâi i se schimba într-o tulburare delicioasă, în deplina ei încredere în fericire. Pe neaşteptate, într-una dintre nopţi, pe pământul albit de lună, umbra se contură într-o linie sigură şi clară, umbra unui bărbat pe care nu putea să-l vadă, pentru că era ascuns de sălcii. Bărbatul nu se mişca, ea privind multă vreme umbra neclintită.

Din acel moment, Angélique avu un secret. Camera sa goală, spoită cu var, cu totul şi cu totul albă, era plină de el. Ore în şir rămânea în patul ei mare, unde se pierdea, atât era de subţire, cu ochii închişi, dar fără să doarmă, văzând mereu umbra nemişcată pe pământul strălucitor. În zori, când redeschidea pleoapele, privirile îi alergau de la dulapul uriaş la bătrânul sipet, de la soba de faianţă la

măsuţa de toaletă, uimită că nu întâlneşte pe nicăieri acel profil misterios, pe care îl conturase cu o linie sigură în memorie. Îl revăzuse în somn, alunecând printre ierburile negre decolorate ale perdelelor. Visele ei, ca şi veghea, erau populate de el. Era o umbră însoţitoare a umbrei sale, avea două umbre, cu toate că era singură cu visul ei. Şi acest secret nu-l destăinuia nimănui, nici măcar Hubertinei, căreia, până atunci, îi spusese totul. Când aceasta o întreba, mirată de voioşia ei, se făcea roşie ca focul, îi răspundea că primăvara timpurie îi reda buna dispoziţie. Zumzăia de dimineaţa până seara, asemenea unei gâze ameţite de primele raze ale soarelui. Niciodată epitrahilele pe care le broda nu arseseră într-o astfel de scânteiere de mătase şi de aur. Zâmbitori, cei doi Hubert *o* credeau pur şi simplu plină de sănătate. Veselia ei creştea pe măsură ce ziua se apropia de asfinţit, pornea să cânte la răsăritul lunii, şi când sosea ora, se rezema în coate pe balcon şi vedea umbra. Pe durata întregului pătrar, o găsi punctuală la fiecare întâlnire, dreaptă şi mută, fără să ştie mai multe despre ea, necunoscând făptura căreia îi aparţinea. Oare nu era decât o umbră, doar o aparenţă, poate sfântul dispărut din vitraliu, poate îngerul care o iubise pe Cécile odinioară şi care cobora s-o iubească la rândul ei? Gândul acesta o umplu de mândrie, îi era cum nu se poate mai plăcut, ca o dezmierdare a Celui nevăzut. Apoi, o prindea nerăbdarea de a-l cunoaşte, iar aşteptarea sa reîncepea.

Luna, în plinul ei, lumina Clos-Marie. Când ajungea la zenit, arborii, sub lumina albă care cădea vertical, nu mai aveau umbră, asemenea unor fântâni din care ţâşneau transparenţe mute. Tot câmpul era scăldat în razele ei, o undă luminoasă îl acoperea de o limpezime ca de cristal; şi strălucirea era atât de penetrantă, că se putea distinge până şi decuparea fină a frunzelor de salcie. Cea mai slabă înfiorare a aerului părea să încreţească tot acest lac de raze adormit în pacea sa suverană, între marii ulmi ai grădinilor vecine şi coama gigantică a catedralei.

Alte două seri trecură, când, în cea de a treia noapte, venind să se rezeme în coate, Angélique primi un şoc violent în inimă. Acolo, în lumina vie, îl văzu stând drept, cu faţa întoarsă către ea. Umbra lui, ca şi cele ale arborilor, i se strânsese sub picioare, dispăruse. Nu mai era decât el, foarte clar. De la distanţa aceea îl vedea ca în plină zi, în vârstă de douăzeci de ani, blond, înalt şi subţire. Semăna cu Sfântul Gheorghe, cu un superb Iisus, având părul cârlionţat, barba fină, nasul drept, puţin cam mare, ochii negri de o blândeţe mândră. Şi îl recunoştea foarte bine: niciodată nu-l văzuse altfel, era el, era aşa cum îl aştepta. Minunea se săvârşea, în sfârşit, plăsmuirea înceată a nevăzutului ajungea la această apariţie vie. Ieşea din necunoscut, din înfiorarea lucrurilor, din glasurile murmurânde, din jocurile mişcătoare ale nopţii, din tot ceea ce-l învăluise, până aproape o făcea să leşine. Şi îl vedea la două picioare deasupra pământului, în supranaturalul venirii sale, în timp ce miracolul îl înconjura din toate părţile, plutind pe lacul misterios al lunii. Avea drept escortă întregul popor al *Legendei,* pe sfinţii ale căror toiege înfloreau, pe sfintele din ale căror răni ploua cu lapte. Şi stolul alb al fecioarelor făcea stelele să pălească. Angélique îl privea întruna. El ridică amândouă braţele şi le întinse, larg deschise. Ea nu se temea, îi zâmbea.

Capitolul V

La fiecare trei luni era multă treabă de făcut, când Hubertine spăla rufele. Se angaja o femeie, bătrâna Gabet; timp de patru zile broderiile rămâneau uitate; chiar şi Angélique lua parte, căci urma o distracţie de săpunite şi de clătire în apele limpezi ale râului La Chevrotte. Odată scoase din leşie, rufele erau cărate cu roaba prin portiţa de comunicaţie. Se trăiau câteva zile în Clos-Marie, la aer liber, în plin soare.

— Mamă, de data asta spăl eu, mă-nveseleşte grozav!

Şi, scuturată de hohote de râs, cu mânecile suflecate până deasupra coatelor, fluturând lopăţica, Angélique bătea din răsputeri, în bucuria şi în sănătatea acestei lunci aspre care o împroşca din belşug cu spumă.

— Munca asta îmi întăreşte braţele, mamă, îmi face bine!

La Chevrotte tăia câmpul de-a curmezişul, întâi leneşă, apoi foarte iute, azvârlindu-se cu vârtejuri mari pe o pantă plină de pietriş. Ieşea, din grădina episcopiei, printr-un soi de vană lăsată în partea de jos a zidului împrejmuitor; şi, la celălalt capăt, la colţul dinspre palatul Voincourt, dispărea sub o arcadă boltită, se pierdea în pământ, pentru a apărea iarăşi, două sute de metri mai departe, de-a lungul întregii străzi Basse, până la Ligneul, în care se vărsa. Astfel că trebuia să veghezi cu grijă rufele, căci puteau fi luate de apă: orice rufă scăpată din mâini era o rufă pierdută.

— Mamă, aşteaptă, aşteaptă!... Mă duc să pun acest pietroi peste prosoape. Să vedem dacă o să ni le mai ia, hoţomana!

Aşeza piatra, se întorcea să scoată alta din dărâmăturile

morii, încântată să se agite, să se obosească; şi, când îşi făcea vreo vânătaie la un deget, îl scutura de câteva ori, spunând că nu era nimic. În timpul zilei, familia de nevoiaşi care se adăpostea în aceste ruine pleca la cerşit, risipindu-se pe drumuri. Împrejmuirea rămânea pustie, de o singurătate fermecătoare şi răcoroasă, cu pâlcurile sale de sălcii palide, cu plopii zvelţi, cu iarba, mai ales, cu revărsarea sa de iarbă nebună, atât de înaltă, că intrai în ea până la umeri. O tăcere fermecătoare venea din cele două parcuri vecine, ai căror arbori mari închideau orizontul. De trei ceasuri, umbra catedralei se alungea, cu o blândeţe reculeasă şi având o uşoară aromă de tămâie.

Şi ea bătea albiturile mai tare, cu toată puterea braţului ei proaspăt şi alb.

— Mamă, mamă! Ce-am să mai mănânc diseară!... Ah, ştii, mi-ai făgăduit o tartă cu căpşuni!

Dar, la acest spălat, în ziua când trebuiau cărate rufele, Angélique rămase singură. Suferind de o criză bruscă de sciatică, bătrâna Gabet nu venise; şi alte treburi ale gospodăriei o reţineau pe Hubertine în casă. Îngenuncheată în cutia ei căptuşită cu paie, tânăra lua rufele una câte una, le agita îndelung, dar în aşa fel încât să nu se tulbure apa, să-şi păstreze limpezimea de cristal. Nu se grăbea câtuşi de puţin, încerca o curiozitate neliniştită încă de dimineaţa, de când avusese uimirea să găsească acolo un lucrător bătrân într-o bluză cenuşie, care înălţa o schelă uşoară în faţa ferestrei de la capela Hautecoeur. Oare voiau să repare vitraliul? Ar fi fost, desigur, necesar: câteva sticle din Sfântul Gheorghe lipseau, altele, sparte de-a lungul veacurilor, fuseseră înlocuite cu simple geamuri. Totuşi, treaba asta o supăra. Era atât de obişnuită cu lipsurile din trupul sfântului care străpungea balaurul şi din cel al fiicei regelui care îl ducea legat cu cingătoarea, că-i şi părea rău de ele, ca şi când ar fi avut desenul şi urma să fie sluţit. I se părea un sacrilegiu să se schimbe nişte lucruri atât de vechi. Şi deodată, când reveni de la masa de prânz, furia îi

dispăru; un al doilea lucrător se afla pe schelă – acesta însă era tânăr – îmbrăcat la fel, într-o bluză cenuşie. Şi îl recunoscuse, era el.

Veselă, fără a se simţi tulburată, Angélique îşi reluă locul, se lăsă în genunchi peste paiele din cutie. Apoi, cu mâinile goale, începu să agite rufa în adâncul apei limpezi. Era el, înalt, subţire, blond, cu barba lui fină şi cu părul lui cârlionţat de zeu tânăr, şi cu pielea tot atât de albă cum i-o văzuse în lumina albă a lunii. De vreme ce era el, vitraliul n-avea de ce să se teamă: unde îl va atinge el, acolo îl va înfrumuseţa. Şi nu încercă nicio dezamăgire că-l regăsea îmbrăcat cu acea bluză, lucrător ca şi ea, pictor sticlar, de bună seamă. Asta, dimpotrivă, o făcea să surâdă, cu deplină încredere în visul ei de destin regesc. Nu era decât o aparenţă. La ce bun să ştie? Într-o dimineaţă, el va fi cel care trebuia să fie. Ploaia de aur curgea de pe acoperişul catedralei, un marş triumfal izbucnea, în bubuitul îndepărtat al orgilor. Nici măcar nu se întreba pe ce drum o lua el ca să ajungă acolo, noaptea şi ziua. Doar dacă nu locuia într-una dintre casele vecine, nu putea să treacă decât pe micuţa Rue des Guerdaches, care mergea de-a lungul zidului episcopiei până la strada Magloire.

Trecu o oră încântătoare. Se apleca, îşi clătea rufa, cu obrazul aproape atingând apa rece; dar, la fiecare rufă nouă, înălţa capul, arunca o privire grăbită, în care din neliniştea inimii răzbătea puţină răutate. Şi el, de pe schelă, având înfăţişarea unuia foarte interesat să constate starea vitraliului, o privea dintr-o parte, stânjenit de câte ori ea îl surprindea astfel, întors în direcţia ei. Era uimitor cât de repede se înroşea, cât de brusc i se colora chipul, din foarte alb cum era. La cea mai mică emoţie, mânie sau tandreţe, tot sângele din vine îi năvălea în faţă. Avea ochi de luptă, şi era atât de timid, când o simţea că-l privea cu atenţie, încât redevenea un copilaş, încurcat de propriile-i mâini, bâiguind unele porunci bătrânului, tovarăşul său. Ce o înveselea pe Angélique, în acea apă a cărei turbulenţă îi răcorea braţele,

era să-l ghicească la fel de curat la suflet ca şi ea, neştiutor în toate, cu dorinţa lacomă de a muşca din viaţă. Nu e nevoie să spui cu glas tare ce se petrece, mesageri nevăzuţi i-l aduc, guri mute i-o repetă. Înălţa capul, îl surprindea întorcându-l pe al lui, şi minutele se scurgeau, şi era nemaipomenit de plăcut.

Deodată, îl văzu cum sare de pe schelă, apoi cum se îndepărtează de-a-ndărătelea prin iarbă, de parcă ar fi vrut să ia distanţă, ca să vadă mai bine. Şi fu cât pe ce să izbucnească în râs, atât era de limpede că nu voia decât doar să se apropie de ea. Pusese în săritură hotărârea nestrămutată de bărbat care riscă totul, şi caraghioslâcul emoţionant, acum, era că rămânea înfipt la câţiva paşi, cu spatele către ea, neîndrăznind să se întoarcă, în neajunsul de moarte al acţiunii lui prea repezite. O clipă, crezu că va pomi din nou spre vitraliu, aşa cum venise, fără să arunce vreo privire înapoi. Cu toate acestea, luă o hotărâre disperată şi se întoarse; şi, cum ea tocmai înălţa capul, cu râsul ei răutăcios, privirile lor se întâlniră şi rămaseră una într-alta. Urmă, pentru amândoi, o mare încurcătură: îşi pierdură stăpânirea de sine, nu şi-ar fi recăpătat-o niciodată dacă nu s-ar fi petrecut atunci un incident dramatic.

— O, Doamne! strigă ea, necăjită.

În emoţia ei, cămăşuţa de noapte din bumbăcel, pe care o clătea cu o mână inconştientă, îi scăpă; şi apa iute a pârâului o luă; şi, peste un minut, ar fi dispărut, la colţul zidului palatului Voincourt, sub arcada boltită, unde pârâul La Chevrotte dispărea sub pământ.

Câteva secunde, el păru înspăimântat. Înţelesese şi îşi luase elan. Dar curentul sărea peste pietre, acea diavoliţă de cămăşuţă de noapte alerga mai repede ca el. Se apleca, credea că o prinde, dar nu lua decât un pumn de spumă. De două ori îi scăpă din mâini. În sfârşit, aţâţat, cu aerul viteaz al celui care se aruncă în primejdia vieţii, intră în apă şi salvă cămăşuţa în chiar clipa când se afunda sub pământ.

Angélique, care până atunci urmărise neliniştită încercarea de salvare, simţi râsul, râsul nestăvilit cum îi urcă din adâncul pieptului. Ah! Aventura asta la care visase atâta, întâlnirea asta pe malul lacului, primejdia asta grozavă din care o scăpa un tânăr mai frumos ca ziua! Sfântul Gheorghe, tribunul, războinicul, nu mai era decât acest pictor de sticlă, acest tânăr lucrător în bluză cenuşie. Când îl văzu întorcându-se, cu picioarele ude, ţinând, cu un gest stângaci, cămăşuţa ce şiroia de apă, înţelegând ridicolul pasiunii pe care o pusese ca s-o smulgă din valuri, Angélique fu nevoită să-şi muşte buzele pentru a-şi înăbuşi izbucnirea de veselie ce o gâdila în gâtlej.

Privind-o, el îşi uită de sine. Era de o copilărie atât de fermecătoare, surâsul pe care abia şi-l reţinea şi de care vibra toată tinereţea ei! împroşcată de apă, cu braţele îngheţate de şuvoiul repede, exala curăţenia, limpezimea izvoarelor vii, ţâşnite din muşchiul pădurilor. Erau sănătatea şi veselia în plin soare! O ghicea bună gospodină şi regină, totuşi, în rochia sa de lucru, cu talia ei zveltă, cu chipul prelung de fiică de rege, aşa cum trec ele prin adâncul legendelor. Şi nu mai ştia în ce fel să-i dea rufa, atât de frumoasă o găsea, de frumuseţea artei pe care o iubea. Îl scotea şi mai mult din sărite faptul că avea înfăţişarea unui prostănac, deoarece vedea foarte bine cât se silea ea să nu râdă. Trebui să se hotărască. Îi înmână cămăşuţa de noapte.

Şi Angélique înţelese că, dacă-şi deschidea buzele, va izbucni. Bietul băiat! O înduioşa nespus; dar îi era peste putinţă, era prea fericită, avea nevoie să râdă până îşi pierdea răsuflarea ce se revărsa din ea.

În sfârşit, crezu că putea vorbi şi vru să-i spună simplu: „Mulţumesc, domnule”. Dar râsul îi revenise, râsul o făcu să se bâlbâie, îi tăie cuvântul; şi râsul ei răsună foarte înalt, o ploaie de note sonore care cântau, sub şoptitul cristalin al râului La Chevrotte. Descumpănit, el nu găsi nimic, niciun cuvânt. Chipul lui atât de alb se împurpurase brusc; ochii lui

de copil timid se înflăcăraseră, asemenea unor ochi de vultur. Şi plecă, dispăru împreună cu lucrătorul bătrân, pe când ea tot mai râdea, aplecată peste apa limpede, împroşcându-se din nou de la clătirea vreunei rufe, în fericirea strălucitoare a acelei zile.

A doua zi, cu începere de la ora şase, se întinseră rufele, al căror morman se scursese de apă încă din ajun. Tocmai se ridicase un vânt puternic, care ajuta la uscare. Ba chiar, pentru ca albiturile să nu fie smulse, trebuiau fixate cu pietre la cele patru colţuri. Toate lucrurile spălate se aflau acolo, întinse, cum nu se poate mai albe, peste iarba verde, răspândind mireasma plăcută a plantelor; şi pajiştea părea să se fi împodobit dintr-odată cu feţe de masă peste care ninsese cu părăluţe.

După masa de prânz, când veni iar să arunce o privire, pe Angélique o prinse disperarea: toate rufele ameninţau să-şi ia zborul, atât de puternice deveniseră rafalele vântului, sub cerul albastru, de o limpezime vie, ca purificată de acele mari răsuflări; un cearşaf se şi răsucise, câteva prosoape plecaseră să se lipească de ramurile unei sălcii. Culese prosoapele. Dar, în spatele ei, o zbugheau mai multe batiste. Şi – nimeni! începea să-şi piardă capul. Când vru să întindă cearşaful, trebui să se lupte. O ameţea, o înfăşură cu plesnete ca de steag.

Atunci, în bătaia vântului, auzi un glas care spunea:

— Domnişoară, doreşti să te ajut?

Era el, şi numaidecât ea începu să strige, fără altă preocupare decât grija sa de gospodină:

— Bineînţeles, ajută-mă odată!... Prinde capătul, acolo jos! Ţine cu putere!

Cearşaful pe care îl întindeau cu braţele lor viguroase se zbătea ca o pânză de corabie. După aceea, îl aşezară pe iarbă îi puseră la cele patru colţuri câteva pietre mai mari. Şi, după ce-l doborâră şi-l îmblânziră, nici el, nici ea nu se ridicară, rămânând îngenuncheaţi la cele două capete,

despărţiţi de acea rufă mare, orbitor de albă.

Până la urmă, ea zâmbi, dar fără răutate, cu un zâmbet de mulţumire. El prinse curaj.

— Mă numesc Félicien.

— Şi eu, Angélique.

— Sunt pictor sticlar, mi s-a dat în seamă repararea acestui vitraliu.

— Locuiesc aici, cu părinţii mei, şi sunt brodeză.

Vântul puternic le ducea vorbele, îi biciuia cu nevinovăţia lui vioaie, în soarele arzător care îi scălda. Îşi spuneau lucruri pe care le ştiau, din plăcerea de a le spune.

— N-o să se schimbe înfăţişarea vitraliului?

— Nu, nu. Reparaţia nici măcar n-o să se cunoască... îl iubesc tot atât de mult cât îl iubeşti şi dumneata.

— E adevărat, îl iubesc. Are culori atât de dulci!... După el am brodat şi eu un Sfânt Gheorghe, dar era mai puţin frumos.

— O, mai puţin frumos!... L-am văzut, dacă e Sfântul Gheorghe de pe veşmântul de catifea roşie pe care îl purta abatele Cornille duminică. O minune!

Ea se înroşi de plăcere şi, pe neaşteptate, îi strigă:

— Pune o piatră pe marginea cearşafului, la stânga dumitale! Are să ni-l smulgă din nou vântul.

El se grăbi şi aşeză piatra peste pânza care avusese o zvâcnire, bătaia din aripi a unei păsări captive, care se străduia încă să zboare. Şi pentru că de data aceasta nu se mai mişca, amândoi se ridicară.

Acum, ea păşea pe potecile înguste de iarbă, printre rufe, aruncând fiecăreia câte o privire; pe când el o urma, grozav de agitat, din cale-afară de preocupat de posibila pierdere a unui şorţ sau a unei cârpe de bucătărie. I se părea lucrul cel mai firesc de pe lume. Şi ea continuă să vorbească, povestind cum îşi petrecea zilele, justificându-şi gusturile.

— Mie îmi place ca toate lucrurile să fie la locul lor... Dimineaţa, mă trezeşte cucul din atelier, totdeauna la ora şase; şi nu se luminează bine de ziuă când mă îmbrac:

ciorapii îmi sunt aici, săpunul acolo, o adevărată manie. O, nu m-am născut deloc aşa, eram tare dezordonată! S-a pus mama cu gura pe mine!... Nici în atelier nu puteam lucra cu spor, dacă nu aveam scaunul aşezat într-un anumit loc, cu faţa spre lumina zilei. E o fericire că nu sunt nici stângace, nici dreptace, şi că brodez cu amândouă mâinile, ceea ce e o mare însuşire, pentru că nu oricine izbuteşte... Se întâmplă ca şi cu florile pe care le iubesc foarte mult, nu pot să ţin un buchet aproape de mine, fără să mă doară cumplit capul. Suport numai violetele şi, lucru surprinzător, mirosul lor mai degrabă mă linişteşte. La cea mai mică indispoziţie, n-am decât să respir mireasma câtorva violete şi-mi trece.

El o asculta vrăjit. Se îmbăta de dulceaţa vocii ei, care era de un farmec nemaipomenit, pătrunzătoare şi prelungită; şi era, pesemne, deosebit de sensibil la această muzică omenească, pentru că inflexiunea mângâietoare pe anumite silabe îi umezea ochii.

— Ah! spuse ea întrerupându-se, iată, cămăşile vor fi, curând, uscate.

Apoi îşi încheie destăinuirile, în nevoia naivă şi involuntară de a se face cunoscută.

— Culoarea albă e-ntotdeauna frumoasă, nu-i aşa? în anumite zile mă satur de albastru, de roşu, de toate culorile; pe când albul este o bucurie desăvârşită, de care nu mă plictisesc niciodată. Nimic nu te supără, ai vrea să te pierzi în el... Noi avem un pisoi alb, cu pete galbene, şi i-am vopsit petele. Era nemaipomenit de frumos, dar n-a ţinut prea mult... Iată! Ceva ce mama nu ştie: păstrez toate rămăşiţele de mătase albă, am un sertar plin cu ele, pentru nimic, pentru plăcerea de a le privi şi de a le atinge când şi când... Şi mai am un secret, oh, unul foarte mare! În fiecare dimineaţă, când mă trezesc, văd pe cineva lângă patul meu, da! Ceva alb care-şi ia zborul.

El nu avu nicio îndoială, păru s-o creadă întru totul. Nu era normal şi în firea lucrurilor? O tânără prinţesă nu l-ar fi

cucerit nici pe departe atât de repede, în mijlocul splendorilor curţii sale. Printre aceste rufe albe, pe această iarbă verde, ea avea o înfăţişare atât de fermecătoare, atât de veselă şi de suverană, că-i încătuşa inima şi i-o strângea din ce în ce mai tare. Era limpede, n-o avea decât pe ea, o va urma până la capătul vieţii. Ea continua să meargă, cu pasul ei mărunt şi grăbit, întorcând uneori capul cu un surâs; şi el călca mereu pe urmele ei, pierzându-şi răsuflarea de bucurie, fără nicio speranţă că o va ajunge vreodată.

Dar se iscă o scurtă vijelie şi un stol de lucruri mărunte fu ridicat, se abătu în depărtare, ca un cârd de păsări albe, rostogolite de furtună. Şi Angélique pomi să alerge.

— Ah, Doamne! Vino repede, ajută-mă! Amândoi se avântară. Ea opri un guler pe malul râului La Chevrotte. El ţinea deja în mână două fişiuri, regăsite în mijlocul urzicilor înalte. Una după alta, manşetele fură redobândite. Dar, pe când alergau cât îi ţineau picioarele, ea îl atinse de trei ori cu pliurile zburătoare ale fustei; şi, de fiecare dată, el simţea o zguduitură în inimă şi faţa i se înroşea brusc. La rândul lui, o atinse şi el când făcu un salt ca să prindă ultimul batic care îi scăpa ei din mână. Fata rămăsese în picioare, nemişcată, gata să se înăbuşe. O vie tulburare îi îneca râsul, nu mai glumea, nu-şi mai bătea joc de acest băiat mare, curat la suflet şi stângaci. Oare ce se întâmpla cu ea de nu mai era veselă şi simţea că se sfârşeşte astfel, sub acea spaimă delicioasă? Când el îi întinse baticul, întâmplător, mâinile lor se atinseră. Tresăriră, se priviră îndelung, pierduţi. Ea se trase cu vioiciune îndărăt, rămase câteva secunde neştiind ce să facă, în dezastrul nemaipomenit ce se abătuse peste ea. Apoi, dintr-odată, ca scoasă din minţi, o luă la sănătoasa, căutându-şi scăparea, cu braţele pline de rufe mici, lăsându-le la voia întâmplării pe celelalte.

Atunci, Félicien vru să-i vorbească.

— Oh, te rog… te implor!…

Vântul se înteţea, îi tăia respiraţia. Disperat, o privea cum aleargă, de parcă acel vânt puternic ar fi dus-o cu sine. Alerga, alerga printre cearşafurile şi feţele de masă albe, în aurul palid şi pieziş. Umbra catedralei părea s-o înghită, şi era pe punctul de a intra la ea, prin portiţa grădinii, fără să arunce o privire în urmă. Dar, în prag, se întoarse cu vioiciune, prinsă de o bunătate subită, nevoind ca el s-o creadă prea supărată. Şi încurcată, surâzătoare, îi strigă:

— Mulţumesc! Mulţumesc!

Îi mulţumea pentru că o ajutase să-şi redobândească rufele? îi mulţumea pentru altceva? Dispăruse, poarta se închidea în urma ei.

Şi el rămase singur în mijlocul câmpului, sub rafalele puternice, regulate, care suflau, tot mai vii, sub cerul senin. Ulmii episcopiei fremătau scoţând un zgomot prelung, de furtună, o voce înaltă striga de-a curmezişul teraselor şi arcurilor butante ale catedralei. Dar el nu auzea decât plesnetul uşor al unei mici bonete, legate de un liliac, ca un buchet alb, şi care era a ei.

Începând din ziua aceea, de fiecare dată când Angélique deschidea fereastra îl zărea pe Félicien, jos, în Clos-Marie. Avea pretextul vitraliului, acolo îşi făcea veacul, fără ca lucrul să avanseze câtuşi de puţin. Ceasuri în şir îşi uita de sine în dosul unui tufiş, lungit pe iarbă, pândind printre frunze. Şi era nespus de plăcut să schimbe un zâmbet, dimineaţa şi seara. Fericită, ea nici nu cerea mai mult. Spălatul rufelor nu avea să se repete decât peste trei luni şi, până atunci, poarta grădinii rămânea închisă. Dar dacă se vedeau zi de zi, cele trei luni vor trece atât de repede! Şi-apoi, exista o bucurie mai mare decât să trăieşti astfel, ziua – pentru privirea de seară, noaptea – pentru privirea de dimineaţă?

De la prima întâlnire, Angélique spusese totul, obiceiurile, gusturile, micile secrete ale inimii sale. El, tăcut, se numea Félicien, şi ea nu mai ştia nimic altceva. Poate că aşa

trebuia să fie, femeia să se dăruie cu totul, bărbatul să se păstreze în necunoscut. Nu avea nicio curiozitate timpurie, zâmbea, gândindu-se la lucrurile care, desigur, se vor împlini. Apoi, ceea ce nu ştia ea nu avea nicio importanţă, important era doar să se vadă. Nu ştia nimic despre el, şi-l cunoştea atât de bine, că-i citea gândurile în privire. Venise, îl recunoscuse şi se iubeau.

Aşadar, se bucurară delicios de această luare în posesiune de la distanţă. Trăiau fără încetare noi bucurii legate de descoperirile pe care le făceau. Ea avea nişte mâini lungi, împunse de ace, pe care el le adora. Ea remarcă picioarele lui zvelte, se simţi mândră de micimea lor. Totul la el o fermeca, îi era recunoscătoare pentru frumuseţea lui, trăi o bucurie puternică în seara când observă că avea barba de un blond mai cenuşiu decât părul, ceea ce dădea râsului său o dulceaţă fără seamăn. El plecă nebun de fericire, într-o dimineaţă când Angélique se aplecase şi zărise pe gâtul ei delicat un semn cafeniu. Inimile lor, de asemenea, se dădeau în vileag, făcând alte descoperiri. Cu siguranţă, gestul prin care ca deschidea fereastra, nevinovat şi mândru, glăsuia că, în condiţia ei de mică brodeză, avea sufletul unei regine. Tot astfel, ea îl simţea bun, văzându-l cu ce pas sprinten călca peste iarbă. În jurul lor era o strălucire de calităţi şi de gingăşii, la acea primă oră a apropierii lor. Fiecare întâlnire îşi aducea farmecul ei. Li se părea că niciodată nu vor epuiza fericirea de a se vedea.

Cu toate acestea, Félicien vădi curând o oarecare nerăbdare. Nu mai rămânea ceasuri în şir la piciorul vreunui tufiş, în neclintirea unei fericiri absolute. De câte ori Angélique se arăta, sprijinită în coate, el îşi pierdea liniştea şi căuta să se apropie de ea. Şi acest lucru sfârşea prin a o necăji întrucâtva, căci se temea să nu fie văzut. Într-o zi chiar avu loc o adevărată ceartă: el înaintase până lângă zid, iar ea se văzu nevoită să părăsească balconul. Asta fu o mare nenorocire, el rămase răvăşit, cu un chip pe care se

citea atâta rugăminte şi supunere, că ea îl iertă a doua zi, aşezându-se în coate la ora obişnuită. Dar lui aşteptarea nu-i mai ajungea, o luă de la capăt. Acum, părea să se afle în acelaşi timp peste tot, prin Clos-Marie, pe care îl umplea de înfrigurarea lui. Ieşea din dosul fiecărui trunchi de copac, apărea deasupra fiecărei tufe de mărăcini. Asemenea porumbeilor guleraţi din marii ulmi, trebuie să-şi fi avut locuinţa prin preajmă, între două ramuri. La Chevrotte era pentru el un pretext de a trăi acolo, aplecat deasupra curentului, în care avea aerul că urmăreşte zborul norilor. Într-o zi, îl văzu printre ruinele morii, stând în picioare pe acoperişul spart al unei şuri, fericit că astfel se ridicase puţin, în regretul de a nu putea zbura până la umărul ei. În altă zi, îşi înăbuşi un uşor strigăt, când îl zări mai sus decât ea, între două ferestre ale catedralei, pe terasa capelelor corului. Cum izbutise el să ajungă la acea galerie închisă cu o uşă a cărei cheie se afla în păstrarea paracliserului? Cum, în alte rânduri, de-l regăsea în slava cerului, printre arcurile butante ale navei şi coamele contraforţilor? Din acele înălţări el se cufunda în adâncurile camerei sale, ca rândunelele zburătoare din vârful cloşetoanelor. Niciodată nu-i trecuse prin minte să se ascundă. Şi de atunci, se baricadă, şi o prindea o tulburare care creştea, până ce se simţea cotropită, de a fi mereu amândoi. Dacă nu se grăbea, pentru ce atunci îi bătea inima atât de tare, asemenea clopotului mare din clopotniţa care se clătina la marile sărbători?

Se scurseră trei zile fără ca Angélique să se fi arătat, speriată de cutezanţa crescândă a lui Félicien. Îşi jura să nu-l mai vadă, se aţâţa să-l urască. Dar el îi transmisese din înfrigurarea lui, nu putea rămâne într-un loc, toate pretextele erau bune pentru a lăsa deoparte veşmântul preoţesc pe care îl broda. Şi, aflând că bătrâna Gabet zăcea la pat, într-o sărăcie lucie, se duse s-o vadă în fiecare dimineaţă. Locuia chiar pe Rue des Orfèvres, la trei porţi depărtare. Urca la ea cu supă, zahăr şi cobora apoi ca să

cumpere medicamente de la farmacistul de pe Grand-Rue. Şi, într-o zi când urca iarăşi cu nişte pachete şi sticluţe, avu uimirea să-l găsească pe Félicien la căpătâiul femeii bolnave. Obrajii lui deveniră roşii ca focul şi o şterse cu stângăcie. În ziua următoare, pe când pleca, Félicien se înfăţişă din nou, şi ea îi lăsă locul nemulţumită. Oare voia s-o împiedice să-şi vadă săracii? Tocmai era prinsă de una dintre acele crize de caritate care o făceau să se dăruie toată, pentru a-i copleşi pe cei ce nu aveau nimic. La gândul suferinţei, făptură ei se topea de fraternitate miloasă. Alerga la moş Mascart, un orb paralitic de pe strada Basse, căruia îi dădea cu mâna ei să mănânce farfuria de supă pe care i-o aducea; la perechea Chouteau, bărbatul şi femeia de pe strada Magloire, doi bătrâni de nouăzeci de ani, care locuiau într-o pivniţă unde dusese câteva mobile vechi, luate din podul soţilor Hubert; la alţii şi la alţii, la toţi nevoiaşii din cartier, cu care stătea de vorbă într-ascuns despre lucruri petrecute în jurul ei, fericită să-i uimească şi să-i vadă strălucind de bucurie pentru vreo rămăşiţă din ajun. Şi, iată că, la toţi, de acum încolo, îl întâlnea pe Félicien.

Niciodată nu-l văzuse atât de des, ea, care se ferea să stea la fereastră tocmai ca să nu-l vadă. Zbuciumul îi creştea, se socotea din cale-afară de furioasă.

În această aventură, lucrul cu adevărat cel mai rău fu că Angélique îşi pierdu curând speranţa în caritatea sa. Acest băiat îi strica bucuria de a fi bună. Poate că înainte el avea alţi nevoiaşi, oricum nu pe aceştia, pentru că nu-i vizita defel; şi trebuise s-o pândească, să urce după ea, ca să-i cunoască şi să i-i ia, astfel, unul după altul. Acum, de fiecare dată când ajungea la bătrânii Chouteau cu un paneraş de provizii, vedea că pe masa lor fuseseră puse câteva monede albe. Într-o zi, când alerga să-i ducă zece bănuţi – economiile ei pe o săptămână întreagă – lui moş Mascart, care se plângea mereu că din pricina sărăciei nu poate să-şi cumpere tutun, îl găsi îmbogăţit cu o monedă

de douăzeci de franci, strălucitoare ca un soare. Tot astfel, într-o seară, când îi făcea o vizită bătrânei Gabet, aceasta o rugă să coboare şi să-i schimbe o bancnotă. Şi cu câtă sfâşiere îşi vădea neputinţa, ea, căreia îi lipseau banii, pe când el îşi golea punga cu atâta uşurinţă! De bună seamă, era fericită să-şi ducă obolul la cei sărmani, dar nu mai avea bucuria darului făcut, era necăjită că dădea atât de puţin, în timp ce altul dădea atât de mult. Neîndemânaticul tânăr, incapabil s-o înţeleagă, crezând că o cucereşte, se supunea unei nevoi de dărnicie curioasă, îi ucidea milosteniile. Fără a mai pune la socoteală că ea trebuia să suporte laudele aduse lui de toţi necăjiţii:

un tânăr atât de bun, atât de cumsecade, atât de bine-crescut. Nu mai vorbeau decât despre el, se făleau cu darurile lui, ca pentru a le dispreţui pe ale sale. Cu tot jurământul ei de a-l uita, îi întreba despre el: ce le lăsase, ce spusese? Şi era frumos, nu-i aşa? Şi delicat, şi timid! Poate că îndrăznea să vorbească despre ea? A, bineînţeles, vorbea mereu despre ea! Şi atunci, cu atât mai mult nu putea să-l sufere, pentru că ajungea să-şi simtă inima apăsată de o greutate tot mai mare.

În sfârşit, lucrurile nu puteau să continue astfel; şi, într-o seară de mai, într-un amurg zâmbitor, se produse catastrofa. Se afla la familia Lemballeuse, în cuibul sărăntocilor ce se adăposteau printre dărâmăturile vechii mori. Nu erau acolo decât femeile, mama Lemballeuse, o bătrână cu faţa brăzdată de zbârcituri, Tiennette, fiica vârstnică, o mare sălbăticiune de douăzeci de ani, şi cele două surori ale ei mai mici, Rose şi Jeanne, cu ochii de pe acum obraznici, sub claia de păr roşcat. Toate patru cerşeau pe drumuri, de-a lungul şanţurilor, şi se întorceau noaptea, cu picioarele zdrobite de oboseală, în pantofii lor rupţi pe care îi legau cu sfoară. Şi tocmai în seara aceea, Tiennette, părăsindu-i până la urmă pe ai săi printre pietrele prundişului, venise acasă rănită, cu gleznele

sângerânde. Aşezată în faţa uşii, în mijlocul ierburilor înalte din Clos-Marie, ea îşi smulgea mărăcinii din came, pe când mama şi cele două micuţe se văicăreau pe lângă ca. În acel moment sosi Angélique, ascunzând sub şorţ pâinea pe care le-o dădea în fiecare săptămână. Trecuse în goană prin portiţa grădinii şi o lăsase deschisă în urma ei, deoarece socotea că se va întoarce într-o clipă. Dar, văzând toată familia în lacrimi, zăbovi.

— Ce s-a întâmplat? Ce aveţi?

— Ah, buna mea domnişoară! se văita mama Lamballeuse, vedeţi în ce hal a ajuns proasta asta mare! Mâine n-o să poată merge, va fi o zi pierdută... Are nevoie de pantofi.

Cu ochii aruncând flăcări pe sub hălăciuga lor de păr, Rose şi Jeanne îşi sporiră hohotele de plâns, strigând cu o voce ascuţită:

— Are nevoie de pantofi, are nevoie de pantofi!

Tiennette îşi ridicase pe jumătate chipul uscăţiv şi posomorât. Apoi, sălbatică, fără să crâcnească, sângeră încă o dată, înverşunându-se asupra unei ţepi lungi, pe care voia s-o scoată cu ajutorul unui spin.

Mişcată, Angélique le dădu pâinea.

— Lată, totuşi, o pâine.

— Oh, pâine! reluă mama, sigur că ne trebuie. Dar nici vorbă să meargă încălţată cu pâine. Şi vine bâlciul de la Bligni, un bâlci la care în toţi anii capătă mai mult de patruzeci de bănuţi... Doamne, Dumnezeule mare! Ce-o să se aleagă de noi?

Mila şi strâmtorarea o amuţiră din nou pe Angélique. Avea cinci bănuţi, şi nimic mai mult, în buzunar. Cu cinci bănuţi era peste putinţă să cumperi o pereche de pantofi, chiar de ocazie. De fiecare dată, lipsa de bani o paraliza. Şi, în momentul acela, ceea ce o scoase pe dată din sărite fu faptul că, întorcându-şi privirea, îl zări pe Félicien la câţiva paşi. Trebuie să fi auzit totul, pesemne că se afla acolo de multă vreme. Aşa apărea totdeauna, fără ca ea să ştie

vreodată pe unde, nici cum venise.

„Are să-i dăruiască pantofi”, îşi spuse ea în gând.

Într-adevăr, el se şi apropiase. Pe cerul violaceu apăreau primele stele. O linişte adâncă şi călduţă cobora din slăvi, adormind întregul Clos-Marie, ale cărui sălcii se pierdeau în beznă. Catedrala nu mai era decât o îngrămădire neagră spre apus.

„Fără doar şi poate, are să-i dăruiască pantofii.”

Şi era cuprinsă de o adevărată disperare. Aşadar, va dărui tot, nici măcar o dată nu-l va învinge! Inima îi bătea să se spargă, ar fi vrut să fie putred de bogată, ca să-i arate că şi ea îi făcea pe oameni fericiţi.

Dar cele patru Lemballeuse îl văzură pe bunul domn, mama se şi repezise spre el, cele două surori mai mici se smiorcăiau cu mâna întinsă, pe când cea mare, lăsându-şi gleznele sângerânde, îl privea cu ochii ei piezişi.

— Ascultă, sărmană femeie, spuse Félicien, ai să te duci la Grand-Rue, la colţul străzii Basse…

Angélique înţelese, acolo era dugheana unui cizmar. Îl întrerupse cu vioiciune, atât de tulburată, că bâiguia cuvintele la întâmplare.

— Un drum fără niciun rost!… La ce bun?… E mult mai simplu…

Şi nu găsea în ruptul capului acel lucru mult mai simplu. Ce să facă, ce să născocească pentru a-l întrece în milostenie? Niciodată n-ar fi crezut că-l urăşte atât de mult.

— Ai să spui că vii din partea mea, reluă Félicien. Ai să ceri…

Ea îl întrerupse din nou, repetând cu un aer tot mai neliniştit:

— E mult mai simplu… e mult mai simplu…

Pe neaşteptate, calmă, se aşeză pe o piatră, îşi dădu pantofii jos şi îşi scoase şi ciorapii cu o mână energică.

— Uite, e atât de simplu! Pentru ce să te mai deranjezi?

— Ah, buna mea domnişoară, să-ţi răsplătească Dumnezeu! strigă mama Lemballeuse, cercetând pantofii,

aproape noi. Am să-i tai deasupra, ca să-i intre în picioare... Tiennette, mulţumeşte-i şi tu, proasto!

Tiennette smulgea din mâinile Rosei şi ale lui Jeanne ciorapii pe care acestea îi râvneau. Nu-şi descleştă buzele.

Dar, în clipa aceea, Angélique îşi dădu seama că avea picioarele goale şi că Félicien le vedea.

O copleşi ruşinea. Nu îndrăznea să se clintească din nou, sigură că, dacă se ridica, i le va vedea şi mai mult. Apoi se sperie, îşi pierdu capul şi o luă la fugă. Prin iarbă, picioarele ei mici alergau, nemaipomenit de albe. Noaptea se lăsase mai adâncă, Clos-Marie devenea un lac de întuneric, între arborii mari din vecinătate şi masa catedralei. Şi, la suprafaţa beznelor ce acopereau pământul, nu mai exista decât goana picioruşelor albe, de albul mătăsos al porumbiţelor.

Înfricoşată, temându-se de apă, Angélique urmă cursul râului La Chevrotte, ca să ajungă la scândura care ţinea loc de punte. Dar Félicien o tăiase de-a curmezişul mărăcinişurilor. Atât de timid până atunci, se făcuse şi mai roşu decât ea, văzându-i picioarele albe; şi o flacără îl grăbea, ar fi vrut să-şi strige pasiunea care pusese cu totul stăpânire pe el, din prima zi, în revărsarea tinereţii sale. Apoi, când ea îl atinse uşor, nu putu decât să-şi gângăvească mărturisirea de care îi ardeau buzele:

— Te iubesc.

Pierdută, ea se oprise. O clipă, stând dreaptă, îl privi. Mânia, ura pe care credea că i le poartă dispăreau, se topeau într-un sentiment de spaimă delicioasă. Ce spusese el de se simţise atât de răvăşită? O iubea, ştia bine, şi iată că, murmurat la urechea ei, cuvântul o amuţea de uluire şi de teamă. Prinzând curaj, cu inima deschisă, reîmpăcată cu a sa de milostenia complice, el repetă:

— Te iubesc.

Şi ea o luă iarăşi la fugă. Chevrotte n-o mai opri, intră în ea aidoma căprioarelor urmărite, picioruşele ei albe începând să alerge peste pietrele pârâului, înfiorându-se de

apa rece. Poarta grădinii se închise din nou. Dispărură.

Capitolul VI

Timp de două zile, Angélique fu copleşită de remuşcări. Cum rămânea singură, izbucnea în plâns, de parcă ar fi săvârşit un lucru rău. Şi întrebarea, de o confuzie alarmantă, renăştea mereu: păcătuise cu acest tânăr? Era pierdută, asemenea acelor femei necinstite din *Legendă,* care se lasă ademenite de diavol? Cuvintele murmurate atât de încet: „Te iubesc” îi răsunau cu un astfel de vuiet în ureche, încât veneau fără doar şi poate din vreo forţă nemaipomenită, ascunsă în adâncul Celui nevăzut. Dar nu ştia, nu putea să ştie în ignoranţa şi singurătatea în care crescuse ea.

Păcătuise cu acest tânăr? Şi se străduia să-şi amintească bine faptele, analiza scrupulele nevinovăţiei sale. În ce consta, aşadar, păcatul? Era suficient să se vadă, să-şi vorbească, să-şi mintă după aceea părinţii? Nu acesta trebuia să fie tot răul. Atunci, pentru ce se înăbuşea astfel? Pentru ce, dacă nu era vinovată, simţea cum devine alta, chinuită de un suflet nou? Poate că păcatul o împingea aici, în neliniştea surdă care îi sleia puterile. Inima îi era doldora de lucruri vagi, nedefinite, apărea un întreg vălmăşag de vorbe şi de fapte, care, înainte de a le înţelege, o buimăceau. Un val de sânge îi împurpura obrajii, auzea izbucnind cuvintele înspăimântătoare: „Te iubesc”; şi nu mai judeca, pornea din nou să plângă, îndoindu-se de fapte, temându-se pentru vina ei, dincolo, înaintea Celui fără nume şi chip.

Cel mai mult se zbuciuma din pricină că nu i se destăinuise Hubertinei. Dacă ar fi putut s-o întrebe,

aceasta, printr-un singur cuvânt, de bună seamă, i-ar fi dezvăluit misterul. Pe urmă, avea impresia că s-ar fi tămăduit şi numai vorbind cu cineva despre răul ei. Dar secretul ajunsese prea mare, ar fi murit de ruşine. Devenea vicleană, se prefăcea liniştită, în timp ce avea furtuni în adâncul fiinţei sale. Când era întrebată cum se distrează, deschidea nişte ochi miraţi, răspunzând că nu se gândea la nimic. Aşezată în faţa gherghefului, trăgând de ac cu mâini maşinale şi având un aer foarte paşnic, era răvăşită de un singur gând, de dimineaţa până seara. Să fie iubită, să fie iubită! întrebare confuză încă, aceasta, pe care neştiinţa ei o lăsa fără răspuns. Şi-o repeta până obosea, cuvintele îşi pierdeau înţelesul obişnuit, totul curgea într-un soi de ameţeală care o ţâra necontenit. Cu un efort, devenea iar stăpână pe sine, se regăsea cu acul în mână, broda totuşi cu sârguinţa ei obişnuită, ca prin vis. Poate o încerca vreo boală grea. Într-o seară, pe când se culca, fii scuturată de un fior; crezu că n-o să se mai ridice din pat. Inima îi bătea să se spargă, urechile i se umpleau de un sunet ca dangătul de clopot.

Iubea sau urma să moară? Şi zâmbea paşnic către Hubertine care, ceruindu-şi firul, o cerceta din ochi, neliniştită.

De altfel, Angélique făcuse legământ să nu-l mai revadă niciodată pe Félicien. Nu se mai primejduia printre ierburile nebune din Clos-Marie, nici măcar nu-şi mai vizita săracii. Teama ei era să nu se petreacă ceva ieşit din comun în ziua când se vor găsi iarăşi faţă în faţă. În hotărârea ei intra mai mult un gând de pocăinţă, spre a se pedepsi pentru păcatul pe care fusese în stare să-l săvârşească. Şi, în dimineţile de severitate excesivă, se osândea să nu mai arunce nicio privire pe fereastră, ca nu cumva să-l zărească pe malul râului La Chevrotte pe cel de care se temea. Cu toate că, ispitită, se uita într-acolo şi, dacă nu-l vedea, era grozav de tristă până a doua zi.

Or, într-o dimineaţă, Hubert aranja o dalmatică nouă,

când sunetul clopoţelului îl sili să coboare. Trebuia să fie un client, vreo comandă fără îndoială, căci Hubertine şi Angélique desluşeau zumzetul vocilor, prin uşa dinspre scară, rămasă deschisă. Apoi, ridicară capul foarte mirate: nişte paşi urcau, broderul aducea sus clientul, ceea ce nu se întâmpla niciodată. Şi tânăra rămase uluită recunoscându-l pe Félicien. Era îmbrăcat simplu, în chip de lucrător de artă, cu mâinile albe. Pentru că nu se mai ducea ea la ei, venea el la ea, după zile lungi de aşteptare zadarnică şi de îndoială temătoare, pe care le petrecuse spunându-şi că, prin urmare, nu-l iubea.

— Ascultă, fata mea! Iată ceva ce te priveşte pe tine, explică Hubert. Domnul a venit să ne comande o lucrare deosebită. Şi, pe legea mea! Ca să vorbim în tihnă despre ea, m-am gândit să-l aduc aici... Fiicei mele, domnule, trebuie să-i arătaţi desenul dumneavoastră.

Atât el, cât şi Hubertine nu aveau nici cea mai mică bănuială. Se apropiară numai din curiozitate, ca să vadă. Dar Félicien era, ca şi Angélique, gâtuit de emoţie. Când desfăşură desenul, mâinile îi tremurau; şi fu nevoit să vorbească rar, ca să-şi ascundă tremurul din glas.

— E o mitră pentru monsenior... Da, mai multe doamne din oraş, care vor să-i facă acest dar, m-au însărcinat să-i desenez componentele şi să supraveghez execuţia. Sunt pictor pe sticlă, dar mă ocup şi de arta veche... vedeţi, n-am făcut altceva decât să reconstitui o mitră gotică...

Aplecată deasupra foii mari pe care o aşezase dinaintea ei, Angélique scoase o uşoară exclamaţie.

— Oh, Sfânta Agnès!

Era, într-adevăr, martira de treisprezece ani, fecioara înveşmântată în propriile-i plete, de sub care nu-i ieşeau decât picioruşele şi mânuţele, aşa cum arăta pe stâlpul său, la una dintre uşile catedralei, şi mai cu seamă aşa cum putea fi văzută în interior, într-o statuie de lemn veche, pictată odinioară, astăzi de un blond roşcat, cu totul aurită de trecerea vremii. Ocupa în întregime partea din faţă a

mitrei, stând dreaptă, răpită la cer, purtată de doi îngeri; şi, dedesubtul ei, se aşternea un peisaj foarte îndepărtat, foarte fin. Partea din spate a mitrei şi vârfurile erau împodobite cu ornamente lanceolate, într-o frumoasă manieră artistică.

— Doamnele acelea, reluă Félicien, fac darul pentru procesiunea Miracolului, şi, fireşte, m-am crezut dator s-o aleg pe Sfânta Agnès...

— Ideea este minunată, îl întrerupse Hubert.

La rândul ei, Hubertine spuse:

— Monseniorul va fi tare mişcat.

Procesiunea Miracolului, care avea loc în fiecare an la 28 iulie, data de pe vremea lui Ioan al V-lea d'Hautecoeur, în semn de mulţumire adusă puterii miraculoase de vindecare, pe care Dumnezeu i-o dăduse, lui şi stirpei sale, pentru a scăpa întregul Beaumont de ciumă. Legenda povestea că cei din neamul Hautecoeur datorau această putere intervenţiei Sfintei Agnès, căreia îi erau pe deplin devotaţi; şi, de aici, obiceiul ca, în ziua aniversării, să se scoată vechea statuie a sfintei, care era plimbată cu solemnitate de-a lungul străzilor oraşului, în credinţa pioasă că ea nu contenea să alunge toate relele.

— Pentru procesiunea Miracolului, murmură în cele din urmă Angélique, cu ochii pe desen, dar e peste douăzeci de zile, nici vorbă să avem timp.

Soţii Hubert clătinară din cap. Într-adevăr, asemenea lucrare cerea o atenţie fără de margini. Cu toate acestea, Hubertine se întoarse către tânăra fată.

— Aş putea să te ajut, aş lua ornamentele asupra mea, şi tu n-ai avea de lucrat decât figura.

În tulburarea ei, Angélique cerceta mereu trăsăturile sfintei. Nu, nu! Ea refuza, se apăra împotriva plăcerii de a primi. Ar fi cumplit de rău dacă ar deveni complice; căci, desigur, Félicien minţea, îşi dădea bine seama că nu era sărac, că se ascundea sub un veşmânt de lucrător; şi toată simplitatea lui jucată, toată această poveste născocită ca

să pătrundă până la ea, îi atrăgea atenţia, amuzând-o de fapt şi bucurând-o, transfigurându-se, văzând în el prinţul regal care trebuia să fie, în convingerea absolută în care trăia din realizarea deplină a visului ei.

— Nu, repetă ea cu glasul pe jumătate, n-o să avem timp.

Şi, fără să-şi ridice ochii, continuă, ca şi cum ar fi vorbit cu sine:

— Pentru sfântă, nu poţi folosi nici lucrătura intercalată, nici ghipura. Ar fi nedemn... Trebuie o broderie în aur nuanţat.

— Tocmai, spuse Félicien, şi eu mă gândeam la această broderie, ştiam că domnişoara îi va redescoperi secretul. În sacristie se poate vedea şi astăzi un destul de frumos fragment cu o astfel de lucrătură.

Hubert se înflăcără.

— Da, da, e din secolul al cincisprezecelea, a fost brodat de una dintre străbunicele mele... în aur nuanţat, ah! nu exista lucrătură mai frumoasă, domnule. Dar cerea o grămadă de timp, costa prea mult, şi pe urmă era nevoie de adevăraţi artişti. Sunt două sute de ani de când nu se mai face lucrătura asta... Şi dacă fiica mea refuză, puteţi să vă lăsaţi păgubaş, pentru că în ziua de azi numai ea e în stare s-o ducă la bun sfârşit, nu cunosc pe altcineva care să aibă gingăşia trebuitoare ochiului şi mâinii.

De când se vorbea de aur nuanţat, Hubertine devenise respectuoasă. Adăugă şi ea, convinsă:

— Adevărat, în douăzeci de zile e peste putinţă... ar trebui o răbdare de zână.

Dar, privind-o cu atenţie pe sfântă, Angélique făcu o descoperire care-i inundă inima de bucurie. Agnès semăna cu ea. Desenând vechea statuie, Félicien desigur se gândise la dânsa; şi gândul că era astfel mereu prezentă, că el o vedea mereu, pretutindeni, îi clătină hotărârea de a4 îndepărta. Ridică fruntea, în sfârşit, şi îl văzu tremurând, cu ochii umeziţi de o rugăminte atât de fierbinte, că fii învinsă. Şi doar prin acea răutate, prin acea ştiinţă naturală

a fetelor, nu vru să aibă aerul că primeşte.

— E peste putinţă, repetă ea, înapoindu-i desenul. N-aş face-o pentru nimeni.

Félicien schiţă un gest de reală disperare. Pe el îl respingea, cel puţin aşa înţelegea. Plecând, îi mai spuse lui Hubert:

— Cât despre bani, oricât veţi cere… Doamnele acelea ar da până la două mii de franci…

Familia, de bună seamă, nu era interesată. Şi totuşi, această sumă mare o tulbură. Soţul se uitase la soţie. Le-ar părea rău să piardă o comandă atât de avantajoasă!

— Două mii de franci, reluă Angélique cu vocea ei melodioasă, două mii de franci, domnule…

Şi ea, pentru care banii nu aveau niciun preţ, îşi reţinu un zâmbet, un zâmbet de tachinare, care abia-i subţia colţurile gurii, făcând haz ca să nu arate câtuşi de puţin că se lăsa în voia plăcerii de a-l vedea şi de a-i prilejui o părere falsă despre ea.

— Oh, două mii de franci, domnule! Primesc… N-aş face-o pentru nimeni, dar de vreme ce au hotărât să plătească… Dacă va fi nevoie, am să lucrez şi noaptea.

Atunci, Hubert şi Hubertine au vrut să refuze la rândul lor, de teamă să nu se obosească prea mult.

— Nu, nu, banii care-ţi vin, nu-i poţi trimite înapoi… Bizuie-te pe mine. Mitra dumitale va fi gata în ajunul procesiunii.

Félicien lăsă desenul şi se retrase, cu inima zdrobită, fără a găsi curajul să dea noi explicaţii, ca să mai poată zăbovi. Ea nu-l iubea, desigur, se prefăcuse că nu-l cunoaşte deloc şi-l primise ca pe un client obişnuit, de la care doar banii sunt buni de luat. La început, se mânie şi o învinui că are un suflet josnic. Cu atât mai bine! Totul se sfârşise, nu se va mai gândi la ea. Apoi, pentru că se gândea fără încetare la Angélique, sfârşi prin a o ierta: nu trăia din munca ei, nu trebuia să-şi câştige pâinea? Două zile mai târziu, se simţi peste măsură de nefericit şi începu să dea târcoale, bolnav

din pricină că nu putea cu niciun chip s-o vadă. Nu mai ieşea, nu mai apărea nici măcar la ferestre. Şi îşi spunea că dacă ea nu-l iubea, dacă nu iubea decât câştigul, el pe zi ce trecea o iubea tot mai mult, aşa cum se iubeşte la douăzeci de ani, fără judecată, după bunul plac al inimii, pentru bucuria şi durerea de a iubi. O văzuse într-o seară, şi – gata: de atunci ea, şi nu alta, era aleasa inimii lui; oricum ar fi, rea sau bună, slută sau chipeşă, săracă sau bogată, şi-ar căuta moartea dacă n-ar fi a lui. În cea de a treia zi, suferea atât de cumplit, că, în ciuda jurământului de a o uita, se întoarse la familia Hubert,

Jos, după ce sunase, fu primit tot de broder, care, în faţa confuziei explicaţiilor lui, socoti necesar să-i ceară să urce din nou.

— Fata mea, domnul doreşte să-ţi explice nişte lucruri pe care eu nu le înţeleg prea bine.

Atunci, Félicien bâigui:

— Dacă nu te stinghereşte prea mult, domnişoară, mi-ar plăcea să te informez... Doamnele acelea mi-au recomandat să urmăresc personal lucrul... Cel puţin, dacă totuşi nu deranjez...

Văzându-l că apare, Angélique îşi simţise inima bătând furtunos, până în capul pieptului. Îi tăia răsuflarea. Dar, cu un efort, şi-o domoli; sângele nu-i mai urcă nici măcar până în obraji; şi, cum nu se poate mai liniştită, cu o înfăţişare nepăsătoare, îi răspunse:

— Oh, nimic nu mă deranjează, domnule! Lucrez la fel de bine şi în faţa lumii... Ai făcut desenul, e normal să urmăreşti executarea.

Descumpănit, Félicien n-ar fi cutezat să se aşeze, fără privirea Hubertinei, care-i zâmbea, cu zâmbetul ei grav, acestui client serios. Numaidecât, ea se apucă iarăşi de lucru, aplecată peste ghergheful la care broda în ghipură ornamentele gotice ale reversului mitrei. Lângă ea, Hubert începu să desprindă de pe perete un prapor terminat, uns cu clei, care se usca acolo de două zile, şi pe care voia să-l

dezdoaie. Nimeni nu mai vorbea, cele două brodeze şi broderul lucrau, ca şi când nimeni altcineva nu s-ar fi aflat în încăpere.

Şi tânărul se linişti puţin, în mijlocul acestei tăceri depline. Sună de ora trei, umbra catedralei pornea să se alungească, o lumină slabă, fină, pătrundea pe fereastra larg deschisă. Era ceasul amurgului, care începea încă de la amiază pentru căsuţa răcoroasă şi înverzită de la piciorul colosului. Se auzea un uşor zgomot de pantofi peste dale, un internat de fetiţe care erau conduse la spovedanie, în atelier, bătrânele unelte, bătrânele ziduri, tot ce rămânea aici neclintit părea să doarmă somnul veacurilor; şi ele răspândeau răcoare şi linişte din belşug. Un pătrat mare de lumină albă, egală şi curată, cădea peste ghergheful deasupra căruia se încovoiau brodezele cu profilurile lor delicate, în reflexul roşcat al aurului.

— Domnişoară, aş fi vrut să-ţi spun, începu Félicien stânjenit, simţind că trebuia să-şi justifice venirea, aş fi vrut să-ţi spun că, pentru părul sfintei, aurul mi se pare de preferat mătăsii.

Ea ridicase fruntea. Râsul ochilor săi îi dădea limpede de înţeles că ar fi putut să nu se deranjeze, dacă nu mai avea nicio altă recomandare de făcut. Şi se aplecă din nou, răspunzându-i cu o voce dulce-batjocoritoare:

— Fără îndoială, domnule.

El se simţi foarte prost şi abia atunci băgă de seamă că ea tocmai lucra la părul sfintei. În faţa sa era desenul pe care îl făcuse, dar colorat în diverse nuanţe de acuarelă, înfrumuseţat de aurul aşternut în tonuri calde de miniatură veche, îngălbenită într-o carte de rugăciuni. Şi ea copia această imagine, cu o răbdare şi o iscusinţă de artist care pictează sub lupă. După ce o reproduse cu o linie puţin groasă de satin alb, bine întins, dublat de o pânză trainică, acoperise satinul cu fire de aur aruncate de la stânga la dreapta, oprite fără greş la cele două capete, libere şi atingându-se toate. Apoi, folosindu-se de aceste fire ca de o

urzeală, le distanţa cu vârful acului pentru a regăsi desenul dedesubt, urmărea acest desen, cosea firele de aur cu puncte de mătase în curmeziş, pe care le asorta la nuanţele modelului. În zonele de umbră, mătasea ascundea complet aurul; în demitente[12], punctele se spaţiau din ce în ce mai mult; şi luminile erau făcute numai din aur lăsat descoperit. Era aurul nuanţat, fondul de aur pe care acul îl nuanţa cu mătase, un tablou în culori combinate, ca încălzite dedesubt de o glorie, de o strălucire mistică.

— Ah! spuse pe neaşteptate Hubert, care începu să dezdoaie praporul, înfăşurând pe degete sfoara spalierului, capodopera unei brodeze era din aur nuanţat... Ea trebuia să facă, după cum sta scris în statuie, „o figură singură care să fie din aur nuanţat, având a şasea parte din înălţime...” Tu ai fi fost primită, Angélique.

Şi tăcerea se lăsă din nou. Pentru părul sfintei, abătându-se de la regulă, Angélique avusese aceeaşi idee ca şi Félicien: aceea de a nu folosi mătase, de a acoperi aurul cu aur; şi mânui zece fire de aur pentru intercalat, având tonuri diferite, de la aurul roşu-închis al jarului ce se stinge, până la galbenul-deschis al pădurilor de toamnă. De la gât până la glezne, Agnès se înveşmânta astfel într-o revărsare de păr de aur. Valul pornea de la ceafă, îi acoperea spatele ca o pelerină groasă, năvălea în faţă, pe umeri, în două unde care, adunate iar sub bărbie, curgeau până la picioare. Un păr miraculos, un păr uluitor, căzând în bucle enorme, o rochie călduţă şi vie.

În ziua aceea, Félicien nu ştiu decât s-o privească pe Angélique cum broda buclele cu împunsături depărtate, în sensul răsucirii lor; şi nu se plictisi să tot vadă părul crescând şi arzând sub acul ei. Profunzimea lui, marea înfiorare care îl desfăşura dintr-odată, îl tulburau. Hubertine, care cosea fluturaşii de aur, ascunzând firul fiecăruia cu câte un firişor de frizură, se răsucea din când în

[12] Valoare intermediară de ton, care leagă armonios părţile luminoase de cele întunecate ale unei picturi sau a unei gravuri (n.tr.).

când şi îl învăluia în privirea sa calmă, când trebuia să arunce în măgăruş vreun fluturaş prost făcut. Hubert, după ce trăsese scândurelele ca să scoată praporul de pe suluri, sfârşea minuţioasa lui împăturire. Şi Félicien, a cărui tăcere sporea stânjeneala, izbuti să-şi dea seama că trebuia să aibă înţelepciunea de a pleca, pentru că nu-şi mai amintea niciuna dintre observaţiile pe care îşi făgăduise să le facă.

Se ridică, bâiguind:

— Am să revin... Am reprodus atât de rău desenul fermecător al capului, încât vei avea probabil nevoie de îndrumările mele.

Liniştită, Angélique îşi aşează peste ochii lui ochii ei mari, negri.

— Nu, nu... dar poţi să revii, domnule, poţi să revii, dacă te îngrijorează execuţia.

El plecă fericit de permisiune, mâhnit de această răceală. Nu-l iubea, nu-l va iubi niciodată, era lucru hotărât. Şi atunci, la ce bun? Şi a doua zi, şi în zilele următoare reveni în casa răcoroasă de pe Rue des Orfèvres. Ceasurile pe care nu le petrecea acolo erau groaznice, pustiite de lupta sa interioară, sfâşiate de îndoieli. Nu se liniştea decât în preajma brodezei, împăcat până şi cu gândul că nu-i e pe plac, alinat de toate cele, numai ea să fie de faţă. Venea în fiecare dimineaţă, vorbea de lucrare, se aşeza înaintea gherghefului, ca şi cum prezenţa lui ar fi fost necesară; şi-l încânta să-i regăsească profilul delicat şi neclintit, scăldat în lumina blondă a părului, să urmărească jocul sprinten al mânuţelor ei mlădioase descurcându-se printre acele lungi. Era foarte naturală, acum îl trata ca pe un tovarăş de muncă. Cu toate acestea, simţea mereu între ei anumite lucruri despre care ea nu vorbea şi care lui îi umpleau inima de nelinişte. Ridica uneori capul, cu aerul ei batjocoritor, cu ochii plini de nerăbdare şi întrebători. Apoi, văzându-l că se tulbură, devenea din nou grozav de rece.

Dar Félicien descoperise un mijloc ca s-o captiveze, de care făcea abuz. Acela de a-i vorbi despre arta sa, despre

vechile capodopere de broderie pe care le văzuse, păstrate în tezaurele catedralelor sau gravate în cărţi: sfite minunate, sfita lui Carol cel Mare, din mătase roşie, cu vulturi mari având aripi larg deschise, sfita din Sion, care împodobeşte o sumedenie de sfinţi; o dalmatică socotită cea mai frumoasă dintre cele cunoscute, dalmatica imperială, pe care este celebrată gloria lui Iisus Hristos, pe pământ şi în cer. Schimbarea la Faţă, Judecata de Apoi, ale cărei numeroase personaje sunt brodate în mătase, cu aur şi argint; şi un arbore al lui Ieseu, care este o perdea de altar din mătase pe satin, părând desprinsă dintr-un vitraliu din secolul al cincisprezecelea. Abraham, în partea de jos, David, Solomon, Fecioara Maria, apoi, în partea de sus, Iisus; şi epitrahile nemaipomenite, epitrahilul de o atât de mare simplitate, Iisus pe cruce, însângerat, stropit cu mătase roşie pe stofa cu fireturi de aur, având-o la picioarele sale pe Fecioara susţinută de Sfântul Ioan, în sfârşit, epitrahilul din Naintré, pe care se vede Maria, încălţată, stând cu măreţie şi ţinând pruncul pe genunchi. Alte şi alte minunăţii se perindau, vrednice de respect prin marea lor vechime, de o sinceritate, de o naivitate în bogăţie, pierdute în zilele noastre, păstrând de la artofoare mirosul de tămâie şi mistica licărire a aurului stins.

— Ah, suspină Angélique, s-a sfârşit cu toate aceste lucruri frumoase. Nu le mai poţi recunoaşte nici măcar tonurile.

Şi, cu ochii scăpărători, se oprea din lucru, când el îi spunea povestea marilor brodeze de altădată, Simone de Gaules, Colin Jolye, ale căror nume au străbătut veacurile. Apoi, trăgând iar de ac, rămânea transfigurată, păstrând pe chip strălucirea pasiunii sale de artistă. Niciodată nu-i părea lui mai frumoasă – atât de entuziastă, atât de feciorelnică, arzând de o flacără curată în sclipirea aurului şi a mătăsii, cu aptitudinea ei profundă, cu lucrul de precizie, cu împunsăturile mărunte în care îşi punea tot sufletul. El înceta să mai vorbească, o privea îndelung, până când,

trezită din pricina tăcerii, ea îşi dădea seama cât de mult o tulbura Félicien. Se simţea ruşinată ca de o bătălie pierdută, apoi îşi redobândea calmul nepăsător şi vocea mânioasă.

— Bun! Uite că mi se-ncurcă iar mătăsurile!... Mamă, stai odată locului!

Hubertine, care nu se clintise defel, zâmbea, liniştită. La început, îşi făcuse griji de stăruinţele tânărului, stătuse de vorbă despre acest lucru cu Hubert, într-o seară, când se culcau. Dar băiatul nu le displăcea, rămânea nemaipomenit de cuviincios; pentru ce s-ar fi opus unor întâlniri din care putea ieşi fericirea fetei? Lăsa, deci, să se desfăşoare lucrurile, pe care le supraveghea cu aerul ei înţelept.

Se scurse o săptămână, lucrul la mitră avansa, întâlnirile zilnice deveniseră de o mare duioşie familiară.

— Fruntea foarte înaltă, nu-i aşa? Fără urme de sprâncene.

— Da, foarte înaltă, şi nicio umbră, ca-n miniaturile vremii.

— Dă-mi mătasea albă.

— Aşteaptă o clipă, să-i trag firul.

O ajuta, era ca o alinare a lucrului în doi. Asta îi plasa în realitatea de toate zilele. Fără ca vreun cuvânt de iubire să fie rostit, fără ca măcar vreo atingere voită să le apropie degetele, legătura se strângea cu fiecare oră ce trecea.

— Tată, ce faci acolo? Nu te mai auzi deloc.

Se întorcea, îl zărea pe broder cu mâinile ocupate să înfăşoare firul pe una dintre broşe, cu ochii drăgăstoşi aţintiţi asupra soţiei sale.

— Îi dau maică-tii nişte aur.

Şi, de la broşa adusă, din mulţumirea mută a Hubertinei, din zelul neistovit al lui Hubert în jurul ei, un suflu călduţ de alintare se răspândea, îi învăluia pe Angélique şi pe Félicien, aplecaţi din nou deasupra gherghefului. Atelierul însuşi, bătrâna încăpere cu ustensilele ei vechi, cu pacea ei din alte vremuri, era complice. Părea atât de departe de

stradă, retras în adâncul visului, în acel meleag al sufletelor bune, unde domneşte miracolul, împlinirea lesnicioasă a tuturor bucuriilor.

Peste cinci zile, mitra urma să fie predată; şi Angélique, sigură că o va termina, că va câştiga douăzeci şi patru de ore, răsufla uşurată, se mira că-l vedea pe Félicien atât de aproape de ea, cu coatele rezemate de capra de lemn. Erau, prin urmare, tovarăşi de muncă? Nu se mai apăra împotriva a ceea ce simţea cuceritor în el, nu mai zâmbea răutăcioasă în legătură cu tot ce ascundea el şi ea ghicea. Atunci, ce o domolise, în aşteptarea ei neliniştită? Şi veşnica întrebare revenea, întrebarea pe care şi-o punea în fiecare seară, când se culca: îl iubea? Ceasuri de-a rândul, în adâncul patului ei mare, întorsese cuvintele pe toate părţile, căutând înţelesuri care îi scăpau. Pe neaşteptate, în noaptea aceea, îşi simţi inima sfâşiată şi izbucni în lacrimi, cu capul înfundat în pernă, pentru că nu mai înţelegea nimic. Îl iubea, îl iubea din cale-afară de mult. De ce? Nu ştia, nu va şti niciodată nimic, dar îl iubea, toată fiinţa ei îl striga. Se făcuse lumină, dragostea izbucnise ca razele soarelui. Plânse multă vreme, plină de o ruşine şi de o fericire peste putinţă de exprimat, prinsă iarăşi de părerea de rău că nu i se destăinuise Hubertinei. Secretul o înăbuşea, şi făcu un mare jurământ, acela de a redeveni ca de gheaţă pentru Félicien, de a suferi până la capăt mai degrabă decât de a-l lăsa să-i vadă afecţiunea. Să-l iubească, să-l iubească fără a i-o spune era pedeapsa, încercarea ce trebuia să-i răscumpere păcatul. Suferea cu plăcere, se gândea la martirele din *Legendă*, îi părea că flagelându-se astfel, devenea sora lor, şi că ocrotitoarea sa Agnès o privea cu ochii trişti şi blânzi.

A doua zi, Angélique isprăvi mitra. Brodase cu fire de mătase despicate – mai uşoare decât cele folosite la Fecioară, mânuţele şi picioruşele, singurele colţuri de goliciune albă ce ieşeau de sub regalul păr de aur. Termina

faţa, de o delicateţe de crin, pe care aurul apărea precum sângele vinelor, sub epiderma de mătase. Şi această faţă de soare se înălţa la orizontul mării, purtată de cei doi îngeri.

Când intră, Félicien scoase un strigăt de admiraţie:

— O, seamănă cu dumneata!

Era o mărturisire involuntară, mărturisirea asemănării pe care îşi întemeiase desenul. Ea îl înţelese şi deveni roşie ca focul.

— Adevărat, fata mea, are ochii tăi frumoşi, spuse Hubert, care se apropiase.

Hubertine se mulţumea să zâmbească, deoarece ea băgase de seamă cu mult timp înainte; şi păru surprinsă, chiar întristată, când o auzi pe Angélique răspunzând cu vocea sa dinainte, din zilele rele:

— Ochii mei frumoşi, îţi baţi joc de mine!... Sunt urâtă, mă cunosc eu bine.

Apoi, ridicându-se, se scutură, exagerându-şi rolul de fată interesată şi rece.

— Ah, bine că s-a sfârşit!... Mă săturasem, am scăpat de o straşnică povară de pe umeri!... Ştii, n-aş mai lua-o de la capăt pentru acelaşi preţ!

Félicien o asculta uluit. Hei, cum aşa? Iarăşi banii! O simţise, un moment, atât de îndrăgostită, atât de pasionată de arta ei! Prin urmare, se înşelase, de vreme ce o redescoperea sensibilă numai la gândul câştigului, atât de indiferentă încât se bucura că terminase şi că nu-l va mai vedea? De câteva zile era cuprins de disperare, căuta zadarnic un pretext ca să mai poată veni pe la ea. Şi ea nu-l iubea, şi ea nu-l va iubi niciodată! Inima îi era sugrumată de o asemenea suferinţă, că i se împăienjeneau ochii.

— Domnişoară, nu montezi dumneata mitra?

— Nu, mama se pricepe mult mai bine... Eu sunt tare mulţumită că n-am să mai pun mâna pe ea.

— Aşadar, nu-ţi iubeşti munca?

— Eu!... Eu nu iubesc nimic.

Hubertine fu nevoită să-i ceară, cu asprime, să tacă. Şi îl rugă pe Félicien s-o scuze pe această copilă nervoasă, îi spuse că a doua zi, devreme, mitra va fi la dispoziţia lui. Era o concediere, dar el nu pleca, privea bătrânul atelier, plin de umbră şi de pace, ca şi când ar fi fost alungat din paradis. Aici avusese iluzia unor ceasuri atât de dulci, simţea atât de dureros că, smulsă din piept, inima lui rămânea aici! Ce-l chinuia mai mult era faptul că nu putea să îşi explice, că ducea cu sine o groaznică îndoială. În sfârşit, trebui să plece.

Abia se închise uşa, că Hubert întrebă:

— Ce ai tu, copila mea? Eşti bolnavă?

— Ei, nu! Băiatul ăsta mă plictisea. Nu vreau să-l mai văd.

Şi atunci, Hubertine încheie:

— Bine, n-ai să-l mai vezi. Numai că nimic nu te împiedică să fii politicoasă.

Angélique, sub un motiv oarecare, nu avu decât timpul necesar să urce în camera sa. Acolo izbucni în lacrimi. Ah, cât era de fericită şi cât suferea! Sărmanul, dragul ei îndrăgostit, cât de trist fusese nevoit să plece! Dar, aşa cum le jurase sfintelor, îl va iubi până la moarte şi el nu va şti niciodată.

Capitolul VII

În seara aceleiaşi zile, imediat ce se ridică de la masă, Angélique se plânse de o mare indispoziţie şi urcă în camera sa. Emoţiile din timpul dimineţii, lupta cu sine însăşi o zdrobiseră. Se culcă numaidecât şi izbucni din nou în lacrimi, cu capul vârât sub cearşaf, cu nevoia disperată de a dispărea, de a nu mai fi.

Ceasurile trecură, se lăsase noaptea, o noapte fierbinte de iulie, a cărei linişte apăsătoare pătrundea pe fereastra lăsată larg deschisă. Pe cerul negru sclipea un furnicar de stele. Trebuia să fie aproape ora unsprezece, luna aflată la ultimul pătrar, de pe acum subţiată, nu avea să răsară decât spre miezul nopţii.

Şi, în camera întunecată, Angélique plângea întruna vărsând un şuvoi nesecat de lacrimi, când o bătaie la uşă o făcu să ridice capul. Urmă un moment de tăcere, apoi o voce drăgăstoasă o strigă:

— Angélique… Angélique… scumpa mea… Recunoscu vocea Hubertinei. De bună seamă, ea auzise zgomotul îndepărtat al plânsului; şi, neliniştită, pe jumătate dezbrăcată, urca să vadă despre ce e vorba.

— Angélique, eşti bolnavă?

Ţinându-şi răsuflarea, tânăra fată nu răspunse. Nu simţea decât o imensă dorinţă de singurătate, singura uşurare a răului de care suferea. Un cuvânt de mângâiere, o dezmierdare, fie şi din partea maică-sii, ar fi ucis-o. Şi-o imagina în dosul uşii, ghicea că avea picioarele desculţe, după lipăitul lor uşor peste dale. Se scurseră două minute şi o bănuia mereu acolo, aplecată, cu urechea lipită de lemn,

strângându-şi cu frumoasele sale braţe veşmintele descheiate.

Neînţelegând nimic, fără să răsufle, Hubertine nu îndrăznea s-o strige din nou. Era pe deplin încredinţată că auzise plânsete; dar, dacă până la urmă copila adormise, la ce bun s-o trezească? Aşteptă încă un minut, preocupată de amărăciunea pe care i-o ascundea fiica sa, ghicind-o întru câtva, cuprinsă ea însăşi de o mare şi duioasă emoţie. Şi se hotărî să coboare aşa cum urcase, având mâinile obişnuite cu cele mai mici cotituri, fără să lase alt zgomot după ea, în casa cufundată în beznă, decât lipăitul uşor al picioarelor sale desculţe.

Şi atunci, Angélique fu cea care, stând în capul oaselor, în mijlocul patului, începu să asculte. Tăcerea era atât de deplină, că distingea apăsarea uşoară a călcâielor pe marginea fiecărei trepte. Jos, uşa camerei se deschise, apoi se închise; după aceea, prinse un murmur abia desluşit, o şuşotite afectuoasă şi tristă – ceea ce părinţii săi vorbeau despre ea, fără îndoială, temerile, dorinţele lor.

Angélique nu se putea opri, lacrimile îi curgeau întruna; dar, acum, îi şiroiau în tăcere, călduţe şi repezi, asemenea sângelui din vinele sale. O singură întrebare revenea, încă de dimineaţă, în mintea ei, îi răsnea toată fiinţa: avusese dreptate să-l ducă la disperare pe Félicien, să-l izgonească astfel, cu convingerea că nu-l iubea, înfiptă în inimă, ca un cuţit? Ea îl iubea, şi totuşi îi pricinuise această suferinţă, şi ea însăşi suferea năprasnic. Pentru ce atâta durere? Sfintele cereau lacrimi? Ar fi supărat-o pe Agnès s-o ştie fericită? Acum, o sfâşia îndoiala. Altădată, când îl aştepta pe cel ce trebuia să vină, rânduia mai bine lucrurile: el va intra, ea îl va recunoaşte, amândoi vor pleca împreună, foarte departe şi pentru totdeauna. Şi el venise, şi iată că şi unul, şi celălalt plângeau, despărţiţi pentru totdeauna. Pentru ce? Ce se întâmplase, oare? Cine-i ceruse acel jurământ crud, de a-l iubi fără să i-o spună?

Dar mai ales teama că era vinovată, că fusese

răutăcioasă o mâhnea adânc pe Angélique. Poate că fata rea apăruse iarăşi. Uimită, îşi amintea viclenia cu care făcea pe nepăsătoarea, felul batjocoritor în care îl primea pe Félicien, plăcerea maliţioasă ce o simţea dându-i o impresie falsă despre ea. Lacrimile i se înteţeau şi inima i se topea de o milă adâncă, nemărginită, pentru suferinţa pe care o pricinuise astfel, fără să vrea. Îl vedea mereu plecând, avea prezentă mâhnirea adâncă a chipului său, ochii lui tulburi, buzele sale tremurătoare; şi îl urmărea pe străzi, acasă la el, palid, rănit de moarte de ea, pierzându-şi sângele picătură cu picătură. Unde era el acum? Nu se zbătea scuturat de friguri? Mâinile i se încleştau de spaimă la gândul că nu ştia cum să îndrepte răul. Ah, o revolta gândul că îl făcuse să sufere! Ar fi vrut să fie bună, şi asta numaidecât, ca să aducă fericire în jurul ei.

Curând avea să sune de miezul nopţii, ulmii mari ai episcopiei ascundeau luna la orizont, şi camera rămânea întunecată. Atunci, lăsându-şi capul pe pernă, Angélique nu se mai gândi la nimic, vru să adoarmă, dar nu putea, lacrimile continuau să-i curgă din pleoapele închise. Şi gândurile îi reveneau, se gândea la violetele pe care, de cincisprezece zile, când urca să se culce, le găsea pe balcon, în faţa ferestrei. Câte un buchet de violete în fiecare seară. Félicien, desigur, i le arunca din Clos-Marie, îşi amintea cum îi povestise că numai violetele, printr-o neobişnuită însuşire, o calmau, pe când mirosul altor flori, dimpotrivă, o chinuia cu dureri de cap îngrozitoare; şi el îi trimitea astfel nopţi plăcute, un somn înmiresmat, odihnit de vise frumoase. În seara aceea, cum îşi pusese buchetul la căpătâi, avu fericita idee să-l ia, îl culcă lângă ea, aproape de obraz, şi se linişti respirându-l. Până la urmă, violetele îi secară izvorul lacrimilor. Cu toate acestea, nu adormea, stătea cu ochii închişi, scăldată în acel parfum ce venea de la el, fericită că se odihnea şi aştepta, într-o părăsire încrezătoare a întregii sale fiinţe.

Dar o străbătu un puternic fior. Când sună de miezul

nopţii, deschise pleoapele şi se miră că-şi regăseşte camera plină de o lumină vie. Deasupra ulmilor, luna se înălţa cu încetineală, stingând stelele pe cerul fără strălucire. Prin fereastră zărea absida catedralei, de un alb intens. Şi părea că reflexul acelui alb scălda camera într-o lumină lăptoasă şi proaspătă, de revărsat de zori. Pereţii albi, grinzile albe, toată acea goliciune albă crescuse, se lărgise şi se retrăsese, ca într-un vis. Recunoştea totuşi mobilele vechi de stejar închis la culoare, dulapul, sipetul, scaunele cu muchiile lucioase ale sculpturilor. Singur patul, patul ei pătrat, de o amploare regală, o emoţiona, de parcă nu l-ar mai fi văzut niciodată, ridicându-şi coloanele, purtându-şi baldachinul de ţesătură veche pictată, colorată în roz, scăldat de lună într-o pânză de apă atât de adâncă, încât se credea deasupra unui nor, în văzduh, purtată de un stol de aripi mute şi nevăzute. O clipă, simţi ca o largă legănare; apoi, ochii i se obişnuiră, patul stătea frumos în colţul obişnuit. Rămase cu capul nemişcat, cu privirile rătăcitoare, în mijlocul acelui lac de raze, cu buchetul de violete pe buze.

Ce aştepta? De ce nu putea să doarmă? Acum era sigură, aştepta pe cineva. Dacă se oprise din plâns, însemna că urma să vină. Îl vestea acea lumină mângâietoare care punea pe fugă norul gândurilor sale negre. Urma să vină, luna vestitoare nu intrase înaintea lui decât pentru a le da acea albă strălucire de auroră. Camera era aşternută cu catifele albe, se puteau şi vedea. Atunci, ea se ridică şi se îmbrăcă într-o rochie complet albă, rochia de muselină pe care o avea în ziua plimbării la ruinele de la Hautecoeur. Nici măcar nu-şi strânse părul, care-i înveşmânta umerii. Picioarele îi rămaseră desculţe în papuci. Şi aştepta.

Deocamdată, Angélique nu ştia pe unde va veni. De bună seamă, nu va putea să urce, se vor vedea amândoi, ea rezemată în coate de balcon, el, jos, în Clos-Marie. Cu toate acestea, se aşezase, de parcă ar fi înţeles că era inutil să se ducă la fereastră. De ce n-ar trece el prin pereţi, ca sfinţii

din *Legendă?* Aştepta. Dar nu era câtuşi de puţin singură, le simţea pe toate în preajma sa, pe toate fecioarele al căror zbor alb o învăluia din tinereţea ei. Pătrundeau odată cu raza lunii, veneau din arborii mari şi misterioşi ai episcopiei, cu coroane albastre, din colţurile pierdute ale catedralei, unde se îmbuca pădurea ei de pietre. Din întregul orizont cunoscut şi iubit, din La Chevrotte, din sălcii, din ierburi, tânăra fată îşi auzea visele reîntorcându-i-se, şi speranţele, şi dorinţele, tot ce pusese din ea în lucrurile văzute zi de zi, şi pe care lucrurile i le trimiteau îndărăt. Niciodată glasurile nevăzute nu vorbiseră atât de tare, îl asculta pe cel de dincolo, recunoştea în adâncul nopţii arzătoare, fără cea mai slabă adiere de vânt, uşoara înfiorare care pentru ea era abia simţitul freamăt al rochiei Sfintei Agnès, când ocrotitoarea corpului său se afla în preajma ei. Se bucura s-o ştie pe Agnès acolo, alături de ceilalţi. Şi aştepta.

Se mai scurse un timp, Angélique nu-şi dădea bine seama. I se păru cu totul firesc când Félicien sosi, încălecând balustrada balconului. Talia lui înaltă se contura pe cerul alb. Nu intră, rămase în cadrul luminos al ferestrei.

— Nu te teme… Sunt eu, am venit.

Ea nu se temea, îl găsea pur şi simplu punctual.

— Te-ai urcat pe şarpante, nu-i aşa?

— Da, pe şarpante.

Această cale atât de simplă o făcu să râdă. Se ridicase întâi pe streaşina uşii, apoi, de acolo, căţărându-se de-a lungul consolei, al cărei picior se sprijinea pe bandoul parterului, ajunsese fără greutate pe balcon.

— Te aşteptam, vino lângă mine.

Félicien nu se clinti, ameţit de această fericire neaşteptată. Şi acum, Angélique era sigură că sfintele nu-i interziceau să iubească, pentru că le auzea întâmpinându-l, odată cu ea, printr-un râs prietenos, uşor ca o răsuflare a nopţii. Cum de făcuse prostia să creadă că Agnès se va supăra? În ceea ce o privea, Agnès strălucea de o bucurie pe care o simţea cum îi coboară peste umeri şi o acoperă

asemenea mângâierii a două aripi mari.

— Vino lângă mine, te aşteptam.

Atunci, clătinându-se, Félicien intră. Făcuse trei paşi. Dar tremura şi căzu în genunchi, departe de ea.

— De-ai şti ce tortură îngrozitoare!... Niciodată n-am mai suferit astfel, singura durere adevărată este să nu te crezi iubit... Vreau mai degrabă să pierd totul, să ajung un nevoiaş, un muritor de foame, secătuit de boală. Dar nu vreau să mai petrec o singură zi în chinul acesta mistuitor al inimii, să-mi spun că nu mă iubeşti... Fii bună, cruţă-mă...

Ea îl asculta mută, răvăşită de milă, şi totuşi fericită.

— Cum m-ai lăsat să plec azi-dimineaţă! Îmi închipuiam că ai devenit mai bună, că m-ai înţeles. Şi te-am regăsit la fel ca în prima zi, tratându-mă ca pe un simplu client, care vine şi pleacă, amintindu-mi cu asprime de chestiunile josnice ale vieţii... Pe scară, mă împleticeam. Ajuns afară, am luat-o la fugă, îmi era teamă să nu izbucnesc în lacrimi. Mai târziu, în momentul când am vrut să urc la mine, mi s-a părut că o să mă înăbuş dacă mă închid în casă... Atunci, am luat-o din nou razna de-a lungul câmpului, am rătăcit la întâmplare, când pe un drum, când pe altul. Am mărşăluit aşa şi după ce s-a lăsat noaptea. Dar chinul alerga tot atât de repede şi mă devora. Când iubeşti, nu poţi scăpa de pedeapsa iubirii... Iată! Aici mi-ai înfipt cuţitul, şi vârful lui mi s-a înfipt tot mai adânc.

Scoase un geamăt prelung, amintindu-şi de tot chinul lui.

— Am rămas câteva ceasuri în iarbă, doborât de suferinţă, ca un copac smuls din rădăcini... Şi nimic nu mai exista pentru mine, în afară de dumneata.

La gândul că n-o să te mai văd îmi venea să mor. Braţele şi picioarele îmi înţepeniseră, simţeam că-mi pierd minţile... De aceea m-am întors. Nu ştiu pe unde am trecut, nici cum am putut să ajung până în această cameră. Iartă-mă, aş fi sfărâmat uşile cu pumnii, m-aş fi căţărat până la fereastra dumitale şi în plină zi...

Ea stătea în umbră. Îngenuncheat, sub lumina lunii, el n-

o vedea – din cale-afară de palidă în dragostea-i plină de căinţă, şi atât de emoţionată, că nu putea să vorbească. O crezu nepăsătoare şi îşi împreună mâinile.

— Totul a început de mult... Te-am zărit într-o seară, aici, la această fereastră. Nu crai decât ceva de un alb nedefinit, cu mare greutate îţi desluşeam faţa, şi totuşi te vedeam, te ghiceam aşa cum eşti. Dar îmi era grozav de teamă, dădeam târcoale nopţi în şir, fără să am curajul de a te întâlni la lumina zilei... Şi apoi, îmi plăceai în acest mister, eram fericit să visez la dumneata, ca la o necunoscută pe care n-am s-o cunosc niciodată... Mai târziu, am aflat cine eşti, n-am putut rezista nevoii de a şti, de a-ţi cunoaşte visul. Atunci a început şi înfrigurarea mea. Ea a crescut la fiecare întâlnire. Îţi aduci aminte, prima dată, pe câmpul de aici, în dimineaţa când cercetam vitraliul. Niciodată nu m-am simţit atât de stângaci, ai avut toată dreptatea să-ţi baţi joc de mine... Şi te-am înspăimântat după aceea, am continuat să fiu neîndemânatic, urmărindu-te până la săracii dumitale. Încetasem de mult să mai fiu stăpânul voinţei mele, săvârşeam lucrurile cu uimirea şi cu teama de a le săvârşi... Când m-am prezentat să comand acea mitră, eram mânat de o forţă, pentru că eu n-aş fi îndrăznit câtuşi de puţin, ştiam bine că am să-ţi displac... De-ai putea înţelege cât de vrednic de milă sunt! Nu mă iubi, dar îngăduie-mi să te iubesc. Fii rece, fii răutăcioasă, am să te iubesc oricum vei fi. Nu cer decât să te văd, fără nicio speranţă, pentru singura bucurie de a mă afla astfel la picioarele dumitale.

Tăcu, sfârşit, pierzându-şi curajul de a crede că nu găsea nimic s-o înduioşeze. Nu-şi dădea seama că ea zâmbea, cu un zâmbet de neînvins, şi care i se mărea încetul cu încetul pe buze. Ah! Dragul băiat, era atât de sincer şi atât de credincios, îşi rostea ruga dintr-o inimă cu totul nouă şi pătimaşă, stând în adoraţie dinaintea ei, ca dinaintea visului însuşi al tinereţii sale! Ai spune că luptase mai întâi ca să nu-l revadă, apoi că jurase să-l iubească fără ca

măcar el să ştie! Să lăsase o tăcere adâncă, sfintele nu te opreau nicidecum să iubeşti, când iubeşti astfel. În spatele ei alergase ceva vesel, abia desluşit, ca un tremur – unda mişcătoare a lunii peste pătratul camerei. Un deget nevăzut, de bună seamă cel al ocrotitoarei sale, i se lipi de buze, ca s-o dezlege de jurământ. De acum încolo putea să vorbească, tot ce plutea cu forţă şi simţire în jurul său îi insufla cuvintele.

— Ah, da! îmi aduc, îmi aduc aminte…

Şi Félicien fu dintr-odată cucerit de muzica acestei voci, al cărei farmec asupra lui era atât de puternic, că iubirea lui creştea numai auzind-o.

— Da, îmi aduc aminte când ai venit noaptea… Erai atât de departe, în primele seri, că mă îndoiam de zgomotul desluşit al paşilor dumitale. După aceea, te-am recunoscut, şi mai târziu ţi-am zărit umbra, şi într-o seară, în sfârşit, te-ai arătat, pe o noapte frumoasă asemenea celei de acum, în plină lumină albă. Ieşeai încetul cu încetul din lucruri, aşa cum te aşteptam de ani şi ani… îmi aduc aminte hohotul de râs abia stăpânit, care a izbucnit fără să vreau din mine, când ai salvat acea rufă luată de pe Chevrotte. Îmi aduc aminte de furia mea, când îmi răpeai săracii, dându-le atât de mulţi bani, încât eu aveam aerul unei zgârcite. Îmi aduc aminte spaima mea din seara când m-ai silit să alerg atât de repede, desculţă prin iarbă… Da, îmi aduc, îmi aduc aminte…

Vocea ei de cristal se tulburase puţin, înfiorată de această din urmă amintire pe care o evoca, de parcă acel „Te iubesc”, ar fi trecut din nou peste faţa sa. Şi el o ascultase în extaz.

— Am fost răutăcioasă, e foarte adevărat. Când nu ştii, te porţi de-a dreptul prosteşte! Faci lucruri pe care nu le crezi necesare, te temi să nu greşeşti dacă te supui îndemnului inimii. Dar câte remuşcări am avut după aceea, cât am suferit pentru suferinţa dumitale!… Dacă aş fi vrut să explic toate astea, cu siguranţă că n-aş fi putut. Când ai venit cu

desenul Sfintei Agnès, eram încântată să lucrez pentru dumneata, nu mă îndoiam că o să revii în fiecare zi. Şi, bagă de seamă, m-am prefăcut indiferentă, ca şi când mi-aş fi dat osteneala să te alung din casă. Oare simţim nevoia să ne lăsăm pradă nefericirii? În timp ce voiam să te primesc cu braţele deschise, exista aici, în adâncul fiinţei mele, o altă femeie care se revolta, care se temea şi nu avea încredere în dumneata, căreia îi făcea plăcere să te chinuie cu îndoieli, având nedesluşit în minte gândul de a încheia o sfadă, căreia i-a şi uitat pricina. Nu sunt întotdeauna bună, se ciocnesc în mine sentimente pe care nu le cunosc... Şi cel mai rău lucru, de bună seamă, este că ţi-am vorbit de bani. Ah, banii! Eu care nu m-am gândit niciodată la ei, care aş primi chiar şi căruţe pline cu bani numai pentru bucuria de a face să plouă cu ei unde aş dori! Ce distracţie răutăcioasă a putut să mă apuce, de m-am ponegrit astfel! Mă ierţi?

Félicien era la picioarele fetei. Mersese în genunchi până la ea. Totul era neaşteptat şi întrecea orice închipuire.

Murmură:

— Ah, suflet drag, nepreţuit, şi frumos, şi bun, de o bunătate minunată, care m-a tămăduit dintr-o răsuflare! Nu mai ştiu dacă am suferit... Şi e rândul dumitale să mă ierţi, pentru că am să-ţi fac o mărturisire, trebuie să-ţi spun cine sunt.

O mare tulburare îl prindea iarăşi, la gândul că nu putea să se ascundă mai mult, atunci când ea i se destăinuia cu atâta sinceritate. Ar fi fost necinstit din partea lui. Şovăia, temându-se să n-o piardă, dacă ar nelinişti-o viitorul, după ce, în sfârşit, l-ar cunoaşte. Şi ea, din nou răutăcioasă, fôrâ să vrea, îl aştepta să vorbească.

Pe şoptite, el continuă:

— I-am minţit pe părinţii dumitale.

— Da, ştiu, spuse ea, zâmbitoare.

— Nu, nu ştii, nu poţi şti, n-ai de unde... Nu pictez pe sticlă decât pentru plăcerea mea, trebuie să ştii...

În clipa aceea, cu o mişcare grăbită, ea îi puse mâna pe gură şi îi opri destăinuirea.

— Nu vreau să ştiu… Te aşteptam, şi ai venit. Asta îmi e de ajuns.

El nu mai vorbea, mâna aceea mică peste buzele lui îl înăbuşea de fericire.

— Am să ştiu mai târziu, când va fi timp… Apoi, te asigur că ştiu. Nu poţi fi decât cel mai frumos, cel mai bogat, cel mai nobil, căci acesta este visul meu. Aştept foarte liniştită, sunt sigură că se va realiza… Eşti cel pe care-l aşteptam, şi sunt a dumitale…

Se întrerupse pentru a doua oară, în freamătul cuvintelor pe care le rostea. Nu singură le găsea, îi veneau din noaptea frumoasă, din imensul cer alb, din arborii bătrâni şi din pietrele bătrâne, din tot ce dormea afară, visându-şi cu voce tare visele; şi glasuri, în spatele ei, le murmurau, de asemenea, glasurile prietenelor sale din *Legendă,* cu care era populat văzduhul. Dar rămânea de spus un cuvânt, cel în care se topea totul, aşteptarea depărtată, crearea domoală a iubitului, înfrigurarea crescândă a primelor întâlniri. Şi cuvântul acesta căzu din zborul alb al unei păsări matinale ce urca spre ziuă, în albul neprihănit al camerei.

— Te iubesc.

El o privi un moment, fără ca măcar să se lase dus în ispita de a-i săruta părul.

— Mă iubeşti şi te iubesc… Ah, convingerea de a fi iubit!

Dar o nelinişte îi smulse din extaz. Oare ce se întâmplase? Se vedeau într-o lumină mare, albă, li se părea că lumina lunii creştea, strălucea la fel ca aceea a soarelui. Se revărsau zorii, un nor se colora în roşu-purpuriu deasupra ulmilor episcopiei. Cum aşa? Se apropia ziua! Rămaseră muţi, nevenindu-le să creadă că stăteau acolo şi vorbeau de ceasuri în şir. Ea nu-i spusese încă nimic, şi avea atâtea lucruri să-i spună!

— Un minut, doar un minut!

Zorii surâzători creşteau, zorii de pe acum călduţi ai unei zile fierbinţi de vară. Una câte una, stelele se stingeau, şi odată cu ele plecaseră şi vedeniile rătăcitoare, prietenele nevăzute, ridicate iarăşi pe o rază de lună. Acum, în plină zi, camera nu era mai albă decât albul pereţilor şi al grinzilor, şi părea lipsită de farmec, cu mobilele ei vechi de stejar închis la culoare.

— Un minut, încă un minut!

Angélique se ridicase, refuzând, grăbindu-l pe Félicien să plece. Pe măsură ce se lumina de ziuă, începea să se simtă ruşinată. I se părea că aude un zgomot uşor în dreapta, şi se zbârlea părul pe ea, cu toate că nicio adiere de vânt nu pătrunsese în cameră. Nu era Agnès care pleca ultima, izgonită de soare?

— Nu, lasă-mă, te rog... Acum se luminează de-a binelea, mi-e frică.

Félicien, ascultător, plecă. Să fie iubit, asta întrecea până şi dorinţa lui! Cu toate astea, când ajunse la fereastră, se întoarse şi o mai privi o dată lung, ca şi cum ar fi vrut să ia cu sine ceva din făptura ei. Îşi zâmbiră unul altuia, scăldaţi de zorii zilei, în dezmierdarea prelungită a privirii lor.

Pentru ultima dată, el îi spuse:

— Te iubesc!

Şi ea repetă:

— Te iubesc!

Asta a fost tot, el şi coborâse pe şarpante, cu o sprinteneală mlădioasă, în timp ce ea, rămasă pe balcon, sprijinită în coate, îl urmărea din ochi. Luase buchetul de violete şi îi respira parfumul ca să-şi risipească emoţia. Şi când el traversă Clos-Marie şi ridică fruntea, o zări sărutând florile.

Abia dispăruse Félicien în dosul sălciilor, că Angélique se nelinişti, auzind, dedesubtul ei, cum se deschide uşa casei. Sună de ora patru, dar nimeni nu se trezea decât două ceasuri mai târziu. Uimirea ei crescu atunci când o recunoscu pe Hubertine, căci, de obicei, Hubert cobora

primul. O văzu plimbându-se încet pe cărările grădinii înguste, cu braţele atârnând moi, cu faţa palidă în aerul dimineţii, ca şi cum văzduhul ar fi silit-o să-şi părăsească atât de curând camera, după o noapte arzătoare de insomnie.

Capitolul VIII

A doua zi, trezindu-se după un somn de opt ceasuri, unul dintre acele somnuri plăcute şi adânci care echilibrează marile fericiri, Angélique alergă la fereastră. Cerul era nespus de limpede, timpul călduros continua, după o mare vijelie care o speriase, în ajun, şi strigă plină de voioşie către Hubert, care tocmai deschidea obloanele sub ea:

— Tată, tată, soare!... Ah, cât mă bucur! Procesiunea va fi frumoasă!

Se îmbrăcă repede, ca să coboare. Era ziua de 28 iulie, când procesiunea Miracolului trebuia să străbată străzile oraşului Beaumont. Şi, în fiecare an, la această dată, era sărbătoare printre broderi: nimeni nu se atingea de ac, toţi îşi petreceau ziua împodobindu-şi locuinţa, după o rânduială tradiţională, pe care, de patru sute de ani, mamele o transmiteau fiicelor.

Grăbindu-se să-şi ia cafeaua cu lapte, Angélique era preocupată de tapiserii.

— Mamă, ar trebui să le cercetăm, să vedem dacă sunt în bună stare.

— Avem tot timpul, răspunse Hubertine cu vocea ei placidă. N-o să le agăţăm înainte de amiază.

Era vorba de trei panouri admirabile de broderie veche, pe care soţii Hubert le păstrau cu evlavie, ca pe o relicvă de familie, şi pe care le scoteau o dată pe an, în ziua când trecea procesiunea. Din ajun, conform obiceiului, responsabilul cu ceremonia, bunul abate Cornille, trecuse din uşă în uşă, ca să înştiinţeze locuitorii asupra itinerarului

urmat de statuia sfintei Agnès, însoţită de monsenior care va purta Sfânta Cuminecătură. De peste patru secole acest itinerar rămânea acelaşi: plecarea se făcea prin uşa Sfintei Agnès, Rue des Orfèvres, Grand-Rue, străzii Basse; apoi, după ce străbătea oraşul nou, se întorcea prin strada Magloire şi Place du Cloître, ca să intre din nou prin marea faţadă. Şi de-a lungul traseului, locuitorii rivalizau în zel, pavoazau ferestrele, îşi întindeau pe ziduri cele mai bogate stofe, semănau micul pavaj de piatră cu petale de trandafir.

Angélique nu-şi găsi liniştea decât după ce i se îngăduise să scoată cele trei panouri brodate din sertarul unde dormeau tot anul.

— N-au nimic, absolut nimic, murmură ea încântată. După ce ridicase cu grijă hârtiile fine ce le apărau, se iviră, toate trei consacrate Mariei: Fecioara primind vizita îngerului. Fecioara plângând la piciorul crucii, Fecioara suindu-se la cer. Din mătase nuanţată pe fond de aur şi minunat conservate, datau din secolul al cincisprezecelea; şi broderii, care refuzaseră sume mari de bani, erau cum nu se poate mai mândri de ele.

— Mamă, le agăţ eu!

Era o treabă serioasă. Hubert îşi petrecu dimineaţa curăţând bătrâna faţadă. Ajustă o mătură la capătul unei prăjini, şterse bârnele de lemn înconjurate cu cărămizi, până la şarpantele acoperişului, după aceea, spălă cu buretele temelia de piatră, precum şi tot ce ajunse cu mâna din micul turn al scării. Şi atunci, cele trei panouri brodate îşi ocupară locurile. Angélique le agăţă de inele în cuiele seculare, Bunavestire sub fereastra din stânga, Adormirea Maicii Domnului, sub cea din dreapta; cât despre Calvar, acesta îşi avea cuiele deasupra marii ferestre de la parter, şi ea trebui să scoată o scară să-l agaţe şi pe el. Cum împodobise dinainte ferestrele cu flori, bătrâna locuinţă părea să fi revenit la vremea îndepărtată a tinereţii sale, cu broderiile de aur şi de mătase strălucind în soarele frumos de sărbătoare.

De la prânz, Rue des Orfèvres se învioră toată. Ca să evite căldura prea mare, procesiunea nu ieşea decât la ora cinci; dar încă de la amiază oraşul îşi făcea toaleta. Peste drum de Hubert, orfăaurarul îşi tapeta dugheana cu draperii albastre precum cerul, brodate cu franjuri de argint; în timp ce lumânărarul, alături, îşi folosea perdelele propriului alcov, nişte perdele din stambă roşie, părând că sângerează în plină zi. Şi la fiecare casă erau alte culori, o risipă de stofe, tot ce aveau oamenii, până la covoraşele de lângă pat, fluturând în răsuflările obosite ale zilei fierbinţi. Strada era înveşmântată, de o veselie strălucitoare şi vibrantă, transformată într-o galerie de gală deschisă sub cer. Toţi locuitorii se îmbulzeau, vorbind tare, ca la ei acasă, unii plimbându-şi lucrurile cu braţele încărcate, alţii căţărându-se, bătând cuie, strigând. Fără să mai punem la socoteală altarul care se ridica în colţul dinspre Grand-Rue şi care scotea afară femeile din vecinătate, grăbite să-şi aducă vasele şi candelabrele.

Angélique alergă să ofere cele două sfeşnice Empire, care împodobeau căminul din salon. Nu se oprise de dimineaţă, nici măcar nu obosea, înălţată, purtată de marea ei bucurie interioară. Şi când se întorcea, cu părul în vânt, să smulgă petale de trandafir, pentru a umple un coş, Hubert o luă peste picior.

— Ai să te istoveşti mai puţin în ziua nunţii tale... Tu eşti cea care se mărită?

— Da, eu! răspunse ea, zâmbind.

Hubertine, la rândul ei, zâmbi.

— Până atunci, pentru că toată casa e frumoasă, am face bine să urcăm şi să ne îmbrăcăm.

— Numaidecât, mamă... Uite, mi-am umplut coşul.

Sfârşi de smuls de pe toţi bobocii de trandafir petalele pe care le păstra ca să le arunce în faţa monseniorului. Petalele cădeau ca o ploaie din degetele sale subţiri, coşul se revărsa, uşor, plăcut mirositor. Şi ea dispăru pe scara

îngustă a turnuleţului, strigând într-un hohot de râs:

— Repede! Mă duc să mă fac frumoasă ca o stea!

După-amiaza înainta. Acum, înfrigurarea activă a întregului Beaumont l'Eglise se domolise, o aşteptare fremătа pe străzile pregătite, în sfârşit, şuşotitoare de glasuri reţinute. Arşiţa descrescuse odată cu soarele pieziş, din cerul palid nu mai cădea, între casele apropiate, decât o umbră călduţă şi subţire, de o seninătate delicată. Şi reculegerea era profundă, de parcă întregul oraş vechi devenea o prelungire a catedralei. Singure zgomotele vehiculelor urcau din Beaumont-la-Ville, oraşul nou, pe malul gârlei Ligneul, unde multe fabrici nu opriseră câtuşi de puţin lucrul, dispreţuind cinstirea acestei demodate solemnităţi religioase.

De la ora patru, marele clopot din tumul dinspre miazănoapte, cel al cărui dangăt clătina casa familiei Hubert, pomi să bată, şi chiar în acel moment, Angélique şi Hubertine apărură îmbrăcate. Aceasta din urmă era într-o rochie din pânză de în nealbit, garnisită cu o modestă dantelă de fir, dar având talia atât de tânără, părea sora mai mare a fiicei sale adoptive. Angélique îşi pusese rochia din flanel alb şi nimic altceva, nicio bijuterie în urechi sau la încheieturile mâinilor, nimic decât braţele ei goale, gâtul ei gol, nimic decât satinul pielii sale ieşind de sub stofa uşoară, ca o deschidere de floare. Un pieptene invizibil, înfipt la repezeală, reţinea prea puţin buclele părului său răzvrătit, de un blond ca soarele. Era nevinovată şi mândră, de o simplitate candidă, frumoasă ca o stea.

— Ah! spuse ea. Bate clopotul, monseniorul a părăsit episcopia.

Clopotul continua să bată, înalt şi grav, în marea limpezime a cerului. Şi familia Hubert se instală la fereastra parterului larg deschisă, cele două femei cu coatele rezemate de bara de sprijin, iar bărbatul stând în picioare, mai în spate. Era modul lor obişnuit de a se aşeza, aveau un loc bun, de unde se vedea bine, erau cei dintâi care

zăreau procesiunea venind din adâncul bisericii, fără să piardă o lumânare din defilare.

— Unde mi-e coşul? întrebă Angélique.

Hubert îi dădu coşul cu petale de trandafiri, pe care ea îl păstră în braţe, strângându-l la piept.

— Oh, clopotul ăsta! mai murmură ea. Ai zice că ne leagănă!

Toată căsuţa vibra, răsunând de mişcarea clopotului, şi strada, şi cartierul stăteau în aşteptare, cuprinse de înfrigurare, în timp ce tapiseriile fluturau alene în aerul serii. Parfumul trandafirilor era nespus de dulce.

Trecu o jumătate de oră. Apoi, dintr-odată, cele două batante ale uşii Sfintei Agnès fură împinse, adâncurile bisericii apărură, negre, împunse de micile pete strălucitoare ale lumânărilor. Şi ieşi mai întâi purtătorul crucii, un subdiacon în tunică, flancat de doi diaconi ţinând fiecare câte o făclie mare aprinsă. În spatele lor se grăbea responsabilul ceremoniei, bunul abate Cornille, care, după ce se asigurase de frumoasa înfăţişare a străzii, se opri sub pridvor şi asistă o clipă la defilare, ca să verifice dacă locurile în rânduri fuseseră bine luate. Cortegiul îl deschideau confreriile laice, asociaţii pioase, şcoli, în rând, după vechime. Erau copii foarte mici, fetiţe în alb, asemenea mireselor, băieţaşi frizaţi şi cu capul descoperit, gătiţi de sărbătoare ca nişte prinţi, transportaţi de bucurie, căutându-şi mamele din priviri. Un pici de nouă ani mergea singur, la mijloc, îmbrăcat în chip de Sfântul Ioan Botezătorul, cu o blană de oaie peste umerii lui uscăţivi şi goi. Patru ştrengăriţe, împodobite cu panglici trandafirii, purtau un scut mare de muselină, pe care se înălţa un snop de grâu copt. Urmau câteva domnişoare, grupate în jurul unui stindard al Fecioarei, mai multe doamne în negru, care îşi aveau, de asemenea, stindardul lor, o mătase de culoare roşie-închis, pe care era brodat un Sfânt Iosif, alte şi multe alte stindarde, din catifea, din satin, legănându-se la capătul prăjinilor aurite. Confreriile bărbaţilor nu erau mai

puţin numeroase, penitenţi de toate culorile, penitenţi în cenuşiu mai ales, îmbrăcaţi în pânză cenuşie-cafenie, cu glugile pe cap şi a căror emblemă producea o impresie puternică, o cruce uriaşă înconjurată de o roată, pe care spânzurau, atârnate de ea, uneltele pătimirii.

Angélique scoase o exclamaţie drăgăstoasă, de cum se iviră copiii.

— Oh, dragii de ei! Ia priviţi!

Unul, nu mai mare de o şchioapă, având cel mult trei ani, şovăitor şi mândru pe picioruşele lui, trecea atât de nostim, că fata îşi cufundă mâna în coş şi-l acoperi cu un pumn de flori. Când dispăru, avea petale de trandafiri pe umeri şi prin păr. Şi râsul drăgăstos pe care îl stârnea se răspândi treptat-treptat; acum ploua cu flori de la fiecare fereastră. În zumzăitul străzii, nu se mai auzeau decât tropotitul înăbuşit al procesiunii, în timp ce pumnii de Hori se abăteau peste pavaj, într-un zbor fără zgomot. Curând, toată strada fu acoperită.

Dar, mulţumit în privinţa bunei ordini a laicilor, abatele Cornille se îngrijoră, totuşi, neliniştit de faptul că alaiul stătea pe loc de două minute şi se grăbi să se întoarcă în partea unde era capătul, salutând totodată familia Hubert, printr-un zâmbet în treacăt.

— Oare ce s-a întâmplat de nu merg? întrebă Angélique, pe care o cuprindea înfrigurarea, ca şi când de dincolo, de la celălalt capăt, şi-ar fi aşteptat fericirea.

Hubertine răspunse, cu aerul ei calm:

— N-au nevoie să alerge.

— Vreo îmbulzeală, poate un altar în aer liber care încă nu e terminat, explică Hubert.

Fiicele Fecioarei începuseră să cânte un imn, şi vocile lor ascuţite urcau în văzduh, cu o limpezime de cristal. Treptat, defilarea se puse în mişcare. Pomi din nou.

Acum, după laici, din biserică începea să iasă clerul, cei dintâi fiind şi cei mai puţin gravi. În stihare albe cu toţii, se acopereau cu pălăria sub pridvor; şi fiecare ţinea câte o

lumânare aprinsă, cei din dreapta în mâna dreaptă, cei din stânga în mâna stângă, în afara rândului, rând dublu de flăcărui clipitoare, părând aproape stinse în lumina vie a zilei. Trecură întâi marele seminar, parohiile, bisericile colegiale, apoi, veniră clericii şi beneficiarii catedralei, urmaţi de canonicii cu umerii ascunşi de mantale albe. În mijlocul lor se găseau cantorii, în sfite din mătase roşie, care începuseră antifonul, cu vocea tare, şi cărora întregul cler le răspundea cântând ceva mai încet. Imnul *Pange lingua*[13] se înălţă foarte clar, strada se umplu de un mare freamăt de muselină, aripile zburătoare ale stiharelor, pe care flăcăruile lumânărilor le ciuruiau cu stelele lor de aur palid.

— Oh, Sfânta Agnès! murmură Angélique.

Îi zâmbea sfintei, pe care patru clerici o purtau pe o brancardă de catifea albastră, împodobită cu dantelă. În fiecare an o încerca un sentiment de uimire văzând-o, scoasă din întunericul unde veghea de secole, părând cu totul alta la lumina puternică, în rochia sa din păr lung de aur. Era atât de bătrână, şi cu toate acestea cum nu se poate mai tânără, cu mânuţele, cu picioruşele sale firave, cu faţa ei subţire de fetiţă, înnegrită de vreme.

Dar monseniorul trebuia s-o urmeze. Din adâncul bisericii se şi desluşea, apropiindu-se, balansarea cădelniţelor.

Se auziră şuşoteli, Angélique repetă:

— Monseniorul… monseniorul…

Şi, în clipa aceea, ţinând ochii pe Sfânta care trecea, ea îşi amintea vechile istorii, înalţii marchizi d’Hautecoeur scăpând oraşul Beaumont de ciumă, mulţumită intervenţiei aceleiaşi Agnès, Ioan al V-lea şi toţi cei din neamul lui venind să cadă în genunchi dinaintea sfintei, înrobiţi de imaginea ei; şi pe toţi îi vedea, pe toţi seniorii Miracolului, defilând unul câte unul, ca o stirpe de prinţi.

Pe o mare distanţă strada rămăsese goală. Apoi, capelanul care avea în grijă cârja înaintă, ţinând-o dreaptă,

[13] Limba preamăreşte (în limba latină, în original) (n.tr.).

cu partea arcuită către el. După aceea, apărură doi clerici cu cădelniţe, mergând de-a-ndărătelea şi cădelniţând scurt, şi având fiecare în preajma sa câte un diacon care purta căţuia. Şi marele baldachin de catifea purpurie, împodobit cu franjuri de aur, avu o oarecare greutate până să iasă printr-unul dintre golurile uşii. Dar ordinea se restabili cu repeziciune, iar autorităţile desemnate îşi luară toiegele. Ceva mai încolo, între diaconii de onoare, păşea monseniorul, cu capul gol, cu umerii acoperiţi de eşarfa albă, cu cele două capete înfăşurându-i mâinile, care purtau foarte sus, fără s-o atingă, Sfânta Cuminecătură.

Numaidecât, clericii cu cădelniţele îşi luară avânt, şi acestea, repezite în zbor, recăzută în cadenţă, cu zgomotul scurt, argintiu al lănţişoarelor lor.

Unde cunoscuse oare Angélique pe cineva care semăna cu monseniorul? Un moment de reculegere înclina toate frunţile. Dar ea, cu capul pe jumătate aplecat, îl privea. Era înalt de statură, subţire şi nobil, de o tinereţe impunătoare la cei şaizeci de ani ai săi. Ochii de vultur îi străluceau, nasul puţin cam mare îi accentua autoritatea suverană a feţei, îmblânzită de părul alb, căzând în cârlionţi deşi; şi-i observă paloarea tenului, în care crezu că vede urcând un val de sânge. Poate că nu era decât reflexul acelui mare soare de aur, pe care îl purta cu mâinile sale acoperite, şi care îl punea într-o strălucire de lumină mistică.

Desigur, un chip asemănător îi venea în minte, din străfundurile fiinţei. De la primii paşi, monseniorul începuse versetele unui psalm, pe care îl recita cu voce scăzută, împreună cu diaconii, alternativ. Şi se cutremură când îl văzu întorcându-şi ochii către fereastra unde se afla ea, până într-atât îi apăru de sever, de o răceală semeaţă, condamnând zădărnicia oricărei pasiuni. Privirile îi alergaseră peste cele trei broderii străvechi, Maria vizitată de înger, Maria la piciorul crucii, Maria urcându-se la ceruri. Se bucurară, pe urmă coborâră, zăbovind asupra sa, fără ca, în tulburarea ei, să poată înţelege dacă păleau de

asprime sau de blândeţe. Peste o clipă se şi întoarseră la Sfânta Cuminecătură, neclintite, scânteind în reflexul marelui soare de aur. Cădelniţele se repezeau în zbor, recădeau cu zgomotul argintiu al lănţugurilor, iar fumul de tămâie urca la cer.

Dar inima fetei pomi să bată năvalnic. În spatele baldachinului zărea mitra, pe Sfânta Agnès răpită de doi îngeri, lucrarea brodată fir cu fir de iubirea ei, pe care un capelan, cu degetele acoperite de un văl, o purta cu evlavie, ca pe un lucru sfânt. Şi acolo, printre laicii care urmau, în talazul de slujbaşi, ofiţeri şi magistraţi, îl recunoscu pe Félicien, aflat în primul rând, subţire şi blond, în costum, cu părul lui cârlionţat, cu nasul lui drept, de o semeaţă blândeţe. Îl aştepta, şi n-o mira să-l vadă, în sfârşit, transformându-se într-un prinţ. Privirii îngrijorate pe care i-o aruncă, implorând iertare pentru minciuna lui, îi răspunse printr-un zâmbet luminos.

— Ia te uită! murmură Hubertine uluită, nu e tânărul acela?

Şi ea îl recunoscuse, şi se tulbură când, întorcându-se, îşi văzu fiica transfigurată.

— Aşadar, ne-a minţit?... De ce? Tu ştii de ce?... Tu ştiai cine-i acest tânăr?

Da, poate că ştia. Un glas în adâncul ei răspundea unor întrebări puse de curând. Dar nu cuteza, nu mai voia să se întrebe. Se va convinge la vremea potrivită. Şi, bănuindu-i apropierea, simţea cum i se umflă pieptul de mândrie şi de dragoste.

— Ce se-ntâmplă? întrebă Hubert, aplecându-se în spatele soţiei sale.

Niciodată nu era atent. Şi când i-l arătă pe tânăr avu îndoieli.

— Ce idee! Asta nu-i el!

Atunci, Hubertine se prefăcu că se înşelase. Era cel mai cuminte; se va informa ea. Dar procesiunea care se oprise iarăşi, cât timp monseniorul, la colţul străzii, balansând

cădelniţa, tămâie Sfânta Cuminecătură, printre rămurelele verzi de pe altar, se puse din nou în mişcare; şi Angélique, a cărei mână rămăsese uitată în fundul coşului, ţinând un ultim pumn de petale de trandafiri, cu o mişcare rapidă, aruncă florile, în emoţia ei încântată. Félicien tocmai îşi relua mersul. Ploua cu flori, şi două petale, legănându-se într-un zbor lin, se aşezară pe părul lui.

Era sfârşitul. Baldachinul dispăruse la colţul dinspre Grand-Rue, coada cortegiului se scurgea, lăsând strada goală, meditativă, ca domolită de o credinţă visătoare, în mireasma puţin aspră a florilor de trandafir strivite. Şi, în depărtare, se auzea încă, din ce în ce mai slab, zgomotul argintiu al lănţugurilor, crescând cu fiecare zbor al cădelniţelor.

— Oh, mamă, strigă Angélique, vrei să mergem în biserică, să-i vedem când se întorc?

Cel dintâi imbold al Hubertinei fu să refuze. Pe urmă, simţi ea însăşi o atât de mare dorinţă de a se convinge, încât consimţi.

— Da, imediat, dacă asta îţi face plăcere.

Dar trebuiau să mai aştepte. Angélique, care urcase la ea ca să-şi pună o pălărie, nu-şi găsea locul. Se repezea în fiece minut la fereastră, cerceta capătul străzii, ridica ochii ca pentru a cerceta spaţiul însuşi şi vorbea cât putea de tare, urmărind procesiunea pas cu pas.

— Coboară strada Basse... Ah, iată-i, trebuie să iasă în piaţă, dinaintea subprefecturii!... Sunt nesfârşit de lungi străzile din Beaumont-la-Ville! Numai pentru plăcerea de a o vedea negustorii ăştia de pânză pe Sfânta Agnès!

Un nor subţire, traversat cu delicateţe de un grilaj de aur, plutea pe cer. Se simţea în neclintirea aerului că toată viaţa civilă era suspendată, că Dumnezeu îşi părăsise casa unde fiecare aştepta să se reîntoarcă, pentru a-şi relua ocupaţiile zilnice. Vizavi, draperiile albastre ale orfăurarului, perdelele roşii ale lumânărarului continuau să bareze intrarea în dughenele lor. Străzile păreau să doarmă, nu mai exista de

la una la cealaltă decât trecerea lentă a clerului, a cărui înaintare se ghicea în toate punctele oraşului.

— Mamă, mamă, sunt sigură că au ajuns la intrarea în strada Magloire. Au început să urce panta.

Minţea, nu era decât şase şi jumătate, şi niciodată procesiunea nu se întorcea înainte de şapte şi un sfert. Ştia bine că baldachinul trebuia să meargă în acest moment de-a lungul micului port de pe Ligneul. Dar era atât de nerăbdătoare!

— Mamă, să ne grăbim, n-o să mai avem loc.

— Haide, vino! spuse în cele din urmă Hubertine, zâmbind fără să vrea.

Biserica li se păru goală, Dumnezeu nemaifiind în ea. Toate uşile rămăseseră deschise, aidoma celor ale unei case în dezordine, care aştepta întoarcerea stăpânului. Puţină lume intra, singur altarul principal, un sarcofag sever în stil roman, scânteia în fundul navei înstelate de lumânări; restul uriaşei nave, naosurile laterale, capelele se cufundau în noapte, odată cu căderea amurgului.

Cu pas domol, Angélique şi Hubertine făcură înconjurul. În partea de jos, edificiul părea că se striveşte, stâlpi scurţi şi groşi susţineau bolţile în semicerc ale colateralelor. Păşeau de-a lungul capelelor negre, cufundate în pământ ca nişte cripte. Apoi, când traversară, în faţa uşii mari, sub traveea orgilor, ridicând ochii către înaltele ferestre gotice ale navei, care se avântau până deasupra greoaiei asize romane, avură un sentiment de eliberare. Dar când continuară să meargă prin naosul lateral dinspre miazăzi, sufocarea reîncepu. La crucea transeptului, patru coloane enorme, în patru unghiuri, se ridicau dintr-odată să sprijine bolta, şi acolo domnea încă o lumină violetă, bun-rămasul zilei în rozetele de pe faţadele laterale. Urcară cele trei trepte care duceau la cor, se întoarseră prin ocolul absidei, partea cea mai de demult construită, vârâtă în adâncul pământului ca un mormânt. Lângă vechiul grilaj, lucrat cu multă măiestrie şi care închidea corul din toate părţile, se

opriră o clipă să privească strălucirea altarului principal, ale cărui flăcări mici se reflectau în stejarul vechi, lustruit, al stranelor, minunatele strane împodobite de sculpturi. Şi astfel reveniră la locul de plecare, înălţând din nou capul, părându-li-se că simt adierea ca de zbor a navei, în timp ce beznele crescânde se retrăgeau, lărgind străvechile ziduri de pe care dispăreau urmele de aur şi de pictură.

— Ştiam bine că era prea devreme, spuse Hubertine.

Fără să-i răspundă, Angélique murmură:

— Ce mare e!

I se părea că nu cunoaşte biserica şi că o vedea pentru prima dată. Ochii îi rătăceau peste rândurile încremenite ale scaunelor, ajungeau până în fundul capelelor, unde nu ghicea decât pietrele funerare, prin grosimea întunericului. Dar întâlni capela Hautecoeur, recunoscu vitraliul, reparat, în sfârşit, cu Sfântul Gheorghe neclar ca o vedenie, în asfinţitul zilei. Şi se bucură mult.

În clipa aceea, o clătinătură însufleţi catedrala, clopotul mare pornea din nou să bată.

— Ah, spuse, iată-i, suie pe strada Magloire!

De data aceasta era adevărat. Un val de lume invadă colateralele, şi din minut în minut se simţea sporind apropierea procesiunii. Aceasta creştea odată cu dangătele clopotului, cu un suflu larg ce venea din afară, pe marea uşă larg deschisă. Dumnezeu se reîntorcea.

Angélique, sprijinită de umărul Hubertinei, ridicată pe vârfurile picioarelor, privea spre golul uşii deschise, a cărui rotunjime se decupa în albul amurgului din Place du Cloître. Mai întâi reapăru subdiaconul, purtând crucea, flancat de cei doi diaconi cu sfeşnicele, şi, în urma lor, se grăbea responsabilul cu ceremonia, bunul abate Cornille, gâfâind, ajuns de oboseală. Pe pragul bisericii, fiecărui nou-sosit i se desluşea o clipă silueta clară şi viguroasă, apoi se pierdea în beznele din interior. Stindardele laicilor, ale şcolilor, ale asociaţiilor, ale confreriilor, fluturând asemenea unor văluri, erau dintr-odată înghiţite de întuneric. Se văzu grupul palid

al fiicelor Fecioarei, care intrau cântând cu vocile lor subţiri de serafimi. Catedrala mistuia necontenit, nava se umplea încetul cu încetul, bărbaţii la dreapta, femeile la stânga. Dar se lăsase noaptea, piaţa, până în depărtare, se punctă de scântei, sute de luminiţe clipitoare, şi apăru clerul, cu lumânările aprinse în afara râului, un dublu cordon de flăcări galbene, care intră pe uşă. Nu se mai sfârşea, lumânările veneau unele după altele, se înmulţeau, marele seminar, parohiile, catedrala, cantorii atacând antifonul, şi canonicii în mantale albe. Şi atunci, puţin câte puţin, biserica se lumină, se populă cu aceste flăcări, deveni strălucitoare, ciuruită de sute de stele, ca un cer de vară.

Două scaune erau libere, şi Angélique se urcă pe unul dintre ele.

— Dă-te jos, îi spunea mereu Hubertine, nu e voie!

Dar ea se încăpăţâna, liniştită.

— De ce nu e voie? Vreau să văd... O, ce frumos e!

Şi până la urmă o făcu pe maică-sa să se urce pe celălalt scaun.

Acum, toată catedrala scânteia, arzătoare. Tălăzuirea de lumânări care o străbătea prindea reflexe sub bolţile joase ale naosurilor laterale, în adâncul capelelor, unde străluceau sticla unei racle şi aurul unui tabernacul. Chiar şi în colul absidei, până la criptele sepulcrale, pătrundeau raze de lumină. Corul ardea, cu altarul lui incendiat, cu stranele învăpăiate, cu vechiul lui grilaj ale cărui ornamente imitând florile de trandafir se decupau în negru. Şi înălţimea navei se accentua mereu, în partea de jos stâlpii greoi şi scurţi ce susţineau bolţile în semicerc, în partea de sus mănunchiurile de colonete ce se subţiau tot mai împodobite de ornamente, printre arcurile frânte ale ogivelor, într-un elan de credinţă şi de iubire, asemenea strălucirii înseşi a luminii.

Dar tropotul picioarelor şi zgomotul scaunelor se auziră din nou sunând lănţişoarele sclipitoare ale cădelniţelor. Şi numaidecât orgile cântară o frază enormă, care se revărsă

şi umplu bolţile cu un bubuit de tunet. Era pentru monsenior, aflat încă în piaţă, în acel moment, Sfânta Agnès ajungea la absidă, purtată întruna de clerici, cu faţa parcă alinată de licăririle lumânărilor, fericită că se reîntorcea la reveriile ei de patru secole. În sfârşit, precedat de cârjă, urmat de mitră, intră monseniorul, ţinând Sfânta Cuminecătură în acelaşi fel, cu amândouă mâinile acoperite de eşarfă. Baldachinul, care înainta prin mijlocul navei, se opri în faţa grilajului corului. Acolo se iscă o oarecare învălmăşeală, un moment episcopul aflându-se foarte aproape de persoanele din suita sa.

De când reapăruse Félicien, în spatele mitrei, Angélique nu-l mai părăsea din ochi. Or, se întâmplă că el fu împins prin dreapta baldachinului; şi, în clipa aceea, fata văzu dintr-o singură privire capul alb al monseniorului şi capul blond al tânărului. O sclipire trecuse peste pleoapele ei, îşi împreună mâinile şi spuse cu voce tare:

— Oh, monseniorul! Fiul monseniorului!

Secretul i se dădea în vileag. Era un strigăt involuntar, convingerea care, în sfârşit, se alcătuia, în lumina bruscă a asemănării lor. În sinea ei, poate că-l ştia, dar niciodată n-ar fi îndrăznit să-l rostească; pe când, acum, el ţâşnea, orbind-o. Din toate părţile, din ea însăşi şi din lucruri se năpusteau amintiri, repetându-i strigătul.

Dându-şi seama şi ea, Hubertine murmură:

— Fiul monseniorului, băiatul acela?

În jurul lor se înghesuia lumea. Le cunoşteau, le admirau, mama încă plină de farmec, în toaleta ei de pânză de în, fiica de gingăşia unui arhanghel, cu rochia sa de flanel alb. Erau atât de frumoase şi atât de la vedere astfel urcate pe scaune, că ochii se înălţau, îşi uitau de sine privindu-le.

— Da, desigur, buna mea doamnă, spuse maica Lemballeuse, aflată în grup, da, desigur, fiul monseniorului! Cum, nu ştiaţi?... Un tânăr chipeş şi bogat, ah, atât de bogat, că poate să cumpere tot oraşul dacă vrea! Milioane, milioane!

Palidă, Hubertine asculta.

— Aţi auzit ce se povesteşte? continuă bătrâna cerşetoare. Maică-sa a murit aducându-l pe lume, şi atunci monseniorul s-a făcut preot. Azi, e hotărât să-l cheme aproape de el... Félicien al VII-lea d'Hautecoeur, cum s-ar zice un adevărat prinţ!

Atunci, Hubertine făcu un gest larg de amărăciune. Pe când Angélique strălucea, în faţa visului ei care se realiza. Nu se mira câtuşi de puţin, ştia bine că el trebuia să fie cel mai bogat, cel mai frumos, cel mai nobil, şi bucuria ei era imensă, desăvârşită, fără grija vreunor obstacole, pe care nu le prevedea defel. În sfârşit, el se făcea cunoscut, se dăruia la rândul lui. Aurul curgea odată cu flăcăruile lumânărilor, orgile preamăreau fastul logodnei lor, descendenţii neamului Hautecoeur defilau regeşte, din adâncul legendei; Norbert I, Ioan al V-lea, Félicien al III-lea, Ioan al XII-lea, apoi, ultimul, Félicien al VII-lea, cel care îşi întorcea spre ea capul lui blond. Era urmaşul verişorilor Fecioarei, stăpânul, lisusul mândru, care se arăta în deplină glorie, alături de tatăl său.

Félicien tocmai îi zâmbea, şi ea nu băgă de seamă privirea supărată a monseniorului care, de o clipă, o zărise în picioare pe scaun, deasupra mulţimii, îmbujorată, orgolioasă şi pasionată.

— Ah, sărmana mea copilă! suspină Hubertine cu disperare.

Dar capelanii şi diaconii se orânduiseră la dreapta şi la stânga, şi primul diacon, luând Sfânta Cuminecătură din mâinile monseniorului, o depuse pe altar. Cantorii mugiră binecuvântarea finală, *Tantum ergo*[14] în timp ce tămâia din căţuie fumega în cădelniţă, după care se lăsă brusc adânca tăcere a oraţiei. Şi, în mijlocul bisericii arzătoare, înţesate de clerici şi de popor, sub bolţile avântate, monseniorul

[14] *Tantum ergo (sacramentum novam cedat rituit).* „Aşadar încă o dată cuminecătura să se supună din nou ritului" (în limba latină, în original) (n.tr.).

urcă la altar, luă cu amândouă mâinile marele soare de aur, pe care îl mişcă de trei ori în aer, într-un domol semn al crucii.

Capitolul IX

În aceeaşi seară, întorcându-se de la biserică, Angélique îşi spunea: „Am să-l văd imediat: va fi în Clos-Marie şi am să cobor ca să-l întâlnesc”. Ochii lor îşi dăduseră această întâlnire.

Nu luară cina decât la ora opt, în bucătărie, ca de obicei. Hubert vorbea singur, aţâţat de acea zi de sărbătoare. Serioasă, Hubertine abia răspundea, neslăbind-o din priviri pe tânăra fată, care mânca cu mare poftă, dar inconştientă, fără a părea să ştie că duce furculiţa la gură, furată cu totul de visul ei. Şi Hubertine citea limpede în ea, vedea cum prind formă şi cum se succed unul după altul gândurile sub acea frunte candidă, ca sub cristalul unei ape clare.

La ora nouă rămaseră uimiţi când auziră sunând clopoţelul. Era abatele Cornille. Cu toată oboseala lui, venea să le spună că monseniorul admirase mult cele trei vechi panouri brodate.

— Da, a vorbit despre ele în faţa mea. Ştiam că are să vă bucure când veţi afla.

Angélique, căreia numele monseniorului îi stârnise interesul, recăzu în visarea ei de îndată ce începură să vorbească despre procesiune. Apoi, după câteva minute, se ridică.

— Unde pleci? o întrebă Hubertine.

Întrebarea o surprinse, ca şi cum ea însăşi n-ar fi ştiut pentru ce se ridica.

— Mamă, urc la mine, sunt foarte obosită.

Şi, dincolo de acest pretext, Hubertine îi ghicea adevăratul motiv, nevoia de a fi singură cu bucuria ei.

— Vino să mă săruţi.

Cât timp o ţinu în braţe, lipită de ea, o simţi fremătând. De sărutul ei din fiecare seară aproape că se feri. Atunci, o privi cu toată seriozitatea în faţă, îi citi în ochi întâlnirea acceptată, nerăbdarea de a se duce.

— Fii fată înţeleaptă, dormi bine.

Dar Angélique, după un „bună seara” spus în grabă lui Hubert şi abatelui Cornille, se şi grăbi spre camera ei, pierdută, până într-atât îşi simţise taina gata să-i scape de pe buze. Dacă maică-sa ar mai fi ţinut-o încă o clipă lipită de inima sa, ar fi vorbit. După ce răsuci de două ori cheia în broască, lumina o răni şi suflă în lumânare. Luna răsărea din ce în ce mai târziu, noaptea era deosebit de întunecoasă. Şi, fără să se dezbrace, aşezată în faţa ferestrei deschise deasupra beznelor, aşteptă ceasuri întregi. Minutele se scurgeau pline, acelaşi gând era de-ajuns ca să le umple, şi când va suna de miezul nopţii, va coborî să-l întâlnească. Lucrurile se vor petrece cât se poate de firesc, se vedea acţionând pas cu pas, gest cu gest, cu acea dezinvoltură pe care o ai în vis. Aproape numaidecât îl auzise pe abatele Cornille plecând. După aceea, soţii Hubert urcaseră la rândul lor. În două dăţi i se păru că uşa camerei lor se deschidea, că paşi furişaţi înaintau până la scară, ca şi când cineva ar fi venit acolo să asculte o clipă. Apoi, casa păru să se cufunde într-un somn adânc.

Când sună ora, Angélique se ridică.

— Haide, mă aşteaptă.

Şi deschise uşa, pe care nici măcar n-o mai închise. Pe scară, trecând prin faţa camerei perechii Hubert, trase cu urechea; dar nu auzi nimic, nimic decât fiorul tăcerii. De altfel, se simţea foarte în largul ei, fără spaimă sau grabă, neavând câtuşi de puţin conştiinţa că săvârşea o greşeală. O forţă o mâna, i se părea un lucru atât de simplu, încât gândul vreunei primejdii ar fi făcut-o să zâmbească. Ajunsă jos, ieşi în grădină, din bucătărie, şi uită din nou să închidă

oblonul. Apoi, grăbind pasul, ajunse la portiţa care dădea spre Clos-Marie şi o lăsă, tot aşa, larg deschisă în urma ei. În Clos-Marie, deşi bezna era neagră, nu avu nicio şovăială, pomi drept către scândură, trecu peste La Chevrotte, merse pe dibuite, ca într-un loc familiar, unde fiecare arbore îi era cunoscut. Şi cotind-o la dreapta, sub o salcie, nu făcu decât să întindă mâinile pentru a întâlni mâinile celui despre care ştia că este acolo şi o aşteaptă. O clipă, mută, Angélique strânse mâinile lui Félicien într-ale sale. Nu se puteau vedea, cerul era acoperit de un nor ridicat de arşiţă, pe care luna, abia răsărită, subţiată, nu-l lumina încă. Şi ea vorbi în întuneric, despovărându-şi inima de marea sa bucurie.

— Ah, seniorul meu drag, cât te iubesc şi cât îţi mulţumesc!

Râdea pentru că îl cunoscuse, în sfârşit, îi mulţumea pentru că era tânăr, frumos, bogat, mult mai bogat decât se aşteptase ca. Era o veselie răsunătoare, strigătul de uimire şi de recunoştinţă în faţa acestui dar de iubire pe care i-l făcea propriul ei vis.

— Dumneata eşti regele, eşti stăpânul meu, şi iată-mă a dumitale, nu-mi pare rău decât că sunt atât de puţin... Dar am mândria de a-ţi aparţine şi-i de ajuns să mă iubeşti, ca să fiu regină la rândul meu... Degeaba ştiam şi te aşteptam, mi-a crescut inima de când ai devenit atât de mare... Ah, seniorul meu drag, cât îţi mulţumesc şi cât te iubesc!

Atunci, cu delicateţe, el îşi petrecu braţul pe după mijlocul ei, o luă cu sine şi-i spuse:

— Vino la mine acasă.

O duse în fundul împrejmuirii Clos-Marie, printre ierburile înalte, şi ea îşi explică în ce fel trecea el în fiecare seară prin vechiul grilaj al episcopiei, altădată ferecat. Lăsase grilajul deschis, o introduse la braţul lui în marea grădină a monseniorului. Urcând pe cer încetul cu încetul, dar rămânând ascunsă pe după un văl de nori calzi, luna îi înălbea într-o transparenţă lăptoasă.

Toată bolta, fără nicio stea, era plină de o pulbere luminoasă, care cădea mută în tăcerea nopţii.

Urcară domol de-a lungul râului La Chevrotte, a cărei albie traversa parcul, dar aici nu mai era pârâul grăbit, ce se azvârlea peste un povârniş pietros, era o apă blajină, o apă moleşită, rătăcitoare printre pâlcurile de arbori. Şi, sub norii luminoşi, între arborii scăldaţi de lumina lunii şi fremătători, râul eliseean părea să curgă într-un vis.

Voioasă, Angélique reluă:

— Sunt atât de mândră şi atât de fericită că merg aşa, la braţul dumitale!

Vrăjit de atâta simplitate şi farmec, Félicien o asculta exprimându-se fără sfială, fără să ascundă nimic, rostind cu glas tare tot ce gândea, în candoarea inimii sale.

— Ah, suflet drag! Eu trebuie să-ţi fiu recunoscător pentru că binevoieşti să mă iubeşti puţin, cu atâta drăgălăşenie... Mai spune-mi în ce fel mă iubeşti, spune-mi ce s-a petrecut în dumneata, când ai aflat, în sfârşit, cine sunt.

Dar, cu un gest nostim de nerăbdare, ea îl întrerupse.

— Nu, nu, să vorbim de dumneata, numai de dumneata. Ce importanţă am eu? Are vreo importanţă cine sunt, ce gândesc?... Acum, numai dumneata exişti.

Şi, lipindu-se de el, micşorând pasul de-a lungul malului vrăjit, îl întreba fără sfârşit, voia să cunoască tot, copilăria, tinereţea lui, cei douăzeci de ani trăiţi departe de tatăl său.

— Ştiu că mama dumitale a murit când te-ai născut şi că ai crescut la un unchi, un abate bătrân... Ştiu că monseniorul refuza să te mai vadă...

El vorbi aproape în şoaptă, cu o voce îndepărtată, ce părea să urce din trecut.

— Da, tatăl meu a adorat-o pe mama, eram vinovat că venisem pe lume şi o ucisesem... Unchiul m-a crescut fără să-mi spună nimic despre familia mea, cu asprime, ca şi cum aş fi fost un copil sărman, lăsat în grija lui. N-am aflat adevărul decât foarte târziu, abia acum doi ani... Dar nu m-

a luat pe neaşteptate, simţeam această mare avuţie în spatele meu. Orice muncă obişnuită mă plictisea, nu eram bun decât să umblu razna. După aceea, mi s-a dezvăluit pasiunea pentru vitraliile micii noastre biserici…

Ea râdea, şi făcea şi el haz.

— Sunt un lucrător ca şi dumneata, mă hotărâsem să-mi câştig existenţa pictând vitralii, când toată această bogăţie s-a prăvălit asupra mea… Şi tata se supăra cumplit în zilele când unchiul îi scria că sunt un diavol, că niciodată n-o să intru în breaslă! Voinţa lui expresă era să mă vadă preot, gândindu-se poate că astfel voi ispăşi pentru moartea mamei. Cu toate acestea, a dat înapoi, m-a chemat lângă el… Ah, să trăieşti, să trăieşti, ce lucru minunat! Să trăieşti pentru a iubi şi a fi iubit!

Tinereţea lui sănătoasă vibra în acest strigăt de care se înfiora noaptea calmă. Era pasiunea, pasiunea din pricina căreia murise mama sa, pasiunea care îl aruncase în această primă iubire, născută din mister. Toată ardoarea lui tindea într-acolo, frumuseţea, sinceritatea, neştiinţa şi dorinţa sa lacomă de viaţă.

— Eram ca dumneata, aşteptam, şi în noaptea când te-ai arătat la fereastră, la fel, te-am recunoscut… Spune-mi ce visai, povesteşte-mi despre zilele dumitale de dinainte…

Dar ea îi închise din nou gura.

— Nu, să vorbim de dumneata, numai de dumneata. Aş vrea să nu-mi rămână nimic din dumneata ascuns… să te păstrez, să te iubesc întreg!

Şi nu se mai sătura să-l audă vorbind despre el, într-o bucurie extaziată de a-l cunoaşte, iubitoare ca o fecioară sfântă la picioarele lui Iisus. Şi niciunul, nici celălalt nu se plictiseau repetându-şi aceleaşi lucruri, la nesfârşit, cum se iubiseră, cum se iubeau. Cuvintele reveneau deopotrivă, mereu noi, căpătând sensuri neaşteptate, de nepătruns. Fericirea lor creştea până-ntr-atât încât îi copleşea, îi sorbea muzica buzelor. El îi mărturisea vraja în care până şi vocea ei îl ţinea atât de strâns, încât nu mai era decât un

sclav, doar ca s-o poată asculta. Ea îi destăinuia spaima delicioasă ce o cuprindea când pielea lui atât de albă se împurpura de un val de sânge, la cea mai neînsemnată mânie. Şi acum părăsiseră malurile aburitoare ale râului La Chevrotte, afundându-se sub pădurea întunecată a marilor ulmi, cu braţele petrecute pe după mijloc.

— O, grădina asta! murmură Angélique bucurându-se de răcoarea ce cobora din frunziş. Ani de-a rândul am dorit să intru în ea... Şi iată-mă aici cu dumneata, iată-mă aici!

Nu-l mai întreba unde o ducea, se lăsa condusă de braţul lui, în beznele trunchiurilor seculare. Pământul era moale sub tălpi, bolţile de frunziş se pierdeau, undeva, foarte sus, la fel ca bolţile bisericii. Niciun zgomot, nicio adiere, nimic altceva decât zbaterea inimilor lor.

În sfârşit, împingând uşa unui pavilion, el îi spuse:

— Intră, eşti la mine acasă.

Acolo socotise tatăl lui că e bine să-l instaleze, deoparte, în acel colţ retras al parcului. Jos, avea un salon mare, sus, un apartament complet. O lampă lumina imensa cameră de la parter.

— Vezi bine, reluă el surâzând, că te afli la un artizan. Iată-mi atelierul.

Un atelier, într-adevăr, capriciul unui băiat bogat, care se complăcea în treburi meşteşugăreşti, în pictura pe sticlă. Regăsise vechile procedee ale veacului al treisprezecelea, se putea crede unul dintre acei sticlari primitivi care dădeau naştere unor capodopere cu bietele mijloace ale vremii, îi era de ajuns străvechea masă, grunduită cu praf de cretă, pe care desena în roşu şi pe care decupa sticlele cu cauterul, dispreţuind diamantul. Mufla, un mic cuptor reconstruit după un desen, fusese de curând încărcată; ceva tocmai se cocea în ea, un alt vitraliu reparat al catedralei; şi se mai aflau acolo, în nişte cutii, o sumedenie de sticle de toate culorile, pe care le pregătea pentru nevoile sale, albastre, galbene, verzi, roşii, pale, ca iaspul, fumurii, întunecate, sidefii, intense. Dar camera era

tapisată cu stofe admirabile şi atelierul dispărea sub un uluitor lux de mobilier. În fund, pe un tabernacul vechi, care îi ţinea loc de piedestal, o Fecioară mare, aurită, surâdea din buzele ei ca purpura.

— Şi lucrezi, lucrezi? repeta Angélique cu o veselie de copil.

Se amuză mult de cuptor, îi ceru să-i explice toată munca lui: cum se mulţumea, după exemplul unor meşteri de altădată, să folosească sticle colorate în pastă, pe care le întuneca, simplu, cu negru; pentru ce se mărginea la mici personaje distincte, accentuând mişcările şi draperiile; şi ideile lui asupra artei sticlarului, care decăzuse de când se apucase să picteze sticla, s-o emaileze, desenând mai bine; şi părerea lui finală, că un vitraliu trebuia să fie doar un mozaic transparent, cu tonurile cele mai vii dispuse în ordinea cea mai armonioasă, un adevărat buchet delicat şi strălucitor de culori. Dar, în clipa aceea, puţin îi păsa ei, la urma urmei, de arta sticlarului. Toate aceste lucruri nu aveau decât o singură însemnătate, aceea de a veni de la el, de a o ocupa şi mai mult cu el, de a fi ca o dependenţă a persoanei lui.

— Ah, spuse ea, o să fim fericiţi! Dumneata vei picta, eu am să brodez.

El îi prinsese iar mâinile, în mijlocul camerei imense, al cărei mare lux o încânta, părea mediul firesc unde gingăşia ei avea să înflorească. Şi, o clipă, amândoi tăcură. Apoi, din nou, vorbi ea.

— Atunci, s-a făcut?

— Ce? întrebă el zâmbitor.

— Ne căsătorim?

O clipă, el şovăi. Faţa lui, foarte albă, se coloră pe neaşteptate. Ea se nelinişti.

— Te-am supărat?

Dar el îi şi strângea mâinile, într-o strânsoare care o cuprindea toată.

— S-a făcut. E de ajuns ca dumneata să doreşti un lucru,

pentru ca el să se împlinească, în ciuda tuturor piedicilor. Nu mai am decât un gând, acela de a-ţi fi pe plac.

Auzindu-l, ochii ei străluciră.

— Ne vom căsători, ne vom iubi întotdeauna, nu ne vom mai despărţi niciodată.

Nu se îndoia câtuşi de puţin, asta se va realiza chiar de a doua zi, cu uşurinţa miracolelor din *Legendă*. Gândul celui mai neînsemnat obstacol, al celei mai mici întârzieri, nu-i trecea deloc prin minte. De vreme ce se iubeau, pentru ce ar mai fi stat despărţiţi? Cei ce se adoră se căsătoresc, e foarte simplu. Era stăpânită de o mare şi calmă bucurie.

— Ne-am înţeles, să batem palma, reluă ea glumind.

El îi duse mâna mică la buze.

— Ne-am înţeles.

Şi, cum ea pleca, fiindu-i teamă să n-o surprindă ivirea zorilor, grăbindu-se să pună capăt tainei, el vru s-o conducă.

— Nu, nu, n-am ajunge înaintea zilei. O să-mi găsesc eu drumul… Pe mâine!

— Pe mâine!

Ascultător, Félicien se mulţumi s-o privească pe Angélique plecând, şi ea alergă pe sub ulmii întunecoşi, alergă de-a lungul lui La Chevrotte scăldată în lumină. Curând ajunse la grilajul parcului, după aceea se avântă peste ierburile înalte din Clos-Marie. Tot alergând, se gândea că n-o să poată avea răbdare până la răsăritul soarelui, că era cel mai bine să bată la uşa soţilor Hubert, să-i trezească şi să le spună tot. Era o exuberanţă de fericire, o răzmeriţă a sincerităţii; nu se simţea în stare să mai ascundă cinci minute acest secret păstrat atât de multă vreme. Intră în grădină şi închise poarta.

Şi acolo, lângă catedrală, Angélique o zări pe Hubertine, care o aştepta în noapte, aşezată pe banca de piatră înconjurată de o tufă prăpădită de liliac. Trezindu-se din somn, prevenită de o nelinişte, aceasta urcase şi înţelesese totul găsind uşile deschise. Şi, îngrijorată, neavând unde să

se ducă, temându-se să nu agraveze lucrurile, o aştepta. Numaidecât, Angélique se aruncă de gâtul ei, fără sfială, cu inima tresăltând de bucurie, râzând veselă că nu mai avea nimic de ascuns.

— Ah, mamă, s-a făcut!... O să ne căsătorim, sunt atât de bucuroasă!

Înainte de a-i răspunde, Hubertine o privi cu insistenţă. Dar temerile sale se risipiră în faţa acelei virginităţi în floare, a ochilor limpezi, a buzelor neprihănite. Şi nu-i mai rămase decât multă amărăciune, lacrimi curgându-i pe obraji.

— Sărmana mea copilă! murmură ea, ca în ajun, la biserică.

Angélique, surprinsă să o vadă astfel, tocmai pe ea, cea atât de cumpănită, care nu plângea niciodată, scoase un strigăt.

— Ce-i cu dumneata? Mamă, îţi faci sânge rău... Este adevărat, am fost rea, am avut un secret faţă de dumneata. Dar dacă ai şti cât de greu mi-a apăsat sufletul! Când nu te destăinui de la început, mai târziu nu îndrăzneşti... Trebuie să mă ierţi.

Se aşezase lângă ea şi, cu un braţ alintător, îi cuprinsese mijlocul. Banca veche părea să se afunde în acel ungher al catedralei acoperit de muşchi. Deasupra capetelor, ramurile liliacului făceau o oarecare umbră, şi mai era şi măceşul sădit de tânăra fată, ca să vadă dacă nu-i vor da boboci de trandafir; dar, lăsat în voia lui de ceva vreme, creştea, reîntorcându-se la starea de sălbăticie.

— Mamă, vreau să-ţi spun totul, uite, la ureche.

Şi, pe jumătate şoptit, îi povesti iubirea lor, într-un val de cuvinte nesecate, reînviind cele mai mici fapte, retrăindu-le cu însufleţire. Nu lăsa nimic deoparte, îşi scormonea memoria, ca la o confesiune. Şi nu se simţea nicidecum stânjenită, sângele pasiunii îi încălzea obrajii, o flacără de mândrie i se aprindea în ochi, fără să-şi ridice vocea, şoptitoare şi fierbinte. Hubertine sfârşi prin a o întrerupe,

vorbind şi ea la fel de încet:

— Hai, hai, o cam iei razna! Degeaba te îndrepţi uneori, totul se duce de fiecare dată, ca luat de vânt... Ah, încrezuto! Ah, pătimaşo! Tu rămâi mereu fetiţa care nu voia să spele bucătăria şi care-mi săruta mâinile.

Angélique nu-şi putu reţine un hohot de râs.

— Nu, nu râde, curând n-o să ai destule lacrimi ca să plângi... Căsătoria asta n-o să se facă niciodată, sărmana mea copilă.

Veselia fetei izbucni deodată sonoră, prelungită.

— Mamă, mamă, ce tot spui? Ca să mă sâcâi şi să mă pedepseşti?... E atât de simplu! Astă-seară se duce să vorbească cu tatăl lui. Mâine vine să rânduiască totul cu voi.

Îşi imagina, cu adevărat, că aşa se vor petrece lucrurile? Hubertine socoti că trebuia să fie nemiloasă. O mică brodeză, fără avere, fără nume, să se mărite cu Félicien d'Hautecoeur! Un tânăr a cărui bogăţie se ridica la cincizeci de milioane! Ultimul descendent al uneia dintre cele mai vechi familii din Franţa!

Dar, la fiecare nouă piedică, Angélique răspundea liniştită:

— De ce nu?

Ar fi un adevărat scandal, o căsătorie în afara condiţiilor obişnuite ale fericirii. Totul se va ridica s-o împiedice. Prin urmare, avea de gând să lupte împotriva tuturor?

— De ce nu?

Se spunea că monseniorul era mândru de numele său, sever faţă de iubirile întâmplătoare. Putea ea nădăjdui să-l înduplece?

— De ce nu?

Şi, neclintită în credinţa ei, zise:

— E curios, mamă, cât de rea crezi dumneata lumea! Când îţi spun că lucrurile vor merge bine!... Acum două luni, dumneata mă bombăneai, mă luai peste picior, adu-ţi aminte, şi cu toate acestea aveam dreptate, tot ce

prevesteam eu s-a îndeplinit.

— Dar, nefericito, aşteaptă sfârşitul!

Hubertine se necăjea din cale-afară, zbuciumată de remuşcări pentru că o lăsase pe Angélique cu totul neştiutoare în această privinţă. Ar fi vrut să-i vorbească de lecţiile aspre ale realităţii, s-o lămurească în legătură cu cruzimile, cu ticăloşiile lumii, simţindu-se în mare încurcătură, negăsind cuvintele potrivite. Ce mâhnire, dacă, într-o zi, ar fi avut să se facă responsabilă de nenorocirea acestei copile, crescută astfel, singuratică, în minciuna necurmată a visului!

— Haide, draga mea, n-ai să te măriţi totuşi cu acest băiat împotriva voinţei noastre, a tuturor, împotriva voinţei tatălui lui.

Angélique deveni serioasă, o privi în faţă, apoi, cu un ton grav:

— De ce nu? Îl iubesc şi mă iubeşte.

Cu amândouă braţele, mama o cuprinse din nou, o ţinu lipită de pieptul ei, şi ea o privea, fără să vorbească încă, fremătătoare. Luna, acoperită, coborâse în spatele catedralei, negurile zburătoare se rumeneau uşor pe cer, odată cu apropierea zilei. Amândouă se scăldau în această puritate matinală, în adânca linişte răcoroasă, pe care numai trezirea păsărilor o tulbura cu mici ciripiri.

— O, copila mea, numai împlinirea datoriei şi supunerea aduc bucurie! Suferi toată viaţa pentru un ceas de iubire şi de trufie. Dacă vrei să fii fericită, supune-te, renunţă, dispari…

Dar o simţea răzvrătindu-se sub strânsoarea sa, şi ceea ce nu-i spusese niciodată, ceea ce şovăia încă să-i spună, îi scăpă de pe buze.

— Ascultă, ne crezi fericiţi, pe tatăl tău şi pe mine. Am fi fost, dacă o mare suferinţă nu ne-ar fi stricat viaţa.

Coborî şi mai mult vocea şi îi spuse cu răsuflarea tremurătoare povestea lor, căsătoria împotriva voinţei mamei sale, moartea copilului, dorinţa zadarnică de a mai

avea unul, întru ispăşirea păcatului. Cu toate acestea, se iubeau fierbinte, trăiseră din munca lor, fără să ducă lipsuri; şi erau nefericiţi, ar fi ajuns desigur la certuri, la o viaţă de infern, poate la o despărţire violentă, fără strădaniile lor, fără bunătatea lui şi mintea ei echilibrată.

— Chibzuieşte, copila mea, nu vârî nimic în viaţa ta pentru care ai putea să te căieşti mai târziu... Fii modestă, ascultătoare, domoleşte-ţi sângele inimii.

— Mamă, dumneata mă faci să sufăr... Îl iubesc şi mă iubeşte.

Şi lacrimile începură să-i curgă. Era adânc tulburată de mărturisirea mamei sale, şi adânc înduioşată, cu o spaimă în ochi, ca rănită de acel colţ al adevărului întrezărit. Dar nu se dădea bătută. Va muri atât de bucuroasă din pricina dragostei sale! Atunci, Hubertine se hotărî.

— Nu voiam să-ţi vorbesc de toate piedicile dintr-odată. Trebuie totuşi să ştii... Aseară, după ce ai urcat în camera ta, l-am întrebat pe abatele Cornille, am aflat pentru ce monseniorul, care s-a împotrivit atât de multă vreme, a socotit că trebuie să-şi cheme fiul la Beaumont... Unul dintre marile lui necazuri era lipsa de stăpânire a tânărului, graba cu care voia să se bucure de viaţă, fără să ţină seama de vreo oprelişte. După ce-a părăsit cu durere gândul să facă din el un preot, nu mai nădăjduia nici măcar să-l îndrume către o îndeletnicire potrivită cu rangul şi cu bogăţia sa. Ştia că nu va fi niciodată altceva decât un pasionat, un smintit, un artist... Şi atunci, temându-se de prostiile inimii lui, i-a cerut să vină aici ca să-l însoare cât mai degrabă.

— Ei bine? întrebă Angélique, fără să priceapă încă.

— O căsătorie fusese plănuită chiar dinainte de sosirea lui, şi acum totul se pare c-a fost pus la cale, abatele Cornille mi-a spus limpede că trebuie să se însoare la toamnă cu domnişoara Claire de Voincourt!... Cunoşti palatul acestor Voincourt, aici, lângă episcopie. Sunt în legături foarte strânse cu monseniorul. Şi unii, şi alţii nu-şi

pot dori mai mult, atât în ce priveşte numele, cât şi avutul. Abatele e cât se poate de mulţumit de această unire.

Tânăra fată nu-i mai asculta argumentele pline de bun-simţ. În faţa ochilor îi revenise, brusc, imaginea acelei Claire. O vedea trecând, aşa cum o zărea câteodată iama, pe sub arborii parcului ei, aşa cum o întâlnea în catedrală, la zilele de sărbătoare: o domnişoară distinsă, oacheşă, de vârsta ei, nespus de frumoasă, de o frumuseţe mai strălucitoare decât a sa, cu un mers de o distincţie regească. Ai fi crezut-o foarte bună, cu toată înfăţişarea ei rece.

— Domnişoara aceea distinsă, atât de frumoasă, atât de bogată… Se căsătoreşte cu ea…

Murmura cuvintele ca în vis. Apoi, cu o cumplită sfâşiere de inimă, strigă:

— Aşadar, minte! Nu mi-a spus nimic.

Îşi reaminti şovăiala de o clipă a lui Félicien, valul de sânge ce-i împurpurase obrajii când îi vorbise de căsătorie. Zguduitura fii atât de puternică, încât capul palid îi alunecă pe umărul maică-sii.

— Micuţa mea, scumpa mea micuţă… E cumplit, ştiu bine. Dar, dacă amâni, va fi şi mai cumplit. Smulge, prin urmare, numaidecât cuţitul din rană… Spune-ţi mereu, ori de câte ori ţi se trezeşte suferinţa în suflet, că niciodată monseniorul, cumplitul Ioan al XII-lea, despre a cărui trufie încăpăţânată pare-se că lumea încă îşi aminteşte, nu-şi va da fiul, ultimul din stirpea sa, unei brodeze, culeasă de sub o uşă şi adoptată de nişte oameni sărmani ca noi.

În sfârşeala ei, Angélique asculta fără să se mai revolte. Ce simţise ea trecându-i peste faţă? O răsuflare rece, venită de departe, pe deasupra acoperişurilor, îi îngheţa sângele. I se vorbea de nimicnicia lumii, de realitatea josnică, aşa cum se vorbeşte de lup unor copii neascultători. Deşi atinsă doar în treacăt, durerea o simţea. Cu toate acestea, îl şi dezvinovăţea pe Félicien: el nu minţise, rămăsese pur şi simplu mut. Dacă tatăl lui voia să-l

însoare cu acea tânără fată, de bună seamă că o va refuza. Dar el nu cuteza încă să intre în luptă: şi, de vreme ce nu-i spusese nimic, poate că tocmai se hotărâse, în faţa acestei prime prăbuşiri, palidă, atinsă de degetul aspru al vieţii, ea rămânea mereu încrezătoare, oricum, credea în visul ei. Lucrurile se vor împlini, doar mândria sa era înfrântă, recădea în umilinţa iertării.

— Mamă, e adevărat, am păcătuit şi nu voi mai păcătui... Îţi făgăduiesc să nu mă revolt, să fiu ce va vrea Cerul să fiu.

Iertarea vorbea prin gura ei, izbânda era a lumii în care crescuse, a educaţiei pe care o primise. Pentru ce s-ar fi îndoit de viitor, când, până atunci, tot ce o înconjura se arătase atât de mărinimos cu ea şi atât de iubitor? Voia să rămână înţeleaptă precum Catherine, modestă ca Elisabeta, castă ca Agnès, îmbărbătată de sprijinul sfintelor, sigură că numai ele o vor ajuta să izbândească. Vechea ei prietenă, catedrala, Clos-Marie şi La Chevrotte, mica şi răcoroasa casă a familiei Hubert, soţii Hubert înşişi, tot ceea ce o iubea ar consimţi s-o apere, dacă n-ar fi de-a dreptul ascultătoare şi neprihănită?

— Atunci, îmi făgăduieşti că n-ai să faci niciodată nimic împotriva voinţei noastre, nici, mai cu seamă, împotriva voinţei monseniorului?

— Da, mamă, făgăduiesc.

— Îmi făgăduieşti să nu-l mai vezi niciodată pe acest tânăr şi să nu te mai gândeşti la năzbâtia de a te mărita cu el?

Auzind aceste cuvinte, Angélique simţi că i se sfâşie inima. Puţin lipsi ca o ultimă răzvrătire s-o ridice în picioare, să-şi strige iubirea. Apoi, lăsă capul în jos, definitiv îmblânzită.

— Făgăduiesc să nu fac nimic ca să-l mai văd şi ca să se însoare cu mine.

Cum nu se poate mai emoţionată, Hubertine o strânse cu disperare în braţe, mulţumindu-i pentru supunere. Ah, ce mizerie! Vrându-le binele, îi faci să sufere pe cei dragi! Era

vlăguită, dar se ridică, mirată de ziua care creştea. Ciripitul păsărelelor sporise, fără să se vadă încă vreuna zburând. Pe cer, norii se destrămau ca aburii, în albăstrimea transparentă a văzduhului.

Şi atunci, căzându-i întâmplător privirile asupra măceşului, Angélique îi zări până la urmă florile pipernicite. Râse trist.

— Aveai dreptate, mamă, e departe de a face flori de trandafir.

Capitolul X

Dimineaţa, la ora şapte, ca de obicei, Angélique era la lucru; şi zilele se scurseră una după alta, şi în fiecare dimineaţă se aşeza, cum nu se poate mai calmă, în faţa epitrahilului părăsit în ajun. Nimic nu lăsa impresia să se fi schimbat, îşi ţinea cu străşnicie cuvântul dat, trăia izolată, fără a căuta să-l revadă pe Félicien. Asta nici măcar nu părea s-o intereseze, îşi păstra veselia obrazului tânăr, zâmbind către Hubertine, când o surprindea, mirată, că se uită la ea. Totuşi, în această voinţă de tăcere, se gândea decât la el, toată ziua. Speranţa ei rămânea de neînvins; era sigură că, orice s-ar întâmpla, visul i se va împlini. Şi tocmai această siguranţă îi dădea acea ţinută de curaj, atât de firească şi atât de mândră.

Uneori, Hubert o bombănea.

— Munceşti prea mult, te găsesc cam palidă... Cel puţin, dormi bine?

— O, tată, ca o buturugă! Niciodată nu m-am simţit mai minunat.

Dar Hubertine, la rândul ei, se frământa, îi vorbea de distracţii.

— Dacă vrei, închidem casa şi facem tustrei o călătorie la Paris.

— Ei, asta-i bună! Şi comenzile, mamă?... Când vă spun că munca multă înseamnă sănătatea mea!

În realitate, Angélique aştepta, pur şi simplu, un miracol, vreo manifestare a Celui nevăzut, care i-o va da lui Félicien. Pe lângă faptul că făgăduise să nu întreprindă nimic, la ce

bun să acţioneze, atâta timp cât Cel de dincolo acţiona clipă de clipă pentru ea? Şi, în inerţia ei voită, prefăcându-se pe deplin nepăsătoare, ţinea mereu urechea la pândă, ascultând glasurile, tot ce se înfiora în preajmă-i, micile zgomote cunoscute ale acelei lumi în care trăia şi care îi va veni în ajutor. Ceva, fără doar şi poate, trebuia să se întâmple. Aplecată peste gherghef, cu fereastra deschisă, nu pierdea niciun freamăt al arborilor, niciun murmur din La Chevrotte. Cele mai mici şoapte ale catedralei îi parveneau înzecite de atenţia cu care le asculta: auzea până şi papucii paracliserului care stingea lumânările. Lângă ea, simţea din nou fâlfâitul unor aripi misterioase, se ştia sprijinită de acel necunoscut; şi-i venea să se răsucească brusc, crezând că o umbră îi gângăvise la ureche vreo modalitate de izbândă. Dar zilele treceau, nimic nu venea încă.

Noaptea, pentru a-şi respecta făgăduiala, Angélique se ferea în primul rând să stea la balcon, temându-se să nu se întâlnească cu Félicien, dacă-l zărea jos. Aştepta în fundul camerei. Apoi, când nici măcar frunzele, adormite, nu se clinteau deloc, se primejduia, pornea din nou să scruteze beznele. De unde se va produce miracolul? Fără îndoială, dinspre grădina episcopiei, o mână arzătoare îi va face semn să vină. Poate din catedrală, unde orgile vor bubui şi o vor chema la altar. Nimic n-ar fi luat-o pe neaşteptate, nici porumbiţele din *Legendă,* care i-ar aduce cuvintele de binecuvântare, nici intervenţia sfintelor care ar trece prin ziduri, ca să-i dea de veste că monseniorul voia s-o cunoască. Şi nu avea decât o pricină de uimire, care creştea seară de seară; încetineala cu care se produceau minunile. Aidoma zilelor, nopţile urmau nopţilor, fără ca nimic, nimic încă să se arate.

După a doua săptămână, ceea ce o mira şi mai mult pe Angélique era că nu-l văzuse pe Félicien. Ea se angajase să nu întreprindă nimic pentru a se apropia de el; dar, fără s-o spună, se bizuia pe faptul că el va face totul pentru a se apropia de ea; şi Clos-Marie rămânea pustiu, el nici măcar

nu mai traversa ierburile înalte. De cincisprezece zile, nu-i zărise niciodată umbra în ceasurile de noapte. Asta nu-i zdruncina credinţa: dacă nu se arăta deloc însemna că se ocupa de fericirea lor. Cu toate acestea, uimirea ei creştea, amestecată cu un început de nelinişte.

Într-o seară, în sfârşit, cina fu tristă la broderi, şi pentru că Hubert ieşea, având de făcut un drum urgent, Hubertine rămase singură cu Angélique, în bucătărie. O privi multă vreme, cu ochii umeziţi, emoţionată de marele său curaj. După cincisprezece zile de când nu-şi spuneau un cuvânt despre lucrurile ce le umpleau până la revărsare inimile, era mişcată de puterea şi de buna-credinţă cu care îşi păstra jurământul. O bruscă dovadă de dragoste o făcu să-şi deschidă braţele, şi tânăra fată se aruncă la pieptul ei, şi amândouă se strânseră în tăcere.

Pe urmă, când Hubertine se simţi în stare să vorbească, zise:

— Ah, sărmana mea copilă! Am aşteptat să rămân singură cu tine; trebuie să ştii... Totul s-a sfârşit, s-a sfârşit definitiv.

Pierdută, Angélique se ridică, strigând:

— Félicien a murit!

— Nu, nu.

— Dacă nu vine înseamnă că a murit!

Şi Hubertine trebui să-i explice că, a doua zi după procesiune, îl văzuse, pentru a-i cere şi lui făgăduiala de a nu mai reapărea, atâta timp cât nu va avea încuviinţarea monseniorului. Era o despărţire definitivă, pentru că ştia căsătoria de neînfăptuit. Îl impresionase profund arătându-i ce faptă urâtă săvârşea în legătură cu această sărmană fată încrezătoare, neştiutoare, pe care o compromitea, fără s-o poată lua de soţie într-o bună zi; şi strigase şi el că va muri de durerea de a n-o revedea, mai degrabă decât să fie necinstit. În aceeaşi seară se destăinuia tatălui său.

— Haide, reluă Hubertine, eşti atât de curajoasă, încât îţi vorbesc fără ocolişuri... Ah, dacă ai şti, micuţa mea, cât te

plâng şi cât te admir de când te simt atât de mândră, atât de vitează, că poţi să taci şi să fii veselă, când inima ţi se sfâşie!... Dar încă îţi mai trebuie curaj mult, mult... Azi după-amiază l-am întâlnit pe abatele Cornille. Totul s-a sfârşit, monseniorul nu vrea.

Se aştepta la o criză de lacrimi şi se miră când o văzu, din cale-afară de palidă, aşezându-se iarăşi cu un aer liniştit. Bătrâna masă de stejar tocmai fusese strânsă, o lampă lumina străvechea sală comună, a cărei tăcere nu era tulburată decât de susurul uşor al ceainicului.

— Mamă, nimic nu s-a sfârşit... Povesteşte-mi, am dreptul să ştiu tot, nu-i aşa? Pentru că astea sunt treburi care mă privesc pe mine.

Şi ascultă cu atenţie ceea ce Hubertine socoti că putea să-i spună din lucrurile aflate de la abate, sărind peste anumite amănunte, continuând să-i ascundă viaţa acestei copile neştiutoare.

De când îşi chemase fiul în preajma sa, monseniorul trăia într-o continuă frământare. După ce-l îndepărtase de lângă sine, a doua zi după moartea soţiei sale, şi stătuse douăzeci de ani fără a consimţi să-l cunoască, iată că-l vedea în puterea şi în strălucirea tinereţii, portret viu al aceleia pe care o plângea, de vârsta şi cu graţia blondă a frumuseţii ei. Acest lung surghiun, această ură ascunsă împotriva copilului care îl costase viaţa mamei erau şi o măsură de prevedere: îşi dădea seama de asta în clipa de faţă, îi părea rău că revenise asupra voinţei sale. Vârsta, douăzeci de ani de rugăciuni, Dumnezeu coborât în el, nimic nu ucisese omul de altădată. Şi fusese de ajuns ca fiul femeii adorate să se ridice, cu zâmbetul ochilor lui albaştri, pentru ca inima să-i bată năprasnic, crezând că moarta reînvia.

Bunul abate Cornille îi vorbise Hubertinei cât se poate de încet, cu mâini tremurânde. Circulau zvonuri tainice; se şoptea că monseniorul se închidea în camera sa imediat după ce se lăsa amurgul; şi urmau nopţi de zbucium, de lacrimi, de gemete, a căror violenţă, înăbuşită de tapiserii,

înspăimânta episcopia.

Când ieşea din cameră, monseniorul îşi relua înfăţişarea severă, faţa sa liniştită şi trufaşă, abia îngălbenită de o rămăşiţă de paloare. În dimineaţa când Félicien i se destăinuise, îl ascultase, fără să rostească un cuvânt, înfrânându-se printr-o astfel de sforţare, încât nicio fibră de pe chipul lui nu tresărea. Îl privea, cu inima răvăşită că-l vedea atât de tânăr, atât de frumos, atât de înflăcărat. Nu mai era ura ascunsă, ci voinţa absolută, datoria aspră de a-l scăpa de răul de care suferea el însuşi atât de mult. Această poveste romanescă începea să-l îngrijoreze. Cum! O fată săracă, o fată fără nume, o mică brodeză zărită sub o rază de lună, transfigurată într-o fecioară zveltă a *Legendei,* adorată în vis! Şi până la urmă îi răspunsese printr-un singur cuvânt: „Niciodată!” Félicien i se aruncase la genunchi, implorându-l, pledând cauza lui, pe aceea a fetei.

Până atunci, nu se apropiase de el decât tremurând, îl ruga să nu se opună fericirii lui, fără ca măcar să îndrăznească a-şi ridica ochii asupra persoanei sale sfinte. Cu vocea supusă, făgăduia să dispară, să-şi ducă soţia atât de departe, încât să nu-i mai vadă nimeni, să-şi lase Bisericii marea sa avuţie. Nu voia decât să fie iubit şi să iubească, necunoscut de nimeni. Atunci, pe monsenior îl scuturase un fior. Îşi dăduse cuvântul familiei Voincourt, niciodată nu şi-l va lua îndărăt. Şi Félicien, la capătul puterilor, simţindu-se cuprins de turbare, plecase, fiindu-i teamă de valul de sânge ce-i împurpurase obrajii şi care l-ar fi împins la sacrilegiul unei revolte făţişe.

— Copila mea, încheie Hubertine, vezi bine că nu trebuie să te mai gândeşti la acest tânăr, căci, bineînţeles, nu te poţi bizui câtuşi de puţin să faci ceva contra voinţei monseniorului… Eu prevedeam toate acestea. Dar îmi place mai mult să vorbească faptele, şi piedica să nu vină din partea mea.

Angélique ascultase cu aerul ei liniştit, cu mâinile lăsate

în jos şi împreunate peste genunchi. Doar pleoapele i se zbăteau din când în când, privirile-i nemişcate vedeau scena. Félicien la picioarele monseniorului, vorbind despre ea într-o revărsare de iubire. Nu răspunse imediat, continua să chibzuiască în tăcerea moartă a bucătăriei, unde susurul uşor al ceainicului începea să se stângă. Coborî pleoapele, îşi privi mâinile care, în lumina lămpii, păreau din cel mai frumos fildeş. Apoi, în timp ce surâsul de o nestrămutată încredere îi urca din nou pe buze, spuse cu simplitate:

— Dacă monseniorul refuză, refuză pentru că aşteaptă să mă cunoască.

În noaptea aceea, Angélique nu dormi deloc. Gândul că viaţa i-o va hotărî monseniorul o obseda. Şi aici nu era nicio înfumurare personală de femeie; simţea iubirea atotputernică; îl iubea atât de mult pe Félicien, încât asta se va vedea, cu siguranţă, şi tatăl nu se va mai putea încăpăţâna de a le prelungi nefericirea. De zeci şi zeci de ori se zvârcoli în patul ei mare, repetându-şi aceste lucruri. Monseniorul trecea pe dinaintea ochilor ei închişi. Poate că ţinea de el şi numai prin el se va produce miracolul aşteptat. Afară, noaptea caldă dormea, şi ea îşi pleca urechea să asculte glasurile, se străduia să prindă ceea ce o povăţuiau arborii, La Chevrotte, catedrala, însăşi camera sa populată de umbre prietene. Dar totul murmura, nimic desluşit nu ajungea până la ea. Convingerile-i prea încete i se transformau în nerăbdare. Şi, adormind, se pomeni spunându-şi:

— Mâine am să vorbesc cu monseniorul.

Când se trezi, încercarea i se păru cât se poate de simplă şi de necesară. Era pasiunea nevinovată şi vitează, o deplină şi mândră candoare în vitejie.

Ştia că în fiecare sâmbătă, către ora cinci după-amiază, episcopul se ducea să îngenuncheze în capela Hautecoeur, unde îi plăcea să se roage singur, în faţa trecutului stirpei sale şi a lui însuşi, căutând o singurătate respectată de întregul său cler; şi tocmai era o zi de sâmbătă. Trebuia să

ia repede o hotărâre. La episcopie, poate că n-ar fi fost primită; pe de altă parte, acolo se afla totdeauna lume multă, s-ar fi zăpăcit; în timp ce era atât de lesnicios să aştepte în capelă şi să-i spună monseniorului cine era, de îndată ce acesta se va arăta. În ziua aceea, brodă cu atenţia şi cu liniştea obişnuite: nu avea nicio emoţie, era hotărâtă în voinţa ei, sigură că proceda bine. Apoi, la ora patru, spuse că se duce s-o vadă pe bătrâna Gabet, ieşi, îmbrăcată ca pentru drumurile sale din cartier, acoperită cu o pălărie de grădină, înnodată la repezeală sub bărbie. Cotise la stânga, împinse batantul umplut cu câlţi al uşii Sfintei Agnès, care reveni cu zgomot înăbuşit în spatele ei.

Biserica era goală; doar un confesional din capela Saint-Joseph era încă ocupat de o penitentă, din care nu se vedea ieşind în afară decât fusta neagră; şi Angélique, fără seamăn de calmă până atunci, pomi să tremure în acea singurătate venerabilă şi rece, unde zgomotul uşor al paşilor săi părea să răsune înspăimântător. De ce, oare, i se strângea astfel inima? Se socotise atât de puternică, petrecuse o zi atât de liniştită, gândindu-se la dreptul ei de a voi să fie fericită! Şi iată că nu mai ştia, că pălea ca o vinovată! Se strecură pe nesimţite până la capela Hautecoeur, unde simţi nevoia să se sprijine de grilaj.

Această capelă era una dintre cele mai izolate, una dintre cele mai întunecoase ale anticei abside romane. Asemănătoare cu un cavou tăiat în stâncă, strâmtă şi goală, cu nervurile simple ale bolţii sale scunde, nu era luminată decât de vitraliul, cel cu legenda Sfântului Gheorghe, din care sticlele roşii şi sticlele albastre, dominând, răsfrângeau o lumină liliachie, crepusculară. Altarul, din marmură albă şi neagră, fără vreun ornament, cu crucifixul şi dubla sa pereche de sfeşnice, aducea cu un mormânt. Şi restul pereţilor era acoperit de pietre funerare, o adevărată încastrare, de sus în jos, de pietre mâncate de vârste, pe care se puteau citi încă inscripţiile cu litere săpate adânc.

Sufocându-se, Angélique aştepta, nemişcată. Un

paracliser trecu fără ca măcar s-o vadă, aşa cum stătea pe partea dinăuntru a grilajului. Zărea întruna fusta penitentei ieşind în afara confesionalului. Ochii i se obişnuiau cu lumina slabă, se aţinteau maşinal asupra inscripţiilor ale căror caractere izbuti până la urmă să le descifreze.

Anumite nume îi atrăgeau atenţia, trezind în ea legendele castelului d' Hautecoeur, Ioan al V-lea cel Mare, Raoul al III-lea, Hervé al VII-lea. Descoperi acolo alte două nume, Laurette şi Balbine, care, în tulburarea ei, o înduioşară până la lacrimi. Erau cele ale moartelor fericite, Laurette, căzută de pe o rază de lună pe când se ducea să-şi întâlnească logodnicul, Balbine, ucisă fulgerător de bucurie când află de întoarcerea soţului ei, pe care îl credea mort în război, amândouă reapărând noaptea, învăluind castelul în zborul alb al rochiilor lor imense. Nu le văzuse ea în ziua când vizitase ruinele, plutind pe deasupra turnurilor, în cenuşa ştearsă a asfinţitului? Ah, cu câtă plăcere ar muri ca ele, la şaisprezece ani, fericită că visul i s-a realizat!

Un zgomot uriaş, răsfrânt sub bolţi, o făcu să tresară. Era preotul, care ieşea din confesionalul capelei Saint-Joseph şi care închidea uşa. Rămase surprinsă nemaivăzând-o pe penitenta care dispăruse dinainte. Apoi, când preotul, la rândul lui, intră în sacristie, se simţi cu desăvârşire singură, în vasta singurătate a bisericii. Auzind zgomotul ca de tunet al vechiului confesional bubuind peste ferecăturile-i ruginite, crezuse că se apropia monseniorul. Se împlinea curând o jumătate de oră de când îl aştepta şi nu-şi dădea seama, în emoţia ei, cât de repede treceau minutele.

Dar privirea i se opri pe un nume nou, Félicien al III-lea, cel care se dusese în Palestina cu o lumânare în mână, pentru a îndeplini un jurământ al lui Filip cel Frumos. Şi, cu inima bătând, vedea ridicându-se capul tânăr al lui Félicien al VII-lea, descendentul tuturor, seniorul blond pe care îl adora şi de care era adorată. Stătea pe loc, ca ţintuită de mândrie şi de teamă. Era posibil să fi venit aici pentru săvârşirea minunii? În faţa ei se afla o placă de marmură

mai nouă, datând din secolul trecut, pe care citea cu uşurinţă, scris cu litere negre: Norber, Louis Ogier, marchiz d'Hautecoeur, principe de Mirande şi de Louvres, conte de Ferrières, de Montégu, de Saint-Marc, precum şi de Villemareuil, baron de Combeville, senior de Morainvilliers, cavaler al celor patru ordine ale regelui, locotenent al oştilor sale, guvernator al Normandiei, având însărcinarea de căpitan general al vânătorii cu câini şi al echipajului pentru mistreţi. Erau titlurile bunicului lui Félicien, şi ea venise, atât de credulă, în rochia sa de lucrătoare, cu degetele ei împunse de ace, să se mărite cu nepotul acestui mort.

Se auzi un zgomot uşor, abia ca un lipăit peste dalele de piatră. Se întoarse, îl văzu pe monsenior şi rămase încremenită de această apropiere pe tăcute, fôrâ lovitura de trăsnet pe care o aştepta. Intrase în capelă, foarte înalt, foarte nobil, cu nasul puţin cam mare pe faţa palidă, cu ochii semeţi, rămaşi tineri. La început, n-o zări, lângă acel grilaj negru. Apoi, pe când se înclina spre altar, o găsi dinaintea lui, la picioarele sale.

Cu picioarele îndoite, zdrobită de respect şi de groază, Angélique căzuse în genunchi. Îi apărea precum Dumnezeu-Tatăl, înspăimântător, stăpân absolut al sorţii sale. Dar avea inima curajoasă; începu numaidecât să vorbească.

— O, monseniore, am venit…

El îşi îndreptase spatele. Şi-o amintea: era tânăra fată pe care o remarcase la fereastră, în ziua procesiunii, pe care o regăsise în biserică, stând în picioare pe un scaun, acea mică brodeză după care fiul lui era nebun. Nu rosti un cuvânt, nu făcu o mişcare. Aşteptă, înalt, ţeapăn.

— O, monseniore, am venit ca să mă puteţi vedea… M-aţi respins numai pentru că nu mă cunoaşteţi. Şi, iată-mă, priviţi-mă, înainte de a mă respinge din nou… Sunt cea care iubeşte şi este iubită, şi nimic altceva, nimic în afară de această iubire, doar o copilă sărmană, culeasă de sub uşa acestei biserici… Mă vedeţi la picioarele dumneavoastră cât

sunt de mică, de nevolnică şi de umilă. Vă va fi uşor să mă înlăturaţi, dacă vă stingheresc. N-aveţi decât să ridicaţi un deget ca să mă distrugeţi... Dar câte lacrimi! Trebuie să ştii ce înseamnă suferinţa! Atunci devii milos... Am vrut, în ce mă priveşte, să-mi apăr cauza, monseniore. Sunt o neştiutoare, ştiu doar că iubesc şi că îmi apăr cauza, monseniore. Sunt o neştiutoare, ştiu doar că iubesc şi că sunt iubită... Oare, nu-i de ajuns? Să iubeşti, să iubeşti şi s-o spui!

Şi continua în fraze întrerupte şi suspinate, spunea tot ce avea pe inimă, într-un elan de credulitate. Pe nesimţite ridicase capul.

— Ne iubim, monseniore. De bună seamă că el v-a explicat cum de s-a ajuns la asta. Eu m-am întrebat de multe ori, fără să-mi pot da un răspuns... Ne iubim, şi dacă asta e o crimă, iertaţi-o, pentru că a venit de departe, din arborii şi chiar din pietrele care ne înconjurau. Când mi-am dat seama că-l iubeam, era prea târziu ca să nu-l mai iubesc... Şi acum, e cu putinţă să nu mai vrei una ca asta? Puteţi să-l ţineţi sub pază la dumneavoastră, să-l însuraţi într-altă parte, dar n-o să-l faceţi să nu mă mai iubească deloc. Va muri fără mine, aşa cum şi eu voi muri fără el. Când nu e aici, lângă mine, eu simt totuşi că este, că nu ne vom mai despărţi, că unul duce cu sine inima celuilalt. N-am decât să închid ochii, şi-l revăd, e în fiinţa mea... Şi ne veţi smulge din această unire? Monseniore, e ceva divin, nu ne opriţi să ne iubim.

El o privea, atât de proaspătă, atât de simplă, răspândind o mireasmă de buchet, în rochia ei de lucrătoare. O asculta cum îşi rosteşte imnul propriei iubiri, cu o voce de un farmec pătrunzător, puţin câte puţin îmbărbătată. Dar pălăria de grădină îi alunecă de pe umeri, părul de lumină îi nimbă chipul de aur şi-i apăru aidoma uneia dintre acele fecioare legendare din vechile cărţi de rugăciuni, având în ea ceva gingaş, primitiv, o vioiciune în iubire, o pasiune nevinovată.

— Fiţi bun, monseniore… Sunteţi stăpânul, ajutaţi-ne să fim fericiţi.

Îl implora, îşi apleca din nou fruntea, văzându-l atât de rece, mereu fără să spună un cuvânt, fără să facă o mişcare.

Începuseră s-o înece lacrimile; cu toate acestea Angélique continua, voia să spună totul.

— Şi, monseniore, nu-l iubesc doar pe el, mai iubesc şi nobleţea numelui lui, strălucirea bogăţiei sale regeşti… Da, ştiu că eu, nefiind nimic, neavând nimic, las impresia că-l vreau pentru banii lui; şi, e adevărat, îl vreau şi pentru banii lui… vă spun asta, pentru că trebuie să mă cunoaşteţi bine… Ah, să devii bogată prin el, odată cu el, să trăieşti în desfătarea şi în strălucirea luxului, să-i datorezi lui toate bucuriile, să fim nestânjeniţi în iubirea noastră, să nu mai lăsăm lacrimi, să nu mai lăsăm nevoi în jurul nostru!… De când mă iubeşte, mă văd înveşmântată în brocart, ca-n vremurile de odinioară; la gât, la încheieturile mâinilor port şiraguri sclipitoare de pietre preţioase şi de perle; am cai, cupeuri, păduri mari în care mă plimb, urmată de paji… Niciodată nu mă gândesc la el fără să iau de la capăt acest vis; şi îmi spun că aşa trebuie să fie, mi-a îndeplinit dorinţa de a fi regină. Monseniore, e oare necinstit să-l iubesc şi mai mult pentru că-mi satisface toate năzuinţele de copil, ploile de aur miraculoase din poveştile cu zâne?

El o vedea mândră, cu spatele îndreptat, având o înfăţişare măreaţă şi fermecătoare de prinţesă, în simplitatea ei.

— Mă las în mâinile dumneavoastră, monseniore. Fiţi milostiv, hotărâţi-mi soarta!

Şi el continua să tacă, o îngrozea, ca şi cum ar fi crescut în faţa ei, de-o majestate de temut. Catedrala pustie, cu naosurile laterale de pe acum întunecate, cu bolţile înalte în care se stingea ziua, mărea şi mai mult neliniştea aşteptării. În capelă, nu se mai distingeau nici măcar pietrele funerare, nu rămânea decât el, în sutana sa

neagră, cu faţa prelungă şi albă, singura care părea să fi păstrat lumina. Ea îi vedea ochii licărind, aţintindu-se asupra ei, cu o sclipire crescândă. Oare furia-i aprindea astfel?

— Monseniore, dacă nu veneam aici, m-aş fi mustrat veşnic că am adus nefericirea noastră, a amândurora, prin lipsa mea de curaj… Spuneţi, vă rog din suflet, spuneţi că am avut dreptate, că încuviinţaţi.

La ce bun să discute cu această copilă? Îi arătase fiului său pricina refuzului lui şi era de ajuns. Dacă nu vorbea era pentru că nu avea – cel puţin aşa credea – nimic de spus. Ea îl înţelese, fără doar şi poate, vru să se ridice până la mâinile lui, ca să i le sărute. Dar el şi le trase cu violenţă îndărăt; şi fata rămase buimăcită, observând că obrazul lui palid se înroşi de un val neaşteptat de sânge.

— Monseniore… monseniore…

În sfârşit, el deschise buzele, îi spuse un cuvânt, cuvântul azvârlit fiului său:

— Niciodată!

Şi fără ca măcar să se împărtăşească în ziua aceea, plecă. Paşii lui gravi se pierdură în dosul stâlpilor absidei.

Prăbuşită peste dalele de piatră, Angélique plânse multă vreme cu hohote, în marea pace goală a bisericii.

Capitolul XI

Încă de seara, în bucătărie, după ce ieşiseră de la masă, Angélique se destăinui celor doi Hubert, le povesti intervenţia ei pe lângă episcop şi refuzul acestuia. Era neobişnuit de palidă, dar cât se poate de calmă.

Hubert fu zdruncinat. Ei, cum! scumpa lui copilă a şi început să sufere! Şi era rănită în inimă.

— Ah, sărmana mea scumpă, de ce nu mi-ai cerut sfatul? Aş fi mers cu tine, poate că l-aş fi înduplecat pe monsenior.

Dintr-o privire, Hubertine îl făcu să tacă. Era nesăbuit, cu adevărat nesăbuit. N-ar fi fost mai bine să folosească prilejul pentru a-i scoate din cap această căsătorie peste putinţă de realizat? O cuprinse pe tânăra fată în braţe, o sărută drăgăstos pe frunte...

— Atunci, s-a sfârşit, micuţa mea, s-a sfârşit definitiv?

La început, Angélique nu păru să priceapă. După aceea, cuvintele îi veniră, de departe. Privi drept înainte, ca şi când ar fi întrebat vidul, şi răspunse:

— Fără-ndoială, mamă.

Într-adevăr, a doua zi îşi reluă locul în faţa gherghefului şi se apucă să brodeze, cu înfăţişarea ei obişnuită. Viaţa de altădată reîncepea, fata părea să nu sufere defel. Nicio aluzie în altă parte, nicio privire spre fereastră, de-abia o rămăşiţă de paloare. Sacrificiul păru împlinit.

Hubert însuşi crezu în el, se aplecă în faţa înţelepciunii Hubertinei, acţionă pentru a-l înlătura pe Félicien, care, neîndrăznind încă să se revolte contra tatălui său, se înfierbânta până-ntr-atât încât aproape că nu-şi mai ţinea făgăduiala dată, de a aştepta, fără a căuta s-o revadă pe

Angélique. Şi scrise, şi scrisorile fură interceptate. Veni la ei într-o dimineaţă, şi-l primi Hubert. Explicaţia îi deznădăjdui şi pe unul, şi pe celălalt, atât de grea suferinţă vădi tânărul, când broderul îi vorbi de calmul convalescent al fiicei sale, rugându-l să se poarte cinstit, să dispară, pentru a n-o mai azvârli în zbuciumul îngrozitor din ultima lună. Félicien făgădui din nou să aibă răbdare, dar refuză cu tărie să-şi ia cuvântul înapoi, nădăjduia în continuare să-l convingă pe tatăl său, va lăsa lucrurile în starea în care erau cu familia Voincourt, unde cina de două ori pe săptămână, cu singurul scop de a evita o răzvrătire deschisă. Şi, pe când pleca, îl rugă pe Hubert să-i explice scumpei lui Angélique de ce accepta chinul de a n-o vedea: nu se gândea decât la ea, toate actele lui neavând alt ţel decât acela de a o cuceri.

Când soţul îi aduse la cunoştinţă discuţia aceasta, Hubertine deveni gravă. Apoi, după o clipă de tăcere:

— Îi vei repeta copilei ceea ce te-a însărcinat să-i spui?

— I-o datorez.

Ea îl privi ţintă, după care declară:

— Procedează după cum te îndeamnă cugetul… Numai că, dacă el îşi face visuri, va ajunge până la urmă să se plece în faţa voinţei tatălui său, şi cea care va muri va fi sărmana şi scumpa noastră fetiţă.

Atunci, Hubert se împotrivi, plin de spaimă, şovăi, se resemnă să nu-i spună nimic. De altfel, zi de zi, se calma câte puţin, de câte ori soţia sa îl făcea să bage de seamă înfăţişarea liniştită a fetei.

— Vezi bine că rana se închide… începe să uite. Angélique nu uita, ci pur şi simplu aştepta şi ea.

Orice speranţă în oameni îi pierise, revenea la gândul unei minuni. Se va produce cu siguranţă una, dacă Dumnezeu o voia fericită. Nu avea decât să se lase în mâinile Sale, se credea pedepsită prin această nouă încercare, deoarece căutase să-i forţeze voinţa, supărându-l şi pe monsenior. Fără graţia Lui, creatura era slabă, incapabilă de izbândă. Nevoia de graţie o reîntorcea la

umilinţă, având singura nădejde în ajutorul Celui nevăzut, nemaifăcând ea nimic, lăsând să facă totul forţele misterioase, răspândite în jurul Său. În fiecare seară, la lumina lămpii, se apuca să recitească străvechiul ei exemplar din *Legenda aurită*; şi se simţea vrăjită, ca în naivitatea copilăriei; şi nu punea la îndoială niciun miracol, convinsă că puterea Celui necunoscut este fără de margini când e vorba de izbânda sufletelor curate.

Chiar în vremea aceea, tapiţerul catedralei venise să-i comande lui Hubert un panou de broderie foarte bogată, pentru jilţul episcopal al monseniorului. Acest panou, lat de un metru şi jumătate şi înalt de trei metri, trebuia să se încadreze în lambriurile de lemn ale fondului şi reprezenta doi îngeri, în mărime naturală, ţinând o coroană, sub care se aflau armoariile neamului Hautecoeur. Trebuia o broderie în basorelief, muncă dificilă, care cerea multă artă şi o mare cheltuială de forţă fizică. La început, soţii Hubert refuzaseră, de teamă să n-o obosească pe Angélique, mai ales să n-o întristeze brodând aceste armoarii care, fir cu fir, timp de mai multe săptămâni, i-ar fi reînviat amintirile. Dar fata se certase cu ei ca să primească comanda, şi se aşeza în fiecare dimineaţă la lucru, cu o tărie nemaipomenită. Părea fericită că se istovea, că simţea nevoia să-şi sfărâme trupul, vrând să fie calmă.

Şi viaţa îşi urma cursul în vechiul atelier, mereu la fel şi regulată, ca şi când inimile n-ar fi bătut nicio clipă mai repede. În timp ce Hubert se ocupa de gherghefuri, desena, întindea şi destindea, Hubertine o ajuta pe Angélique şi, când cobora seara, amândouă aveau degetele învineţite. Pentru execuţia îngerilor şi a ornamentelor, fusese nevoie să se împartă fiecare motiv în mai multe părţi şi să se trateze separat. Ca să redea marile reliefuri, Angélique mânuia, cu o broşă, lungi fire ecru, pe care le acoperea, din sens opus, cu fir de Bretagne; şi, rând pe rând, folosindu-se de un ac gros, ca de o dăltiţă, detaşa detaliile ornamentelor. Se efectua aici o adevărată muncă de

sculptură. După aceea, odată obţinută forma, şi Hubertine, şi ea puneau firele de aur, pe care le coseau cu împunsături mici. Era un basorelief cu totul şi cu totul din aur, de o gingăşie şi de o frumuseţe fără seamăn, strălucind ca un soare în mijlocul încăperii afumate. Vechile ustensile se aliniau în ordinea lor seculară, preducelele, sulele, ciocănelele de lemn cu două capete, ciocanele; pe gherghefuri alergau măgăruşul şi plăcinta, degetarele şi acele; şi în adâncul ungherelor, unde le mânca rugina, diligentul, depănătoarea de mână, vârtelniţa cu fofezele ei de răchită păreau să doarmă, aţipite în marea pace care pătrundea prin ferestrele deschise.

Se scurseră mai multe zile. Angélique rupea ace de dimineaţa până seara, atât de anevoios se cosea aurul, prin grosimea firelor cernite. Ai fi crezut-o cu totul absorbită de munca aceasta aspră, nu numai cu trupul, ci şi cu spiritul, şi că nu se mai gândea la nimic altceva. După nouă ore cădea de oboseală, se culca, dormea un somn de plumb. Când lucrul îi lăsa mintea liberă un minut, se mira că nu-l vede pe Félicien. Dacă ea nu făcea nimic ca să-l întâlnească, se gândea că el ar trebui să treacă peste toate obstacolele şi să vină lângă ea. Dar îl aproba pentru că se arăta atât de înţelept, l-ar fi dojenit dacă ar fi vrut să grăbească lucrurile. Desigur că şi el aştepta minunea. Era singura speranţă pentru care trăia acum, nădăjduind în fiecare seară că se va realiza a doua zi. Şi până atunci nu avea motive de revoltă. Uneori, totuşi, ridica fruntea: cum, încă nimic? Şi împungea mai tare cu acul, din pricina căruia mâinile ei mici sângerau. Adesea, era nevoită să-l tragă cu cleştele. Când acul se rupea, cu un zgomot sec de sticlă care se sparge, nu vădea nici cel mai mic gest de iritare.

Hubertine se îngrijora văzând-o lucrând cu atâta înverşunare şi, cum venise vremea să se spele rufele, o sili să-şi părăsească panoul de broderie, ca să trăiască patru zile bune de viaţă activă, în lumina deplină a soarelui.

Bătrâna Gabet, căreia durerile îi dăduseră pace, putu să ajute la săpunirea şi la clătitul rufelor. Clos-Marie se afla în sărbătoare, acel sfârşit de august era de o frumuseţe nemaipomenită, cu cer dogorâtor, umbrare negre; în timp ce o răcoreală delicioasă se răspândea din La Chevrotte, ale cărei sălcii umbroase răceau apa curgătoare. Şi Angélique îşi petrecu prima zi într-o mare veselie, bătând şi afundând albiturile, bucurându-se de râu, de ulmi, de moara în ruină, de ierburi, de toate aceste lucruri prietenoase, atât de pline de amintiri. Nu aici îl cunoscuse ea pe Félicien, la început, atât de misterios în lumina lunii, după aceea atât de fermecător de stângaci, în dimineaţa când îi salvase cămăşuţa de noapte furată de apă? După fiece rufă pe care o clătea, nu se putea împiedica să arunce câte o ocheadă spre grilajul episcopiei, altădată închis: într-o seară îl străbătuse mergând braţ la braţ cu el, poate că-l va deschide pe neaşteptate pentru a veni s-o ia şi s-o ducă la picioarele tatălui său.

Această speranţă îi făcea plăcută munca ei aspră, cu dese împroşcări de spumă.

Dar a doua zi, când bătrâna Gabet aducea ultima roabă cu albituri pe care trebuia să le întindă împreună cu Angélique, aceasta îi întrerupse flecăreala nesfârşită, pentru a-i spune fără nicio răutate:

— Fiindcă veni vorba, ştiţi că monseniorul îşi căsătoreşte fiul?

Tânăra fată, care tocmai întindea un cearşaf, îngenunche în iarbă, cu inima sfârşită de vestea zguduitoare.

— Da, aşa vorbeşte lumea... La toamnă, fiul monseniorului se însoară cu domnişoara de Voincourt. Pare-se că totul a fost pus la cale de alaltăieri.

Ea rămânea în genunchi, un val de gânduri învălmăşite îi vuia în cap. Vestea n-o surprindea deloc, o simţea adevărată. Maică-sa o prevenise, trebuia să se aştepte la asta. Dar ceea ce-i reteza astfel picioarele, în acel prim moment, era gândul că, tremurând în faţa tatălui său,

Félicien se arătase gata să se căsătorească cu cealaltă, fără s-o iubească, într-o seară de istovire. Aşadar, pentru ea, pe care o adora, era pierdut. Niciodată nu se gândise la această posibilă lipsă de tărie, îl vedea plecându-se în faţa datoriei, aducând, în numele spunerii, nenorocirea lor, a amândurora. Şi, fără să se mişte încă, ochii i se îndreptaseră spre grilaj, o revoltă o ridica, în sfârşit, să alerge până la el şi să-i susţină curajul, pentru a nu da înapoi.

Se miră ea însăşi când se auzi răspunzându-i bătrânei Gabet, în instinctul total inconştient de a-şi ascunde tulburarea.

— Ah, se însoară cu domnişoara Claire!... E foarte frumoasă şi, din câte se spune, foarte bună...

De îndată ce va pleca bătrâna femeie, se va duce, cu orice preţ, să-l întâlnească. Aşteptase destul, îşi va sfărâma jurământul de a nu-l revedea, ca pe un obstacol supărător. Cu ce drept îi despărţeau astfel? Totul îi striga iubirea lor, catedrala, apele răcoroase, ulmii bătrâni printre care se iubiseră. Pentru că dragostea lor crescuse aici, aici voia să-l recapete, ca să fugă, de gâtul lui, foarte departe, atât de departe, încât niciodată să nu-i mai găsească nimeni.

— Gata, spuse în sfârşit bătrâna Gabet, care isprăvise de întins peste un tufiş ultimele prosoape. În două cazuri sunt uscate... Seara bună, domnişoară, pentru că nu mai e nevoie de mine.

Acum, stând în picioare în mijlocul acelei înfloriri de rufe, ce străluceau peste iarba verde, Angélique se gândea la cealaltă zi, când, sub vântul puternic, printre plesnetele cearşafurilor şi ale feţelor de masă, inimile lor se dăruiseră una alteia, cu atâta nevinovăţie. De ce încetase el să mai vină s-o vadă? De ce nu era la această întâlnire, în această voie bună sănătoasă a spălatului de rufe? Dar imediat ce l-ar fi cuprins în braţe, ştia bine că n-ar mai fi decât al ei. Nici măcar n-ar fi avut nevoie să-l învinuiască de slăbiciune, i-ar fi fost suficient să se arate, pentru a-şi regăsi voinţa fericirii

lor. El va îndrăzni totul, nu avea decât să-l întâlnească pentru o clipă.

Trecu o oră, şi Angélique mergea cu paşi mărunţi printre albituri, foarte albă ea însăşi în orbitoarea strălucire a soarelui, şi un glas nedesluşit se ridica în fiinţa sa, creştea, o împiedica să se ducă acolo, la grilaj. Se înfricoşa în faţa acestei lupte aflate abia la început. Cum aşa? În ea nu exista decât dorinţa de a-l vrea pe el? Altceva, care se interpusese, nici vorbă, se opunea, zdruncina buna simplicitate a dragostei sale. Era atât de simplu să alergi la cel pe care îl iubeşti; şi de pe acum ea nu se mai simţea în stare s-o facă, chinul îndoielii o muncea: jurase, şi-apoi poate că ar fi fost un lucru foarte rău. Seara, când rufele se uscaseră şi Hubertine veni să-i ajute la căratul lor, nu se hotărâse încă, îşi oferi răgazul unei nopţi ca să chibzuiască. Cu rufele ca zăpada, plăcut mirositoare, revărsându-i-se din braţe, aruncă o privire neliniştită peste întregul Clos-Marie, acum învăluit de amurg, ca peste un colţ de natură prieten care refuză să fie complice.

A doua zi, Angélique se trezi zbuciumată. Alte nopţi trecură, fără să-i aducă vreo hotărâre. Nu-şi regăsea calmul decât în convingerea că era iubită. Convingerea aceasta îi rămăsese nestrămutată, în ea se odihnea dumnezeieşte. Ştiindu-se iubită, putea să aştepte, putea să rabde totul. Crizele de caritate o cuprinseseră din nou, se înduioşa în faţa celor mai mici suferinţe, cu ochii plini de lacrimi totdeauna gata să ţâşnească. Moş Mascart o făcea să îi dăruie tutun, bătrânii Chouteau scoteau de la ea până şi dulciuri. Dar mai cu seamă femeile Lemballeuse profitau de chilipir; Tiennette fusese văzută dansând la sărbători într-o rochie de-a bunei domnişoare. Şi iată că, într-o zi, pe când Angélique îi aducea mamei Lemballeuse nişte cămăşi făgăduite în ajun, le zări de departe, la cerşetoare, pe doamna de Voincourt şi pe fiica sa, Claire, însoţite de Félicien. De bună seamă că acesta le adusese cu sine. Ea

nu se arătă, se întoarse acasă, cu inima îngheţată. Două zile mai târziu, îi văzu pe toţi trei intrând la bătrânii Chouteau; apoi, moş Mascart îi povesti despre o vizită a frumosului tânăr împreună cu cele două doamne. Atunci, ea îşi părăsi nevoiaşii, care nu mai erau ai ei, pentru că, după ce i-i luase, Félicien li-i dăruise acestor femei; încetă să mai iasă din casă, de teamă să nu-i întâlnească iar, să primească în inimă rana a cărei suferinţă, de fiecare dată, i se implânta tot mai adânc; şi simţea cum ceva murea în ea, cum viaţa îi pleca picătură cu picătură.

Şi într-o seară, după una dintre aceste întâlniri, aflându-se singură în camera ei, covârşită de spaimă, scăpă acest strigăt:

— Dar el nu mă mai iubeşte!

O revedea pe Claire de Voincourt, înaltă, frumoasă cu cununa sa de păr negru; şi-l revedea pe el, alături de ea, subţire şi mândru. Nu erau făcuţi unul pentru celălalt, din aceeaşi seminţie, atât de potriviţi, că i-ai fi şi crezut căsătoriţi?

— El nu mă iubeşte, nu mă mai iubeşte!

Cuvintele acestea explodau în ea cu un zgomot asurzitor, de prăbuşire. Credinţa-i zbuciumată, totul se năruia, fără ca ea să-şi poată regăsi calmul de a analiza, de a discuta faptele la rece. În ajun credea, în clipa de faţă nu mai credea: o adiere, venită nu ştia de unde, fusese de ajuns; şi, dintr-odată, căzuse în nenorocirea fără margini de a nu se crede iubită. Îi spusese bine lui altădată: asta era singura durere, chinul cel mai îngrozitor. Până atunci, se putuse resemna, aştepta miracolul. Dar forţa îi pierise odată cu credinţa, se rostogolea spre o disperare de copil. Şi lupta dureroasă începu.

În primul moment, făcu apel la propriul său orgoliu: cu atât mai bine dacă n-o mai iubea, pentru că era prea mândră ca să-l iubească încă. Şi se simţea ea însăşi, se prefăcea că se simte eliberată, că fredonează cu nepăsare, în timp ce broda armoariile neamului Hautecoeur, la care se

aşezase să lucreze. Dar inima i se umfla s-o înăbuşe, suferea ruşinea de a-şi mărturisi că era atât de laşă, încât îl iubea întruna, îl iubea din ce în ce mai mult. Vreme de o săptămână armoariile, născându-se fir cu fir sub degetele ei, o copleşiră de o groaznică amărăciune. Scutul era împărţit în patru, unul şi patru, doi şi trei, pentru Ierusalim şi neamul Hautecoeur; pentru Ierusalim, de argint, având crucea cu cârje de aur, mărginită de patru cruciuliţe identice; pentru neamul Hautecoeur, azur cu fortăreaţă de aur, având ecuson de email negru cu inima de argint în adâncime, totul flancat de trei crini de aur, doi sus, unul în vârf. Emailurile erau din ceaprazuri, metalele din fir de aur şi de argint. Ce lucru plictisitor să-ţi simţi mâna tremurândă, să-ţi pleci capul pentru a-ţi ascunde ochii, pe care sclipirea acestor armoarii îi orbea cu lacrimi! Nu se gândea decât la el, îl adora pentru nobleţea lui legendară. Şi când brodă deviza: „Dacă Dumnezeu vrea, eu vreau”, cu mătase neagră pe o banderolă de argint, înţelese pe deplin că era sclava lui, că niciodată nu va mai fi propria sa stăpână: cu toate că lacrimile o împiedicau să vadă, maşinal, ea continua să împungă cu acul.

Şi, ceea ce era şi mai rău, Angélique iubi în disperare, se zbătu în această iubire fără speranţă, pe care n-o putea ucide. Mereu voia să alerge la Félicien, să-l recucerească, aruncându-se de gâtul lui; şi, mereu, lupta reîncepea. Uneori credea că biruise, o mare linişte cobora în ea, i se părea că se vede, cum ar fi văzut-o pe o străină, mică de tot, cu totul nepăsătoare, îngenuncheată ca o fată ascultătoare, în umilinţa renunţării: nu mai era ea, era fata cuminte care devenea, pe care mediul şi educaţia o plăsmuiseră. Apoi, un val de sânge urca, o ameţea; sănătatea ei bună, tinereţea sa arzătoare galopau ca nişte iepe scăpate din frâu; şi se regăsea cu mândria şi cu dragostea ei, pradă deplină a necunoscutului brutal al obârşiei sale. Oare pentru ce s-ar supune? Şi îşi pregătea goana, socotea ceasul prielnic pentru a forţa grilajul

grădinii episcopiei. Dar din nou o şi cuprindea spaima, o tainică nelinişte, zbuciumul îndoielii. Dacă dădea înapoi din faţa răului, ar fi avut remuşcări veşnice. Ceasuri, ceasuri groaznice se scurgeau în acea şovăială a hotărârii ce avea s-o ia, sub acel vânt de furtună, care, la nesfârşit, o azvârlea de la revolta iubirii până la scârba faţă de păcat. Şi ieşea tot mai vlăguită după fiecare izbândă asupra propriei sale inimi.

Într-o seară, în momentul când voia să plece de acasă pentru a se duce să-l întâlnească pe Félicien, se gândi pe neaşteptate la carnetul ei de copilă ajutată, în chinul în care se zbătea nemaigăsindu-şi forţa de a ţine piept iubirii. Îl luă din fundul dulăpiorului, îl răsfoi, se simţi pălmuită la fiecare pagină de josnicia naşterii sale, hămesită de o arzătoare nevoie de umilinţă. Tată şi mamă necunoscuţi, niciun nume, nimic decât o dată şi un număr, părăsirea plantei sălbatice, care creştea pe marginea drumului! Şi amintirile îi reveneau puzderie, păşunile grase de la Nièvre, vitele pe care le păzise acolo, drumul neted de la Soulanges, pe care mergea desculţă, mama Nini care o cârpea cu palma de câte ori şterpelea mere. Unele pagini, mai cu seamă, îi redeşteptau aducerea aminte, cele în care erau consemnate, o dată la trei luni, vizitele subinspectorului şi ale medicului, semnături precedate uneori de observaţii şi lămuriri: o boală de care fusese cât pe ce să moară, o reclamaţie a doicii în legătură cu nişte pantofi arşi, note proaste pentru caracterul ei neîmblânzit. Era jurnalul nefericirii sale. Dar o anumită parte o făcu până la urmă să izbucnească în lacrimi, procesul-verbal despre ruperea colierului pe care îl ţinuse până la vârsta de şase ani. Îşi amintea că din instinct avusese oroare de acel colier din mărgele de os în formă de măsline, înşirate pe un şnur de mătase şi care închidea o medalie de argint ce purta data intrării şi numărul său. Îl socotea un colier de sclavă, l-ar fi rupt cu mânuţele ei, dacă nu s-ar fi temut de consecinţe. După aceea, când mai crescuse, se plânsese că o sugruma.

Timp de încă un an, i-l mai lăsaseră. Şi ce bucurie pe ea, când subinspectorul îi tăiase şnurul, în prezenţa primarului comunei, înlocuind acel semn de individualitate prin semnalmente în toată regula, în care de pe atunci apăreau ochii ei de culoarea violetei, părul său mătăsos, de aur! Şi, cu toate acestea, simţea mereu la gât acel colier de animal domestic, care se pune ca semn de recunoaştere, îi rămânea în came, o înăbuşea. În ziua aceea, dinaintea acestei pagini, umilinţa o cuprinse iar, îngrozitoare, o făcu să urce din nou în camera sa, hohotind de plâns, nedemnă de a fi iubită. În alte două rânduri, tot carnetul o salvă. După aceea, se simţi şi ea lipsită de putere împotriva propriei revolte.

Acum, crizele ispitei o chinuiau noaptea. Înainte de a se culca, îşi impunea să recitească *Legenda.*

Dar, cu fruntea în mâini şi în ciuda oricărei strădanii, nu mai înţelegea, miracolele o năuceau, nu pricepea decât o goană decolorată de fantome. Apoi, în patul ei mare, după o prăbuşire într-un somn de plumb, o spaimă subită o trezea brusc, pe întuneric. Se ridica, pierdută, îngenunchea printre cearşafurile zvârlite în lături, cu tâmplele scăldate de sudoare, scuturată din creştet până în tălpi de un fior, şi-şi împreuna mâinile şi bâiguia:

— Doamne, de ce m-ai părăsit?

Căci deznădejdea ei era de a se simţi singură în acele clipe, în beznă. Îl visase pe Félicien, tremura de dorinţa de a se îmbrăca, de a se duce să-l întâlnească, şi nu se afla nimeni acolo care s-o oprească. Graţia se depărta de ea, Dumnezeu înceta de a mai fi în preajma sa, mediul o părăsea. Disperată, chema necunoscutul, pleca urechea către Cel nevăzut. Şi văzduhul era gol, nici glasuri şoptitoare, nici fâlfâiri misterioase. Totul părea mort: Clos-Marie, cu La Chevrotte, sălciile, ierburile, ulmii episcopiei şi catedrala însăşi. Nimic nu rămânea din visurile pe care şi le făurise aici, zborul alb al fecioarelor, dispărând, nu lăsa din lucruri decât mormântul. Agoniza de neputinţă, dezarmată,

ca o creştină a Bisericii primitive pe care păcatul ereditar o doboară de îndată ce ajutorul supranaturalului încetează. În tăcerea sumbră a acestei griji protectoare, ea asculta cum renaşte şi cum urlă acea ereditate a răului, biruind educaţia primită. Dacă în două minute nu-i sosea niciun ajutor din partea forţelor necunoscute, dacă lucrurile nu se trezeau din somnul lor şi n-o îmbărbătau, fără doar şi poate că va ceda ispitei, se va duce la propria-i pierzare.

— Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit?

Şi, îngenuncheată în mijlocul patului mare, atât de mică şi de gingaşă, se simţea murind.

Apoi, de fiecare dată, până acum, în clipa disperării extreme, ceva răcoros o alina. Era graţia care se milostivea, care pătrundea în ea, redându-i iluziile. Sărea desculţă pe dalele de piatră ale camerei, alerga la fereastră într-un elan nestăpânit; şi, acolo, asculta din nou glasurile, aripi nevăzute îi atingeau uşor părul, poporul *Legendei* ieşea din arbori şi din pietre, o înconjura în număr mare. Neprihănirea, bunătatea, tot ce exista din fiinţa sa în lucruri, i se întorceau şi o salvau. Din acel moment, nu-i mai era teamă, se ştia ocrotită: Agnès se afla din nou lângă ea, în tovărăşia fecioarelor blânde şi rătăcitoare prin văzduhul fremătător. Era o încurajare depărtată, un murmur lung de izbândă care ajungea până la ea, contopit cu vântul nopţii. Timp de o oră respiră această blândeţe liniştitoare, de o tristeţe de moarte, sporită de voinţa ei de a muri, mai degrabă, decât să-şi calce jurământul. În sfârşit, zdrobită, se culca iarăşi şi adormea cu spaima crizei de a doua zi, torturată mereu de gândul că va muri până la urmă, dacă se va istovi astfel, de fiecare dată.

O lâncezeală, într-adevăr, o sleia de puteri pe Angélique, de când nu se mai credea iubită de Félicien. Avea rana între coaste, murea câte puţin în fiecare oră, pe tăcute, fără un geamăt. La început, totul se tălmăci prin anumite oboseli; i se tăia răsuflarea, gâfâia, era nevoită să dea drumul firului, rămânea un minut cu ochii împăienjeniţi, pierduţi în gol.

Apoi, încetase să mănânce, abia dacă lua câteva înghiţituri de lapte; şi îşi ascundea pâinea, o azvârlea la găinile vecinilor, ca să nu-şi îngrijoreze părinţii. Un medic care fu adus, nedescoperind nimic, dădea vina pe viaţa prea retrasă, se mulţumea să recomande mişcare. Era o stingere a întregii sale făpturi, o dispariţie lentă. Corpul ei şovăia, ca în legănarea a două aripi mari, lumina părea că-i iese din faţa subţiată, în care sufletul ardea. Şi ajunsese să nu mai coboare din camera ei, decât ţinându-se cu amândouă mâinile de pereţii scării, clătinându-se. Dar se încăpăţâna, făcea pe viteaza, de îndată ce se simţea privită, voia cu orice preţ să isprăvească panoul de broderie dificilă, pentru jilţul monseniorului. Mânuţele ei lungi nu mai aveau forţă, şi când rupea vreun ac, nu putea să-l tragă cu degetele.

Or, într-o dimineaţă, când Hubert şi Hubertine, siliţi să plece de acasă, o lăsaseră singură, la lucru, broderul se întoarse primul şi o găsi pe dalele de piatră, alunecată de pe scaun, fără cunoştinţă, prăvălită în faţa gherghefului. Murea la datorie, unul dintre marii îngeri de aur rămânea neterminat. Zdruncinat, Hubert o luă în braţe, se strădui s-o aşeze în picioare. Dar ea cădea mereu, nu se putea smulge din neant.

— Scumpa mea, scumpa mea... Răspunde-mi, te implor.

În sfârşit, deschise ochii, îl privi cu mâhnire. De ce o voia vie? Moartă era atât de fericită!

— Ce ai tu, scumpa mea? Prin urmare, ne-ai înşelat, prin urmare, tot îl iubeşti?

Ea nu răspundea, îl privea cu aerul ei de tristeţe nemărginită. Atunci, strângând-o cu disperare în braţe, o ridică, o urcă în camera sa; şi, când o aşeză pe pat, atât de albă, atât de vlăguită, deplânse lucrul cumplit ce-l săvârşise, fără să vrea, îndepărtându-l de ea pe cel pe care îl iubea.

— Ţi l-aş fi dat eu! De ce nu mi-ai spus nimic?

Dar ea nu răspunse, pleoapele i se închiseră din nou şi păru că doarme. El rămăsese în picioare, cu ochii aţintiţi pe

chipul ei subţire de crin, cu inima sângerândă de milă. Apoi, cum ea respira liniştit, coborî să aştepte întoarcerea nevesti-si.

Explicaţia avu loc jos, în atelier. Hubertine tocmai îşi scosese pălăria, şi el îi spuse numaidecât că o culesese pe copilă de acolo, că acum dormita în pat, fulgerată de moarte.

— Ne-am înşelat. Se gândeşte mereu la băiatul acela, şi din pricina asta moare... Ah, de-ai şti ce lovitură am primit, ce remuşcări mă sfâşie de când mi-am dat seama şi de când am dus-o pe braţe, sus, atât de vrednică de milă! E vina noastră, noi i-am despărţit cu minciuni... Ce, ai s-o laşi să sufere? N-ai să spui nimic ca s-o salvezi?

Hubertine, ca şi Angélique, tăcea, îl privea cu aerul ei înţelept, de femeie cu judecată, palidă de amărăciune. Pe când el, pasionatul, pe care această pasiune plină de suferinţă îl scotea din supunerea obişnuită, nu se liniştea, îşi agita mâinile fierbinţi.

— Ei bine! Am să vorbesc eu, am să-i spun că Félicien o iubeşte, că noi am avut cruzimea de a-l împiedica să vină la ea, înşelându-l şi pe el... Acum, fiecare lacrimă de-a ei are să-mi pârjolească inima. Va fi o crimă, la care o să mă simt părtaş... Vreau să fie fericită, da! Fericită, oricum, cu orice chip...

Se apropiase de soţia sa, îndrăznea să strige la dragostea lui, revoltat, enervându-se tot mai mult de tăcerea tristă din care ea nu ieşea.

— Pentru că se iubesc, sunt stăpâni... Nimic altceva nu e mai presus, când iubeşti şi eşti iubit... Da! Cu orice chip, fericirea este îndreptăţită.

În picioare, nemişcată, Hubertine vorbi, în sfârşit, cu vocea ei domoală.

— Să ne-o ia, nu-i aşa? S-o ia de soţie, fără să ţină seama de noi, fără să ţină seama de tatăl lui... Asta-i îndemni, şi crezi că după aceea or să fie fericiţi?...

Şi, fără vreo altă legătură, cu aceeaşi voce adânc

mâhnită, urmă:

— Când mă întorceam, am trecut prin faţa cimitirului, o speranţă m-a făcut să intru iar în el. Am îngenuncheat, o dată mai mult, în acel loc tocit de genunchii noştri şi m-am rugat îndelung.

Hubert pălise, fierbinţeala i se transformase într-un mare frig. Desigur, îl cunoştea, era mormântul mamei îndărătnice, unde se duseseră de atâtea ori să plângă şi să se supună, învinuindu-se pentru neascultarea lor, pentru ca moarta să-i ierte, din fundul pământului.

— M-am rugat îndelung, repetă Hubertine, ascultam dacă nu tresare ceva…

Neliniştit, Hubert o întreba din priviri.

— Şi, nimic, nu, nimic n-a urcat din pământ, nimic n-a tresărit în mine! Ah, s-a sfârşit, e prea târziu, noi ne-am pricinuit nenorocirea!

Atunci, cutremurat, el întrebă:

— Mă învinuieşti?

— Da, tu eşti vinovatul, iar păcatul l-am săvârşit şi eu, urmându-te… nu ne-am supus, ne-am stricat toată viaţa.

— Şi nu eşti fericită?

— Nu, nu sunt fericită… o femeie care nu are niciun copil, nu este fericită… A iubi nu înseamnă nimic, trebuie ca iubirea să fie binecuvântată.

Hubert se prăbuşise pe un scaun, sfârşit, cu ochii spuziţi de lacrimi. Niciodată ea nu-i imputase astfel plaga vie a existenţei lor; şi Hubertine, care se domolea atât de repede şi-l mângâia, când îl rănea cu vreo aluzie involuntară, de data asta îl privea cum suferă, stând mereu dreaptă, fără să facă vreo mişcare, vreun pas în direcţia lui. El plângea, striga printre lacrimi:

— Ah, scumpa copilă de-acolo, de sus! O condamni… Nu vrei s-o ia în căsătorie, cum te-am luat eu pe tine, ca să sufere şi ea ce ai suferit tu.

Ea răspunse printr-un semn din cap, simplu, cu toată puterea şi simplitatea inimii sale.

— Dar tu singură spuneai că sărmana, scumpa fetiţă are să moară... prin urmare, îi vrei moartea?

— Da, moartea, mai degrabă, decât o viaţă trăită în păcat.

El se ridicase, fremătând, şi se adăposti între braţele ei, şi amândoi hohotiră de plâns. Se strânseră aşa multă vreme; Hubert se dădea bătut; acum, Hubertine trebuia să se rezeme de umărul lui, pentru a avea destul curaj. Ieşiră de aici disperaţi şi hotărâţi, închişi într-o tăcere adâncă şi sfâşietoare, la capătul căreia, dacă aşa voia Dumnezeu, se afla moartea, acceptată de ei, a copilei.

Cu începere din acea zi, Angélique fu nevoită să rămână în camera sa. Slăbiciunea ei devenea atât de mare, că nu era în stare să mai coboare în atelier: o cuprindea numaidecât ameţeala, picioarele i se înmuiau. La început, merse totuşi, se plimbă până la balcon, sprijinindu-se de mobile. Pe urmă, trebui să se mulţumească doar să se ducă de la pat până la fotoliu. Drumul era lung, nu se primejduia să-l străbată decât dimineaţa şi seara, sleită de puteri. Cu toate acestea, lucra întruna, renunţând la broderia în basorelief, prea obositoare, brodând flori din mătăsuri nuanţate; şi le broda după natură – un buchet de flori fără parfum, care o lăsau liniştită, hortensii şi nalbe roşii. Buchetul înflorea într-un vas, deseori se odihnea privindu-l, căci mătasea, deşi atât de uşoară, o apăsa greu peste degete. În două zile nu făcuse decât o floare de nalbă, de o mare prospeţime, strălucitoare pe satin; dar asta era viaţa ei, avea să ţină acul în mână până la ultima suflare. Topită de suferinţă, subţiindu-se neîncetat, nu mai era decât o flacără curată şi negrăit de frumoasă.

La ce bun să mai lupte, de vreme ce Félicien n-o iubea? Acum, murea din cauza acestei convingeri: el n-o iubea, poate că n-o iubise niciodată. Câtă vreme avusese putere, se luptase împotriva inimii, a sănătăţii, a tinereţii sale, care-i dădeau ghes să alerge ca să-l reîntâlnească. De când se afla ţintuită aici, era silită să se resemneze, se sfârşise.

Într-o dimineaţă, pe când Hubert o aşeza în fotoliu, punându-i pe o pernă picioruşele nemişcate, ea spuse zâmbind:

— Ah, acum ştiu bine că sunt cuminte şi că nu mai am scăpare!

Hubert se grăbi să coboare, simţind că se înăbuşă, temându-se să nu izbucnească în lacrimi.

Capitolul XII

În noaptea aceea, Angélique nu putu să doarmă. O insomnie îi ţinea deschise pleoapele arzătoare, cu toată slăbiciunea ei nemaipomenită; şi, cum perechea Hubert se culcase şi curând avea să sune de miezul nopţii, prefera să se ridice, în pofida efortului uriaş, prinsă de teama că avea să moară dacă mai rămânea în pat.

Se sufoca, îşi puse un capot, se târî până la fereastra pe care o deschise larg. Iama era ploioasă, de o blândeţe umedă. Apoi, se lăsă pe fotoliu, după ce ridică în faţa ei pe măsuţă, fitilul lămpii, care stătea aprinsă toată noaptea. Aici, lângă volumul *Legenda aurită*, se afla şi buchetul de nalbe roşii şi de hortensii pe care îl copia. Şi, pentru a-şi relua viaţa, avu fantezia de a se apuca să lucreze şi trase ghergheful alături, făcând câteva împunsături cu mâinile ei şovăitoare. Mătasea roşie a unui boboc de nalbă sângera între degetele-i albe, părând sângele venelor sale care sfârşea de curs, picătură cu picătură.

Dar, după ce se zvârcolise zadarnic timp de două ceasuri în cearşafurile arzătoare, acum căzu aproape imediat pradă somnului, îndată ce se aşeză. Capul i se răsturnă, sprijinit de spătar, se aplecă puţin spre umărul drept; şi, cum mătasea rămăsese între degetele sale nemişcate, s-ar fi spus că încă lucra. Din cale-afară de albă, din cale-afară de liniştită, dormea sub lampă, în camera tăcută şi albă, la rândul ei, ca un mormânt. Lumina îngălbenea marele pat regal, acoperind pânza lui pictată, de un roşu decolorat. Numai sipetul, dulapul, jilţurile de stejar bătrân retezau, pătau pereţii cu doliu. Minutele se scurseră, ea dormea

foarte liniştită şi foarte albă.

În sfârşit, se auzi un zgomot. Şi pe balcon apăru Félicien, tremurând, vlăguit ca şi ea. Cu chipul răvăşit, el se năpusti în cameră, când o zări prăbuşită astfel în fundul fotoliului, vrednică de milă şi atât de frumoasă. O durere fără margini îi strânse inima, căzu în genunchi, se cufundă într-o reverie mâhnită. Aşadar, ea nu mai exista, aşadar, răul o ruinase, de părea că nu mai avea greutate, că se aşezase aici, aidoma unui fulg gata să fie luat de vânt? În somnul ei adânc i se citea suferinţa şi resemnarea. N-o recunoştea decât după graţia de crin, după avântul gâtului delicat peste umerii rotunzi, după faţa prelungă şi transfigurată de fecioară care zboară la cer. Părul nu-i mai era decât de lumină, sufletul de zăpadă îi strălucea sub mătasea transparentă a pielii. Avea frumuseţea sfintelor eliberate de trupuri, din pricina asta era orbită şi disperată, într-o uimire care o ţintuia pe loc, cu mâinile împreunate. Ea nu se trezea, el o privea întruna.

O uşoară răsuflare a buzelor lui Félicien trecu, totuşi, peste chipul fetei. Dintr-odată, ea deschise ochii mari. Nu se mişca, îl privea la rândul ei, surâzând, ca prin vis. Era el, îl recunoştea, în ciuda faptului că se schimbase. Dar credea că încă picotea, pentru că i se întâmpla să vadă astfel în somn ceea ce la trezire îi sporea durerea.

El întinse mâinile, îi vorbi.

— Suflet scump, te iubesc... Mi s-a spus cât suferi şi am venit degrabă... Iată-mă, te iubesc.

Ea fremăta, îşi trecea degetele peste pleoape, cu mişcări mecanice.

— Nu te îndoi de mine... Sunt la picioarele dumitale, şi te iubesc, te iubesc întruna.

Atunci, ea scoase un strigăt.

— Ah, dumneata eşti!... Nu te mai aşteptam, şi dumneata eşti...

Cu mâinile ei bâjbâitoare, i le prinsese pe ale lui, ca să se convingă că nu era o vedenie rătăcitoare a somnului.

— Mă iubeşti întruna, şi eu te iubesc, ah, mai mult decât credeam că aş fi putut să iubesc!

Era o ameţeală de bucurie, un prim minut de fericire absolută, în care uitau totul, pentru a nu le rămâne decât convingerea că încă se iubesc, şi de a şi-o spune. Suferinţele din ajun, piedicile de a doua zi dispăruseră; habar nu aveau cum de ajunseseră aici! Dar aici ajunseseră, îşi amestecau lacrimile dulci, el pierdut de milă, ea atât de suptă de amărăciune, că Félicien nu ţinea în braţe decât o răsuflare.

Sub vraja surprizei, Angélique rămânea ca paralizată, clătinându-se, dar mai mult decât fericită în adâncul fotoliului, nemairecunoscându-şi mâinile şi picioarele, neputând să se ridice pe jumătate decât pentru a recădea la loc, în încântarea bucuriei.

— Ah, seniore drag, unica mea dorinţă s-a împlinit: să te mai văd o dată înainte de a muri.

El ridică fruntea, făcu un gest de spaimă.

— Să mori!... Dar nu vreau! Sunt aici, te iubesc.

Ea surâse dumnezeieşte.

— O, de vreme ce mă iubeşti, pot să mor! Moartea nu mă mai sperie, am să adorm aşa, pe umărul dumitale... Mai spune-mi o dată că mă iubeşti.

— Te iubesc, cum te iubeam şi ieri, cum te voi iubi şi mâine. Să nu te mai îndoieşti niciodată, asta e pentru eternitate.

— Da, ne iubim... pentru eternitate.

Răpită, Angélique privea înaintea ei, în albul camerei. Dar, pe nesimţite, un fel de trezire o făcu să devină gravă. În toată această imensă fericire care o ameţise, în sfârşit, reflecta. Şi faptele o uimeau.

— Dacă mă iubeşti, de ce n-ai venit?

— Părinţii dumitale mi-au spus că nu mai simţeai nicio dragoste pentru mine. Puţin mi-a lipsit şi mie să mor din cauza asta... Şi când am aflat că eşti bolnavă m-am hotărât, cu riscul de a fi alungat din această casă a cărei

uşă mi-a fost închisă.

— Maică-mea îmi spunea la fel, că nu mă mai iubeai, şi am crezut-o pe maică-mea... Te întâlnisem cu domnişoara aceea, mă gândeam că te supuneai monseniorului.

— Nu, aşteptam. Dar am fost laş, am tremurat în faţa lui.

Urmară câteva clipe de tăcere. Angélique se ridicase. Faţa îi deveni aspră, o cută de mânie îi tăia fruntea.

— Atunci, ne-au înşelat şi unul, şi celălalt, ne-au minţit ca să ne despartă... Noi ne iubeam, şi ei ne chinuiau, erau gata să ne ucidă pe amândoi... Ei bine! E o ticăloşie, asta ne dezleagă de jurămintele noastre. Suntem liberi.

Un dispreţ nestăpânit o ridicase în picioare. Nu-şi mai simţea boala, puterile i se întorceau, în redeşteptarea iubirii şi a mândriei sale. Să-şi creadă visul mort, şi pe neaşteptate să-l regăsească viu şi strălucitor! Să-şi spună că nu fuseseră vrednici de iubirea lor, când vinovaţii erau ceilalţi! Această mărire a ei însăşi, această izbândă în sfârşit sigură o exaltau, o umpleau de o revoltă fără margini.

— Haidem, plecăm! spuse ea simplu.

Şi umbla prin încăpere, curajoasă, plină de energie şi de voinţă. Îşi şi alegea o pelerină ca să-şi acopere umerii. O dantelă pe cap îi era de ajuns.

Félicien scoase un strigăt de bucurie, căci ea venea în întâmpinarea dorinţei sale, el nu se gândea decât la această fugă, fără să aibă curajul de a i-o propune. O, să plece împreună, să dispară, să pună capăt tuturor acestor necazuri, tuturor obstacolelor! Şi asta numaidecât, ocolind până şi zbaterea chibzuielii!

— Da, sufletul meu drag, plecăm imediat! Veneam să te iau, ştiu unde o să găsim o trăsură. Până se luminează de ziuă vom fi departe, atât de departe, că niciodată nimeni nu va putea să ne ajungă.

Ea deschidea sertarele, le închidea cu putere, fără să ia ceva din ele, într-o exaltare crescândă. Cum, se chinuia de săptămâni întregi, se muncise să şi-l alunge din memorie,

chiar credea că ar fi izbutit! Şi nu era nimic de făcut, şi acest chin îngrozitor trebuia luat de la capăt! Nu, niciodată nu va avea această putere. Pentru că se iubeau, era cât se poate de simplu: se vor căsători, nicio forţă din lume nu-i va despărţi pe unul de celălalt.

— Hai, ce trebuie să iau cu mine?... Ah, eram o proastă cu scrupulele mele de copil! Când mă gândesc că au coborât până la minciună! Da, aş fi murit, şi ei nu te-ar fi chemat... Trebuie să iau albituri, îmbrăcăminte, spune? Iată, o rochie mai călduroasă... Şi îmi vârâseră o grămadă de gânduri, o grămadă de spaime în minte. Există binele, există răul, ce ai voie să faci, ce n-ai voie să faci, lucruri de neînţeles, ca să te imbecilizeze. Spun numai minciuni, nu e adevărat: nu există decât bucuria de a trăi, de a iubi pe cel ce te iubeşte...

Triumfa, într-o ardere a tuturor focurilor ereditare pe care le-ai fi crezut stinse. Muzici o îmbătau; vedea plecarea lor regească, pe acest fiu de prinţi luând-o cu el, facând-o regina unui regat îndepărtat; şi ea îl urma, atârnată de gâtul lui. Să nu mai fie decât ei amândoi, să se lase în galopul cailor, să fugă şi să dispară într-o îmbrăţişare!

— Nu iau nimic, nu-i aşa?... La ce bun?

El, aflat dinainte la uşă, scăpăra de înflăcărare.

— Nu, nimic... Să plecăm repede!

— Da, să plecăm, asta e!

Şi ajunsese lângă el. Dar se întoarse, vru să arunce o ultimă privire prin cameră. Lampa ardea cu aceeaşi blândeţe palidă, buchetul de ortensii şi de nalbe-roşii înflorea neîncetat, un boboc de nalbă neterminat şi totuşi viu în mijlocul gherghefului părea că o aşteaptă. Niciodată camera, mai ales, nu-i apăruse atât de albă, cu pereţii albi, cu patul alb, cu acrul alb, ca plin de o răsuflare albă.

Ceva se clătină în ea, şi fu nevoită să se rezeme de spătarul unui scaun.

— Ce ai? întrebă Félicien neliniştit.

Angélique nu răspunse, respira greu. Scuturată de un

fior, cu picioarele ca retezate, trebui să se aşeze.

— Nu te speria, nu-i nimic... Doar un minut de odihnă, şi plecăm.

Tăcură amândoi. Ea se uita prin cameră, ca şi când uitase un obiect de preţ, pe care n-ar fi putut să-l numească. Era un regret, la început uşor, care apoi creştea, şi-i cuprindea uşor-uşor pieptul, înăbuşind-o. Nu-şi mai aducea aminte. Oare tot acest alb o reţinea astfel? întotdeauna iubise culoarea albă atât de mult încât şterpelea capetele de mătase albă, să se bucure pe ascuns de priveliştea ei.

— Un minut, încă un minut, şi plecăm, seniorul meu drag.

Dar nu făcea nici cel mai mic efort să se ridice, foarte îngrijorat, Félicien se lăsase în genunchi dinaintea ei.

— Tu suferi, nu pot face nimic ca să te ajut? Dacă ţi-e frig, îţi iau picioruşele în mâinile mele şi ţi le încălzesc, până ce devin destul de voinice ca să alerge.

Ea clătină din cap.

— Nu, nu, nu mi-e frig, am să pot merge... Aşteaptă un minut, un singur minut.

El vedea bine că lanţuri nevăzute o legau de mâini şi de picioare, o ţintuiau acolo cu atâta forţă, încât poate că peste o clipă îi va fi imposibil s-o mai scoată afară. Şi, dacă n-o lua pe dată cu sine, se gândea la lupta de neînlăturat cu tatăl său, a doua zi, la acea sfâşiere din faţa căreia dădea înapoi de atâtea săptămâni. Atunci, deveni insistent, rugând-o fierbinte.

— Vino, drumurile sunt întunecate la această oră, trăsura ne va duce prin beznă; şi vom merge mereu, legănaţi şi tăinuiţi într-un cuib de puf, fără teamă de răcoarea nopţii; şi, când se va lumina de ziuă, ne vom urma drumul prin soare, mereu, mereu mai departe, până vom ajunge pe meleagul unde te simţi fericit... Nimeni nu ne va cunoaşte, vom trăi ascunşi în adâncul vreunei grădini mari, fără altă grijă decât să ne iubim tot mai mult, pe zi ce trece. Şi acolo vor fi flori înalte ca arborii, fructe mai dulci decât mierea. Şi

vom trăi din te miri ce şi mai nimic, în mijlocul acelei primăveri eterne, sufletul meu drag.

— Oh, într-o clipă, numaidecât!

— Mai târziu, dacă ne obosesc călătoriile, ne vom întoarce aici, vom reclădi zidurile castelului d'Hautecoeur, şi acolo ne vom sfârşi zilele. Acesta este visul meu... Tot avutul nostru, dacă va fi necesar, acolo îl vom cheltui, cu mână largă. Donjonul va domina din nou cele două văi. Vom locui în apartamentul de onoare, între tumul lui David şi tumul lui Carol cel Mare. Colosul va fi restaurat în întregime, ca în zilele puterii sale, curţile, clădirile, capela, cu luxul barbar de altădată... Şi acolo vreau să ducem viaţa din vremurile străvechi, dumneata prinţesă şi cu prinţ, în mijlocul unei suite de oameni de arme şi de paji. Zidurile noastre, groase de cincisprezece picioare, ne vor ţine departe de lume, vom trăi în plină legendă... Soarele va coborî pe după coline, noi ne vom întoarce de la o vânătoare, pe cai mari şi albi, veneraţi de satele căzute în genunchi. Cornul va suna, podul mobil se va lăsa în jos. Seara mai mulţi regi se vor afla la masa noastră...

Fremătătoare, Angélique surâdea acum de o plăcere orgolioasă, stăvilită de suferinţa care îi revenea, o copleşea, ştergându-i surâsul gurii îndurerate. Şi, cum ea alunga, cu un gest maşinal, viziunile ispititoare, el îşi spori înflăcărarea.

— O, vino!... Să fugim, să uităm tot!

Ea se eliberă brusc, într-o revoltă instinctivă; şi, stând în picioare, de pe buzele ei ţâşniră aceste cuvinte:

— Nu, nu, nu pot, nu mai pot!

Cu toate acestea, se tânguia, încă răscolită de luptă, şovăitoare, bâiguind.

— Fii bun, te rog, şi nu mă grăbi, aşteaptă... Aş vrea atât de mult să-ţi dovedesc că te iubesc, să pornesc la braţul dumitale spre frumoasele meleaguri îndepărtate, să locuim împreună regeşte în castelul visurilor dumitale. Mi se părea un lucru atât de lesnicios, de atâtea ori am făcut planul

fugii noastre… Şi, cum să-ţi spun? În clipa asta îmi pare un lucru peste puterile mele. E ca şi cum, deodată, mi-ar fi fost zidită uşa, ca să nu mai pot ieşi.

El vru din nou s-o aline, dar ea îi făcu semn să tacă.

— Nu, să nu mai vorbim… Ciudat! Pe măsură ce-mi spui lucruri atât de dulci, atât de tandre, care ar trebui să mă convingă, pe mine mă prinde spaima, un frig mă îngheaţă… Doamne! Oare ce-i cu mine? Cuvintele dumitale mă îndepărtează de dumneata. Dacă continui, n-o să te mai pot asculta, va trebui să pleci… Aşteaptă, aşteaptă puţin.

Şi pomi cu pas domol prin cameră, căutând să devină iar stăpână pe sine, pe când el, nemişcat, să lăsa pradă disperării.

— Crezusem că nu te mai iubesc, dar nu făceam altceva decât să mă necăjesc, bineînţeles, pentru că adineauri, când te-am regăsit aici, la picioarele mele, mi-a tresăltat inima, primul meu imbold a fost să te urmez, ca o sclavă… Atunci, dacă te iubesc, pentru ce mă înspăimânţi? Şi cine mă opreşte să părăsesc această cameră, de parcă nişte mâini nevăzute m-ar ţine de tot trupul, de fiecare fir de păr de pe capul meu?

Se oprise lângă pat, se întoarse către dulap, şi păşi astfel pe dinaintea celorlalte mobile. Desigur, legături tainice le legau de persoana sa. Pereţii albi, mai cu seamă, albul imens al plafonului mansardat, o înveşmântau într-o rochie de candoare, de care nu se va lăsa despuiată decât izbucnind în lacrimi. De acum încolo, toate acestea făceau parte din fiinţa sa, mediul pătrunsese în ea. Şi înţelese asta, o dată mai mult, când se află în faţa gherghefului, rămas sub lampă, lângă masă. I se topea inima văzând bobocul de nalbă început, şi pe care nu-l va mai termina niciodată, dacă pleca astfel, ca o criminală. Anii de muncă îi reveneau în amintire, anii aceia atât de cuminţi, atât de fericiţi, o atât de îndelungată obişnuinţă a tihnei şi a cinstei, care se revolta până şi la gândul vreunui păcat. Zi de zi, căsuţa răcoroasă a broderilor, viaţa activă şi curată pe care o

ducea aici, departe de lume, refăcuse puţin din sângele vinelor sale.

Dar Félicien, văzând-o astfel, recucerită de lucruri, simţea nevoia să grăbească plecarea.

— Vino, vremea trece, curând nu va mai fi timp.

Atunci, în mintea ei se făcu lumină deplină, strigă:

— Şi acum e prea târziu… vezi bine că nu pot să te urmez. Altădată exista în mine o făptură trufaşă care ţi-ar fi pus amândouă braţele de gât, ca s-o duci cu dumneata. Dar m-a schimbat ceva, nu mă mai regăsesc… Oare nu auzi cum totul, în această cameră, îmi strigă să rămân? Şi supunerea a devenit bucuria mea.

Fără să vorbească, fără să-i spună un cuvânt, Félicien încercă s-o ia cu sine ca pe un copil neascultător. Ea se feri, fugi spre fereastră.

— Nu, te implor! Adineauri, te-aş fi urmat. Dar era ultima mea revoltă. Pe nesimţite şi fără ştirea mea, umilinţa şi renunţarea care au fost sădite în mine trebuiau să se adune odată aici. De asemenea, la fiecare întoarcere a păcatului meu de obârşie, lupta era mai puţin grea, mă biruiam pe mine însămi cu mai multă uşurinţă. De acum încolo, s-a sfârşit, m-am învins… Ah, seniore drag, te iubesc atât de mult! Să nu facem nimic împotriva fericirii noastre. Ca să fii fericit, trebuie să te supui.

Şi, cum el înaintă încă un pas, ea se apropie de fereastra larg deschisă, pe balcon.

— Doar nu vrei, nu mă sileşti să mă arunc de-aici… Ascultă, deci, şi înţelege că am alături de mine tot ce mă înconjoară. Mie lucrurile îmi vorbesc de multă vreme, aud nişte glasuri, şi niciodată nu le-am auzit vorbindu-mi atât de tare… Ascultă! întregul Clos-Marie mă îndeamnă să nu-mi bat joc de viaţa mea şi nici de a dumitale. Glasul acesta melodios este La Chevrotte, atât de limpede, atât de proaspăt, că pare să-mi fi transmis şi mie curăţenia lui de cristal. Glasul acesta de mulţime, duios şi adânc, este câmpul întreg, sunt ierburile, arborii, toată viaţa paşnică a

acestui colţ sfinţit, ce lucrează pentru liniştea propriei mele vieţi. Şi glasurile vin şi mai de departe, din ulmii episcopiei, din acel orizont de ramuri, care, până şi cea mai mică dintre ele, arată interes faţă de izbânda mea... Pe urmă, ascultă! Acest puternic glas subpământean este vechea mea prietenă catedrala, care m-a învăţat, veşnic trează în noapte. Fiecare dintre pietrele sale, colonetele ferestrelor, cloşetoanele contraforţilor, arcurile butante ale absidei au un murmur pe care îl desluşesc, o limbă pe care o înţeleg. Ascultă-le ce spun, că până şi în moarte dăinuie speranţa. Când te-ai umilit, iubirea rămâne şi triumfă... Şi, în sfârşit, ascultă! Văzduhul însuşi este plin de şuşoteala sufletelor, iată că-mi sosesc însoţitoarele, fecioarele nevăzute. Ascultă, ascultă!

Surâzătoare, Angélique ridicase mâna, făcând o mişcare de adâncă simpatie. Toată fiinţa îi era vrăjită de răsuflările răspândite pretutindeni. Erau fecioarele *Legendei*, pe care imaginaţia sa le rechema în amintire, ca în copilărie, şi al căror stol mistic ieşea din cartea veche, cu imagini naive, aşezată pe masă. Agnès, înveşmântată în propriu-i păr, apoi toate celelalte. Barbe cu turnul ei, Geneviève cu mieii săi, Cécile cu viola sa, Agathe, Elisabeta cerşind pe drumuri, Catherine învingându-i pe doctori. Un miracol o face pe Luce să atârne atât de greu, că nicio mie de bărbaţi şi cinci perechi de boi n-o pot trage. Şi toate zboară în noaptea senină, cum nu se poate mai albe, cu pieptul încă deschis de fierul torturilor, lăsând să curgă, în loc de sânge, fluvii de lapte. Văzduhul e curat, beznele se luminează ca de scânteierea stelelor.

Félicien se apropiase.

— Eu sunt cel ce există, Angélique, şi dumneata mă respingi pentru nişte vise...

— Nişte vise, murmură ea.

— Căci vedeniile astea te împresoară numai pentru că dumneata însăţi le-ai născocit... Vino! Nu mai pune nimic din dumneata în lucruri, şi lucrurile vor amuţi.

Ea făcu o mişcare de proslăvire.

— O, nu! Să vorbească, să vorbească şi mai tare! Ele sunt forţa mea, ele îmi dau curajul să-ţi rezist... Aceasta este graţia, şi niciodată până acum ea n-a revărsat în mine o asemenea putere. Ce importanţă are dacă nu e decât un vis, visul de care m-am lăsat de bunăvoie împresurată şi pe care-l trăiesc mereu! El mă salvează, mă duce neprihănită în lumea aparenţelor... Oh, lasă-te păgubaş, supune-te, ca mine! Nu vreau să te urmez.

Cu toată slăbiciunea ei, stătea dreaptă, hotărâtă, de neînvins.

— Dar te-au înşelat, reluă el, au coborât până la minciună ca să ne despartă!

— Păcatul aproapelui nu-l va justifica pe al nostru.

— Ah, inima dumitale s-a-ndepărtat de mine, nu mă mai iubeşti!

— Te iubesc, nu lupt împotriva dumitale decât pentru dragostea şi pentru fericirea noastră... Obţine consimţământul tatălui dumitale, şi te voi urma.

— Nu-l cunoşti pe tatăl meu. Singur Dumnezeu ar putea să-l înduplece... Atunci, spune, s-a sfârşit? Dacă tata îmi porunceşte să mă însor cu Claire de Voincourt, trebuie deci să mă supun?

La această ultimă lovitură, Angélique se clătină. Nu putu să-şi înăbuşe un geamăt.

— E prea mult... Te implor, du-te, nu fi crud... Pentru ce ai venit? Mă resemnasem, mă obişnuisem cu dezastrul de a nu fi iubită de dumneata. Şi iată că mă iubeşti şi tot martiriul îmi reîncepe!... Cum vrei să mai trăiesc de acum încolo?

Crezând că era gata să leşine, Félicien repetă:

— Dacă tata vrea să mă însor cu ea...

Angélique se străduia să-şi îndure suferinţa; şi izbuti să se ţină încă drept, cu toată sfâşierea din inima sa; apoi, târându-se spre masă, ca pentru a-l lăsa să treacă:

— Însoară-te cu ea, trebuie să te supui.

La rândul lui, el se afla în faţa ferestrei, gata de plecare, pentru că îl izgonea.

— Dar ai să mori! strigă.

Angélique se liniştise; zâmbind, ea murmură:

— O, pe jumătate s-a şi făcut!

Încă o clipă, el o privi, atât de albă, atât de micşorată, uşoară ca un fulg pe care şi o adiere îl face să zboare; cu un gest de hotărâre furioasă, dispăru în noapte.

Când nu se mai află în cameră, Angélique, rezemată de spătarul fotoliului, întinse cu disperare mâinile spre întuneric. Hohotele mari de plâns îi scuturau corpul, o sudoare de agonie îi acoperea chipul. Doamne! Era sfârşitul, nu-l va mai vedea. Toată suferinţa îi revenise, picioarele, ca retezate, n-o mai ţineau. Cu mare greutate izbuti să ajungă la pat şi se prăvăli victorioasă şi fără suflare. A doua zi de dimineaţă, acolo o descoperiră, muribundă. Lampa se stingea de la sine, odată cu ivirea zorilor, în albul biruitor al camerei.

Capitolul XIII

Angélique era pe moarte. Suna de ora zece, într-o dimineaţă luminoasă de la sfârşitul iernii, pe o vreme strălucitoare, cu un cer alb, înveselit de soare. În marele pat regal, acoperit cu o veche pânză pictată, de culoare roşie, ea nu mai mişca, zăcea fără cunoştinţă din ajun. Întinsă pe spate, cu mâinile-i de fildeş ca lăsate în părăsire pe deasupra cearşafului, nu mai deschisese ochii; şi profilul ei delicat se subţiase, sub nimbul de aur al părului; şi ai fi crezut-o moartă, dacă n-ar fi fost slaba răsuflare a buzelor sale.

În ajun, simţindu-se din cale-afară de rău, Angélique se spovedise şi se împărtăşise. Pe la ora trei, bunul abate Cornille îi adusese Sfânta împărtăşanie de moarte. Mai târziu, seara, cum moartea o îngheţa încetul cu încetul, dori nespus de mult să i se facă maslu, medicina cerească, instituită pentru tămăduirea sufletului şi a trupului. Înainte de a-şi pierde cunoştinţa, prin ultimul ei cuvânt, abia un murmur, prins de Hubertine, bâiguise că doreşte Sfântul mir, oh! imediat, cât încă mai era timp. Dar cum noaptea înainta, aşteptaseră ziua, şi abatele, înştiinţat, trebuia în sfârşit să sosească.

Totul era pregătit, soţii terminau de aranjat camera. Sub soarele vesel, care, la acea oră matinală, bătea în geamuri, încăperea, cu goliciunea marilor ei pereţi albi, avea culoarea albă a zorilor de zi. Acoperiseră masa cu o faţă de masă albă. La dreapta şi la stânga unui crucifix ardeau două lumânări în sfeşnicele de argint aduse din salon. Şi se mai aflau acolo agheasmă şi un sfeştoc, un ibric de apă cu

ligheanul său şi un prosop, două farfurii de porţelan, una plină cu smocuri de vată, alta cu comete de hârtie albă. Dăduseră o fugă până la serele din oraşul de jos, fără să găsească alte flori decât trandafiri mari şi albi, ale căror buchete enorme împodobeau masa ca o înfiorare de dantele albe. Şi, în această nesfârşire de alb, Angélique, muribundă, încă respira, cu răsuflarea ei slabă, ţinând pleoapele închise.

La vizita sa de dimineaţă, doctorul spusese că nu va apuca să trăiască întreaga zi. Putea să moară dintr-un moment în altul, chiar fără să-şi recapete cunoştinţa. Şi cei doi Hubert aşteptau. În pofida lacrimilor lor, lucrul trebuia să se întâmple. Dacă voiseră această moarte, preferând copila moartă în locul copilei revoltate, era pentru că Dumnezeu o voise odată cu ei. Acum, totul scăpa din puterea lor; nu aveau decât să se supună. Nu regretau nimic, dar fiinţa le era zdrobită de durere. De când fata zăcea astfel, în agonie, o îngrijiseră, refuzând orice ajutor străin. Tot singuri erau şi în aceste clipe de pe urmă, şi aşteptau.

Maşinal, Hubert se duse să închidă uşa sobei de faianţă, al cărei duduit semăna cu un geamăt. Se înstăpâni tăcerea, o căldură blândă vestejea trandafirii. De o clipă, Hubertine asculta zgomotele catedralei, în spatele zidului. Balansul clopotului înfiora zidurile bătrâne; fără îndoială, abatele Cornille ieşea cu mirul din biserică; şi ea coborî să-l primească în pragul casei. Se scurseră două minute, un murmur puternic umplu scara îngustă din turnuleţ. Apoi, în camera călduţă, Hubert, uluit, pomi să tremure, în timp ce o spaimă religioasă, precum şi o speranţă, îl făceau să cadă în genunchi.

În locul bătrânului preot aşteptat, monseniorul era cel ce intra, monseniorul într-un veşmânt alb de dantelă, având etola violetă şi purtând vasul de argint în care se afla untdelemnul pentru schilozi, binecuvântat de el însuşi în joia sfântă. Ochii săi de vultur rămâneau ficşi, frumoasa lui

faţă palidă îşi păstra măreţia, sub cârlionţii deşi ai părului alb. Şi, în spatele lui, ca un simplu cleric, mergea abatele Cornille, cu un crucifix în mână şi cartea de ritual sub celălalt braţ.

Oprindu-se o clipă în uşă, cu o voce gravă, episcopul spuse:

— *Pax huic domui.*[15]

— *Et omnibus habitantibus in ea,*[16] răspunse mai încet preotul.

După ce intrară, Hubertine, care urca în urma lor, tremurând şi ea de uimire, îngenunche alături de soţul ei. Prosternaţi, cu mâinile împreunate, şi unul, şi celălalt se rugară din tot sufletul.

A doua zi după ce o vizitase pe Angélique, o explicaţie violentă avusese loc între Félicien şi tatăl său. Chiar în dimineaţa acelei zile, el forţă uşile, se făcu primit în însuşi oratoriul unde episcopul era cufundat încă în rugăciune. Din acest fiu respectuos, încovoiat până atunci de teamă, revolta, atâta vreme înăbuşită, se revărsa; şi ciocnirea acestor doi oameni din acelaşi sânge, iuţi la mânie, fu năprasnică. Părăsindu-şi scăunelul de rugăciune, bătrânul asculta, cu obrajii dintr-odată împurpuraţi, mut, într-o încăpăţânare trufaşă. Tânărul, deopotrivă de aprins la faţă, îşi deşerta inima, vorbea cu un glas care se ridica uşor-uşor, bubuitor. Îi spunea că Angélique e bolnavă, în agonie, îi povestea în ce criză de dragoste înspăimântată făcuse planul de a fugi cu ea, şi cum ea refuzase să-l urmeze. N-ar fi o crimă să o lase să moară pe această copilă ascultătoare, care înţelegea să nu-l primească decât din mâna tatălui său? Când putea să-l aibă, în sfârşit, pe el, titlul, avutul lui, ea strigase nu, se zbătuse, biruindu-se pe sine însăşi. Şi o iubea, atât de mult încât avea să moară şi el din pricina asta; se dispreţuia pentru că nu era alături de

[15] Pace casei acesteia (în limba latină, în original) (n.tr.).

[16] Şi tuturor celor ce locuiesc în ea (în limba latină, în original) (n.tr.).

ea, să se stingă împreună, dându-şi amândoi odată sufletul! Ar avea cruzimea să le vrea amândurora sfârşitul jalnic? Ah! Mândria numelui, orgoliul banilor, încăpăţânarea în voinţă, toate astea trăgeau greu la cântar, când nu avea decât doi fericiţi de făcut? Şi îşi împreuna, îşi răsucea mâinile tremurătoare, scos din fire, cerea un consimţământ, încă rugând, dar de pe atunci ameninţător. Episcopul însă nu se hotărî să deschidă buzele decât ca să răspundă prin cuvântul atotputerniciei sale:

— Niciodată!

Atunci, în răzvrătirea lui, Félicien delirase, pierzând orice măsură. Vorbi de mama sa. Ea reînvia în el, pentru a cere drepturile dragostei. Oare tatăl său n-o iubise, oare se bucura de moartea sa, de se arăta atât de aspru faţă de cei ce se iubeau şi voiau să trăiască? Dar degeaba se împietrise în renunţările cultului, ea va reveni să-l viziteze mereu şi să-l chinuiască, pentru că el chinuia copilul pe care îl avusese din căsătoria lor. Ea era veşnică, voia să trăiască în copiii copilului ei, de-a pururi; şi el o ucidea a doua oară, refuzând acestui copil logodnica aleasă, pe aceea care trebuia să continue neamul. Şi, în faţa tatălui său nemişcat, mărit parcă în înfricoşătoarea-i tăcere, azvârli cuvântul „asasin”. Apoi, înspăimântat, clătinându-se, o luă la fugă.

Rămânând singur, monseniorul, ca izbit în piept de un cuţit, se întoarse în sine însuşi şi se prăbuşi în genunchi pe scăunelul de rugăciune. Fără să şi-o fi mărturisit, fusese mişcat în catedrală de mica brodeză, atât de simplă, cu părul ei de aur, cu ceafa atât de proaspătă, mirosind frumos a tinereţe.

O vedea din nou cum păşea gingaşă, neprihănită, de o supunere căreia nu-i puteai rezista. Remuşcarea n-ar fi pătruns în el pe o cale mai sigură, mai cuceritoare. Putea s-o respingă cu glas tare; ştia însă bine de acum înainte că ea îi ţinea inima, cu mâinile sale umile, prăpădite de ac. Pe când Félicien îl implora furtunos, dincolo de capul lui blond

le zărise pe amândouă femeile adorate, pe cea după care plângea el şi pe cea care murea pentru copilul lui.

Monseniorul se rugă până seara. Când apăru iarăşi, era alb ca ceara, sfâşiat, şi totuşi hotărât. Nu putea să facă nimic, repeta cuvântul groaznic: „Niciodată!” Singur Dumnezeu avea dreptul să-l dezlege de cuvânt şi Dumnezeu, rugat fierbinte, rămânea mut. Trebuia să sufere.

Se scurseră două zile, Félicien dădea târcoale prin faţa căsuţei, înnebunit de durere, pândind veştile. De fiecare dată când ieşea cineva, simţea că-l prinde leşinul de spaimă. Şi astfel se întâmplă că, în dimineaţa când Hubertine alergă la biserică să ceară mirul, el ştiu că Angélique nu va mai trăi până seara. Abatele Cornille nu era acolo, colindă tot oraşul ca să-l găsească, punându-şi în el o ultimă speranţă de ajutor divin. Apoi, pe când îl aducea pe bunul preot, speranţa i se spulberă; îl cuprinse o criză de îndoială şi de furie. Ce să facă? În ce fel să silească Cerul să intervină? Pomi în goană, forţă din nou uşile episcopiei; şi episcopul se sperie o clipă în faţa cuvintelor lui lipsite de orice înţeles. După aceea, pricepu: Angélique era în agonie, aştepta Sfântul mir, singur Dumnezeu o mai putea scăpa. Tânărul nu venise decât ca să-şi strige suferinţa, s-o rupă cu acest părinte ticălos, să-i arunce propria sa moarte în faţă. Dar monseniorul îl asculta fără mânie, cu ochii luminaţi de o rază neaşteptată, ca şi când, în sfârşit, un glas i-ar fi vorbit. Îi făcu semn să meargă înaintea lui, şi-l urmă spunând:

— Dacă Dumnezeu vrea, eu vreau.

Félicien fu străbătut de un puternic fior. Descătuşat de propria-i voinţă, supunându-se în faţa bunăvoinţei miracolului, tatăl său consimţea. Ei nu mai existau, Dumnezeu acţiona. În timp ce monseniorul lua mirul din mâinile abatelui Cornille, lacrimile îl orbiră. Îi însoţi, pierdut; nu cuteză să intre în cameră, căzu în genunchi pe odihna scării, dinaintea uşii larg deschise.

Pax huic domui.

Et omnibus habitantibus in ea.

Monseniorul puse mirul pe masa albă, între cele două lumânări, făcând în aer semnul crucii cu vasul de argint. Luă apoi, din mâinile abatelui, crucifixul şi se apropie de bolnavă, pentru a-l săruta. Dar Angélique era tot fără cunoştinţă, cu pleoapele închise, cu mâinile înţepenite, asemenea figurilor de piatră subţiri şi rigide culcate pe morminte. O privi un moment, îşi dădu seama că nu murise, după răsuflarea ei slabă, şi-i puse pe buze crucifixul. Aştepta, chipul lui păstra maiestatea unui ministru al penitenţei, nicio emoţie omenească nu se vădi pe el, după ce constatase că nici cea mai mică înfiorare nu alergase pe profilul delicat sau prin părul de lumină. Cu toate acestea trăia, şi asta era de ajuns pentru răscumpărarea păcatelor.

Atunci, monseniorul luă de la abate agheasmatarul şi sfeştocul; şi, pe când acesta îi prezenta cartea de ritual deschisă, el stropi muribunda cu apă sfinţită, citind cuvintele latine:

— *Asperges me. Domine, hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor.*[17]

Picăturile ţâşneau; marele pat era răcorit peste tot, ca de o cădere de rouă. Plouă peste degete, peste obraji; dar, una câte una, ele se rostogoleau ca de pe o marmură nesimţitoare. Şi episcopul se întoarse apoi către cei de faţă, îi stropi la rândul lor. Hubert şi Hubertine, îngenuncheaţi unul lângă altul, în nevoia lor de credinţă arzătoare, se încovoiaseră sub unda acestei binecuvântări. Şi episcopul binecuvânta la fel camera, mobilele, pereţii albi, tot acest alb sobru, când, trecând pe lângă uşă, se pomeni în faţa fiului său prăbuşit peste prag, hohotind de plâns în mâinile arzătoare. Cu o mişcare domoală, ridică de trei ori sfeştocul şi îl purifică cu o ploaie blândă. Împrăştia astfel peste tot

[17] Stropeşte-mă, Doamne, cu sfeştocul, şi mă voi curăţa; spală-mă, şi voi fi mai alb ca zăpada (în limba latină, în original) (n.tr.).

acea apă binecuvântată, ca să alunge duhurile rele, care zburau cu miliardele, nevăzute, în momentul acela, o rază palidă a soarelui iernii aluneca până la pat; şi o puzderie întreagă de atomi, de colburi sprintene ce păreau să trăiască în preajmă, fără număr, coborî dintr-un colţ al ferestrei ca pentru a scălda în mulţimea lor călduţă mâinile reci ale muribundei.

Reîntors în faţa mesei, monseniorul rosti oraţia:

— *Exaudi* nos...[18]

Nu se grăbea deloc. Moartea se afla acolo, printre perdelele de pânză veche pictată; dar n-o simţea grăbită, va aştepta răbdătoare. Şi, cu toate că, în prăbuşirea fiinţei sale, copila nu-l putea auzi, el îi vorbi; o întrebă:

— Nu ai nimic pe conştiinţă care te chinuie? Destăinuie-ţi suferinţele, uşurează-te, fata mea.

Întinsă pe pat, ea păstra tăcerea. După ce zadarnic îi lăsase timpul necesar pentru răspuns, el începu îndemnul cu aceeaşi voce plină, fără a părea să ştie că niciuna dintre vorbele lui nu ajungea la ea.

— Reculege-te, cere, din adâncul făpturii tale, iertare lui Dumnezeu. Spovedania te va purifica şi-ţi va da puteri noi. Ochii tăi vor deveni limpezi, urechile tale neprihănite, nările tale proaspete, gura ta sfântă, mâinile tale nevinovate...

Spuse până la capăt tot ce trebuia să spună, cu ochii aţintiţi asupra ei; şi fata abia răsufla, niciunul dintre firele pleoapelor sale nu se mişca. Apoi, îi porunci:

— Spune *Crezul!*

După o lungă aşteptare, îl spuse el însuşi:

— *Credo în unum Deum*...

— *Amen*, răspunse abatele Cornille.

Pe scară se auzea întruna Félicien, plângând cu hohote mari, în tremurul speranţei. Hubert şi Hubertine se rugau cu aceeaşi mişcare avântată şi temătoare, de parcă ar fi simţit cum coboară atotputerniciile necunoscute. Şi, acum, nestăvilite, se desfăşurau litaniile ritualului, invocarea

[18] Ascultă-ne pre noi... (în limba latină, în original) (n.tr.).

sfinţilor şi a sfintelor, zborul mai multor *Kyrie eleison*[19] chemând tot Cerul în ajutorul omenirii necăjite.

Apoi, deodată, glasurile amuţiră; se lăsă o linişte adâncă. Monseniorul îşi spăla degetele sub cele câteva picături de apă pe care abatele i le vărsa din ibric. În sfârşit, luă iar vasul cu mir, îi scoase capacul şi se aşeză în faţa patului. Era apropierea solemnă a Sfintei Cuminecături, acea ultimă cuminecătură a cărei eficacitate şterge toate păcatele grele sau uşoare, neiertate, care rămân în suflet după primirea celorlalte cuminecături: vechi rămăşiţe de păcate uitate, păcate săvârşite fără să-ţi dai seama, păcatele moliciunii de a nu-ţi fi îngăduit o temeinică revenire în graţia lui Dumnezeu. Dar de unde proveneau aceste păcate? Ele veneau de afară, pe acea rază de soare cu colburi jucăuşe, ce păreau să aducă germenii vieţii până la acest mare pat regesc, alb şi rece, patul de moarte al unei fecioare.

Monseniorul se reculese, cu privirile aţintite din nou spre Angélique, asigurându-se că slaba ei răsuflare nu încetase. Se punea încă o dată la adăpost de orice emoţie omenească, văzând-o atât de subţiată, de o frumuseţe îngerească, de pe acum imaterială. Degetul lui mare nu tremură când îl muie uşor în untdelemnul sfinţit şi când începu miluirile pe cele cinci părţi ale corpului unde sălăşluiesc simţurile, cele cinci ferestre pe unde răul pătrunde în suflet.

În primul rând, pe ochi, pe pleoapele închise, pe cea dreaptă, pe cea stângă; şi degetul lui mare trasă sprinten semnul crucii.

— Per istam sanctam unctionem, et suava piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per visum deliquisti.[20]

Şi păcatele văzului fură ispăşite, indiscreţiile necuviincioase, deşertăciunile spectacolelor, lecturile

[19] Doamne miluieşte (în greaca veche) (n.tr.).

[20] Prin această sfântă miruire, şi prin foarte pioasa ei milostivire, Domnul să-ţi ierte tot ce ai păcătuit cu văzul (în limba latină, în original) (n.tr.).

dăunătoare, lacrimile vărsate pentru dureri vinovate. Şi ea nu cunoştea altă carte decât *Legenda*, alt orizont decât absida catedralei care îi astupa restul lumii. Şi ea nu plânsese decât în lupta dintre supunere şi iubire.

Abatele Cornille luă unul dintre smocurile de vată, şterse cele două pleoape, apoi îl închise într-unul dintre cometele de hârtie.

După aceea, monseniorul mirui urechile, pe lobii de o transparenţă de sidef, pe cel drept, pe cel stâng, abia umezindu-i cu semnul crucii.

— Per isam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per auditum deliquisti.

Şi toată ticăloşia auzului fu răscumpărată, toate vorbele, toate muzicile corupătoare, clevetirile, calomniile, blestemele, minciunile iubirii care contribuie la încălcarea datoriei, viorile orchestrelor care plâng de voluptate pe sub lustre. Şi, în singurătatea ei de fată izolată, ea nici măcar o dată nu auzise flecăreala slobodă a vecinelor, înjurătura vreunui căruţaş care îşi biciuie caii. Şi ea nu avea în urechi altă muzică decât imnurile sfinte, bubuitul orgilor, gângăveala rugăciunilor de care căsuţa răcoroasă vibra toată, în coasta vechii biserici.

După ce şterse urechile cu un smoc de vată, abatele îl vârî într-unul dintre cometele de hârtie albă.

Apoi, monseniorul trecu la nări, la cea dreaptă, la cea stângă, asemănătoare cu două petale de trandafir alb, pe care degetul lui mare le purifică prin semnul crucii.

— Per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per odoratum deliquisti.

Şi simţul mirosului se întoarse iar la nevinovăţia dintâi, spălat de toată murdăria, nu numai de ruşinea carnală a parfumurilor. De ademenirea florilor cu arome prea dulci, de miresmele răspândite în aer care adorm sufletul, ci şi de vinile mirosului lăuntric, de pildele rele date aproapelui, de

ciuma molipsitoare a căderii în păcat. Şi dreaptă, curată, ea deveni până la urmă un crin printre crini, un crin mare al cărui parfum le dădea puteri celor slabi, îi înveselea pe cei puternici. Şi, pe drept cuvânt, ea era atât de candid delicată, că niciodată nu putuse suporta garoafele aprinse, liliacul tămâios, zambilele înflăcărate, ci se simţea în largul ei numai printre florile calme, printre violetele şi ciuboţica-cucului de pădure.

Abatele şterse nările, strecură smocul de vată într-un alt cornet de hârtie albă.

După aceea, monseniorul, coborând la gura închisă, pe care răsuflarea uşoară abia o întredeschidea, bară buza de jos cu semnul crucii.

— Per istam sanctam unctionem, el suam piissimam misericordiamt indulgeat tibi Dominus quidquid per gustum deliquisti.

Şi toată gura ei nu mai fu decât un potir de nevinovăţie, căci de data aceasta era vorba de iertarea satisfacţiilor josnice, ale gustului, lăcomia, plăcerea vinului şi a mierii, mai cu seamă de iertarea crimelor limbii, obşteasca vinovată, aţâţătoarea, otrăvitoarea, cea care săvârşeşte gâlcevile, războaiele, greşelile, vorbele viclene de care Cerul însuşi se întunecă. Şi lăcomia niciodată nu fusese viciul ei, ea se mulţumise, ca şi Elisabeta, să se hrănească, fără a face vreo deosebire între mâncăruri. Şi, dacă trăia în greşeală, visul ei o împinsese către ea; speranţa în ceea ce este dincolo, mângâierea celui nevăzut, toată acea lume fermecată, plăsmuită de propria-i neştiinţă, şi care făcea din ea o sfântă.

Abatele, după ce îi şterse gura, strânse smocul de vată în cel de-al patrulea dintre cometele de hârtie albă.

În sfârşit, monseniorul, miruind palmele celor două mânuţe de fildeş, prăvălite peste cearşaf, pe cea dreaptă, apoi pe cea stângă, le înlătură păcatele cu semnul crucii.

— Per istam sanctam unctionerriy et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per tactum

deliquisti.

Şi corpul întreg deveni alb, spălat de ultimele sale pete, cele ale pipăitului, care murdăresc cel mai mult, jafurile, ciomăgelile, omorurile, furiile noastre, dorinţele noastre, pasiunile noastre desfrânate. Şi, de când se afla aici, murind de pe urma propriei sale victorii, ea îşi înfrânase violenţa, trufia şi pasiunea, ca şi cum n-ar fi invocat răul originar decât pentru gloria de a izbândi asupra lui.

Abatele şterse mâinile, făcu să dispară smocul de vată în ultimul cornet de hârtie albă, şi arse cele cinci cornete în sobă.

Ceremonia se terminase, monseniorul îşi spăla degetele, înainte de a rosti oraţia finală. Nu mai avea decât s-o îndemne încă o dată pe muribundă, punându-i în mână lumânarea simbolică, să alunge diavolii şi să se arate că îşi recăpăta neprihănirea de la botez. Dar fata rămăsese ţeapănă, cu ochii închişi, neînsufleţită. Miluirile îi purificaseră corpul, semnele crucii îşi lăsaseră urmele pe cele cinci ferestre ale sufletului, fără a face ca vreo undă de viaţă să-i urce iarăşi în obraji. Rugată cu stăruinţă, aşteptată, minunea nu se produsese. Hubert şi Hubertine, stând mereu îngenuncheaţi unul lângă altul, nu se mai rugau, ci priveau atât de arzător, cu ochii ficşi, că i-ai fi crezut pe amândoi încremeniţi pentru totdeauna, aidoma acelor figuri de donatori care aşteaptă reînvierea, într-un colţ de vitraliu de demult. Félicien, care se târâse pe genunchi până ajunsese pe pragul uşii, şi încetase să mai plângă, ridicase şi el capul ca să vadă, scos din sărite de surzenia lui Dumnezeu.

Pentru ultima dată, monseniorul se apropie de pat, urmat de abatele Cornille, care ţinea aprinsă lumânarea ce trebuia pusă în mâna bolnavei. Şi, încăpăţânându-se să meargă până la capătul ritualului, pentru a-i lăsa lui Dumnezeu timp să acţioneze, monseniorul rosti formula:

— Accipe lampadem ardentem, custodi unctionem tuam, ut cum Dominus adjudicandum venerit, possis occurrere ei

cum omnibus sanctis, et vivas în saecula saeculorum.[21]

— *Amen,* răspunse abatele.

Dar, când încercară să deschidă mâna fetei şi s-o strângă în jurul lumânării, mâna, inertă, căzu iar peste piept.

Atunci, monseniorul fu cuprins de un tremur puternic. Era emoţia, multă vreme zăgăzuită, care se revărsa în el, luând cu sine ultimele asprimi ale sacerdotului. O îndrăgise pe această copilă din ziua când venise să plângă în hohote la picioarele lui. În clipa de faţă era vrednică de milă, cu paloarea ei de mormânt, de o frumuseţe atât de dureroasă, că nu-şi mai întorcea privirile către pat, fără ca, în taină, inima lui să nu fie copleşită de tristeţe. Deşi căuta să se stăpânească, două lacrimi mari îi umeziră pleoapele, i se scurseră pe obraji. Nu putea să moară astfel, episcopul fusese învins de farmecul ei în moarte.

Şi monseniorul, amintindu-şi de miracolele neamului său, puterea ce o avea de a tămădui, se gândi că, desigur, Dumnezeu aştepta consimţământul lui de părinte. O chemă în ajutor pe Sfânta Agnès, în faţa căreia toţi ai săi se împărtăşiseră, şi, aşa cum Ioan al V-lea d’Hautecoeur se ducea să se roage la căpătâiul ciumaţilor şi să-i sărute, se rugă, o sărută pe Angélique pe gură.

— Dacă Dumnezeu vrea, eu vreau.

Angélique deschise numaidecât pleoapele. Îl privea fără să se mire, trezită din lungul ei leşin; şi buzele sale, umede de sărut, zâmbeau. Erau lucruri care trebuiau să se îndeplinească, era nevoie pesemne să le viseze încă o dată, găsind cât se poate de simplu faptul că monseniorul se afla acolo ca s-o logodească cu fiul său, pentru că sosise, în sfârşit, ceasul. Se ridică ea singură în capul oaselor, în mijlocul marelui pat regesc.

Episcopul, având în ochi scânteierea miracolului, repetă formula:

[21] Primeşte lumânarea aprinsă, ai grijă de miruirea ta, pentru ca atunci când Dumnezeu va veni la Judecata de Apoi, să-L poţi întâmpina cu toţi sfinţii şi să trăieşti în vecii vecilor (în limba latină, în original) (n.tr.).

— A*ccipe lampadem ardentem*[22]*...*

— A*men,* răspunse abatele.

Angélique luase lumânarea aprinsă şi, cu mâna sigură, o ţinea dreaptă. Viaţa revenise, flacăra ardea din cale-afară de strălucitoare, alungând duhurile nopţii.

Un strigăt puternic străbătu camera, Félicien era în picioare, ca ridicat de vântul miracolului; pe când cei doi Hubert, răsturnaţi de acelaşi suflu, rămâneau în genunchi, cu ochii holbaţi, cu chipul vrăjit în faţa a ceea ce văzuseră. Patul li se păru învăluit într-o lumină vie, ceva alb se tot ridica în raza soarelui, asemenea unor fulgi albi; şi pereţii albi, toată camera albă aveau o strălucire de zăpadă. În mijloc, ca un crin împrospătat şi ridicat pe tulpină, Angélique răspândea acea lumină. Părul de aur fin o înconjura cu un nimb, ochii de culoarea violetei îi sclipeau divin, frumuseţea vieţii scânteia pe faţa ei curată. Şi Félicien, văzând-o tămăduită, adânc tulburat de graţia pe care le-o dăruia Cerul, se apropie, îngenunche lângă pat.

— Ah, suflet drag, ne recunoşti, trăieşti!... Sunt al tău, tatăl meu vrea din tot sufletul, pentru că şi Dumnezeu a vrut.

Ea înclină capul, râse cu veselie.

— Oh, ştiam, aşteptam!... Tot ce am văzut trebuie să se întâmple.

Monseniorul, care îşi regăsise semeţia senină, îi puse din nou pe gură crucifixul, pe care ea îl sărută de data aceasta ca o slujitoare supusă. Apoi, cu o mişcare largă, prin toată camera, pe deasupra tuturor capetelor, dădu ultimele binecuvântări, în timp ce soţii Hubert şi abatele Cornille plângeau.

Félicien o prinsese pe Angélique de mână. Şi, în cealaltă mână lumânarea nevinovăţiei ardea cu flacără foarte înaltă.

[22] Primeşte lumânarea aprinsă (în limba latină, în original) (n.tr).

Capitolul XIV

Căsătoria fusese stabilită pentru primele zile din martie. Dar Angélique rămânea din cale-afară de slăbită, în ciuda bucuriei care strălucea din întreaga ei persoană. La început, ţinuse să coboare iarăşi în atelier, din prima săptămână a convalescenţei, încăpăţânându-se să termine panoul de broderie în basorelief pentru jilţul monseniorului; era ultima muncă de lucrătoare, spunea ea cu veselie, nu se lăsa o comandă la jumătate. Apoi, sleită de acest efort, se văzuse din nou silită să stea în cameră. Acolo trăia surâzătoare, fără a-şi găsi sănătatea robustă de altădată, mereu albă şi imaterială ca sub miruire, plimbându-se ici-colo cu pas mic de nălucă, odihnindu-se gânditoare, ceasuri de-a rândul, pentru că făcuse un drum lung. De la masă până la fereastră. Şi căsătoria i se amână, se luă hotărârea de a se aştepta deplina sa restabilire, care, în urma îngrijirilor, nu putea să întârzie.

În fiecare după-amiază, Félicien urca s-o vadă. Hubert şi Hubertine erau de faţă, petreceau împreună ceasuri pline de farmec, făcându-şi şi refăcându-şi aceleaşi planuri, fără încetare. Stând aşezată, Angélique se arăta de o vioiciune gata oricând să izbucnească în râs, aducea prima în discuţie zilele atât de ocupate ale existenţei lor viitoare, călătoriile, restaurarea castelului Hautecoeur, toate fericirile pe care le vor cunoaşte. În acele momente ai fi crezut-o pe deplin scăpată, recăpătându-şi puterile în primăvara timpurie care pătrundea, din zi în zi mai călduţă, pe fereastra deschisă. Şi nu recădea în severitatea reveriilor ei decât atunci când rămânea singură şi nu se

temea că este văzută. Noaptea, glasurile o atingeau uşor; apoi, desluşea de jur-împrejur o chemare a pământului; şi în ea se făcea lumină, înţelegea că miracolul continua numai şi numai pentru a-şi realiza visul. Nu era ea de pe acum moartă, nemaiaflându-se printre aparenţe decât datorită unui răgaz al lucrurilor? Convingerea aceasta o legăna, în ceasurile de singurătate, cu o blândeţe nemărginită, fără să încerce vreo părere de rău la gândul că va fi smulsă din bucuria sa, mereu convinsă că va ajunge până la capătul fericirii. Răul va aştepta. Marea ei veselie devenea de-a dreptul gravă, se pierdea în sine, nemişcată, fără să-şi mai simtă corpul, îşi lua zborul spre desfătările nevinovate; şi trebuia să-i audă pe soţii Hubert deschizând uşa sau pe Félicien care intra s-o vadă, pentru a-şi reveni, prefăcându-se că s-a întremat, flecărind printre hohote de râs despre anii lor de căsnicie, foarte departe în viitor.

Spre sfârşitul lui martie, Angélique părea încă veselă. De două ori, pe când era singură, îşi pierduse cunoştinţa. Într-o dimineaţă, tocmai cădea la piciorul patului, în clipa când Hubert urca să-i aducă o cană cu lapte; şi, ca să-l păcălească, pomi să râdă, acolo, jos, şi povesti că se apucase să caute un ac pierdut. Apoi, a doua zi, se prefăcu deosebit de voioasă, vorbi de grăbirea căsătoriei, ceru ca ea să aibă loc la jumătatea lui aprilie. Toţi protestară: era încă atât de slăbită, de ce să nu aştepte? Nimic n-o zorea. Dar ea se înfierbântă, voia numaidecât, numaidecât! Surprinsă, Hubertine avu o bănuială în faţa acestei grabe, un moment o privi ţintă, pălind sub uşoara atingere a răsuflării sale stinse şi reci. Scumpa bolnavă se şi liniştea, în grija delicată de a-i amăgi pe ceilalţi, ea, care se ştia condamnată. Hubert şi Félicien, în neîntreruptă adoraţie, nu văzuseră, nu simţiseră nimic. Şi, ridicându-se în picioare printr-un efort de voinţă, plimbându-se de ici-colo cu pasul sprinten de altădată, ea era fermecătoare, le spuse că, fără îndoială, ceremonia va izbuti s-o vindece, atât va fi de

fericită. De altfel, monseniorul va hotărî.

Când, în aceeaşi seară, veni episcopul, îi explică dorinţa sa, cu ochii aţintiţi într-ai lui, fără a-i părăsi privirea, cu vocea atât de dulce, că, dinlăuntrul cuvintelor, răzbătea rugămintea arzătoare a ceea ce nu spunea. Monseniorul ştia, şi înţelesese. Hotărî căsătoria la jumătatea lui aprilie.

Din acel moment trăiră într-o agitaţie, se făcură mari pregătiri. Hubert, în pofida tutelei sale oficioase, trebuise să ceară consimţământul directorului Asistenţei publice, care încă reprezenta consiliul de familie, Angélique nefiind majoră; şi domnul Grandsire, judecătorul de pace, luase asupra sa aceste amănunte, ca să-i scutească de latura neplăcută a lucrurilor pe Félicien şi pe fată. Dar aceasta, văzându-i că se ascundeau de ea, îşi dădu într-o zi la iveală carnetul de elevă, dorind să i-l înmâneze ea însăşi logodnicului său. Era, de acum încolo, într-o stare de umilinţă totală, voia ca Félicien să cunoască bine josnicia din care o scotea, pentru a o ridica la slava numelui său legendar şi la imensa lui bogăţie. În mâna sa erau titlurile ei de nobleţe, acea piesă administrativă, acel înscris unde nu exista decât o dată urmată de un număr. Îl răsfoi din nou, apoi i-l dădu fără să se ruşineze, veselă pentru că nu era nimic şi el o făcea să devină totul. Adânc mişcat, el căzu în genunchi, îi sărută mâinile lăcrimând, ca şi când ea i-ar fi făcut un dar fără seamăn, darul regesc al inimii sale.

Timp de două săptămâni, pregătirile puseră stăpânire pe întregul Beaumont, răscoliră oraşul de sus şi oraşul de jos. Douăzeci de lucrătoare, zice-se, trudeau ziua şi noaptea la trusou. Numai la rochia de mireasă lucrau trei; şi darul de nuntă al ginerelui va fi de un milion, un val de dantele, de satin şi de mătase, un şuvoi de pietre preţioase, diamante de regină. Dar ce înduioşa mai ales pe toată lumea erau pomenile neobişnuit de mari, mireasa ţinuse să dăruiască săracilor tot atâta cât i se dăruise, un alt milion, care se abătuse asupra ţinutului, asemenea unei ploi de aur. În sfârşit, Angélique îşi satisfăcea vechea nevoie de

milostenie, mâinile ei larg deschise lăsând, în risipele visului, să curgă asupra celor nevoiaşi un fluviu de bogăţie, un potop de bunăstare. Din cămăruţa albă şi goală, din fotoliul vechi unde era ţintuită, ea râdea de încântare când abatele Cornille îi aducea listele de danie. Mai mult, mai mult! Niciodată nu se dădea destul.

L-ar fi dorit pe moş Mascart stând la masă dinaintea unor ospeţe de prinţ, pe cei doi Chouteau trăind în luxul unui palat, pe bătrâna Gabet vindecată, întinerită, prin puterea banilor; şi pe femeile Lemballeuse, mama şi cele trei fiice, le-ar fi acoperit cu toalete şi bijuterii. Grindina de monede de aur se înteţea peste oraş, ca în poveştile cu zâne, chiar şi peste nevoile zilnice, întru frumuseţea şi bucuria, întru gloria aurului, care cădea pe stradă şi strălucea în soarele viu al milosteniei.

În sfârşit, în ajunul marii zile, totul era pregătit. Félicien achiziţionase, în spatele episcopiei, pe strada Magloire, o veche reşedinţă, unde era pe cale să se încheie instalarea somptuoasă. Se aflau acolo încăperi mari, împodobite cu tapete admirabile, pline de mobilele cele mai de preţ, un salon cu tapiserii vechi, un budoar albastru, de o blândeţe de cer matinal, un dormitor mai cu seamă, un cuib de mătase albă şi din dantelă albă, nimic altceva decât alb, uşor, zburător, înfiorarea însăşi a luminii. Dar Angélique, pe care o trăsură trebuia să vină şi s-o ia, refuzase mereu să se ducă şi să vadă acele minunăţii. Asculta ce i se povestea cu un zâmbet încântat, şi nu dădea nicio poruncă, nu voia cu niciun chip să se ocupe de amenajare. Nu, nu, asta se petrecea undeva foarte departe, în acel neştiut al lumii pe care n-o cunoştea încă. Pentru că cei ce o iubeau îi pregăteau, cu atâta dragoste, această bucurie, dorea să intre acolo ca o prinţesă venită din ţări himerice, acostând în regatul real peste care va domni. Şi, la fel, nu voia să cunoască darul mirelui, care, şi el, se afla acolo, trusoul de albituri fine, brodate cu iniţialele ei de marchiză, toaletele

de gală încărcate de broderii, giuvaierurile străvechi, un întreg şi greu tezaur de catedrală, şi bijuteriile moderne, adevărate minuni de montură delicată, briliante a căror ploaie nu dădea la iveală decât apele lor curate. Era de ajuns pentru izbânda visului ei să ştie că toată această bogăţie o aştepta acasă la ea, strălucind în realitatea apropiată a vieţii. Singură rochia de mireasă îi fu adusă în dimineaţa căsătoriei.

În dimineaţa aceea, trează dinaintea celorlalţi, în patul ei mare, Angélique avu un minut de slăbiciune deznădăjduită, temându-se că nu se va putea ţine dreaptă. Când încerca, simţea cum i se îndoaie picioarele; şi, dezminţind seninătatea vitează pe care o arăta de săptămâni de zile, o spaimă îngrozitoare, cea de pe urmă, strigă din toată fiinţa sa. Apoi, de îndată ce o văzu pe Hubertine veselă, se pomeni mergând, şi rămase uimită, căci nu mai era vorba de propria-i forţă, ci îi venea cu siguranţă un ajutor de la Cel nevăzut, nişte mâini prietene *o* susţineau. Fu îmbrăcată, nu cântărea mai nimic, era atât de uşoară, încât, glumind, maică-sa se mira toată, îi spunea să nu se mişte prea mult, dacă nu voia să-şi ia zborul. Şi, cât timp dură toaleta, căsuţa răcoroasă a familiei Hubert, trăind în coasta catedralei, se înfioră de răsuflarea enormă a gigantei, de ceea ce de pe acum zumzăia înăuntrul ei din ceremonie – activitatea înfrigurată a clerului, dangătele clopotelor mai ales, o mişcare continuă de bucurie, de care fremătau bătrânele pietre.

De o oră, peste oraşul de sus clopotele băteau ca la marile sărbători. Soarele se ridicase strălucitor, o dimineaţă limpede de aprilie, o răpăială de raze primăvăratice însufleţeau chemările sonore ce ridicaseră locuitorii în picioare. Întregul Beaumont se bucura de măritişul micuţei brodeze, pe care toate inimile îl aprobau. Minunatele raze ale soarelui, cernute pe străzi, erau ca ploaia de aur, ca milosteniile din poveştile cu zâne, ce curgeau gârlă din mâinile ei plăpânde. Şi, sub această veselie a luminii,

mulţimea se ducea puhoi spre catedrală, umplând naosurile laterale, revărsându-se peste Place du Cloître. Acolo se ridica marea faţadă, ca un buchet de piatră, bogat împodobit, de goticul cel mai ornamentat, deasupra severei asize romane. În turnuri, clopotele continuau să bată, şi faţada părea gloria însăşi a acestei nunţi, zborul fetei sărmane de-a lungul miracolului, tot ce se avânta şi ardea, cu dantela ajurată, cu înflorirea de crin a colonetelor, balustradelor, arcaturilor, a firidelor cu statui de sfinţi dominate de bolţi, a pinionilor în formă de treflă, ornaţi cu frunze de viţă şi diverse flori, a rozetelor uriaşe, înveselind mistica strălucire a cercevelelor.

La ora zece orgile bubuiră, Angélique şi Félicien intrară, îndreptându-se cu paşi mici spre altarul principal, printre rândurile strânse ale mulţimii. Un suflu de admiraţie înduioşată făcu să unduie capetele. El, din cale-afară de emoţionat, trecea mândru şi serios în frumuseţea lui blondă de zeu tânăr, şi mai subţiat încă de sobrietatea costumului negru. Dar ea, mai ales, înălţa inimile – atât de adorabilă, atât de divină, de un farmec misterios, ca de viziune. Avea o rochie din moar alb, acoperită, simplu, cu dantele de Malines de altădată, pe care fuseseră cusute perle, şiraguri de perle fine ce dădeau contur garniturilor corsajului şi volanelor fustei. Un voal lucrat în vechiul punct englez, prins pe cap de o triplă coroană de perle, o învăluia, îi cobora până la călcâie. Şi nimic altceva, nicio floare, nicio bijuterie, nimic decât acest val uşor, acest nor fremătător, ce părea să aşeze într-o bătaie de aripi figura ei mică şi blândă de fecioară de vitraliu, cu ochi de violete, cu păr de aur.

Două fotolii de catifea stacojie îi aşteptau pe Félicien şi pe Angélique în faţa altarului; şi, în spatele lor, Hubert şi Hubertine îngenuncheau pe scăunelele de rugăciune destinate familiei, pe când orgile îşi măreau fraza de bun venit.

Şi, pe cealaltă latură a naosului, pe jilţul său episcopal,

monseniorul era şi el din partea familiei, plin de maiestatea Dumnezeului pe care îl reprezenta: strălucea, în măreţia veşmintelor lui sfinte, cu chipul de o semeţie liniştită, eliberat de patimile acestei lumi; în timp ce perechea de îngeri de pe panoul de broderie, deasupra creştetului său, susţinea armele strălucite ale neamului Hautecoeur.

Aşadar, solemnitatea începu. Tot clerul era prezent, unii preoţi veniseră din parohii, pentru a-şi onora episcopul. În valul alb de stihare, ce părea să se reverse peste grilaje, luceau sfitele de aur ale cantorilor şi rochiile roşii ale copiilor din cor. Noaptea veşnică a naosurilor laterale, sub privirile capetelor romane, era risipită în dimineaţa aceea de soarele strălucitor de aprilie, care aprindea vitraliile şi din care un jăratic de nestemate azvârlea văpăi. Dar întunericul navei mai cu seamă licărea de o furnicătură de lumânări, lumânări tot atât de numeroase ca stelele cerului de vară; în mijloc, altarul principal părea incendiat, rugul simbolic arzând de focul sufletelor; şi el ardea în făclii, în sfeşnice, în lustre; iar în faţa mirilor, două candelabre mari, cu braţe rotunde, dădeau impresia a doi sori.

Desişuri de plante verzi înconjurau corul cu o grădină vie, care creşteau în tufe mari de azalee albe, de camelii albe şi de liliac alb. Dâre de aur şi de argint scânteiau până în fundul absidei, fâşii abia întrezărite de catifea şi de mătase – o lumină orbitoare, deşi depărtată, de tabernacol, printre tufele verzi. Şi, deasupra acestei străluciri, se avânta nava, cei patru stâlpi uriaşi ai transeptului se ridicau să sprijine bolta, în răsuflarea tremurătoare a miilor de flăcărui, de care se înfiorau, în plină zi, înaltele ferestre gotice.

Angélique dorise să fie cununată de bunul abate Cornille, şi când îl văzu înaintând în stihar alb, cu etola albă, urmat de doi clerici, zâmbi. În sfârşit, i se realiza visul, se căsătorea cu bogăţia, cu frumuseţea, cu puterea, mai presus de orice speranţă. Biserica toată cânta prin orgile ei, răspândea raze prin lumânările ei, trăia prin poporul ei de credincioşi şi de preoţi. Niciodată străvechea navă nu

strălucise de o pompă mai suverană, mărită parcă şi mai mult, în fastul ei venerabil, de o expansiune de fericire. Şi Angélique zâmbea, ştiind că avea moartea în trup, în mijlocul acestei bucurii care îi celebra izbânda. Intrând, ea aruncă o privire spre capela Hautecoeur, unde dormeau Laurette şi Balbine, moartele fericite, plecate de foarte tinere, în plină fericire a dragostei. În acest ultim ceas, se simţea cum nu se poate mai bine, biruitoare asupra iubirii, îndreptată, reînnoită, nemaiavând nici măcar mândria izbânzii, resemnată în faţa acestei dispariţii a propriei fiinţe, în osanalele marii sale prietene, catedrala. Când veni vremea, îngenunche ca o slujitoare nespus de umilă şi nespus de supusă, cu totul spălată de păcatul originar; şi era nespus de bucuroasă de renunţarea sa.

După ce coborî de la altar, abatele Cornille le făcu îndemnul, cu o voce prietenoasă. Dădu ca pildă căsătoria pe care Iisus o încheiase cu Biserica, vorbi de viitor, de zilele ce trebuiau trăite în credinţă, de copiii ce trebuiau crescuţi în legea creştină; şi aici, din nou, în faţa acestei speranţe, Angélique zâmbi; în timp ce, lângă ea, Félicien fremăta, gândindu-se la toată această fericire, pe care acum o credea statornică. Veniră, apoi, întrebările cerute de ritual, răspunsurile ce unesc pentru toată viaţa, acel „da” hotărâtor, pe care ea îl rosti, emoţionată, din adâncul inimii, şi pe care el îl spuse mai tare, cu tandră seriozitate. Irevocabilul era săvârşit, preotul le aşează mâinile drept una în cealaltă, murmurând formula:

— *Ego conjugo* vos *în matrimonium*, *în nomine Patris*, *et Filii, et Spiritus sancti.*[23]

Dar rămânea de binecuvântat inelul, care este simbolul credinţei inviolabile, al veşniciei unirii; şi asta ceru timp. În ligheanul de argint, deasupra inelului de aur, preotul agita sfeştocul, în chip de cruce.

[23] Vă unesc pe voi prin taina căsătoriei, în numele Tatălui, şi al Fiului şi al Sfântului Duh (în limba latină, în original) (n.tr.).

— Benedic, Domine, annulum hune...[24]

După aceea i-l întinse mirelui, pentru a-i dovedi că Biserica îi pecetluia şi-i sigila inima, în care nicio altă femeie nu trebuia să mai pătrundă; şi mirele îl vârî pe degetul miresei, ca să-i facă la rândul lui cunoscut că numai el, dintre toţi bărbaţii, exista de acum încolo pentru ea. Era unirea strânsă fără sfârşit, semnalul dependenţei purtat de ea, care îi va reaminti mereu credinţa jurată; era şi făgăduiala unui lung şir de ani ce vor fi trăiţi împreună, ca şi cum acest mic cerc de aur i-ar fi legat până la mormânt. Şi, pe când abatele, după oraţiile finale, îi îndemna pentru a doua oară, Angélique avea pe chip zâmbetul ei luminos de renunţare, ea, care ştia.

În acel moment, orgile strigară de bucurie în spatele abatelui Cornille, care se retrăgea împreună cu clericii. Neclintit în maiestatea sa, monseniorul coborî asupra perechii ochii lui de vultur, cât se poate de blânzi. Stând mereu în genunchi, soţii Hubert ridicară capul, cu ochii orbiţi de lacrimi de fericire. Şi fraza enormă a orgilor se rostogoli, se pierdu într-o grindină de mici note, răpăind sub bolţi, asemenea unui cântec matinal de ciocârlie. Un fior prelung, un freamăt duios străbătuse prin mulţimea de credincioşi, înghesuită în navă şi în naosurile laterale. Împodobită de flori, scânteind de lumânări, biserica strălucea de bucuria tainei căsătoriei.

Urmară, apoi, alte două ceasuri de mare pompă, liturghia cântată, cu multele-i cădelniţări. Preotul slujitor apăruse, înveşmântat în epitrahil alb, însoţit de cel răspunzător de ceremonie, de doi preoţi cu cădelniţa şi căţuia, de doi diaconi cu marile sfeşnice de aur aprinse. Şi prezenţa monseniorului complica ritualul, închinăciunile, sărutările. Din minut în minut, aplecări, căderi în genunchi făceau să se zbată aripile stiharelor. În vechile strane împodobite cu

[24] Binecuvântează, Doamne, inelul acesta (în limba latină, în original) (n.tr.).

sculpturi, întregul sobor de canonici se ridica în picioare; şi, în alte momente, ca un fel de răsuflare a Cerului apleca dintr-odată până la pământ tot clerul, a cărui mulţime umplea absida. Preotul slujitor cânta la altar. Apoi tăcea, se ducea să se aşeze, în timp ce corul, la rândul lui, continua, prelung, frazele grave ale cantorului, notele delicate ale copilului de cor, uşoare, aeriene ca flautele arhanghelului. O voce din cale-afară de frumoasă, de curată, se înălţa, o voce de fată tânără, plăcută auzului, vocea domnişoarei Claire de Voincourt, zice-se, care ţinuse să cânte la această nuntă miraculoasă. Acompaniind-o, orgile scoteau un suspin lung şi duios, având seninătatea sufletului bun şi fericit. Urmau tăceri bruşte, apoi orgile izbucneau din nou în formidabile rostogoliri, pe când preotul răspunzător de ceremonie îi aducea înapoi pe diaconii cu sfeşnicele, îi însoţea pe ceilalţi până la preotul slujitor, care binecuvânta tămâia din căţui.

Şi, în fiece clipă, se înălţau zboruri de cădelniţe, cu sclipiri vii şi cu clinchete argintii de lănţişoare. Un nor mirositor se ridica vânăt în aer, tămâindu-i pe episcop, clerul, altarul, Evanghelia, fiecare persoană şi fiecare lucru, pe rând, până la masele adânci ale poporului, din câte trei mişcări, la dreapta, la stânga, şi drept înainte.

Între timp, Angélique şi Félicien, în genunchi, ascultau cu evlavie slujba, care era săvârşirea tainică a căsătoriei dintre Iisus şi Biserică. După oraţia duminicală, rămăseseră sub voal, semnul supunerii, al sfiiciunii şi al modestiei, în vreme ce preotul, stând în picioare alături de episcop, citea rugăciunile prescrise. Şi cu asta se sfârşi, ofranda fusese adusă, preotul slujitor se retrăgea, însoţit de cel răspunzător de ceremonie, de purtătorii cădelniţei şi ai căţuii şi de diaconi, după ce îl rugaseră pe Dumnezeu să-i binecuvânteze pe miri, ca să-şi vadă crescând şi înmulţindu-li-se copiii, până la a treia şi a patra generaţie.

În acel moment, catedrala întreagă vui de bucurie. Orgile atacară marşul triumfal, într-o asemenea izbucnire de

tunet, încât bătrânul edificiu se cutremură. Fremătând, mulţimea se ridicase în picioare, se înălţa pe vârfuri ca să vadă mai bine; unele femei se urcară pe scaune, rânduri strânse de capete se vedeau până în fundul capelelor negre ale colateralelor; şi tot acest popor zâmbea, cu inima zvâcnind. Miile de lumânări păreau să ardă mai înalt, în acel rămas bun final, prelungindu-şi flăcările, limbile de foc care făceau să se clatine bolţile. O ultimă osana a clerului se ridică printre florile şi rămurelele verzi, în luxul odăjdiilor şi al vaselor sfinţite. Dar marea uşă de sub orgi, deschizându-şi dintr-odată amândouă batantele, sparse zidul întunecat cu faţa de masă a zilei luminoase. Erau dimineaţa strălucitoare de aprilie, soarele viu al primăverii, Place du Cloâtre cu veselele sale case albe; şi acolo, o altă mulţime aştepta mirii, mai numeroasă încă, manifestându-şi tot mai nerăbdătoare simpatia, începuse să se agite şi să aclame. Lumânările păliseră, orgile acopereau cu tunetele lor zgomotele străzii.

Şi, păşind domol, printre dublul şir al credincioşilor, Angélique şi Félicien se îndreptară spre uşă.

După izbândă, ea ieşise din vis, mergea într-acolo pentru a intra în realitate. Acel pridvor de lumină crudă se deschidea către lumea pe care n-o cunoştea; şi încetinea pasul, privea casele harnice, mulţimea tumultuoasă, tot ce o chema şi o aclama. Slăbiciunea ei era atât de mare, încât mirele trebuia aproape s-o ducă în braţe. Cu toate acestea, zâmbea întruna, se gândea la reşedinţa princiară, plină de bijuterii şi de toalete de regină, unde o aştepta camera nupţială, toată în mătase albă. Se opri o clipă, simţind că se sufocă, apoi avu putere să mai facă încă vreo câţiva paşi. Privirea îi căzu pe inelul petrecut pe deget, zâmbea gândindu-se la această unire veşnică. Şi pe pragul marii uşi, deasupra treptelor ce coborau spre piaţă, se clătină. Nu mersese până la capătul fericirii? Nu aici se sfârşea bucuria de a trăi? Se înălţă, făcând o ultimă sforţare, îşi apropie gura de gura lui Félicien. Şi, în acest sărut, muri.

Dar moartea era fără tristeţe. Cu gestul lui obişnuit de binecuvântare pastorală, monseniorul ajută acest suflet să se elibereze, liniştit de el însuşi, reîntors în neantul divin. Toată catedrala, tot oraşul erau în sărbătoare. Orgile bubuiau mai tare, clopotele sunau pe întrecute, mulţimea aclama perechea aflată pe pragul bisericii mistice, în strălucirea soarelui primăvăratic. Şi era o plecare într-un zbor triumfal, Angélique, fericită, castă, avântată, impetuoasă în realizarea visului ei, încântată de negrele capele romane cu bolţi gotice flamboaiante, printre rămăşiţele de aur şi de pictură, în adevăratul paradis al legendelor.

Félicien nu mai ţinea în braţe decât ceva nespus de gingaş şi de delicat, acea rochie de mătase, toată numai dantele şi perle, mâna de pene uşoare, calde încă, ale unei păsări. De mai mult timp îşi dădea bine seama că deţinea o umbră. Năluca, venită din necunoscut, se întorcea în necunoscut. Nu era decât o aparenţă, care se risipea după ce crease o iluzie. Totul nu era decât vis. Şi, cum nu se poate mai fericită, Angélique dispăruse în mica răsuflare a unei sărutări.

Sfârşit